

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ALTUN YARUK'UN SEKİZİNCİ KİTABI 1070-2133 SATIRLARI ÜZERİNE SÖZ
DİZİMİ İNCELEMESİ**

FATMA NUR TURAN

2501170107

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ ÖZCAN TABAKLAR

İSTANBUL, 2020

ÖZ

ALTUN YARUK’UN SEKİZİNCİ KİTABI 1070-2133 SATIRLARI ÜZERİNE SÖZ DİZİMİ İNCELEMESİ

FATMA NUR TURAN

Altun Yaruk Sudur , Eski Uygur Türkçesi düşünüldüğünde en önemli eserlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Budist Uygur edebiyatının bir ürünü olan eser oldukça hacimlidir. Bu çalışmada Altun Yaruk Sekizinci Kitabı (1070-2133) üzerine söz dizimi incelemesi yapılmıştır. Çalışmada, giriş bölümünün ardından Uygur tarihi ve edebiyatı hakkında bilgi verilmektedir. Akabinde söz dizimi üzerine ortaya konulan görüşlere yer verildikten sonra cümlelerin sınıflandırılması yapılmıştır. Ardından tezin esas bölümünü teşkil eden “Altun Yaruk Sekizinci Kitap 1070-2133 Satırları Üzerine Söz Dizimi İncelemesi” başlıklı bölümde ilgili kısımda geçen her bir cümle günümüz Türkçesine tercüme edildikten sonra, bu cümlelerin sözdizimi incelemesi yapılmış; cümleler sınıflandırılmaya tabi tutulmuş ve cümlede yer alan tüm kelime grupları sıralanmıştır. Sonuç bölümünde ise yapılan incelemeler ve ortaya çıkan veriler değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler : Eski Türkçe, Eski Uygur Türkçesi , Altun Yaruk, Budist Uygur edebiyatı, söz dizimi, kelime grupları.

ABSTRACT

A SYNTACTIC STUDY ON THE EIGHT BOOK OF GOLDEN LIGHT (ALTUN YARUK) (1070-2133)

FATMA NUR TURAN

Altun Yaruk Sudur (Golden Light) appears to be one of the most important works when considering the Old Uyghur Turkish. The work, which is a product of Buddhist Uyghur literature, is quite voluminous. In this study, a syntax analysis is was made on the Eighth Book of Altun Yaruk (1070-2133). In the study, information about Uyghur history and literature is given after the introduction. Subsequently, after giving place to the views on syntax, the sentences were classified. Then, in the section titled "Syntax Analysis on the Lines of Altun Yaruk Eighth Book 1070-2133", which constitutes the main part of the thesis, after each sentence in the relevant section was translated into modern Turkish, the syntax of these sentences was examined; the sentences are classified and all the word groups in the sentence are listed. In the conclusion part, the examinations made and the resulting data were evaluated.

Keywords: Old Turkish, Old Uyghur Turkish, Altun Yaruk, Buddhist Uyghur literature, syntax, word groups.

ÖNSÖZ

Altun Yaruk Sekizinci Kitabı'nın söz dizimi incelemesinin yapıldığı bu çalışmada ,Uygur edebiyatının en mühim eserlerinden Altun Yaruk üzerinde detaylı bir çalışma yapmak ve Eski Uygur Türkçesi üzerine yapılan çalışmalara katkı sağlamak amaçlanmıştır. Daha önce Altun Yaruk üzerine yapılmış söz dizimi incelemeleri, çalışma esnasında kullanılan yöntemler hususunda yol gösterici nitelikte olmaları açısından büyük önem arz etmektedir.

İncelemesi yapılan Sekizinci Kitap'ın oldukça hacimli olması ve ayrıntılı bir çalışmaya yer verilmesinin arzu edilmesi dolayısıyla 1070-2133 arası satırların söz dizimi incelemesi yapılmıştır. 1-1069 arası satırların incelemesi Medipol Üniversitesi Türk Dili Öğretim Görevlisi Kübra Gürsoy tarafından hazırlanmıştır.

Hazırlanan bu çalışmada söz dizimi incelemesinin daha açık bir şekilde yapılabilmesine olanak sağlayacağı düşüncesiyle metinde yer alan cümleler, günümüz Türkçesine tercüme edildi. Söz konusu cümlelerin cümle türlerine göre sınıflandırılmasının ardından söz dizimi incelemesine geçildi. Çalışmanın yürütüldüğü Berlin nüshasında bazı cümlelerin okunamamış kısımları, Petersburg nüshasını kaynak alınarak tamamlandı ve bu bölümlerin köşeli parantez içerisinde gösterilmesi uygun görüldü. Öğelerine göre çözümlemesi yapılan cümlelerde yer alan kelime grupları, ayrı bir başlık altında ele alındı.

Tezimin yazım sürecinde daima yanımda olan ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen anneme ve her zaman iyi bir dinleyici olan babama; bu yolda yaşadığım her zorlukta beni cesaretlendiren Semih Kaan Özkan'a teşekkür ederim. Söz dizimi üzerine yazmış oldukları tezleriyle çalışmama rehberlik eden Ar. Gör. Berker Keskin ve Ar. Gör. Mizan Coşkun'a müteşekkirim. Ayrıca bu süreçte ilgisini, bilgisini ve yardımlarını esirgemeyerek yanımda olan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Feryal Korkmaz'a teşekkürü bir borç bilirim.

Ve bu süreçte sabrı ,bilgi birikimi ve hayat tecrübesiyle her zaman yolumu aydınlatan, fikirlerini benimle paylaşarak bana yol gösteren , hem akademik anlamda hem de hayat yolunda bir birey olarak bana ilham veren , saygıdeğer hocam ve tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Özcan Tabaklar'a minnetle teşekkürlerimi sunarım.

İstanbul,2020

Fatma Nur Turan

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
TABLolar LİSTESİ	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	viii
İŞARETLER	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM UYGUR TARİHİ

Uygur Tarihi.....	3

İKİNCİ BÖLÜM UYGUR EDEBİYATI

2.1. Uygur Edebiyatı Metinleri.....	9
1. Uygur Kağanlığı Dönemi Yazıtları	9
2. Manihaist Uygur Edebiyatı.....	9
b. Manihaist Uygur Edebiyatında Nesir.....	10
3. Budist Uygur Edebiyatı	10
b. Budist Uygur Edebiyatında Nesir	11
3. Hristiyan Uygur Edebiyatı	12
4. Müslüman Uygur Edebiyatı.....	12
2.2. Altun Yaruk	12
2.2.1 Altun Yaruk Sekizinci Kitap	13

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM SÖZ DİZİMİ ÜZERİNE GÖRÜŞLER

Söz Dizimi Üzerine Görüşler.....	15

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ALTUN YARUK SEKİZİNCİ KİTAP (1070-2133) ÜZERİNE SÖZ DİZİMİ
İNCELEMESİ

4.1. Cümle	17
4.2. Cümlelerin Sınıflandırılması	18
Yapılarına Göre Cümleler.....	19
4.3.Söz Dizimi İncelemesi	20
SONUÇ	386
KAYNAKÇA.....	392

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1:	Altun Yaruk Sekizinci Kitap'ta cümlelerin tasnifi	18
Tablo 1:	Altun Yaruk Sekizinci Kitap'ta yapılarına göre cümleler.....	388
Tablo 2:	Altun Yaruk Sekizinci Kitap'ta yüklem türüne göre cümleler.....	389
Tablo 3:	Altun Yaruk Sekizinci Kitap'ta yüklem yerine göre cümleler.....	389
Tablo 4:	Altun Yaruk Sekizinci Kitap'ta anlamına göre cümleler.....	390
Tablo 5:	Altun Yaruk Sekizinci Kitap'ta kelime grupları.....	391

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e. :	Adı geçen eser
B :	Berlin nüshası
Bkz. :	Bakınız
CDU. :	Cümle dışı unsur
ÇE :	Çekim edatı
Çev. :	Çeviren
Ed. :	Editör
F :	Fiil
Haz. :	Hazırlayan
İ :	İsim
N. :	Nesne
Ö. :	Özne
Pb :	Petersburg nüshası
S :	Sıfat
s. :	Sayfa
TN :	Tamlanan
TY :	Tamlayan
Y. :	Yüklem
YF :	Yardımcı fiil
Y.T. :	Yer tamlayıcısı
Z. :	Zarf
vb. :	Ve benzeri

İŞARETLER LİSTESİ

- < > Berlin nüshasında yazılmayan kısımların Pb. nüshasına göre tamamlandığını gösterir.
- [] Cümleye ek fiil eklendiğini gösterir.

GİRİŞ

İncelemesi yapılmış olan Altun Yaruk, Eski Uygur Türkçesi ile yazılmıştır. Eski Uygur Türkçesi, Türk dili tarihi içerisinde Eski Türkçe döneminin ikinci safhasında yer alır. Bu ikinci safha, birinci dönemle önemli ölçüde benzerlik gösterse de Uygurların gerek kültürel gerek dini anlamda gösterdikleri değişikliklerin yazı diline yansımaları göze çarpar. Bu noktadan ele alındığında Uygur içtimai ve kültürel hayatındaki çeşitlilik yazı diline yansımış ve daha önceki döneme oranla birtakım farklı yapıları beraberinde getirmiştir. Bunun en önemli sebeplerinden biri Uygur döneminde yoğun bir şekilde yürütülen çeviri faaliyetleri olarak görülmektedir. Eserin söz dizimi incelemesini yaparken Eski Türkçe devrinin bu ikinci safhasında kültürel hayatın getirdiği değişikliklerin dile yansımalarının daha iyi aktarılması düşüncesiyle çalışma dört ana başlık altında ele alınmıştır:

Birinci bölüm: Uygur Tarihi;

Bu bölümde genel hatlarıyla Uygurların tarihi ele alınmış, bu yolla Uygurların siyasi ve sosyal hayatları hakkında genel bir portre çizilmesi amaçlanmıştır.

İkinci bölüm: Uygur Edebiyatı;

Bu bölüm, Uygur Edebiyatı ve Altun Yaruk olmak üzere iki ana başlık altında toplanmıştır. Uygur Edebiyatı bölümünde Uygur Kağanlığı dönemi yazıtları, Manihaist, Budist, Hristiyan ve Müslüman çevrelerde ortaya konan edebiyat verimleri hakkında nazım ve nesir yönüyle bilgilendirme yapılmıştır. Altun Yaruk başlığı altında ise incelemesi yapılan eserin genel hatlarıyla tanıtılması, Sekizinci Kitap'ın bölümlerinin içeriği hakkında bilgi verilmesi amaçlanmıştır.

Üçüncü bölüm: Söz Dizimi Üzerine Görüşler;

Bu bölümde; söz dizimi incelemesi yaparken, cümle kavramının sınırlarının doğru çizilmesi ve cümle türlerinin sınıflandırılması konusuna bir açıklık getirebilmek amacıyla söz dizimi üzerine çeşitli görüşlere yer verilmiştir.

Dördüncü bölüm: Altun Yaruk'un Sekizinci Kitabı 1070-2133 Satırları Üzerine Söz Dizimi İncelemesi

Tezin ana bölümü olan bu bölümde, öncelikle cümle kavramı ve cümlelerin çalışmada nasıl sınıflandırılacağı ile ilgili bilgi verilmiştir. Ardından tezin esas konusu olan söz dizimi incelemesi bölümüne geçilmiştir. Bu noktada eserin ilgili bölümünde yer alan cümlelerin her biri verilmiş; söz konusu cümleler , söz dizimi çalışmasına yardım sağlayacağı düşüncesinde hareketle günümüz Türkçesine çevrilmiş, ardından cümle öğelerine ayrılarak incelenmiştir. İncelemesi yapılan her bir cümlenin; yapısına göre, yüklemine göre, yüklemine göre,

yerine göre, anlamına göre değerdendirilmesi yapılmış. Cümlede yer alan kelime grupları liste halinde verilmiştir.

Araştırma esnasında ortaya çıkan veriler sonuç kısmında değerdendirilmeye tabi tutulmuş, araştırmaya dair veriler ekler kısmında istatistik olarak gösterilmiştir.

Altun Yaruk Sekizinci Kitap söz dizimi incelemesi yapılırken izelenen yöntem şöyle olmuştur:

Üzerinde inceleme yapılan söz konusu Altun Yaruk Sekizinci Kitap, Berlin ve Petersburg olmak üzere iki nüsha halinde mevcuttur. Bu çalışmada eserin Berlin nüshası esas alınmıştır. Berlin nüshasında eksik kısımların bulunduğu görülmüştür. Bu durum metnin anlaşılmasını ve üzerinde söz dizimi çalışması yapılmasını zorlaştırmıştır. Bu sorun ; Berlin nüshasında eksik olan satırların, Petersburg nüshasıyla örtüşen satırlardan hareketle tamamlanması yoluyla tamir edilmesi yoluyla çözülmeye çalışılmıştır. Söz dizimi ve metnin anlamlandırılması noktasında bir sorun teşkil etmeyen boşluklar tamamlanmamış, az sayıda cümlenin yukarıda bahsedilen nedenlerden ötürü ek fiil ile tamamlanması uygun görülmüştür. Bundan maksat metne yapılan eklemelerin asgari düzeyde tutulmasının amaçlanmasıdır.

Bu tezde ; Uygur yazı dili, geçirdiği serüvenle bir bütün olduğu göz önünde tutulmuştur. Bu serüven içerisinde, ortaya konan bu çalışmanın Uygur Türkçesinin söz dizimiyle ilgili bir fotoğraf ortaya koyması amaçlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

UYGUR TARİHİ

Çin kaynakları Uygur ismini Huei-ho, Wei- Ho, Huei-hu, Wei-wu-er gibi farklı şekillerde zikrederler. Çin tarihine göre Uygurlar, Ti kavminin soyundan gelen Kao-çelerin içinde bulunan etnik unsurlar arasında yer alırlar. Golden'a göre de Uygurlar, Tieh- le konfederasyonuna bağlı Kao-chü/Kao-ch'e adlı alt konfederasyonun bir parçası durumundaydılar.¹ “Çinlilere göre Uygurlar sayı bakımından pek kalabalık değillerdi. Fakat çok kabiliyetli ve cesur idiler. Yüksek tekerlekli arabaları vardı. Göçlerde ve harplerde bu arabalarına çok güveniyorlardı. Çin kaynaklarında Kao-ch'ih (yüksek tekerlek) adıyla da kaydedilmektedir.”²

Kao-çelerin devamı niteliğindeki Tölisler 550 yılı dolaylarında Köktürlere bağlanmışlar, Köktürk Devleti'nin güç kaybettiği dönemlerde sık sık isyan eden gruplar arasında yer almışlardır. Taşağıl, Uygurların adlarının 603 yılını takiben Gök Türklerle karşı isyan eden Töles boylarının arasında da anıldığını söyler.³ 605 yılında Tola Irmağı civarında Töles boyları ile bir siyasi birlik oluşturan Uygurların başlarındaki “İrkin” unvanlı yöneticileri bulunuyordu..

VII. yüzyılın başlarında Göktürklerin de zayıflamasıyla Orta Asya'nın kuzeyinde yukarıda bahsi geçen Töleslerden iki boy güç kazanmış bulunuyordu: Sir Tarduşlar ve Uygurlar.

630 yılından sonra Göktürlere karşı aldıkları galibiyet neticesinde Uygurların itibarı artmıştı. Öte yandan bağımsızlıklarını ilan etmiş olan Sir Tarduşlar, 646 yılına kadar hakimiyetlerini sürdürdüler. 646 yılında Çin ile iş birliği yapan Uygurlar , Sir Tarduşların yıkılmasına yardım etmiş ve topraklarını ele geçirmişler fakat kendileri de Çin'e tabi olmuşlardır.

682 yılında kurulan II. Göktürk Devleti evvela Orhun bölgesini Uygurlardan almış; akabinde Dokuz Oğuzlar ve Uygurlar II. Göktürk Devleti'ne tabi olmuşlardır. Göktürk hakimiyeti

¹ Bkz. Peter B. Golden , **Türk Halkları Tarihine Giriş** ,Ankara, Karam Araştırma ve Yayıncılık, 2002,s.126.

² Gülçin Çandarlıoğlu, “Uygur Devletleri Tarihi ve Kültürü”, **Genel Türk Tarihi**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 2 , Ankara, 2002, s.10.

³ Ahmet Taşağıl , **Kök Tengri'nin Çocukları**, 9.Baskı, İstanbul, Bilge Kültür Sanat,2017,s.197

altındaki Dokuz Oğuzların, dolayısıyla da bu birliğe dahil olan Uygurların bu süreçte devamlı olarak çıkan isyanlara dahil oldukları bilinmektedir.

742 yılında gittikçe zayıflamış olan Göktürklerin aksine o sıralarda kağanlığın hakimiyeti altında bulunan Karluk, Basmıl ve Uygurların bölgede güçlendiği görülür. Zayıf durumdaki Göktürklerin iç karışıklığından yararlanmak isteyen bu üç boy, Çin'in de tahrikiyle, ittifak kurarak Göktürk kağanını öldürür.

Çin tarafından resmen tanınan bu yeni ittifakın oluşturduğu devlette merkezde Basmlılar, batı kanat yabguluğunda Karluklar, doğu kanat yabguluğunda Uygurlar yer alıyordu. Kutlug'dan sonra kağanlığa getirilen Ozmış'ı da 743 yılında mağlup ederler.

“743 senesinde Uygur Yabgu'su Göktürklerin son kaganı olan Wu-su-mi-shih (Ozmış) Kagan'a hücum ederken diğer taraftan Dokuz-Oğuzlar'ın başında bulunan oğlu da Oğuz kuvvetleri ile birlikte savaşa katılır. Bu savaşta Ozmış Kagan ağır bir yenilgiye uğrar ve karısı da Uygurlara esir olur.”⁴ 742-743 senelerinde bu üçlü ittifakın içinde yer alan Uygurların Dokuz Oğuz kabilelerinin yöneticisi konumunda olduğu anlaşıyor.

“Dokuz boydan oluşan Dokuz Oğuzlara yönetici olarak Uygur boyunun eklenmesiyle on boy haline gelen Uygurlara On Uygur denmiştir.”⁵ Daha sonra Uygurların elini güçlendirecek olan bu dokuz boyun adını Ercilasun, şöyle zikrediyor: “*Bugu, Kun, Bayırku, Toŋra, İzgil, Çi-pi, A-pu-se, Ku-lun-vu-ku, Ediz.*”

Göktürklerin son kağanlarının da öldürülmesiyle Göktürk Devleti ortadan kaldırılmış, Basmlılar idaresinde yeni bir kağanlık kurulmuş oluyordu. Fakat bu sırada ittifakın arası git gide açılmıştı. Önce Basmıl kağanını tanımayan Uygurlar, Karlukları da yanlarına alarak Basmlıları yenilgiye uğratır. Ardından bu kez de Uygurlarla Karlukların arası açılır ve nihayetinde 745 yılında Uygurlar, Karlukları Dokuz Oğuz boyunun da desteğiyle bertaraf ederek bağımsız Uygur Kağanlığı'nı kurarlar.

“Uygurlar kendi içlerinde dokuz uruga (küçük kabile) bölünmüşlerdi.”⁶ Bu dokuz urugdan biri olan Yaglakar boyundan Kutluk Bilge Kül Kağan, Uygur Kağanlığı'nın ilk hükümdarıdır. Döneminde kağanlığın sınırları genişlemiştir. “İlk kağanları olan Kutluk Bilge Kül'ün

⁴ Özkan İzgi, **Uygurların Siyasi ve Kültürel Tarihi (Hukuk Vesikalarına Göre)**, Ankara, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları:72?, 1987,s.14

⁵ Ahmet Bican Ercilasun, **Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi**, 14.Baskı, Ankara, Akçağ Yayınları, 2014, s.217

⁶ Ahmet Taşağıl,**a.g.e.**,s.201

hakimiyeti devresinde Uygur hanlığı sınırları, bugünkü Mançurya'yı da içerisine alarak, Altay Dağları'na ve Şarkta Tiyeşan'daki Karluk topraklarına kadar yayılmıştır. Başkentleri, eski Kağanlığın paytahtı yerine kaim olmak üzere Ordubalık'tı"⁷

Kutluk Bilge Kül Kağan'ın halefi Bayan Çor Kağan, "Tengride Bolmuş İl İtmiş Bilge Kağan"⁸ unvanıyla kağan olunca ilk iş kağanlığına muhalif olan kesim tarafından kağan ilan edilen Tay Bilge Tutuk'u ve taraftarlarını ağır bir yenilgiye uğratarak kağanlığının meşruiyetini sağlamlaştırdı. Kitan ve Tatarların yenilgiye uğraması ile bölgede sükunet sağlanmış oldu.

750 yılına gelindiğinde kuzeyde Çikler ve Kırgızlar üzerine sefer düzenlenerek bölge Uygur Kağanlığı'na bağlanmıştır. Batıda ; 752 senesinde Basmıl, Karluk ve Türgişlere sefer düzenlenerek ülkenin sınırları Seyhun Irmağı'na dek genişlemiş oldu.

Bayan Çor Kağan döneminde Çin ile ilişkiler önemli bir husus olmuştur: Çin, 751 yılında Talas Savaşı'nda Müslüman Araplara karşı aldığı ağır yenilgiden sonra Orta Asya'dan çekilmek zorunda kalmıştı. Ardından 755 yılında An Lu-shan isimli Çin generalinin ülkenin içinde bulunduğu karışık durumdan da faydalanarak isyan ettiği görülür. İmparator, bu isyan karşısından Uygur kağanından yardım talep eder. Talebi kabul eden kağan, bizzat sefere çıkar ve o sırada Çin'e saldıran Tongra boyunu yener.

757 yılında , Bayan Çor Kağan'ın beraberinde dört bin askerle gönderdiği yabgusunun kumandasındaki kuvvetler An Lu-shan'ı mağlup ettiler. Çangañ ve Loyañ geri alındı. Loyañ'ın alınmasının ardından şehrin, Uygurlar tarafından yağmalanmasına izin verildi. Bu hadiseler Çin ile Uygurlar arasındaki ilişkileri Uygurlar lehine etkilemiştir. "Çin, Uygurlara vergi olarak her yıl 20.000 top ipek vermeyi kabul etti. Karşılık olarak Uygurlar onlara değersiz atlarını verecekti."⁹ Bu dönemde Uygurların hem ekonomik hem siyasi anlamda üstün konumda olduğunu söylemek mümkün.

759 yılında Bayan Çor Kağan'ın ölümüyle yerine oğlu Böğü kağan oldu. 757 yılı başlarında isyancı An Lu-shan öldürülmesine rağmen Çin'de isyanlar devam etmekteydi. Bu sebeple Çin imparatoru yeniden Uygurlardan yardım ister. Böğü Kağan, 762 yılında Çangañ'ı ve Loyañ'ı isyancılardan geri alır. Uygurlar Loyañ'ı üç gün yağma ederler. Bu seferin Uygur tarihi açısından en önemli neticesi, sefer sonrasında Uygurların Manihaizm'i benimsemeleridir. Böğü, bu sefer esnasında tanıştığı Mani rahiplerinden etkilenir. Dört Mani rahibini

⁷ Ahmet Caferoğlu, **Türk Dili Tarihi**, 4. Baskı, İstanbul, Enderun Kitabevi, 2000, s.149

⁸ Goldenk, **a.g.e.** s.129

⁹ Saadettin Gömeç, **Uygur Türkleri Tarihi ve Kültürü**, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1997, s.34

beraberinde Karabalasagun'a götürür. Buradaki uzun tartışmalar neticesinde Manihaizm, devletin resmi dini kabul edilmiştir. Aslında Böğü Kağan, halkının yerleşik hayata geçmesi ve dolayısıyla zenginleşmesi maksadıyla Manihaizm'i benimsemiştir. Manihaizm'in getirdiği yasaklar (savaşmak, hayvan eti yemek vb.) Türk kültür hayatında önemli değişiklikleri beraberinde getirmiş oluyordu.

Bayan Çor Kağan döneminde Çin'e karşı sağlanan siyasi üstünlük, Böğü Kağan devrinde de sürmüştür. Bu üstünlük ekonomi alanında da iyiden iyiye kendini göstermiştir."Sürekli Çin'e gönderilen hediye ve vergilerle Uygurlar ekonomik açıdan kalkınırken Çin'de aksine sıkıntılar başladı."¹⁰ Bununla birlikte Uygurlarla Çinliler arasındaki ticari ilişkiler de Uygurlar lehine işliyordu." Uygurlar 758'den beridir Çin ile alış-veriş yapıyorlardı. Her atın yerine kırk top ipekli kumaş istiyorlar, her defasında da onbinlerce at getiriyorlardı. Ancak atlar zayıf ve yaşlı olduklarından hiçbir işe yaramıyordu. "¹¹

Uygurların Çin karşısındaki üstünlüğü 778 yılına kadar sürdü. Bu yıldan sonra T'ang hanedanı gücünü toparlamaya başlar. 779 yılında Böğü Kağan'ın Çin'e aldığı sefer kararına karşı çıkan Vezir Tun Baga Tarkan, Kağan'ın kendisini dinlememesi üzerine Böğü Kağan'ı ve bütün maiyetini öldürterek kendisi Uygur tahtına çıktı.

Tun Baga Tarkan "Alp Kutlug Bilge" unvanıyla 789 yılına kadar tahtta kalmıştır. Kağanlığı döneminde Çin'deki T'ang hanedanı kendi iç karışıklıklarını çözdüğü için güçlenmişti. Dolayısıyla bu dönemde Uygurlar Çin üzerinde daha önce güttükleri siyaseti devam ettiremeyerek barışçıl bir politika izlediler. Sonraki dönemde tahta çıkan kağanların hakimiyetleri kısa sürmüştür.

795 yılında hanedan Ediz boyuna geçmişti. Kağanlığa getirilen Alp Ulug Bilge Kağan'ın on yıl süren başarılı hükümdarlığı zamanında kazandığı çeşitli zaferlerle Uygurlar yeniden güç kazanmışsa da 840 yılına kadarki süreçte Uygur devletinde pek çok kağan değişikliği olmuş ve devlet giderek güç kaybetmiştir. 839 yılında yaşanan ağır kış döneminde Uygurların hayvan sürülerinin telef olması beraberinde kıtlığı getirmişti.

840 yılında önemli bir Uygur komutanı olan Külüg Baga'nın da yardımıyla Kırgızlar Uygur başkentine saldırır. Uygur kağanı Hazar Tegin'i öldürerek Uygur hakimiyetine son verir.

¹⁰ Taşağıl, a.g.e. s.205

¹¹ Gömeç, a.g.e , s.42

Ötüken’de Uygur hakimiyetinin son bulmasının ardından bölgede tutunamayan Uygurların bir kısmı Kansu’ya , bir kısmı Hoço’ya göç ederek bu bölgede yeni devletler kurmuşlardır.

Kansu bölgesine yerleşen Uygurlar burada Kansu Uygur Devleti’ni kurarlar. “Kan-chou Uygurları kuruldukları günden beri T’ang sülalesi ile iyi geçinmişlerdi. Beş sülale devri boyunca da bu dostluğu devam ettirmeğe çalıştılar”¹²Uygurlar, Çin ile ticari ilişkilerde bulunmuş ve hem T’ang hanedanlığı döneminde hem de Beş Haneden devrinde ticari ve diplomatik ilişkilerini sürdürmüşlerdir. “Görüldüğü gibi fazla bir askeri varlık sürdüremeyen Kansu Uygurları, 940’tan sonra Liaolara (Kıtanlara), 1028’den sonra Tangutlara, 1226’dan sonra da Moğolların hakimiyetine girdi. Günümüzde hala “Sarı Uygurlar” adıyla tanınarak varlıklarını sürdürmektedir.”¹³

Bozkırdaki Uygur devletinin yıkılışının ardında bir kısım Uygurlar da güneybatıya giderek tarım havzasına yerleştiler. Burada Hoço Uygur Devleti’ni kurmuşlardır. Çin tarafından da tanınan devletin kışlık başkenti Hoço, yazlık başkenti Beş Balık’tır. “Uygur hükümdarları eski bir Basmıl unvanı olan İdikıt > ıduk kut (mukaddes kut) unvanıyla anılıyorlardı.”¹⁴

İpek Yolu üzerinde devlet kuran Hoço Uygurları ekonomik faaliyetlerde bulunmuşlar ve yerleşik hayat sürmüşlerdir. Ekonominin yanında sanat ve kültür alanında da gelişme göstermişlerdir. Turfan bölgesinde yaşayan halka inanç noktasından bakacak olursak zamanla Manihaizm’i terk edip , yerine yaygın olarak Budizm’i benimsediklerini görmek mümkün . Bununla birlikte Uygurlar arasında İslamiyet’in 14. yy ’da yayılmaya başladığı ve zamanla hakim din haline geldiği görülür. Ayrıca bu dönemde bölgede Hristiyanlığın Nesturi mezhebine inanan Uygurların da bulunduğu bilinmektedir.

“Turfan Uygurlarının siyasi rolleri eski Uygurların şanlı devrine hiçbir zaman yaklaşmamış, buna karşılık Tarım havzasının kendine mahsus medeniyetini o kadar hırsla içlerine sindirmişler, orada yayılan dinlerin öyle sadık müminleri arasına girmişler, sanatların, yazı bilgilerinin kitap basıcılığının öyle gayretli ve kudretli işçileri olmuşlardır ki, bugün de haklı olarak İç- Asya’nın en kültürlü kavimleri sırasında yer almaktadırlar.”¹⁵

¹² Çandarlıoğlu , a.g.e , s.31

¹³ Taşağıl, a.g.e, s209

¹⁴ Ahmet Bican Ercilasun, a.g.e , s.223

¹⁵ Louis Ligeti, **Bilinmeyen İç Asya** , Çev. Sadrettin Karatay, 3.Baskı, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s.247

1120 yılında Kara Hıtay hakimiyetine giren Hoço Uygur Devleti, İdikut Barçuk döneminde (1209) Cengiz Han'a tabi olmuştur. 1368 yılında Çinli Ming hanedanı tarafından yıkılarak Çin egemenliği altına girmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

UYGUR EDEBİYATI

Tarihleri boyunca Uygurların çeşitli dinleri benimsemeleri ve farklı bölgelerde varlık göstermeleri onların edebiyatlarında da zikredilen muhtelif çevrelerin özelliklerini ihtiva eden hususiyetler doğurmuştur. Sözgelimi Manihaizm dinini benimseyen Uygurlar bu dine ait bir edebiyat çevresi ortaya çıkarırken, Budist çevre kendine ait bir edebiyat ortaya koymuştur. Uygur edebiyatını Manihaizm, Budizm, Hristiyanlık ve İslamiyet gibi farklı dinlerin yanı sıra Soğdca, Toharca, Çince ve Sanskritçe gibi farklı dillerin de etkilemiş olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

2.1. Uygur Edebiyatı Metinleri

1. Uygur Kağanlığı Dönemi Yazıtları

Bozkırdaki Uygur Kağanlığından kalmış olan bu yazıtlar. Göktürk alfabesiyle yazılmış olup, taş kazılı metinlerdir. Mehmet Ölmez, Moğolistan coğrafyası içinde bulunan bu yazıtlar hakkında önemli bilgiler vermiş

- a. Kara Balgasun (I) Yazıtı
- b. Kara Balgasun (II) Yazıtı
- c. Sevrey Yazıtı
- d. Tes Yazıtı
- e. Taryat /Terhin Yazıtı
- f. Moyun Çor Yazıtı
- g. Süci Yazıtı¹⁶
- h. Chang'an Yazıtı¹⁷

2. Manihaist Uygur Edebiyatı

a. Manihaist Uygur Edebiyatında Nazım

“Manici çevreden kalma sekiz şiir mevcuttur. Bunlarda ikisinin şairi Aprın Çor Tigin’dir.”

¹⁸Aprın Çor Tigin bilinen ilk Türk şairi olmakla beraber Türk edebiyatındaki ilk aşk şiirinin de şairidir.¹⁹

¹⁶ Mehmet Ölmez, “Moğolistan’daki Eski Türk Yazıtları” , 3.Baskı, Ankara, Bilgesu, 2015,s.318-322

¹⁷ Mehmet Ölmez, a.g.e , s.323-328

¹⁸ Taşağıl, a.g.e. , s.226

¹⁹ Reşit Rahmeti Arat, Eski Türk Şiiri , 4. Baskı, Ankara, Atatürk Kültür, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2007 ,s.20

Manihaist Türk şiirinde nazım birimi dörtlüktür. En önemli ahenk unsuru mısra başı kafiye olmakla beraber kelime ve mısraların tekrarı da ahenk unsuru olarak kullanılmış, bu yolla şiire müzikalite kazandırılmıştır. Reşit Rahmeti Arat, “Tan Tanrı” ilahisinde tan ve tengri ifadelerinin defaten geçirilmesi ile sağlanan ahengi adeta bir davul senfonisine benzeterek bu yolla şiirde uhrevi bir atmosfer yakalandığına işaret eder.²⁰

b. Manihaist Uygur Edebiyatında Nesir

“Manihaist Uygur metinleri, özellikle de mensur metinler Budist Uygur metinlerine göre çok daha azdır. Bu bölüme Ezop masallarından yapılan çeviri parçaları, tövbe duaları ve çeşitli metin parçaları girer.”²¹

Genellikle dini metinlerden oluşan Manici Uygur edebiyatının en önemli eserlerinden biri, uzunca bir tövbe duası olan Huastuanift adlı eserdir. Bununla birlikte dine ait unsurları da ihtiva etmesine rağmen dini eser özelliği göstermeyen Irk Bitig isimli fal kitabı da bu dönemde yazılmış olan önemli eserler arasında yer alır.

Yukarıda belirttiğimiz eserlerle birlikte İki Yıldız Nom adlı felsefi eser de Manici çevrede yazılmış Uygur edebiyatı metinleri arasında yer almaktadır.

“Dinî öğretiyeye ait metinler arasındaki iki yıldız nom “İki Kök Kitabı”nın Mani’nin yazdığı 7 kitaptan biri olan Şabuhrgan olduğu sanılmaktadır. Bu çevreden soru-cevap tarzında hazırlanmış öğreti kitapları da kalmıştır. Türkçe olarak Manihaizm’in dinî kurallarını anlatan metin parçaları ile manastır yönetimine ait metinler de bulunmaktadır”²²

3. Budist Uygur Edebiyatı

a. Budist Uygur Edebiyatında Nazım

Budizm inancını benimseyen Uygurların ortaya koydukları edebiyat, büyük ölçüde bu dinin etkilerini taşır. Budist Uygurların şiir alanında ortaya koydukları eserlerin hemen hepsi dini eserler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir bölümü tercüme olan Budist Uygur şiirinde, genelde nazım birimi olarak dörtlük kullanılmış, mısra başı kafiye önemli bir ahenk unsuru

²⁰ Reşit Rahmeti Arat, **a.g.e** , s.3

²¹ Mehmet Ölmez, “Burkancı (Budist) ve Manici (Manihaist) Türk Edebî Çevrelerinde Nesir”, **Türk Dünyası Edebiyat Tarihi**, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 4. Cilt , Ankara, 2004, s.134

²² Sema Barutçu Özönder, “Eski Türklerde Dil ve Edebiyat”, **Genel Türk Tarihi**, Yeni Türkiye Yayınları, 2.Cilt, Ankara, 2002, s.472

olarak görülmüştür. Bununla birlikte Manici edebiyatın şiir anlayışından farklı olarak mısra sonu kafiyele de rastlanmaktadır.

Altun Yaruk gibi bazı mensur eserlerin içinde manzum parçalara yer verildiği görülen bu edebiyat kolu , yeni bir dinin terminolojisine kendi içtimai hayatında yer arayan Uygur diline şiirle ifade kabiliyetini sokarak dil açısından önemli bir merhale olmuştur denilebilir. Arat’a göre XI. yy’da yazılan Türk-İslam eserlerinin ifade kabiliyetindeki mükemmeliyet bu devirde elde edilen başarılarla çok şeyler borçludur.²³

b. Budist Uygur Edebiyatında Nesir

Şinasi Tekin, Budist Uygur nesrini üç bölüme ayırmıştır: Vinayalar, Sutralar, Abidarmalar²⁴

Vinayaların sayıları azdır. Budist rahiplerin günlük yaşamda uymaları gerek kuralları anlatan eserlerdir

Sutralar (Sudurlar) budaların vaazlarını içeren dini metinlerdir. Soru-cevap şeklinde yazılmıştır. En hacimli sudur kitabı Altın Yaruk’tur. Bununla birlikte Sekiz Yükme, Asil Dinin Nilüfer Çiçeği²⁵, İnsadi Sudur, Yitiken Sudur, Kşanti Kılğuluk Nom Bitig gibi başka sudur kitapları da vardır.

Çatik veya jatakalar; genellikle sudurların içinde yer alan, budaların önceki hayatlarında yaşadıkları olayları anlatan masallardır.

“Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikayesi adıyla meşhur olan Edgü Ögü Tigin ile Ayıg Ögü Tigin (İyi Düşünceli Şehzade ile Kötü Düşünceli Şehzade) en tanınmış çatiklerden biridir. Kansu vilayetindeki Bin Buda mabetlerinde bulunan bu eserde, iyi yürekli bir şehzadenin bütün canlılara yardım etmek ve canlıların birbirlerini öldürmelerine engel olmak üzere çok değerli bir mücevheri ele geçirmek için çıktığı maceralı yolculuk anlatılır.”²⁶

Edgü Ögü Tigin ile Ayıg Ögü Tigin’den başka Şehzade ile Aç Pars Hikayesi, Dantipali Beğ hikayesi, Çastani Beğ hikayesi gibi çatikler de mevcuttur.

²³ Arat, a.g.e , s.64

²⁴ Şinasi Tekin, “Uygur Edebiyatının Meseleleri (Şekiller- Vezinler)”, Ankara, Türk Kültürü Araştırmaları, 1965, --

²⁵ “Kuanşi im Pusar (Ses İşiten İlah) “ Asil Dinin Nilüfer Çiçeği isimli sudurun bir bölümüdür.

²⁶ Ahmet Bican Ercilasun, a.g.e , s.244

Abidarmalar, Budizm'in metafizik yönden ele alan eserlerdir. Abidarım Kınılg Koşavarti Şastir adlı eser bu türe örnek verilebilir.

Yukarıda ismi zikredilen eserlerden başka Budist çevrede nesir türünde verilen Küentso (Hüen-Tsang) Biyografisi adlı bir diğer eser daha bulunmaktadır. Eser, Küentso isimli Çinli bir Budist rahibin hayatını ve Hindistan'a yaptığı seyahatini anlatır.

3. Hristiyan Uygur Edebiyatı

Uygurlar Manihaizm ve Budizm'den başka Hristiyanlığın Nesturi mezhebini de benimsemişlerdir. "Turfan çevresinde İncil'den Uygurcaya çevrilmiş bazı parçalar bulunmuştur."²⁷

4. Müslüman Uygur Edebiyatı

İslamiyet'in Uygur sahasında yayılmaya başlamasıyla birlikte İslamiyet etkisinde eserler vermeye başlanmıştır. Uygurların bu dönemlerinden günümüze bazı şiirler kalmıştır. Reşit Rahmeti Arat "Eski Türk Şiiri" adlı kitabında bu şiirleri neşretmiştir.²⁸

2.2. Altun Yaruk

Budist Uygur edebiyatındaki en hacimli sudur kitabı olan Altun Yaruk (Altın Işık) , Şingku Seli Tutun tarafından 10. yy'da Çinceden Uygurcaya çevrilmiştir. "Uygurca nüsha çevirici veya müstensihler tarafından eklemeler yapıldığı için Çincesine göre daha ayrıntılıdır."²⁹ Eserin aslı Sanskritçe olup, *Suvarnaprabhāsa sūtra* Sanskritçe adıdır. Mahayana Budizm'ine ait olan eserin Uygurca tam adı Altun önglög yaruk yaltırlıg kopda kötrülmiş nom iligi'dir.

Eser toplamda on kitap ve otuz bir bölümden oluşmaktadır. Eserin Berlin ve St.Petersburg olmak üzere iki nüshası mevcuttur. Eserde Buda'ya sorulan bir sorunun Buda'nın ağzından cevaplanması ile

Budizm öğretisi ve felsefesi, eserde Buda'nın yöneltlen bir soruya cevap vermesi yoluyla açıklanır. Eserde manzum parçalar da mevcuttur.

²⁷Ahmet Bican Ercilasun, a.g.e , s.260

²⁸Reşit Rahmeti Arat, a.g.e

²⁹ Ceval Kaya, **Altun Yaruk (Giriş-Metin-Dizin)**, 1.Baskı,Ankara,Türk Dil Kurumu Yayınları, 1994,s.9

2.2.1 Altun Yaruk Sekizinci Kitap

Altun Yaruk Sekizinci kitap söz dizimi incelemesi yapılırken eserin Berlin ve Petersburg nüshalarının karşılaştırmalı neşrini yapan Engin Çetin'in çalışmasından yararlanılmıştır.³⁰

Sekizinci kitap , eserin 15. bölümünden 20. bölümüne kadar olan kısmını ihtiva eden altı bölümden oluşmaktadır:

On Beşinci Bölüm: “Bu kitabın ilk bölümü olan on beşinci bölümün ilk kısmı eserin Yedinci Kitabının son bölümüdür.”³¹ Bu bölümün başlığı Petersburg yazmasının ilk sayfasının eksik olması sebebiyle bilinmemekle birlikte Berlin nüshasından hareketle ilgili kısımda Kondini Brahman'ın Tanrıça Sarsavati'ye övgüsünü tamamladığı anlaşılmaktadır.

Bu bölümde çeşitli tanrı ve kutsal varlıkların hitabet kabiliyetini övdükten sonra, türlü türlü isteklerini ismini zikrettiği tanrılardan istedikten sonra Tanrıça Sarasvati'den de son olarak birtakım faziletler ister. Tanrıça'nın Kondini Brahman'ı kutlaması ve Buda'nın da ardından Tanrıça'yı kutlaması ile bölüm sona erer.

On Altıncı Bölüm ; *şirikini atl(ı)g t(e)ñri kızı ötüg ötünmek atl(ı)g altı y(ë)g(i)rminç bölük:*

Bu bölümde Tanrıça Şirikini Buda'ya arzda bulunur: Bu öğreti mücevherini öğrenerek ona sahip çıkan kim varsa onun bütün ihtiyaçlarını karşılayacağını, öğretinin yayılmasını sağlayarak Tanrı katında ve yeryüzünde huzuru artıracığını, ve onları zengin kılacağını, sıkıntılardan kurtarıp arzularına eristireceğini ,öğretiye anlayarak ibadet edenlerin sevaplara erişeceğini söyledikten sonra bir şiirle söylediklerini destekler. Ardından Buda, Tanrıça Şirikini'yi kutlar.

On Yedinci Bölüm ;*şirikini atl(ı)g kut t(e)ñri hatunı ed tavarıg üsñemek atl(ı)g y(ë)g(i)rminç bölük:*

Tanrıça Şirikini bu bölümde Buda'ya tekrar arz eder: Zengin olmak isteyen kişilerin bu isteklerine ne şekilde ibadet ederek kavuşacağını anlatır. Tanrıça Şirikini, kendisinin söylediği daraniyi onun anlattığı şekliyle uygulayanların bolluk ve berekete kavuşacaklarını söyler. Tanrıça Şirikini'nin arzını dinledikten sonra Buda , onu bu arzından dolayı övgüyle kutlar.

³⁰ Engin Çetin, **Altun Yaruk Sekizinci Kitap** , Adana, Karahan Kitabevi, 2017

³¹ Engin Çetin. **a.g.e.** , s.3

On Sekizinci Bölüm; *vasundari atl(ı)g yêr hatunı ötüg ötünmek atl(ı)g sekiz y(ê)g(i)rminç bölük* : Bu bölümde Yer Tanrıçası Vasundari, Buda'ya arz eder: Şimdi ve gelecekte , öğreti mücevheri kitabı her nerede olursa olsun, oraya gidip ibadet ederek onu kollayacağını söyler. Hangi vaiz, vaazında onu anlatırsa olduğu yere kendisini göstermeden giderek onu dinleyeceğinden, öğretiyi dinledikten sonra toprağı bereketlendireceğini anlatır. Huzura ve sevince erenlerin öğretiye saygı duymaları gerektiğini ifade eder. Ardından Buda Vasundari'ye; öğretide yer alan bir şiiri veya bir paragrafı anlayıp, buralarda anlatılanlar gereğince davranan kimselerin tanrılar yerinde doğacağını söyler. Akabinde Vasundari daranilerini okuduktan sonra Buda, onu kutlar ve böylelikle bölüm sona erer

On Dokuzuncu Bölüm; *sançanaçayı atl(ı)g t(e)ñriler uruñutı ötüg ötünmek atl(ı)g tokuz y(ê)girmiş bölük*: Bölüm, Sançanaçayı adlı tanrılar komutanı ile göğün muktedirler cemaatinin oturmakta oldukları yerden kalkarak Buda'ya arzı ile başlar. Komutan Sançanaçayı, Öğreti kitabı her nerede bulunuyorsa kendisinin ve cinler topluluğunun görünmez olarak oraya gideceğini, öğretiyi anlatan vaizleri ve onu dinleyenleri koruyup kollayacağını bildirir. Dahası kim bu öğreti mücevherinden bir parçayı ezberler, ona hürmet gösterir ve hizmet ederse onu koruyacağını söyler. Kendisinin de öğretiyi bilmesi ve en ince ayrıntısına kadar anlamasından dolayı hikmet sahibi olması gerekçesiyle vaazlarında öğretiyi aktaran, anlatan vaizlerin saç diplerinden girerek onlara yardım edeceğini ifade eder. Canlıların iyiliği için daranisini okur ve bu daraninin gerektirdiklerini açıklar. Ardındanda bu gereklilikleri yerine getirenlerin isteklerine erişeceklerini bildirir.

Yirminci Bölüm; *êligler hanlarınñ köni törüsin aymak atl(ı)g y(ê)g(i)rminç bölük*: Bu bölümde Yer Tanrıçası Vasundari, ikinci defa söz alır; yeryüzündeki hükümdarların doğru töreye uymazlarsa halklarını da iyi bir şekilde yönetemeyeceklerini ve onları besleyemeyeceklerini söyler. Bu yüzden bu hükümdarlara doğru töreyi ve devlet yönetme bilgisini bahşetmesini Buda'dan ister. Buda buna karşılık bir zamanlar Çambudvip adlı ülkede yaşayan Baladivaçi adlı hükümdarın, Somadivaçi adlı oğluna taç giydirme töreninde verdiği

öğütten bahseder: Hükümdar Baladivaçi oğluna ; babası Pratnayadivaçi'nin ona öğrettiği Rajaştra öğreti kitabının önemini, bu zamana kadar ülkeyi bu öğretiye göre yönettiğini ve kendisinin de oğlundan ülkeyi bu öğretiye uyarak yönetmesini beklediğini söyler. Öğretiyi oğluna bir şiirle açıklar ve öğretiye uymayanların başlarına kötü işler geleceğini anlatır. Buda'nın bu anlatısıyla son bölüm nihayetlendirilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÖZ DİZİMİ ÜZERİNE GÖRÜŞLER

Bu çalışmada Altun Yaruk Sekizinci Kitap 1070-2133 satırları üzerine söz dizimi incelemesi yapılmıştır. Çalışmanın amacı ; cümlelerin tahlil ve tasnifinin yapılması ; yapılan tahlil nihayetinde ortaya çıkan kelime gruplarının değerlendirilmesi olarak belirlenmiştir. Bu düşünceyle cümle kavramının ifade ettiği anlamlar ve söz dizimi çalışmasının hangi sınırlar içerisinde değerlendirilmesi gerektiği konularının netlik kazanması noktasında söz edilen

konularda farklı araştırmacıların görüşler üzerinde durmanın yararlı olacağına kanaat getirildi.

Yukarıda bahsi geçen bağlamda cümle kavramının nasıl tanımlandığı önemli bir husus teşkil ediyor. Nitekim Muharrem Ergin cümleyi ,“*Cümle bir fikri, bir düşünceyi, bir hareketi, bir duyguyu, bir hadiseyi tam olarak bir hüküm grubudur.*”³² olarak tanımlar. Ergin’e göre bir cümle iki temel unsur bulunmaktadır: Özne ve yüklem. Çekimli bir fiil aynı zamanda şahıs ifade ettiğinden bu düşünceye göre yalnız çekimli eylem tek başına bir cümle olmaya muktedirdir.

Ergin’e göre fiil ve fail cümlelerin esas unsurları; nesne, zarf ve yer tamlayıcısı ise yardımcı unsurlarıdır. Cümlelerin kısa tahlilini yapmak işte bu belirtilen cümle unsurlarını ayırmakla mümkünken, geniş cümle tahlili ancak bütün cümle unsurlarının da kelime grupları tek bir kelimeye ininceye kadar çözümlemekle mümkündür. Ergin cümle türlerini ise yüklemlerine göre isim ve fiil cümlesi ; yapılarına göre ise basit ve birleşik cümle olarak iki grupta sınıflandırır. Birleşik cümleler ise kendi içlerinde şartlı birleşik cümle, ki’li birleşik cümle ve iç içe birleşik cümle olmak üzere üç gruba ayrılır.

Tahsin Banguoğlu cümleyi “Kendi kendine yeten bir yargı bir cümle sayılır”³³ şeklinde ifade etmektedir. Görüldüğü üzere Banguoğlu, cümleyi tarifi noktasında yargıyı önemli bir kavram olarak görmüştür. Banguoğlu’na göre cümle , “Bir tek yargıdan ibaret olabileceği gibi iki, üç ve daha ziyade yargının birleşmesinden de meydana gelmiş bulunabilir.”³⁴ Buna göre cümleler basit cümle ve birleşik cümle olarak ikiye ayrılırken; isim ve fiil cümleleri basit cümle türleri olarak değerlendirilmiştir.

Birleşik cümleleri anlam ve şekil açısından sınıflandıran Banguoğlu; anlam bakımından birleşik cümleleri, “Yanyana Birleşik Cümle” ve “Alt Alta Birleşik Cümle” olmak üzere iki başlık altında inceler. Yapılışı bakımından birleşik cümleleri ise “Tümleme Birleşik Cümle” ve “Karmaşık Birleşik Cümle” olarak iki başlık altında sınıflandırır. Buna göre Tümleme birleşik cümleler; şart cümlesi, ilinti zamiri cümlesi, bağlam cümlesi olmak üzere üç grupta değerlendirilirken , karmaşık birleşik cümleler adfiil cümlesi, sıfatfiil cümlesi ve zarffiil cümlesi olmak üzere üç gruba ayrılır.

³² Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, Bayrak Basım Yayım Tanıtım, 2013, s. 398

³³ Tahsin Banguoğlu, **Türkçenin Grameri** , 10.Baskı, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2015, s.522

³⁴ Tahsin Banguoğlu, **a.g.e.** , s.523

Günay Karaağaç’a göre varlıkta iki değişim “olmak” ve “yapmak” şeklinde iki yolla gerçekleşir. Bu sebeple cümleyi “ ‘Bir yapma veya olmanın nitelendirildiği dil yapılarına cümle denir.’ Biçiminde tanımlanabilecek cümle, varlığın adı olan söz ve söz öbeklerinin yanında, varlıkta gerçekleşen değişimin adıdır.”³⁵ şeklinde tarif eder.

Leyla Karahan cümleyi ,“Bir düşünceyi, bir duyguyu, bir durumu, bir olayı yargı bildirerek anlatan kelime veya kelime dizisine cümle denir.” ³⁶şeklinde tanımlar. Karahan cümleyi; bağlanma şekillerine göre, yüklem türüne göre, yüklem yerine göre, cümlelerin anlam özelliklerine göre dört grupta inceler:

- I. Bağlanma şekillerine göre cümleler: Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümleler , Ortak Cümle Ögeleriyle Bağlanan Cümleler, Ortak Kip/Şahıs Ekleriyle Bağlanan Cümleler , Anlam İlişkisiyle Bağlanan Cümleler”
- II. Yüklem Türüne Göre Cümleler: Fiil Cümleleri, İsim Cümleleri
- III. Yüklem Yerine Göre Cümleler: Kurallı (Düz) Cümleler, Devrik Cümleler
- IV. Anlam Özelliklerine Göre Cümleler: Olumlu ve Olumsuz Cümleler , Soru Cümleleri

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ALTUN YARUK SEKİZİNCİ KİTAP (1070-2133) ÜZERİNE SÖZ DİZİMİ İNCELEMESİ

4.1. Cümle

³⁵ Günay Karaağaç, **Türkçenin Söz Dizimi**, 5. Baskı ,İstanbul, Kesit Yayınları, 2012, s.220

³⁶ Leyla Karahan, **Türkçede Söz Dizimi**, 23. Baskı, Ankara, Akçağ Yayınları, 2016 , s.9

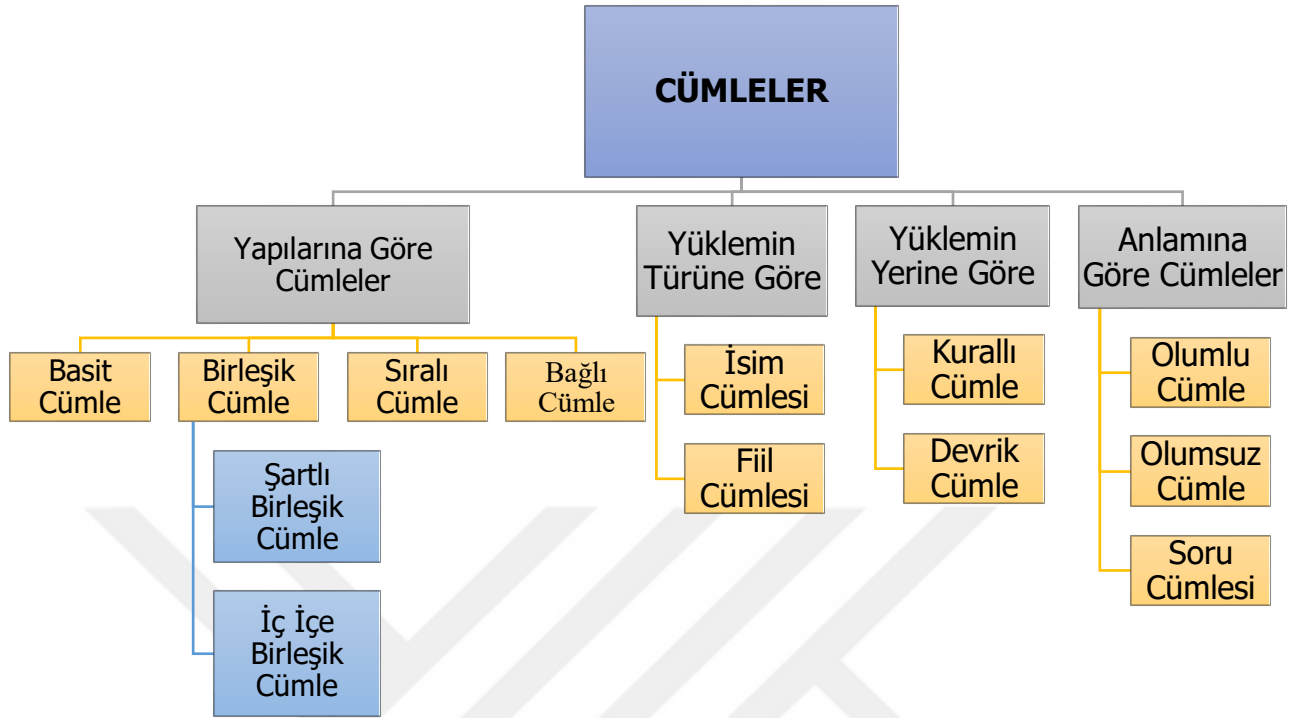
Cümlelerin tahlili yapılırken yukarıdaki bilgiler ışığında cümle kavramı ve dolayısıyla cümle ögeleri üzerinde durmak gerekliliği ortaya çıkmıştır. Cümle, üzerinde bir yargı taşıyan, asgari bir yüklemden oluşan kelime dizisine verilen ad olarak tanımlanabilir. Buna göre özne ve yüklem cümlelerin temel ögeleri olmakla beraber yer tamlayıcısı, nesne ve zarf tümlecisi gibi ögeler de cümlelerin yardımcı ögeleri olma durumundadır.

İncelediğimiz metinde de gözlemlediğimiz üzere Eski Türkçede yüklemler çoğunlukla sonda bulunur. Bununla birlikte devrik yapıları cümlelerin hatırı sayılır ölçüde kullanıldığını söylemek mümkün.

Cümlelerin diğer temel ögesi olan özneler ise sıklıkla büyük kelime grupları halinde rastlanmaktadır.

4.2. Cümlelerin Sınıflandırılması

Altun Yaruk Sekizinci Kitap Söz dizimi incelemesi yapılırken cümlelerin çeşitli hususiyetlerine göre şu şekilde tasnifi uygun görülmüştür:

Tablo 2.1 : Altun Yaruk Sekizinci Kitap'ta cümlelerin tasnifi

Söz dizimi incelemesine başlamadan önce yapılarına göre cümle türleri hakkında kısaca bilgi vermenin uygun olduğu düşünüldü.

Yapılarına Göre Cümleler

1. Basit Cümle

Bir tane yargıdan oluşan cümlelere basit cümle denir.

2. Birleşik Cümle

Birden fazla yargıdan oluşan cümle çeşidine birleşik cümle denir. Birleşik cümlelerde asıl yargıyı ifade eden ana cümleler ve bu ana cümleleri çeşitli yönlerden tamamlayan yardımcı cümleler bulunur. Birleşik cümleleri ikiye ayırmak mümkündür:

- Şartlı Birleşik Cümle:** Şartlı birleşik cümleler yardımcı cümlelerin ana cümleye şart kipiyle bağlanması yoluyla oluşan cümlelerdir. Yardımcı cümlesi şart kipi almış bir cümlede ana cümlelerin yargısının koşula bağlanması söz konusu olur. Eski Türkçede şart kipi olarak kullanılan ek -sAr eki olarak karşımıza çıkmaktadır.

- b. İç İçe Birleşik Cümle : Yardımcı cümlelerin, ana cümlelerin bir ögesi konumunda olduğu cümlelerdir. “İç içe birleşik cümle, yardımcı cümlesi esas cümlelerin genellikle nesne unsuru olan cümledir.”³⁷ Nitekim çalışmamızda genel olarak iç cümlelerin, karşılıklı konuşmaların aktarılması maksadıyla ana cümlelerin zarfını oluşturan zarf-fiil grubunun nesneleri durumunda karşımıza çıktığını söylemek mümkün

3. Sıralı Cümle

Sıralı cümleler, art arda gelerek sıralanmış cümlelerdir. Bu cümleler tek başlarına müstakil bir cümle durumunda olmalarına rağmen bir anlam ilgisi kurarak bir biri ardına geldikleri zaman sıralı cümle olarak değerlendirilirler. Art arda gelen söz konusu cümleler arasında bir öge ortaklığı bulunabileceği gibi böyle bir durum olmaksızın da sıralı cümle kurabilirler.

4. Bağlı Cümle

Bağlı cümleler, bağlaçlar yardımıyla birbirine bağlanan cümlelerdir. Uygur Türkçesinde “yme, kaltı, inçe kaltı “ gibi bağlaçlar cümleleri bağlayarak bağlı cümle yapma görevi üstlenmişlerdir.

4.3. Söz Dizimi İncelemesi

B1070-B1074

1. élinteki üç y(a)vlak
2. körmegey tēp tēdi ..
3. sançanaçayı .. t(e)ŋri t(e)ŋrisi

³⁷ Kemal Eraslan, **Eski Uygur Türkçesi Grameri**, Ankara, TDK, 2012, s. 530

4. t p  t nti

5. /////

Günümüz Türkçesiyle:

1.  lkesindeki    kötü

2. G rmeyecek diye söyledi

3. Sançanaçayı .. tanrılar tanrısı

4. Diye arz etti

5. ///

Kelime Grupları

 linteki (S) /    y(a)vlak ( ) : Sıfat Tamlaması

   (S) / y(a)vlak ( ) : Sıfat Tamlaması

k rmegey t p : Zarf-fiil grubu

N. Y.

t(e) ri t(e) risi :Belirtisiz isim tamlaması

B1084

5. dar(a)ni i

Günümüz Türkçesiyle:

5. Öğreti

B1085-B1089

1. i    .. ton

2. m(e)n ..

3. k seser .. ol

4. dar(a)nig

5. k rk min

Günümüz Türkçesiyle:

1. i ki ... giysi

2. ben

3. isterse .. o
4. öğretiyi
5. görünüşümü

Kelime Grupları

körkümin : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

→1 ne k(e)rgeklemişin maña sözleser .. m(e)n ötrü anıñ savınça küsüşinçe kanturu tegingey m(e)n .. birök ol kişi altun kümüş küseyür erser .. altun kümüş bergey m(e)n yêr altıñkı agılıklarıg küseyür erser agılıklarıg körkitgey m(e)n uçmak kalımak edrem küseyür erser ..uçmak kalımak edrem bergey m(e)n ..t(e)ñridem köz küseyür erser .. t(e)ñridem köz bergey m(e)n .. adın kişi sakınçın bilmekig küseyür erser .. adın kişiniñ köñülin bilmek edremig biltürgey m(e)n .. busuşların kadguların alku tarkargay m(e)n .. emgekintin tolgakıntın ozgurgay m(e)n t(e)ñrim têp ötünti .. (B1090-B1105)

Günümüz Türkçesiyle: “Ne(ye) ihtiyacı olduğunu bana söylerse ben sonra onun söylediği ve istediği gibi gerçekleştirerek yerine getireceğim. Eğer o kişi altın-gümüş isterse altın-gümüş vereceğim. Yer altındaki hazineleri isterse hazineleri göstereceğim. Uçmak erdemi isterse uçmak erdemi vereceğim. İlahi göz isterse isterse ilahi göz vereceğim. Başka kişi(nin) düşüncesini bilmeyi isterse başka kişinin gönlünü bilmek erdemini bildireceğim. Kederlerini hep yok edeceğim. Eziyetinden ve kederinden kurtaracağım Tanrım” diye arz etti.

ne k(e)rgeklemişin maña sözleser .. m(e)n ötrü anıñ savınça küsüşinçe kanturu tegingey m(e)n .. birök ol kişi altun kümüş küseyür erser .. altun kümüş bergey m(e)n yêr altıñkı agılıklarıg küseyür erser agılıklarıg körkitgey m(e)n uçmak kalımak edrem küseyür erser ..uçmak kalımak edrem bergey m(e)n ..t(e)ñridem köz küseyür erser .. t(e)ñridem köz bergey m(e)n .. adın kişi

sakınçın bilmekig küseyür erser .. adın kişinin köñülin bilmek edremig biltürgey m(e)n ..

busuşların kadguların alku tarkargay m(e)n .. emgekintin tolgakıntın ozgurgay m(e)n t(e)ñrim

têp ötünti ..

Z. Y.

(Ol Gizli özne)

Bu cümle;

- a. Yapısına göre iç içe birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ İç cümleler ana cümle zarfını oluşturan zarf-fiil grubunun nesneleri durumundadır.

1. İç cümle:

ne k(e)rgeklemişin maña sözleser m(e)n ötrü anıñ savınça küsüşinçe kanturu tegingey m(e)n

Z.

Ö. Z.

Z.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümle zarfı şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

ne k(e)rgeklemişin maña sözleser

N.

YT. Y.

2. İç cümle:

birök ol kişi altun kümüz küseyür erser altun kümüz bergey m(e)n

Z.

N.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

birök ol kişi altun kümüz küseyür erser

CDU.

Ö.

N.

Y.

3. İç cümle:

yër altınkı agılıklarığ küseyür erser agılıklarığ körkitgey m(e)n

Z.

N.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

y r altınkı ağıllıklar ı küseyür erser

N.

Y.

4.    cümle:

uçmak kalımak edrem küseyür erser uçmak kalımak edrem b rgey m(e)n

Z.

N.

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlenin  art unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

uçmak kalımak edrem küseyür erser

N.

Y.

5.    cümle:

t(e) ridem k z küseyür erser t(e) ridem k z b rgey m(e)n

Z.

N.

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre şartlı birleşik cümle

- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

t(e)ñridem köz küseyür erser

N. Y.

6. İç cümle:

adın kişi sakınçın bilmekig küseyür erser adın kişinin köñülin bilmek edremig biltürgey m(e)n

Z. N. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

adın kişi sakınçın bilmekig küseyür erser :

N. Y.

7. İç cümle :

busuşların kadguların alku tarkargay m(e)n emgekontin tolgakıntın ozgurgay m(e)n t(e)ñrim

N. Z. Y. YT. Y. CDU.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

1. Cümle:

busuşların kadguların alku tarkargay m(e)n

N. Z. Y

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

2. Cümle:

emgekintin tolgakıntın ozgurgay m(e)n t(e)ñrim

YT. Y. CDU.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

ne k(e)rgeklemişin maña sözleser .. m(e)n ötrü anıñ savınça küsüşinçe kanturu tegingey

m(e)n .. birök ol kişi altun kümüş küseyür erser .. altun kümüş bergey m(e)n yër altınkı

N. N.

agılıklarıg küseyür erser agılıklarıg körkitgey m(e)n uçmak kalımak edrem küseyür erser

N.

..uçmak kalımak edrem bergey m(e)n ..t(e)ñridem köz küseyür erser .. t(e)ñridem köz

N.

bergey m(e)n .. adın kişi sakınçın bilmekig küseyür erser .. adın kişiniñ köñülin bilmek

N.

edremig biltürgey m(e)n .. busuşların kadguların alku tarkargay m(e)n .. emgekintin

N.

tolgakıntın ozgurgay m(e)n t(e)ñrim tıp :Zarf-fiil grubu

N

Y.

ne k(e)rgeklemişi : Tamlayıcı düşmüş iyelik grubu

anın (TY) /savı(TN) küsüşi(TN) :İyelik grubu

savı (İ) / küsüşi (İ) : Tekrar grubu

kanturu (F) / tegin- (YF) : Birleşik fiil grubu

altun (İ) / kümüş (İ) : Tekrar grubu

küseyür (F)/ er- (YF) : Birleşik fiil grubu

ol (S) / kişi (İ) : Sıfat tamlaması

küseyür (F)/ er- (YF): Birleşik fiil grubu

yör altınkı (S)/ agılıklar(İ) : Sıfat tamlaması

yör altın: Eksiz tamlama

küseyür (F)/ er- (YF) : Birleşik fiil grubu

küseyür (F) / er- (YF) : Birleşik fiil grubu

uçmak kalımak edrem : Eksiz tamlama³⁸

uçmak (İ)/ kalımak (İ) : Tekrar grubu

küseyür- (F)/ er- (YF) : Birleşik fiil grubu

t(e)ñridem (S) / köz (İ) : Sıfat tamlaması³⁹

küseyür (F)/ er- (YF) : Birleşik fiil grubu

adın kişi sakınçın bilmek : İsim fiil grubu

N. Ö.

adın kişi (TY) / sakınçı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

adın (S)/ kişi (İ) : Sıfat tamlaması

adın kişinin köñülin bilmek edrem : Eksiz tamlama

adın kişinin köñülin bilmek : İsim-fiil grubu

N. Y.

adın kişinin (TY)/ köñüli (TN): Belirtili İsim Tamlaması

adın (S)/ kişi (İ) : Sıfat tamlaması

busuşları kadguları : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

busuş (İ)/ kadgu (İ) : Tekrar grubu

emgeki tolgakı : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

emgek (İ)/ tolgak (İ) : Tekrar grubu

t(e)ñrim : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

³⁸ Kemal Eraslan Eski Uygur Türkçesi Grameri kitabında bu tür yapıları “Fazla yaygın olmayan bir başka tür isim tamlamasında unsurların ikisi de eksiz haldedir. Bu tür yapı Uygurcaya tercüme yoluyla girmiş olmalıdır. Tamlayan unsurunun niteliği dikkate alınırsa, sıfat tamlaması yapısında olduğu da söylenebilir.” şeklinde tarif etmiştir. Bkz. Kemal Eraslan, s.495.

³⁹ Gabain Eski Türkçenin Grameri kitabında t(e)ñridem kelimesindeki +dAm ekini İsimden İsim Yapan Ekler başlığı altında göstermiştir. Bkz. A.von Gabain, s.46. Metinde ilgili ek benzerlik işlevinde kullanıldığından söz konusu kelime sıfat görevi görmüştür.

→2 anta ötrü uluş ulugı tükel bilge t(e)ñri t(e)ñrisi burhan sançanaçayı urungutnuñ bo ötügen eşidü y(a)rılıkap inçe tēp y(a)rılıkadı (B1105-B1108)

Günümüz Türkçesiyle: Ondan sonra memleket büyüğü tam hikmet sahibi tanrılar tanrısı Buda, Komutan Sançanaçayı'nın bu isteğini dinleyerek şöyle deyip buyurdu:

anta ötrü uluş ulugı tükel bilge t(e)ñri t(e)ñrisi burhan sançanaçayı urungutnuñ bo ötügen eşidü

Z.

Ö.

Z.

y(a)rılıkap inçe tēp y(a)rılıkadı

Z.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

anta (İ)/ ötrü (ÇE) : Edat grubu

uluş ulugı (S)/ tükel bilge (S) / t(e)ñri t(e)ñrisi (S)/ burhan (İ) : Sıfat tamlaması

uluş (TY) / ulugı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

tükel (S) / bilge (İ) : Sıfat tamlaması

t(e)ñri (TY) / t(e)ñrisi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

sançanaçayı urungutnuñ bo ötügen eşidü y(a)rılıkap : Zarf-fiil grubu

N.

Y.

sançanaçayı urungutnuñ (TY) / bo ötügü (TN) : Belirtili isim tamlaması

sançanaçayı urungut : Unvan grubu

bo (S) / ötüg (İ) : Sıfat tamlaması

eşidü (F) / yarlıka- (YF) : Birleşik fiil grubu

inçe tēp : Zarf-fiil grubu

Z. Y.

→3 edgü edgü s(e)n t(e)ñriler urungutıya monı monçulayu kamag tınl(ı)glarka asıgılıg k(e)rgeklig ötüg ötüntün bo ıduk dar(a)nig törüsi birle sözlemekig⁴⁰ bo nom erdinig küyü küzetü tutmakıñnıñ buyanlıg asıgı kolusuz erür tēp y(a)rılıkadı (B1109-B1115)

Günümüz Türkçesiyle: “Kutlarım.Ey tanrılar komutanı,sen bunu bu şekilde bütün canlılara faydalı (ve) gerekli iste(ği) iyi(ce) arz ettin. Bu kutsal daraniyi öğretisi ile söylemenin, bu öğreti mücevherini korumanın erdemli faydası ölçüsüzdür.” diye buyurdu.

edgü edgü s(e)n t(e)ñriler urungutıya monı monçulayu kamag tınl(ı)glarka asıgılıg k(e)rgeklig

ötüg ötüntün bo ıduk dar(a)nig törüsi birle sözlemekig bo nom erdinig küyü küzetü tutmakıñnıñ

buyanlıg asıgı kolusuz erür tēp y(a)rılıkadı

Z.

Y.

(Ol: Gizli özne)

Bu cümle;

- a. Yapısına göre iç içe birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ İç cümleler ana cümleye zarf ilişkisiyle bağlanmıştır. Zarf-fiil grubuna ait nesneler, ana cümlelerin iç cümlelerini oluşturur.

⁴⁰ Buradaki +g eki kanaatimizce ilgi hali ekidir. Burada n~g nöbetleşmesi söz konusudur.

1. İç Cümle:

edgü edgü s(e)n t(e)nriler urungutıya monı monçulayu kamag tınl(ı)glarka asıgılıg k(e)rgeklig

Y.

CDU.

Z.

N.

ötüg ötüntün

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

1.Cümle:

edgü edgü sen

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

2.Cümle:

t(e)nriler urungutıya monı monçulayu kamag tınl(ı)glarka asıgılıg k(e)rgeklig

CDU.

Z.

N.

ötüg ötüntün

Y.

- a. Yapısına göre basit cümle

- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

2. İç cümle:

bo ıduk dar(a)nig törüsi birle sözlemekig bo nom erdinig küyü küzetü tutmakınnı buyanlig

Ö.

asıgı kolusuz erür

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre isim cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

edgü edgü s(e)n t(e)nriler urungutıya monı monçulayu kamag tınl(ı)glarka asıgılıg k(e)rgeklig

ötüg ötüntün bo ıduk dar(a)nig törüsi birle sözlemekig bo nom erdinig küyü küzetü tutmakınnı

N.

buyanlig asıgı kolusuz erür tēp : Zarf-fiil grubu

N.

Y.

edgü (İ) / edgü (İ) :Tekerar grubu

t(e)nriler (TY) / urungutı (TN) :Belirtisiz isim tamlaması

kamag tınl(ı)glarka asıgılıg k(e)rgeklig (S) / ötüg (İ) : Sıfat tamlaması

kamag tınl(ı)glarka asıgılıg k(e)rgeklig : Yönelme grubu

asıgılıg k(e)rgeklig: Tekrar grubu

kamag (S) / tınl(ı)glar (İ) :Sıfat tamlaması

kolusuz (İ) / er- (YF) : Birleşik fiil grubu

bo ıduk dar(a)nig törüsi birle sözlemekig (TY) / bo nom erdinig küyü küzeñü tutmakıñnıñ (TY)
/ buyanlíg asıgı (TN) : Belirtili isim tamlaması

bo ıduk dar(a)nig törüsi birle sözlemek : İsim-fiil grubu

N. Z. Y.

törüsi (İ) / birle (ÇE) : Edat grubu

bo (S) /ıduk dar(a)ni (İ) : Sıfat tamlaması

ıduk (S) / dar(a)ni (İ) : Sıfat tamlaması

bo nom erdinig küyü küzeñü tutmakıñ : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

bo nom erdinig küyü küzeñü tutmak : İsim-fiil grubu

N. Y.

küyü küzeñü (F) / tut- (YF) : Birleşik fiil grubu

kü- (F) / küzeñ- (F) : Tekrar grubu

bo (S) / nom erdini (İ) : Sıfat tamlaması

nom erdini : Eksiz tamlama

→4 altun öñlög y(a)ruk yaltrıklıg kopda kötrülmiş nom éligi atl(ı)g nom bitigde éligler
hanların köni törüsin aymak atlıg y(è)g(i)rminç bölük (B1116 – B1120)

***Günümüz Türkçesiyle:** Altın renkli, parlak, her şeyden yüce Öğreti Hükümdarı adlı öğreti
kitabında Hükümdarların Doğru Töresini Anlatmak adlı yirminci bölüm(dür).*

altun öñlög y(a)ruk yaltrıklıg kopda kötrülmiş nom èligi atl(ı)g nom bitigde èligler hanların

YT.

köni törüsın aymak atlıg y(è)g(i)rminç bölük [erür]

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre isim cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

èligler hanların köni törüsın aymak atlıg y(è)g(i)rminç bölük (İ) / er- (YF) : Birleşik fiil grubu

èligler hanların köni törüsın aymak atlıg (S) / y(è)g(i)rminç bölük (İ) : Sıfat tamlaması

èligler hanların köni törüsın aymak : İsim-fiil grubu

N.

Y.

èligler hanların (TY) / köni törüsü (TN) : Belirtili isim tamlaması

èlig (İ) / han (İ) : Tekrar grubu

köni (S) / törü (İ) : Sıfat tamlaması

y(è)g(i)rminç(S) / bölük (İ) : Sıfat tamlaması

altun öñlög (S) / y(a)ruk yaltrıklıg (S) / kopda kötrülmiş (S) / nom èligi atl(ı)g (S) / nom bitig (İ): Sıfat tamlaması

nom èligi (S) / atl(ı)g (İ) : Sıfat tamlaması

altun (S) / öñlög (İ) : Sıfat tamlaması

y(a)ruk (İ) / yaltrıklıg (İ) : Tekrar grubu

kopda kötrülmiş : Ayrılma grubu

nom (TY) /  ligi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

nom bitig : Eksiz tamlama

→5 ol  d n yagız y r hatunı vasund ri  kiley  yana olurmuş orunıntın  r  turup t(e) ri t(e) risi
burhannı  adakınta yinçürü t p n yükünüp  ki  ligin kavşurup ağır ayamakın t(e) ri t(e) risi
burhanka inçe t p  t nti (B1121-B1127)

***Günümüz Türkçesiyle:** O zaman yeryüzü kraliçesi Vasundari, ikinci kez oturduğu yerinden
kalkarak tanrılar tanrısı Buda'nın ayağına ba  eğip secde ederek, iki elini birleştirip saygıyla
tanrılar tanrısı Buda'ya   yle arz etti:*

ol  d n yagız y r hatunı vasund ri  kiley  yana olurmuş orunıntın  r  turup t(e) ri t(e) risi

Z.

 .

Z.

burhannı  adakınta yinçürü t p n yükünüp  ki  ligin kavşurup ağır ayamakın t(e) ri t(e) risi

Z.

Z.

Z.

burhanka inçe t p  t nti

YT.

Z.

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

ol (S) /  d n ( ) : Sıfat tamlaması

yagız y r hatunı vasund ri : Unvan grubu

yagız y r (TY) / hatunı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

yagız (S) / yêr (Î) : Sıfat tamlaması

êkileyü yana olurmiş orunıntın örü turup : Zarf-fiil grubu

Z. YT. Y.

êkileyü yana : Tekrar grubu

örü (F) / tur- (YF) : Birleşik fiil grubu

olurmiş (S) / orun (Î) : Sıfat tamlaması

t(e)ñri t(e)ñrisi burhannın adakınta yinçürü töpün yükünüp : Zarf-fiil grubu

YT. Z. Z. Y.

t(e)ñri t(e)ñrisi burhannın (TY) / adakı (TN) : Belirtili isim tamlaması

t(e)ñri t(e)ñrisi (S) / burhan (Î) : Sıfat tamlaması

t(e)ñri (TY) / t(e)ñrisi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

êki êligin kavşurup : Zarf-fiil grubu

N. Y.

êki êligi : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

êki (S) / êlig (Î) : Sıfat tamlaması

agır ayamak : Tekrar grubu

t(e)ñri t(e)ñrisi (S) / burhan (Î) : Sıfat tamlaması

t(e)ñri (TY) / t(e)ñrisi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

inçe tēp : Zarf-fiil grubu

Z. Y.

→6 atı kötrülmüş ayagka tegimlig t(e)ñrim birök bo yertinçüde kayu êl uluşdaki êligler hanların köni törüsi yok erser ötrü ol êligler hanlar öz êlin uluşın uz başlagalı bodunun karasın eğitgeli k(e)ntü öz et'özlerin ıduk orunların y(a)ruğu yaltrıtu tutgalı umazlar küşüşüm ol atı kötrülmişe ulug y(a)rıkancuçı köñülün yügerü kılı y(a)rıkap êligler hanlarka tutguluk köni

törüg el başlamak biligig körkitü y(a)rılıkagay erti kim bo yertinçüdeki eligler hanlar yme anı eşidmek anı bilmek üze t(e)ñrim sizin y(a)rılığınızça <yertinçüke ulug asıg tusu kılzunlar el orunun yegetdürüp kentüleri enç menilig bodun kara emgeksiz tolgaksız bolzunlar t(e)ñrim tep ötünti.> (B1128-B1143)

Günümüz Türkçesiyle: “Adı yüceltilmiş, hürmete layık tanrım! Eğer bu yeryüzünde hangi ülkedeki hükümdarın doğru töresi yoksa bundan dolayı o hükümdarlar kendi ülkelerini ustaca yönetemez, halkını besleyemez; kendi bedenlerini , kutsal yerlerini aydınlatamazlar. İsteğim (şudur:) Ey adı yüceltilmiş (tanrım) ! Ulu, merhametli gönlünle yüceltip buyurarak hükümdara tutacakları doğru töre (ve) devlet yönetme bilgisi(ni) göstererek bahşediniz._Tanrım; bu yeryüzündeki hükümdarlar da onu işitmek , bilmek üzere izin buyruğunuza göre yeryüzüne büyük fayda sağlasınlar. Devletlerini ve mevkiilerini iyileştirip kendileri huzurlu, halkları sıkıntısız olsun tanrım.” diye arz etti.

atı kötrülmüş ayagka tegimlig t(e)ñrim birök bo yertinçüde kayu el uluşdaki eligler hanların köni törüsü yok erser ötrü ol eligler hanlar öz elin uluşın uz başlagalı bodunun karasın eğitgeli k(e)ntü öz et’özlerin ıduk orunların y(a)rutu yaltrıtu tutgalı umazlar kūsüşüm ol atı kötrülmüşe ulug y(a)rılıkançuçı köñülin yügerü kılı y(a)rılıkap eligler hanlarka tutguluk köni törüg el başlamak biligig körkitü y(a)rılıkagay erti kim bo yertinçüdeki eligler hanlar yme anı eşidmek anı bilmek üze t(e)ñrim sizin y(a)rılığınızça yertinçüke ulug asıg tusu kılzunlar el orunun yegetdürüp kentüleri enç menilig bodun kara emgeksiz tolgaksız bolzunlar t(e)ñrim tep ötünti

Z.

Y.

(Ol. Gizli özne)

Bu cümle;

- Yapısına göre iç içe birleşik cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ İç cümleler ana cümlenin zarfını oluşturan zarf-fiil grubunun nesneleri durumundadır.

1. İç cümle:

atı kötrülmüş ayakka tegimlig t(e)ñrim birök bo yértinçüde kayu él uluşdaki éligler hanlarnıñ

CDU.

Z.

köni törüsi yok erser ötrü ol éligler hanlar öz élin uluşın uz başlagalı [umazlar] bodunın karasın

Z.

Ö.

N

Z.

Y.

N.

éitgeli [umazlar] k(e)ntü öz et'özlerin ıduk orunların y(a)rutu yaltrıtu tutgalı umazlar

Y.

N.

N.

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre sıralı cümle⁴¹
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumsuz cümledir.

1.Cümle:

atı kötrülmüş ayakka tegimlig t(e)ñrim birök bo yértinçüde kayu él uluşdaki éligler hanlarnıñ

CDU.

Z.

köni törüsi yok erser ötrü ol éligler hanlar öz élin uluşın uz başlagalı [umazlar]

Z.

Ö.

N

Z.

Y

Bu cümle;

- Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle

⁴¹ Bu cümle bir sıralı cümledir. Şartlı yapı üç cümlemin ortak unsurudur. Dolayısıyla burada üç tane şartlı birleşik cümle bulunmaktadır. Aynı zamanda sıralı cümleyi oluşturan cümlelerin yüklemelerini meydana getiren yardımcı fiil yani u- fiili de ortak unsurdur.

d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı cümle:

birök bo yértinçüde kayu el uluşdaki eligler hanlarnın köni törüsi yok erser

CDU. YT. Ö. Y.

2.Cümle:

atı kötrülmiş ayagka tegimlig t(e)ñrim birök bo yértinçüde kayu el uluşdaki eligler hanlarnın

CDU. Z.

köni törüsi yok erser bodunun karasın eğitgeli [umazlar]

N. Y.

(Olar: Gizli özne)

Bu cümle;

- Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumsuz cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı cümle:

birök bo yértinçüde kayu el uluşdaki eligler hanlarnın köni törüsi yok erser

CDU. YT. Ö. Y.

3. Cümle:

atı kötrülmiş ayagka tegimlig t(e)ñrim birök bo yértinçüde kayu el uluşdaki eligler hanlarnın

CDU.

Z.

köni törüsi yok erser k(e)ntü öz et'özlerin ıduk orunların y(a)rutu yaltrıtu tutgalı umazlar

N.

N.

Y.

(Olar: Gizli özne)

Bu cümle;

- Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumsuz cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı cümle:

birök bo yértinçüde kayu el uluşdaki eligler hanlarnın köni törüsi yok erser

CDU.

YT.

Ö.

Y.

2. İç cümle:

küşüşüm ol

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre isim cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

3. İç cümle:

atı kötrülmişe ulug y(a)rıkancuçı köñülin yügerü kılı y(a)rıkap eligler hanlarka tutguluk köni

CDU.

Z.

törüg el başlamak biligig körkitü y(a)rıkagay erti kim bo yértinçüdeki eligler hanlar yme anı

Z. Y. CDU. Ö. CDU.

eşidmek anı bilmek üze t(e)ñrim sizin y(a)rlığınıñızça yértinçüke ulug asıg tusu kılzunlar

Z. CDU. Z. YT. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre ki'li birleşik cümle (Yardımcı cümle ana cümleye sebep fonksiyonuyla bağlanmıştır.)
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Ana cümle:

atı kötrülmişe ulug y(a)rlıkançuçı köñülin yügerü kılı y(a)rlıkap eligler hanlarka tutguluk köni

CDU. Z.

törüg el başlamak biligig körkitü y(a)rlıkagay erti

Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Yan Cümle:

bo yértinçüdeki eligler hanlar yme anı eşidmek anı bilmek üze t(e)ñrim sizin y(a)rlığınıñızça

Ö. CDU. Z. CDU. Z.

yértinçüke ulug asıg tusu kılzunlar

YT. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

4. İç cümle:

él orunun yègetdürüp kentüleri ènç meñilig (bolzunlar) bodun kara emgeksiz tolgaksız bolzunlar

Z. Ö. Y. Ö. Y.

t(e)ñrim

CDU.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

1.Cümle:

él orunun yègetdürüp kentüleri ènç meñilig (bolzunlar) t(e)ñrim

Z. Ö. Y. CDU.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

2. Cümle:

bodun kara emgeksiz tolgaksız bolzunlar t(e)ñrim

Ö.

Y.

CDU.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

atı kötrülmüş ayagka tegimlig t(e)ñrim birök bo yêrtinçüde kayu êl uluşdaki êligler hanların
köni törüsi yok erser ötrü ol êligler hanlar öz êlin uluşın uz başlagalı bodunın karasın êğiğeli
k(e)ntü öz et'özlerin ıduk orunların y(a)ruğu yaltrıtu tutgalı umazlar küşüşüm ol atı kötrülmüş

N.

N.

ulug y(a)rıkancuçı köñülin yügerü kılı y(a)rıkap êligler hanlarka tutguluk köni törüg êl
başlamak biligiğ körkitü y(a)rıkagay erti kim bo yêrtinçüdeki êligler hanlar yme anı eşidmek
anı bilmek üze t(e)ñrim sizin y(a)rığıñızça yêrtinçüke ulug asıg tusu kılzunlar êl orunun
yêgetdürüp kentüleri ênç menilig bodun kara emgeksiz tolgaksız bolzunlar t(e)ñrim tēp :Zarf-

N.

Y.

fiil grubu

başlagalı (F) / u- (YF) : Birleşik fiil grubu

atı kötrülmüş ayagka tegimlig t(e)ñrim : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

atı kötrülmüş (S)/ ayagka tegimlig (S) / t(e)ñri (İ) : Sıfat tamlaması

atı kötrülmüş : İsnat grubu

ayagka tegimlig: Yönelme grubu

yok (İ) / er- (YF) : Birleşik fiil grubu

bo (S) / yêrtinçü (İ) : Sıfat tamlaması

kayu êl uluşdaki êligler hanların (TY) / köni törüsi (TN) : Belirtili isim tamlaması

kayu  l uluşdaki (S)  ligler hanlar ( ) : Sıfat tamlaması

kayu (S) /  l uluş ( ) : Sıfat tamlaması

 l ( ) / uluş ( ) : Tekrar grubu

 lig ( ) / han ( ) : Tekrar grubu

köni (S) / t r  ( ) : Sıfat tamlaması

ol (S) /  ligler hanlar ( ): Sıfat tamlaması

 lig ( ) / han ( ) : Tekrar grubu

 z  li uluşı : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

 z (S) /  l uluş ( ) : Sıfat tamlaması⁴²

 l ( ) / uluş ( ) : Tekrar grubu

 gişgeli (F) / u-(YF) : Birleşik fiil grubu

bodunı karası : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

bodun ( ) / kara ( ) : Tekrar grubu

y(a)ruçu yaltrışu tutgalı (F) / u- (YF) : Birleşik fiil grubu

y(a)ruçu yaltrışu (F) /tut- (F) : Birleşik fiil grubu

y(a)ruçu (F) / yaltrış- (F) : Tekrar grubu

k(e)nt  öz et' zleri : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

k(e)nt   z (S) / et' zler ( ): Sıfat tamlaması

k(e)nt   z : Tekrar grubu

ıduk orunları : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

ıduk (S) / orunlar ( ) : Sıfat tamlaması

⁴²“ *kent * ve * z* kelimeleri iyelik eki almadan genellikle sıfat olarak, iyelik ekleri aldıklarında da zamir olarak kullanılır.”Bkz. Kemal Eraslan, Eski Uygur Türkçesi Grameri, s.256.

küşüm: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

atı kötrülmüş : İsnat grubu

ulug y(a)rlıkançuçı köñülin yügerü kılı y(a)rlıkap : Zarf-fiil grubu

N.

Y.

ulug y(a)rlıkançuçı köñüli : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

ulug (S) / y(a)rlıkançuçı (S)/ köñül (İ) : Sıfat tamlaması

yügerü kılı (F) / y(a)rlıka- (YF) : Birleşik fiil grubu

yügerü (İ) / kıl (YF) : Birleşik fiil grubu

ëligler hanlarka tutguluk köni törüg ël başlamak biligig körkitü : Zarf-fiil grubu

N.

N.

Y.

ëligler hanlarka tutguluk (S) / köni törüg (İ) : Sıfat tamlaması

ëligler hanlarka tutguluk : Sıfat-fiil grubu

YT.

Y.

ëlig (İ) / han (İ) : Tekrar Grubu

köni (S) / törüg (İ) : Sıfat tamlaması

ël (İ) / başla- (YF) : Birleşik fiil grubu

y(a)rlıkagay (F) / er- (YF) : Birleşik fiil grubu

bo yërtinçüdeki (S) / ëligler hanlar (İ) : Sıfat tamlaması

bo (S) / yërtinçü (İ) : Sıfat tamlaması

ëlig (İ) / han (İ) : Tekrar grubu

anı eşidmek (İ) / anı bilmek (İ) / üze (ÇE) :Edat grubu

anı eşidmek : İsim-fiil grubu

N.

Y.

anı bilmek : İsim-fiil grubu

N. Y.

siziñ (TY) / y(a)rılığınız (TN) : İyelik grubu

ulug asıg tusu (İ) / kıl- (YF) : Birleşik fiil grubu

ulug (S) / asıg tusu (İ) : Sıfat tamlaması

asıg (İ) / tusu (İ) : Tekrar grubu

ël orunun yêgetdürüp : Zarf-fiil grubu

N. Y.

ël orunı : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

ël (İ) / orun (İ) : Tekrar grubu

kentüleri : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

ênç meñilig (İ) / bol- (YF) : Birleşik fiil grubu

ênç (İ) / meñilig (İ) : Tekrar grubu

bodun (İ) / kara (İ) : Tekrar grubu

emgeksiz tolgaksız (İ) / bol- (YF) : Birleşik fiil grubu

emgeksiz (İ) / tolgaksız (İ) : Tekrar grubu

→7 <ne k(e)rgeklemişin> maña sözleser m(e)n ötrü anıñ savınça küsüşinçe <kanturu> tegingey m(e)n .. birök ol kişi altun kümüş küseyür erser altun kümüş bergey m(e)n yêr altınkı agılıklarıg küseyür erser agılıklarıg körkitgey m(e)n uçmak kalımak edrem küseyür erser uçmak kalımak edrem bergey m(e)n t(e)ñridem köz küseyür erser < t(e)ñridem> köz bergey m(e)n adın kişi sakınçın bilmekig küseyür erser adın kişi köñülin bilmek edremig biltürgey m(e)n busuş kadguların tarkargay m(e)n <emgektin> tolgakdın ozgurgay m(e)n t(e)ñrim < têp ötünti > (B1144-B1154).

Günümüz Türkçesiyle: “Ne(ye) ihtiyacı olduğunu bana söylerse ben sonra onun söylediği ve istediği gibi gerçekleştirerek yerine getireceğim. Eğer o kişi altın-gümüş isterse altın-gümüş vereceğim. Yer altındaki hazineleri isterse hazineleri göstereceğim. Uçmak erdemi isterse uçmak erdemi vereceğim. İlahi göz isterse isterse ilahi göz vereceğim. Başka kişi(nin) düşüncesini bilmeyi isterse başka kişi gönlünü bilmek erdemini bildireceğim. Kederlerini yok edeceğim. Eziyet ve kederden kurtaracağım Tanrım” diye arz etti.

ne k(e)rgeklemişin maña sözleser .. m(e)n ötrü anıñ savınça küsüşinçe kanturu tegingey m(e)n
.. birök ol kişi altun kümüş küseyür erser .. altun kümüş bergey m(e)n yer altınkı agılıklarıg
küseyür erser agılıklarıg körkitgey m(e)n uçmak kalımak edrem küseyür erser ..uçmak kalımak
edrem bergey m(e)n ..t(e)ñridem köz küseyür erser .. t(e)ñridem köz bergey m(e)n .. adın kişi
sakınçın bilmekig küseyür erser .. adın kişi köñülin bilmek edremig biltürgey m(e)n .. busuş
kadguların tarkargay m(e)n .. emgektin tolgakdın ozgurgay m(e)n t(e)ñrim tęp ötünti ..

Z. Y.

(Ol Gizli özne)

Bu cümle;

- a. Yapısına göre iç içe birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ İç cümleler ana cümlelerin zarfını oluşturan zarf-fiil grubunun nesneleri durumundadır.

1. İç cümle:

ne k(e)rgeklemişin maña sözleser m(e)n ötrü anıñ savınça küsüşinçe kanturu tegingey m(e)n

Z.

Ö. Z.

Z.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

ne k(e)rgeklemişin maña sözleser

N.

YT. Y.

2. İç cümle:

birök ol kişi altun kümüz küseyür erser altun kümüz bergey m(e)n

Z.

N.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

birök ol kişi altun kümüz küseyür erser

CDU.

Ö.

N.

Y.

3. İç cümle:

yêr altımkı agılıklarığ küseyür erser agılıklarığ kôrkıtey m(e)n

Z.

N.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümle nin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

yêr altımkı agılıklarığ küseyür erser

N.

Y.

4. İç cümle:

uçmak kalımak edrem küseyür erser uçmak kalımak edrem bergey m(e)n

Z.

N.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

uçmak kalımk edrem küseyür erser

N.

Y.

5. İç cümle:

t(e)ñridem köz küseyür erser t(e)ñridem köz bergey m(e)n

Z.

N.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

t(e)ñridem köz küseyür erser

N.

Y.

6. İç cümle:

adın kişi sakınçn bilmekig küseyür erser adın kişi köñülin bilmek edremig biltürgey m(e)n

Z.

N.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

adın kişi sakınçın bilmekig küseyür erser :

N.

Y.

7. İç cümle :

busuş kadguların tarkargay m(e)n emgektin tolgakdın ozgurgay m(e)n t(e)ñrim

N.

Y.

YT.

Y.

CDU.

Bu cümle;

- Yapısına göre sıralı cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

1. Cümle:

busuş kadguların tarkargay m(e)n

N.

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

2. Cümle:

emgektin tolgakdın ozgurgay m(e)n t(e)ñrim

YT.

Y.

CDU.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

ne k(e)rgeklemişin maña sözleser .. m(e)n ötrü anıñ savınça küsüşinçe kanturu tegingey

m(e)n .. birök ol kişi altun kümüş küseyür erser .. altun kümüş bergey m(e)n yêr altıñkı

N.

N.

agılıklarıg küseyür erser agılıklarıg körkitgey m(e)n uçmak kalımak edrem küseyür erser

N.

..uçmak kalımak edrem bergey m(e)n ..t(e)ñridem köz küseyür erser .. t(e)ñridem köz

N.

bergey m(e)n .. adın kişi sakınçın bilmekig küseyür erser .. adın kişi köñülin bilmek

N.

edremig biltürgey m(e)n .. busuş kadguların tarkargay m(e)n .. emgektin

N.

tolgakdın ozgurgay m(e)n t(e)ñrim tēp :Zarf-fiil grubu

N

Y.

ne k(e)rgeklemişi : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

anıñ (TY) /savı(TN) küsüşü(TN) :İyelik grubu

savı (İ) / küsüşü (İ) : Tekrar grubu

kanturu (F) / tegin- (YF) : Birleşik fiil grubu

altun kümüş : Tekrar grubu

küseyür (F)/ er- (YF) : Birleşik fiil grubu

ol (S) / kişi (İ) : Sıfat tamlaması

küseyür (F)/ er- (YF): Birleşik fiil grubu

yér altıncı (S)/ agılıklar(İ) : Sıfat tamlaması

yér altın: Eksiz tamlama

küseyür (F)/ er- (YF) : Birleşik fiil grubu

küseyür (F) / er- (YF) : Birleşik fiil grubu

uçmak kalımak edrem : Eksiz tamlama

uçmak kalımak : Tekrar grubu

küseyür- (F)/ er- (YF) : Birleşik fiil grubu

t(e)ñridem (S) / köz (İ) : Sıfat tamlaması

küseyür (F)/ er- (YF) : Birleşik fiil grubu

adın kişi sakınçın bilmek : İsim fiil grubu

N. Ö.

adın kişi (TY) / sakınçı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

adın (S)/ kişi (İ) : Sıfat tamlaması

adın kişi köñülin bilmek edrem : Eksiz tamlama

adın kişi köñülin bilmek : İsim-fiil grubu

N. Y.

adın kişi (TY)/ köñüli (TN): Belirtisiz isim Tamlaması

adın (S)/ kişi (İ) : Sıfat tamlaması

busuş kadguları : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

busuş kadgu : Tekrar grubu

emgek tolgak : Tekrar grubu

t(e)ñrim : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

→8 uluş ulugı tükel bilge t(e)ñri t(e)ñrisi <burhan sançanaçayı urungutnuñ bo ötügen eşidü y(a)rılıkap inçe tęp y(a)rılıkadı> (6)

Günümüz Türkçesiyle: Memleket büyüğü tam hikmet sahibi tanrılar tanrısı Buda, Komutan Sançanaçayı'nın bu isteğini dinleyerek şöyle deyip buyurdu:

uluş ulugı tükel bilge t(e)ñri t(e)ñrisi burhan sançanaçayı urungutnuñ bo ötügen eşidü

Ö.

Z.

y(a)rılıkap inçe tęp y(a)rılıkadı

Z.

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

uluş ulugı (S)/ tükel bilge (S) / t(e)ñri t(e)ñrisi (S)/ burhan (İ) : Sıfat tamlaması

uluş (TY) / ulugı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

tükel (S) / bilge (İ) : Sıfat tamlaması

t(e)ñri (TY) / t(e)ñrisi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

sançanaçayı urungutnuñ bo ötügen eşidü y(a)rılıkap : Zarf-fiil grubu

N.

Y.

sañçanaçayı urungutnuñ (TY) / bo ötügi (TN) : Belirtili isim tamlaması

sañçanaçayı urungut : Unvan grubu

bo (S) / ötüg (İ) : Sıfat tamlaması

eşidü (F) / yarlıka- (YF) : Birleşik fiil grubu

inçe tēp : Zarf-fiil grubu

Z. Y.

→8 <ne k(e)rgeklemişin maña sözleser >m(e)n ötrü anıñ savınça <küsüşinçe kanturu tegingey m(e)n> birök ol kişi altun <kümüş küseyür> erser altun kümüş bergey m(e)n <yēr altınkı > agılıklarıg küseyür erser <agılıklarıg körkitgey m(e)n> <uçmak kalımak edrem> küseyür erser .. uçmak kalımak edrem bergey m(e)n <t(e)ñridem köz > küseyür erser t(e)ñridem <köz bergey> m(e)n adın <kişi sakınçın bilmekig küseyür erser> adın kişi köñülin bilmek <edremig biltürgey> m(e)n .. busuşların kadguların <alku tarkargay m(e)n> emgektin tolgaktın ozgurgay m(e)n <t(e)ñrim tēp ötünti> (B1157–B1166)

Günümüz Türkçesiyle: “Ne(ye) ihtiyacı olduğunu bana söylerse ben sonra onun söylediği ve istediği gibi gerçekleştirerek yerine getireceğim. Eğer o kişi altın, gümüş isterse altın, gümüş vereceğim. Yer altındaki hazineleri isterse hazineleri göstereceğim. Uçmak erdemi isterse uçmak erdemi vereceğim. İlahi göz isterse isterse ilahi göz vereceğim. Başka kişi(nin) düşüncesini bilmeyi isterse başka kişi gönlünü bilmek erdeminin bildireceğim. Kederlerini kaygılarını hep yok edeceğim. Eziyetinden ve kederinden kurtaracağım Tanrım” diye arz etti.

ne k(e)rgeklemişin maña sözleser .. m(e)n ötrü anıñ savınça küsüşinçe kanturu tegingey m(e)n

.. birök ol kişi altun kümüş küseyür erser .. altun kümüş bergey m(e)n yēr altınkı agılıklarıg

küseyür erser agılıklarıg körkitgey m(e)n uçmak kalımak edrem küseyür erser ..uçmak kalımak

edrem bergey m(e)n ..t(e)ñridem köz küseyür erser .. t(e)ñridem köz bergey m(e)n .. adın kişi

sakınçın bilmekig küseyür erser .. adın kişi köñülin bilmek edremig biltürgey m(e)n ..

busuşların kadguların alku tarkargay m(e)n .. emgektin tolgakdın ozgurgay m(e)n t(e)ñrim tēp

ötünti

Z. Y.

(Of: Gizli özne)

Bu cümle;

- a. Yapısına göre iç içe birleşik cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ İç cümleler, ana cümlelerin zarfını oluşturan zarf-fiil grubunun nesneleri durumundadır.

1. İç cümle:

ne k(e)rgeklemişin maña sözleser m(e)n ötrü anıñ savınça küsüşinçe kanturu tegingey m(e)n

Z.

Ö. Z.

Z.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

ne k(e)rgeklemişin maña sözleser

N.

YT. Y.

2. İç cümle:

birök ol kişi altun kümüz küseyür erser altun kümüz bergey m(e)n

Z.

N.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

birök ol kişi altun kümüz küseyür erser

CDU.

Ö.

N.

Y.

3. İç cümle:

yër altınkı agılıklarığ küseyür erser agılıklarığ körkitgey m(e)n

Z.

N.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

y r altınkı ağıllıklar    sey r erser

N.

Y.

4.    cümle:

  mak kalımak edrem   sey r erser   mak kalımak edrem b rgey m(e)n

Z.

N.

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlenin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

  mak kalımak edrem   sey r erser

N.

Y.

5.    cümle:

t(e) ridem k z   sey r erser t(e) ridem k z b rgey m(e)n

Z.

N.

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre şartlı birleşik cümle

- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

t(e)ñridem köz küseyür erser

N. Y.

6. İç cümle:

adın kişi sakınçın bilmekig küseyür erser adın kişi köñülin bilmek edremig biltürgey m(e)n

Z. N. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

adın kişi sakınçın bilmekig küseyür erser

N. Y.

7. İç cümle :

busuşların kadguların tarkargay m(e)n emgektin tolgakdın ozgurgay m(e)n t(e)ñrim

N. Y. YT. Y. CDU.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi

- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

1. Cümle:

busuş kadguların alku tarkargay m(e)n

N. Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

2. Cümle:

emgektin tolgaktın ozgurgay m(e)n t(e)ñrim

YT. Y. CDU.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

ne k(e)rgeklemişin maña sözleser .. m(e)n ötrü anıñ savınça küsüşinçe kanturu tegingey

m(e)n .. birök ol kişi altun kümüş küseyür erser .. altun kümüş bergey m(e)n yër altınkı

N.

N.

agılıklarıg küseyür erser agılıklarıg körkitgey m(e)n uçmak kalımak edrem küseyür erser

N.

..uçmak kalımak edrem bergey m(e)n ..t(e)ñridem köz küseyür erser .. t(e)ñridem köz

N.

bergey m(e)n .. adın kişi sakınçın bilmekig küseyür erser .. adın kişi köñülin bilmek

N.

edremig biltürgey m(e)n .. busuşların kadguların alku tarkargay m(e)n .. emgektin

N.

tolgaktın ozgurgay m(e)n t(e)ñrim tēp :Zarf-fiil grubu

N

Y.

ne k(e)rgeklemişi : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

anın (TY) /savı(TN) küsüşü(TN) :İyelik grubu

savı (İ) / küsüşü (İ) : Tekrar grubu

kanturu (F) / tegin- (YF) : Birleşik fiil grubu

altun kümüş : Tekrar grubu

küseyür (F)/ er- (YF) : Birleşik fiil grubu

ol (S) / kişi (İ) : Sıfat tamlaması

küseyür (F)/ er- (YF): Birleşik fiil grubu

yēr altınkı (S)/ agılıklar(İ) : Sıfat tamlaması

yēr altın: Eksiz tamlama

küseyür (F)/ er- (YF) : Birleşik fiil grubu

küseyür (F) / er- (YF) : Birleşik fiil grubu

uçmak kalımak edrem : Eksiz tamlama

uçmak kalımak : Tekrar grubu

küseyür- (F)/ er- (YF) : Birleşik fiil grubu

t(e)ñridem (S) / köz (İ) : Sıfat tamlaması

küseyür (F)/ er- (YF) : Birleşik fiil grubu

adın kişi sakınçın bilmek : İsim fiil grubu

N. Ö.

adın kişi (TY) / sakınçı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

adın (S)/ kişi (İ) : Sıfat tamlaması

adın kişi köñülin bilmek edrem : Eksiz tamlama

adın kişi köñülin bilmek : İsim-fiil grubu

N. Y.

adın kişi (TY)/ köñüli (TN): Belirtisiz isim Tamlaması

adın (S)/ kişi (İ) : Sıfat tamlaması

busuşları kadguları : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

busuş kadgu : Tekrar grubu

emgek tolgak : Tekrar grubu

t(e)ñrim : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

→9 <uluş ulugı> tükel bilge t(e)ñri t(e)ñrısı <burhan sançanaçayı urungutnuñ bo ötügen eşidü y(a)rılıkap inçe tęp y(a)rılıkadı> (B1168)

***Günümüz Türkçesiyle:** Memleket büyüğü tam hikmet sahibi tanrılar tanrısı Buda, Komutan Sançanaçayı'nın bu isteğini dinleyerek şöyle deyip buyurdu:*

uluş ulugı tükel bilge t(e)ñri t(e)ñrısı burhan sançanaçayı urungutnuñ bo ötügen eşidü

Ö.

Z.

y(a)rılıkap inçe tēp y(a)rılıkadı

Z.

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- Yüklem yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

uluş ulugı (S)/ tükel bilge (S) / t(e)ñri t(e)ñrısı (S)/ burhan (İ) : Sıfat tamlaması

uluş (TY) / ulugı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

tükel (S) / bilge (İ) : Sıfat tamlaması

t(e)ñri (TY) / t(e)ñrısı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

sançanaçayı urungutnuñ bo ötügen eşidü y(a)rılıkap : Zarf-fiil grubu

N.

Y.

sançanaçayı urungutnuñ (TY) / bo ötügen (TN) : Belirtili isim tamlaması

sançanaçayı urungut : Unvan grubu

bo (S) / ötügen (İ) : Sıfat tamlaması

eşidü (F) / yarlıka- (YF) : Birleşik fiil grubu

inçe tēp : Zarf-fiil grubu

Z. Y.

→10 < anıñ savınça> küsüşin kanturu <tegingey m(e)n altun >kümüş küseyür erser altun
kümüş bereyin <yēr altınkı agılarıñ küseyür> erser agılıklarıñ körkitgey m(e)n t(e)ñridem köz
küseyür erser.. t(e)ñridem < köz bergey men> < adın kişi sakınçın > bilmekig küseyür erser!<

adın kişinin k  n  lin bilmek edremig> biltürgey men .. busuşların kadguların <alku tarkargay > m(e)n <emgekintin tolgakıntın ozgurgay> m(e)n t(e)  rim t  p   t  ndi (B1169-B1175)

Günümüz Türkçesiyle: “Ne(ye) ihtiya  cı oldu  ğunu bana söylerse ben sonra onun söylediği gibi istediğini gerçekleştirerek yerine getireceğim. Eğer o kişi altın, gümüş isterse altın, gümüş vereyim. Yer altındaki hazineleri isterse hazineleri göstereceğim. İlahi göz isterse isterse ilahi göz vereceğim. Başka kişi(nin) düşüncesini bilmeyi isterse başka kişi gönlünü bilmek erdemini bildireceğim. Kederlerini kaygılarını hep yok edeceğim. Eziyetinden ve kederinden kurtaracağım Tanrım.” diye söyledi.

anın savınça küsüşin kanturu tegingey m(e)n .. birök ol kişi altın k  m  ş küseyür erser .. altın k  m  ş b  reyin y  r altınkı a  lıkları   küseyür erser a  lıkları   körkitgey m(e)n uçmak kalımak edrem küseyür erser ..uçmak kalımak edrem b  rgey m(e)n ..t(e)  ridem k  z küseyür erser .. t(e)  ridem k  z b  rgey m(e)n .. adın kişi sakın  n bilmekig küseyür erser .. adın kişinin k  n  lin bilmek edremig biltürgey m(e)n .. busuşların kadguların alku tarkargay m(e)n .. emgekintin tolgakıntın ozgurgay m(e)n t(e)  rim t  p   t  nti ..

Z. Y.

(Ol: Gizli   zne)

Bu cümle;

- Yapısına göre i   i   birleşik cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ İ   cümleler ana cümlemin zarfını oluşturan zarf-fiil grubunun nesneleri durumundadır.

1. İç cümle:

ne k(e)rgeklemişin maña sözleser m(e)n ötrü anıñ savınça küsüşin kanturu tegingey m(e)n

Z.

Ö. Z.

Z.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

ne k(e)rgeklemişin maña sözleser

N.

YT. Y.

2. İç cümle:

birök ol kişi altun kümüş küseyür erser altun kümüş bëreyin

Z.

N.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

birök ol kişi altun kũmũş küseyür erser

CDU. Ö. N. Y.

3. İç cümle:

yêr altınkı agılıklarığ küseyür erser agılıklarığ kœrkıtey m(e)n

Z. N. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlenin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

yêr altınkı agılıklarığ küseyür erser

N. Y.

4. İç cümle:

uçmak kalımak edrem küseyür erser uçmak kalımak edrem bergey m(e)n

Z. N. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

uçmak kalımk edrem küseyür erser

N.

Y.

5. İç cümle:

t(e)ñridem köz küseyür erser t(e)ñridem köz bergey m(e)n

Z.

N.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

t(e)ñridem köz küseyür erser

N.

Y.

6. İç cümle:

adın kişi sakınçn bilmekig küseyür erser adın kişinin köñülin bilmek edremig biltürgey m(e)n

Z.

N.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

adın kişi sakınçın bilmekig küseyür erser :

N. Y.

7. İç cümle :

busuşların kadguların alku tarkargay m(e)n emgekintin tolgakıntın ozgurgay m(e)n t(e)ñrim

N. Z. Y. YT. Y. CDU.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

1. Cümle:

busuşların kadguların alku tarkargay m(e)n

N. Z. Y

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

2. Cümle:

emgekintin tolgakıntın ozgurgay m(e)n t(e)ñrim

YT.

Y.

CDU.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

ne k(e)rgeklemişin maña sözleser .. m(e)n ötrü anıñ savınça küsüşin kanturu tegingey

m(e)n .. birök ol kişi altun kümüş küseyür erser .. altun kümüş bëreyin yèr altınkı

N.

N.

agılıklarıg küseyür erser agılıklarıg körkitgey m(e)n uçmak kalımak edrem küseyür erser

N.

..uçmak kalımak edrem bërgay m(e)n ..t(e)ñridem köz küseyür erser .. t(e)ñridem köz

N.

bërgay m(e)n .. adın kişi sakınçın bilmekig küseyür erser .. adın kişiniñ köñülin bilmek

N.

edremig biltürgey m(e)n .. busuşların kadguların alku tarkargay m(e)n .. emgekintin

N.

tolgakıntın ozgurgay m(e)n t(e)ñrim tēp :Zarf-fiil grubu

N

Y.

ne k(e)rgeklemişi : Tamlayıcı düşmüş iyelik grubu

anıñ (TY) /savı(TN) küsüşü(TN) :İyelik grubu

sav küsüş: Tekrar grubu

kanturu (F) / tegin- (YF) : Birleşik fiil grubu

altun (İ) / kûmüş (İ) : Tekrar grubu

küseyür (F)/ er- (YF) : Birleşik fiil grubu

ol (S) / kişi (İ) : Sıfat tamlaması

küseyür (F)/ er- (YF): Birleşik fiil grubu

yèr altıncı (S)/ ağılıklar(İ) : Sıfat tamlaması

yèr altın: Eksiz tamlama

küseyür (F)/ er- (YF) : Birleşik fiil grubu

küseyür (F) / er- (YF) : Birleşik fiil grubu

uçmak kalımk edrem : Eksiz tamlama

uçmak (İ)/ kalımk (İ) : Tekrar grubu

küseyür- (F)/ er- (YF) : Birleşik fiil grubu

t(e)ñridem (S) / köz (İ) : Sıfat tamlaması

küseyür (F)/ er- (YF) : Birleşik fiil grubu

adın kişi sakınçn bilmek : İsim fiil grubu

N. Ö.

adın kişi (TY) / sakınç (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

adın (S)/ kişi (İ) : Sıfat tamlaması

adın kişinin köñülin bilmek edrem : Eksiz tamlama

adın kişinin köñülin bilmek : İsim-fiil grubu

N. Y.

adın kişinin (TY)/ köñüli (TN): Belirtili İsim Tamlaması

adın (S)/ kişi (İ) : Sıfat tamlaması

busuşları kadguları : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

busuş (İ)/ kadgu (İ) : Tekrar grubu

emgeki tolgakı : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

emgek (İ)/ tolgak (İ) : Tekrar grubu

t(e)ñrim : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

→11 tükel bilge t(e)ñri t(e)ñrisi < burhan sançanaçayı urungutnuñ bo ötügen> eşidü y(a)rılıkap
inçe < tēp y(a)rılıkadı > (B1176-B1177)

Günümüz Türkçesiyle: *Tam hikmet sahibi tanrılar tanrısı Buda, Komutan Sançanaçayı'nın bu isteğini dinleyerek şöyle deyip buyurdu:*

tükel bilge t(e)ñri t(e)ñrisi burhan sançanaçayı urungutnuñ bo ötügen eşidü

Ö.

Z.

y(a)rılıkap inçe tēp y(a)rılıkadı

Z.

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

tükel bilge (S) / t(e)ñri t(e)ñrisi (S)/ burhan (İ) : Sıfat tamlaması

tükel (S) / bilge (İ) : Sıfat tamlaması

t(e)ñri (TY) / t(e)ñrisi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

sançanaçayı urungutnuñ bo ötügün eşidü y(a)rılıkap : Zarf-fiil grubu

N.

Y.

sançanaçayı urungutnuñ (TY) / bo ötügi (TN) : Belirtili isim tamlaması

sançanaçayı urungut : Unvan grubu

bo (S) / ötüg (İ) : Sıfat tamlaması

eşidü (F) / yarlıka- (YF) : Birleşik fiil grubu

inçe tēp : Zarf-fiil grubu

Z. Y.

→12 < edgü edgü s(e)n t(e)ñriler urungutıya > monı monçulayu kamag < tınl(ı)glarka asıgılıg k(e)rgeklig ötüg ötüntün> bo ıduk dar(a)nig < törüsi birle sözlemekig⁴³ > < bo nom erdinig küyü küzeñü> tutmakıñıñ buyanlıg < asıgı kolusuz erür tēp y(a)rılıkadı> (B1178-B1180)

Günümüz Türkçesiyle: “Kutlarım.Ey tanrılar komutanı,sen bunu bu şekilde bütün canlılara faydalı (ve) gerekli iste(ğ)i iyi(ce) arz ettin. Bu kutsal daraniyi öğretisi ile söylemenin bu öğreti mücevherini korumanın erdemli faydası ölçüsüzdür.” diye buyurdu.

edgü edgü s(e)n t(e)ñriler urungutıya monı monçulayu kamag tınl(ı)glarka asıgılıg k(e)rgeklig

ötüg ötüntün bo ıduk dar(a)nig törüsi birle sözlemekig bo nom erdinig küyü küzeñü tutmakıñıñ

buyanlıg asıgı kolusuz erür tēp y(a)rılıkadı

Z.

Y.

(Ol Gizli özne)

Bu cümle;

- Yapısına göre iç içe birleşik cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi

⁴³ Buradaki +g eki kanaatimizce ilgi hali ekidir. Burada n~g nöbetleşmesi söz konusudur.

- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ İ  cümleler ana cümlemin zarfını oluşturan zarf-fiil grubunun nesneleri durumundadır.

1. İ  Cümle:

edgü edgü s(e)n t(e)nriler urungutıya monı monçulayu kamag tınl(ı)glarka asıgılıg k(e)rgeklig

Y.

CDU.

Z.

N.

 t g  t nt n

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

1.Cümle:

edgü edgü sen

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

2.Cümle:

t(e)nriler urungutıya monı monçulayu kamag tınl(ı)glarka asıgılıg k(e)rgeklig

CDU.

Z.

N.

ötüg ötüntün

Y.

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

2. İç cümle:

bo ıduk dar(a)nig törüsi birle sözlemekig bo nom erdinig küyü küzetü tutmakınnı buyanlig

Ö.

asıgı kolusuz erür

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre isim cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

edgü edgü s(e)n t(e)nriler urungutıya monı monçulayu kamag tınl(ı)glarka asıgılıg k(e)rgeklig

ötüg ötüntün bo ıduk dar(a)nig törüsi birle sözlemekig bo nom erdinig küyü küzetü tutmakınnı

N.

buyanlig asıgı kolusuz erür tęp : Zarf-fiil grubu

N.

Y.

edgü (İ) / edgü (İ) :Tekrar grubu

t(e)nriler (TY) / urungutı (TN) :Belirtisiz isim tamlaması

kamag tınl(ı)glarka asıgılıg k(e)rgeklig (S) / ötüg (İ) : Sıfat tamlaması

kamag tınl(ı)glarka asıgılıg k(e)rgeklig : Yönelme grubu

asıgılıg k(e)rgeklig: Tekrar grubu

kamag (S) / tınl(ı)glar (İ) :Sıfat tamlaması

kolusuz (İ) / er- (YF) : Birleşik fiil grubu

törüsü (İ) / birle (ÇE) : Edat grubu

bo (S) /ıduk dar(a)ni (İ) : Sıfat tamlaması

ıduk (S) / dar(a)ni (İ) : Sıfat tamlaması

bo ıduk dar(a)nig törüsü birle sözlemekig (TY) bo nom erdinig küyü küzetü tutmakınnıg (TY)
/ buyanlıg asıgı (TN) : Belirtili isim tamlaması

bo ıduk dar(a)nig törüsü birle sözlemek : İsim-fiil grubu

N. Z. Y.

bo nom erdinig küyü küzetü tutmakıg : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

bo nom erdinig küyü küzetü tutmak : İsim-fiil grubu

N. Y.

küyü küzetü (F) / tut- (YF) : Birleşik fiil grubu

kü- (F) / küzet- (F) : Tekrar grubu

bo (S) / nom erdini (İ) : Sıfat tamlaması

nom erdini : Eksiz tamlama

→ 13 < altun önlüg> y(a)ruk yaltırıklıg < kopda kötrülmiş> < nom éligi atl(ı)g nom > bitigde
< éligler hanlarınıg köni > törüsin aymak atl(ı)g < y(è)g(i)rminç bölük> [erür] (B1181-B1182)

Günümüz Türkçesiyle: Altın renkli, parlak, her şeyden yüce Öğreti Hükümdarı adlı öğreti kitabında Hükümdarların Doğru Töresini Anlatmak adlı yirminci bölüm(dür).

altun önlüg y(a)ruk yaltrıklıg kopda kötrülmiş nom eligi atl(ı)g nom bitigde eligler hanlarnı

YT.

köni törüsın aymak atlıg y(è)g(i)rminç bölük [erür]

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre isim cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

eligler hanlarnı köni törüsın aymak atlıg y(è)g(i)rminç bölük (İ) / er- (YF) : Birleşik fiil grubu

eligler hanlarnı köni törüsın aymak atlıg (S) / y(è)g(i)rminç bölük (İ) : Sıfat tamlaması

eligler hanlarnı köni törüsın aymak : İsim-fiil grubu

N.

Y.

eligler hanlarnı (TY) / köni törüsü (TN) : Belirtili isim tamlaması

elig (İ) / han (İ) : Tekrar grubu

köni (S) / törü (İ) : Sıfat tamlaması

y(è)g(i)rminç(S) / bölük (İ) : Sıfat tamlaması

altun önlüg (S) / y(a)ruk yaltrıklıg (S) / kopda kötrülmiş (S) / nom eligi atl(ı)g (S) / nom bitig (İ): Sıfat tamlaması

nom eligi (S) / atl(ı)g (İ) : Sıfat tamlaması

altun (S) / öñlög (İ) : Sıfat tamlaması

y(a)ruk (İ) / yaltrıklıg (İ) : Tekrar grubu

kopda kötrölmiş : Ayrılma grubu

nom (TY) / éligi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

nom bitig : Eksiz tamlama

→14 vasundari yer hatunı ekileyü yana < olurmuş orunıntın> < örü turup t(e)ñri > t(e)ñrisi
burhan adakınta < yinçürü töpün yükünüp eki éligin kavşurup ağır> ayamakın t(e)ñri t(e)ñrisi
burhanka < inçe tēp ötünti > (B1183-B1185)

Günümüz Türkçesiyle: Yeryüzü kraliçesi Vasundari, ikinci kez oturduğu yerinden kalkarak tanrılar tanrısı Buda'nın ayağına baş eğip secde ederek, iki elini birleştirip saygıyla tanrılar tanrısı Buda'ya şöyle arz etti:

yer hatunı vasundari ekileyü yana olurmuş orunıntın örü turup t(e)ñri t(e)ñrisi

Ö.

Z.

burhannın adakınta yinçürü töpün yükünüp eki éligin kavşurup ağır ayamakın t(e)ñri t(e)ñrisi

Z.

Z.

Z.

burhanka inçe tēp ötünti

YT.

Z.

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

y r hatunı vasund ri : Unvan grubu

y r (TY) / hatunı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

 kiley  yana olurmiş orun n n  r  turup : Zarf-fiil grubu

Z. YT. Y.

 r  (F) / tur- (YF) : Birleşik fiil grubu

 kiley  yana :Tekerar grubu

olurmiş (S) / orun ( ) : Sıfat tamlaması

t(e) ri t(e) risi burhannın adakınta yinçürü t p n yükünüp : Zarf-fiil grubu

YT. Z. Z. Y.

t(e) ri t(e) risi burhannın (TY) / adak  (TN) : Belirtili isim tamlaması

t(e) ri t(e) risi (S) / burhan ( ) : Sıfat tamlaması

t(e) ri (TY) / t(e) risi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

 ki  ligin kavşurup : Zarf-fiil grubu

N. Y.

 ki  ligi : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

 ki (S) /  lig ( ) : Sıfat tamlaması

agır ayamak : Tekerar grubu

t(e) ri t(e) risi (S) / burhan ( ) : Sıfat tamlaması

t(e) ri (TY) / t(e) risi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

in  t p : Zarf-fiil grubu

Z. Y.

→15 ayakka tegimlig t(e)ñrim birök < bo yértinçüde kayu él uluşdaki éligler> hanların .. köni törüsi yok <erser> <ötrü ol éligler hanlar öz élin uluşın uz> başlagalı bodunun karasın < éğıteli k(e)ntü öz et'özlerin ıduk orunların y(a)ruçu yaltrıtu tutgalı umazlar> (B1186-B1188)

Günümüz Türkçesiyle: “Hürmete layık tanrım! Eğer bu yeryüzünde hangi ülkedeki hükümdarın doğru töresi yoksa bundan dolayı o hükümdarlar kendi ülkelerini ustaca yönetemez, halkını besleyemez; kendi bedenlerini , kutsal yerlerini aydınlatamazlar.

ayagka tegimlig t(e)ñrim birök bo yértinçüde kayu él uluşdaki éligler hanların

CDU.

Z.

köni törüsi yok erser ötrü ol éligler hanlar öz élin uluşın uz başlagalı [umazlar] bodunun karasın

Z.

Ö.

N

Z.

Y.

N.

éğıteli [umazlar] k(e)ntü öz et'özlerin ıduk orunların y(a)ruçu yaltrıtu tutgalı umazlar

Y.

N.

N.

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre sıralı cümle⁴⁴
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumsuz cümledir.

1.Cümle:

ayagka tegimlig t(e)ñrim birök bo yértinçüde kayu él uluşdaki éligler hanların

CDU.

Z.

⁴⁴ Bu cümle bir sıralı cümledir. Şartlı yapı üç cümlenin ortak unsurudur. Dolayısıyla burada üç tane şartlı birleşik cümle bulunmaktadır. Aynı zamanda sıralı cümleyi oluşturan cümlelerin yüklemelerini meydana getiren yardımcı fiil yani u- fiili de ortak unsurdur.

CDU.

YT.

Ö.

Y.

3. Cümle:

ayagka tegimlig t(e)ñrim birök bo yêrtinçüde kayu êl uluşdaki êligler hanlarnıñ

CDU.

Z.

köni törüsi yok erser k(e)ntü öz et'özlerin ıduk orunların y(a)ruñu yaltrıtu tutgalı umazlar

N.

N.

Y.

(Olar: Gizli özne)

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı cümle:

birök bo yêrtinçüde kayu êl uluşdaki êligler hanlarnıñ köni törüsi yok erser

CDU.

YT.

Ö.

Y.

Kelime Grupları

ayagka tegimlig t(e)ñrim : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

ayagka tegimlig (S) / t(e)ñri (İ) : Sıfat tamlaması

ayagka tegimlig: Yönelme grubu

yok (İ) / er- (YF) : Birleşik fiil grubu

bo (S) / yêrtinçü (İ) : Sıfat tamlaması

kayu  l uluşdaki  ligler hanların (TY) / köni t r si (TN) : Belirtili isim tamlaması

kayu  l uluşdaki (S)  ligler hanlar ( ) : Sıfat tamlaması

kayu (S) /  l uluş ( ) : Sıfat tamlaması

 l ( ) / uluş ( ) : Tekrar grubu

 ligler hanlar : Tekrar grubu

köni (S) / t r  ( ) : Sıfat tamlaması

ol (S) /  ligler hanlar ( ): Sıfat tamlaması

 lig ( ) / han ( ) : Tekrar grubu

 z  li uluşı : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

 z (S) /  l uluş ( ) : Sıfat tamlaması

 l ( ) / uluş ( ) : Tekrar grubu

 gişgeli (F) / u-(YF) : Birleşik fiil grubu

bodunı karası : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

bodun ( ) / kara ( ) : Tekrar grubu

y(a)ruçu yalrışu tutgalı (F) / u- (YF) : Birleşik fiil grubu

y(a)ruçu yalrışu (F) /tut- (F) : Birleşik fiil grubu

y(a)ruş- (F) / yalrış- (F) : Tekrar grubu

k(e)nt  öz et' zleri : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

k(e)nt   z (S) / et' zler ( ): Sıfat tamlaması

k(e)nt   z : Tekrar grubu

ıduk orunları : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

ıduk (S) / orunlar ( ) : Sıfat tamlaması

→16 edgü < edgü s(e)n t(e)nriler urungutiya > < monı monçulayu >kamag tınl(ı)glar <ka asıgılıg k(e)rgeklig ötüğ ötüntün> bo ıduk < dar(a)nig törüsi birle sözlemekig⁴⁵> bo nom < erdinig küyü küzetü tutmakınnın> buyanlig < asıgı kolusuz erür tēp y(a)rıkadı> (B1189-B1193)

Günümüz Türkçesiyle: “Kutlarım.Ey tanrılar komutanı,sen bunu bu şekilde bütün canlılara faydalı (ve) gerekli iste(ği) iyi(ce) arz ettin. Bu kutsal daraniyi öğretisi ile söylemeNİN, bu öğreti mücevherini korumanın erdemli faydası ölçüsüzdür.” diye buyurdu.

edgü edgü s(e)n t(e)nriler urungutiya monı monçulayu kamag tınl(ı)glarka asıgılıg k(e)rgeklig
ötüğ ötüntün bo ıduk dar(a)nig törüsi birle sözlemekig bo nom erdinig küyü küzetü tutmakınnın
buyanlig asıgı kolusuz erür tēp y(a)rıkadı

Z.

Y.

(Ol. Gizli özne)

Bu cümle;

- Yapısına göre iç içe birleşik cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ İç cümleler ana cümlelerin zarfını oluşturan zarf-fiil grubunun nesneleri durumundadır.

1. İç Cümle:

edgü edgü s(e)n t(e)nriler urungutiya monı monçulayu kamag tınl(ı)glarka asıgılıg k(e)rgeklig

Y.

CDU.

Z.

N.

ötüğ ötüntün

Y.

⁴⁵ Buradaki +g eki kanaatimizce ilgi hali ekidir. Burada n~g nöbetleşmesi söz konusudur

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

1.Cümle:

edgü edgü sen

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

2.Cümle:

t(e)nriler urungutiya monı monçulayu kamag tınl(ı)glarka asıgılıg k(e)rgeklig

CDU.

Z.

N.

ötüg ötüntün

Y.

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

2. İç cümle:

bo ıduk dar(a)nig törüsi birle sözlemekig bo nom erdinig küyü küzetü tutmakınnı buyanlig

Ö.

asıgı kolusuz erür

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre isim cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

edgü edgü s(e)n t(e)nriler urungutıya monı monçulayı kamag tınl(ı)glarka asıgılıg k(e)rgeklig
ötüg ötüntün bo ıduk dar(a)nig törüsi birle sözlemekig bo nom erdinig küyü küzeñü tutmakıñnıñ

N.

buyanlıg asıgı kolusuz erür tēp : Zarf-fiil grubu

N.

Y.

edgü (İ) / edgü (İ) :Tkrar grubu

t(e)nriler (TY) / urungutı (TN) :Belirtisiz isim tamlaması

kamag tınl(ı)glarka asıgılıg k(e)rgeklig (S) / ötüg (İ) : Sıfat tamlaması

kamag tınl(ı)glarka asıgılıg k(e)rgeklig : Yönelme grubu

asıgılıg k(e)rgeklig: Tkrar grubu

kamag (S) / tınl(ı)glar (İ) :Sıfat tamlaması

kolusuz (İ) / er- (YF) : Birleşik fiil grubu

bo ıduk dar(a)nig törüsi birle sözlemek : İsim-fiil grubu

N.

Z..

Y.

törüsi (İ) / birle (ÇE) : Edat grubu

bo (S) / ıduk dar(a)ni (İ) : Sıfat tamlaması

ıduk (S) / dar(a)ni (İ) : Sıfat tamlaması

bo nom erdinig küyü küzeṭü tutmakıñnıñ (TY) / buyanlíg asıgı (TN) : Belirtili isim tamlaması

bo nom erdinig küyü küzeṭü tutmakıñ : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

bo nom erdinig küyü küzeṭü tutmak : İsim-fiil grubu

N.

Y.

küyü küzeṭü (F) / tut- (YF) : Birleşik fiil grubu

kü- (F) / küzeṭ- (F) : Tekrar grubu

bo (S) / nom erdini (İ) : Sıfat tamlaması

nom erdini : Eksiz tamlama

6. altun öñlüg < y(a)ruk yaltrıklıg kopda> ...

B1195-B1201

sekizinç altı yetmiş ...

1. èl(i)gi atl(ı)g bölük ...
2. ötüg ötünmek ...
- 3.
4. ol üdün ...
5. olurmiş ornıntın ...
6. adakınta ...

Günümüz Türkçesiyle:

Sekizinci altmış altı

1. *Hükümdarı adlı bölüm*
2. *Arz etmek*
- 3.
4. *O zaman*
5. *Oturduğu yerinden*

6. Ayağında

Kelime Grupları

altı yetmiş : Sayı grubu

el(i)gi atl(ı)g (S) / bölüm (İ) : Sıfat tamlaması

ötüg ötünmek: İsim-fiil grubu

N. Y.

ol (S) / üdün (İ) : Sıfat tamlaması

olurmuş orni: Tamlayanı düşmüş iyelik gurubu

olurmuş (S) / orni (İ) : Sıfat tamlaması

adaki: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

→17 t(e)ñri t(e)ñrisi < burhannın adakinta> yinçürü töpün yükünüp < eki eligin> < kavşurup>
agir ayamakin t(e)ñri t(e)ñrisi < burhanka inçe > tep ötünti (B1202-B1205)

***Günümüz Türkçesiyle:** Tanrılar tanrısı Buda'nın ayağına baş eğip secde ederek, iki elini
birleştirip saygıyla tanrılar tanrısı Buda'ya şöyle arz etti:*

t(e)ñri t(e)ñrisi burhannın adakinta yinçürü töpün yükünüp eki eligin kavşurup agir ayamakin

Z.

Z.

Z.

t(e)ñri t(e)ñrisi burhanka inçe tep ötünti

YT.

Z.

Y.

(Ol. Gizli özne)

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

t(e)ḡri t(e)ḡrisi burhannıḡ adakınta yinçürü tōpün yükünüp : Zarf-fiil grubu

YT. Z. Z. Y.

t(e)ḡri t(e)ḡrisi burhannıḡ (TY) / adakı (TN) : Belirtili isim tamlaması

t(e)ḡri t(e)ḡrisi (S) / burhan (İ) : Sıfat tamlaması

t(e)ḡri (TY) / t(e)ḡrisi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

èki èligin kavşurup : Zarf-fiil grubu

N. Y.

èki èligi : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

èki (S) / èlig (İ) : Sıfat tamlaması

agır ayamak : Tekrar grubu

t(e)ḡri t(e)ḡrisi (S) / burhan (İ) : Sıfat tamlaması

t(e)ḡri (TY) / t(e)ḡrisi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

inçe tēp : Zarf-fiil grubu

Z. Y.

→18 atı kötrülmüş ayagka tegimlig t(e)ḡrim .. birök bo < yértinçüde kayu> èl uluştakı èligler han <-larnıḡ köni> törüsi yok erser < ötrü ol > èligler hanlar èlin < uluşın uz başlagalı> <bodunun karasın èğiḡgeli .. k(e)ntü öz et'özlerin ıduk orunların y(a)ruḡu yalrıḡu tutgalı umazlar> (B1205-B1209)

Günümüz Türkçesiyle: “Adı yüceltilmiş, hürmete layık tanrım! Eğer bu yeryüzünde hangi ülkedeki hükümdarın doğru töresi yoksa bundan dolayı o hükümdarlar ülkelerini ustaca yönetemez, halkını besleyemez; kendi bedenlerini, kutsal yerlerini aydınlatamazlar.”

atı kötrülmüş ayagka tegimlig t(e)ḡrim birök bo yértinçüde kayu èl uluştakı èligler hanlarnıḡ

CDU.

Z.

köni törüsü yok erser ötrü ol eligler hanlar elin uluşın uz başlagalı [umazlar] bodunun karasın

Z.

Ö.

N

Z.

Y.

N.

ëitgeli [umazlar] k(e)ntü öz et'özlerin iduk orunların y(a)ruçu yalrıtu tutgalı umazlar

Y.

N.

N.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

1.Cümle:

atı kötrülmiş ayagka tegimlig t(e)ñrim birök bo yértinçüde kayu el uluştakı eligler hanların

CDU.

Z.

köni törüsü yok erser ötrü ol eligler hanlar elin uluşın uz başlagalı [umazlar]

Z.

Ö.

N

Z.

Y

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı cümle:

birök bo yértinçüde kayu el uluştakı eligler hanlarının köni törüsü yok erser

CDU.

YT.

Ö.

Y.

2.Cümle:

atı kötrülmüş ayakka tegimlig t(e)ñrim birök bo yértinçüde kayu el uluşdaki eligler hanlarnıñ

CDU.

Z.

köni törüsi yok erser bodunın karasın egitgeli [umazlar]

N.

Y.

(Olar: Gizli özne)

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklemın türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemın yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

➤ Cümleın şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı cümle:

birök bo yértinçüde kayu el uluşdaki eligler hanlarnıñ köni törüsi yok erser

CDU.

YT.

Ö.

Y.

3. Cümle:

atı kötrülmüş ayakka tegimlig t(e)ñrim birök bo yértinçüde kayu el uluşdaki eligler hanlarnıñ

CDU.

Z.

köni törüsi yok erser k(e)ntü öz et'özlerin ıduk orunların y(a)ruñı yalrıñı tutgalı umazlar

N.

N.

Y.

(Olar: Gizli özne)

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle

- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı cümle:

birök bo yêrtinçüde kayu êl uluşdaki êligler hanların köni törüsi yok erser

CDU.

YT.

Ö.

Y.

Kelime Grupları

atı kötrülmüş (S) ayagka tegimlig t(e)ñrim : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

atı kötrülmüş : İsnat grubu

ayagka tegimlig (S) / t(e)ñri (İ) : Sıfat tamlaması

ayagka tegimlig: Yönelme grubu

yok (İ) / er- (YF) : Birleşik fiil grubu

bo (S) / yêrtinçü (İ) : Sıfat tamlaması

kayu êl uluşdaki êligler hanların (TY) / köni törüsi (TN) : Belirtili isim tamlaması

kayu êl uluşdaki (S) êligler hanlar (İ) : Sıfat tamlaması

kayu (S) / êl uluş (İ) : Sıfat tamlaması

êl (İ) / uluş (İ) : Tekrar grubu

êlig (İ) / han (İ) : Tekrar grubu

köni (S) / törü (İ) : Sıfat tamlaması

ol (S) / êligler hanlar (İ): Sıfat tamlaması

êlig (İ) / han (İ) : Tekrar grubu

êli uluşı : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

êl (İ) / uluş (İ) : Tekrar grubu

êğiğeli (F) / u-(YF) : Birleşik fiil grubu

bodunı karası : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

bodun (İ) / kara (İ) : Tekrar grubu

y(a)ruğu yalrıtu tutgalı (F) / u- (YF) : Birleşik fiil grubu

y(a)ruğu yalrıtu (F) /tut- (F) : Birleşik fiil grubu

y(a)ruğ (F) / yalrı- (F) : Tekrar grubu

k(e)ntü öz et'özleri : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

k(e)ntü öz (S) / et'özler (İ): Sıfat tamlaması

k(e)ntü öz : Tekrar grubu

ıduk orunları : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

ıduk (S) / orunlar (İ) : Sıfat tamlaması

→19 < anta ötrü tükel bilge biliglig t(e)ğri t(e)ğrisi burhan vasundari yer hatunının bo ötüğün eşidü> y(a)rılıkap <inçe tēp y(a)rılıkadı > (B1210)

Günümüz Türkçesiyle : *Ondan sonra tam hikmet sahibi tanrılar tanrısı Buda, yeryüzü kraliçesi Vasundari'nin bu isteğini dinleyerek buyurup şöyle diyerek buyurdu:*

anta ötrü tükel bilge biliglig t(e)ğri t(e)ğrisi burhan vasundari yer hatunının bo ötüğün eşidü

Z.

Ö.

Z.

y(a)rılıkap inçe tēp y(a)rılıkadı

Z.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

anta (İ)/ ötrü (ÇE) : Edat grubu

tükel bilge biliglig (S) / t(e)ñri t(e)ñrısı (S)/ burhan (İ) : Sıfat tamlaması

tükel (S) / bilge bilig (İ) : Sıfat tamlaması

bilge (İ) / bilig (İ) : Tekrar grubu

t(e)ñri (TY) / t(e)ñrısı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

vasundari yer hatunınıñ bo ötüğın eşidü y(a)rılıkap : Zarf-fiil grubu

N.

Y.

vasundari yer hatunınıñ (TY) / bo ötügi (TN) : Belirtili isim tamlaması

vasundari yer hatunı: Unvan grubu

yer (TY) / hatunı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

bo (S) / ötüğ (İ) : Sıfat tamlaması

eşidü (F) / yarlıka- (YF) : Birleşik fiil grubu

ınçe tēp : Zarf-fiil grubu

Z. Y.

→20 < antag erser birök yer > hatunıya s(e)n < amtı tētrü > tıñlagıl edgüti ögil < sakingıl>
(B1211-B1212)

Günümüz Türkçesiyle: Ey yeryüzü kraliçesi ! Eğer öyleyse sen şimdi iyice dinle (ve) düşün.

antag erser birök yër hatunıya s(e)n amtı tètürü tıñlagıl edgüti ögil sakıngıl

Z. CDU. Ö. Z. Z. Y. Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

1.Cümle:

antag erser birök yër hatunıya s(e)n amtı tètürü tıñlagıl

Z. CDU. Ö. Z. Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır

Yardımcı Cümle:

antag erser birök

Y. CDU.

2.Cümle:

antag erser birök yër hatunıya s(e)n amtı edgüti ögil sakıngıl

Z. CDU. Ö. Z. Z. Y

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle

d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır

Yardımcı Cümle:

antag erser birök

Y. CDU.

Kelime Grupları

antag (İ) / er- (YF) : Birleşik fiil grubu

yër (TY) / hatunı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

ögil sakıngıl : Tekrar grubu

→21 <m(e)n> inçip saña nomlayu bëreyin (B1213)

Günümüz Türkçesiyle: Ben sana böylece anlatayım.

m(e)n inçip saña nomlayu bëreyin

Ö. Z. YT. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

nomlayu (F) / bër- (YF) : Birleşik fiil grubu

→22 <yme> öñre ertmiş üdte < bo çambudivip > yërtinçüte baladivaçi < atl(1)g ulug > èlig han <bar> erti (B1214-B1216)

Günümüz Türkçesiyle: Geçmiş zamanda bo Çambudvip yeryüzünde Baladivaçi adlı büyük (bir) hükümdar vardı

yme öñre ertmiş üdte bo çambudvip yértinçüte baladivaçi atl(ı)g ulug èlig han bar erti

CDU. Z. YT. Ö. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre isim cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

öñre ertmiş (S) / üd (İ) : Sıfat tamlaması

öñre ertmiş : Sıfat-fiil grubu

Z. Y.

bo (S)/ çambudvip yértinçü (İ) : Sıfat tamlaması

çambudvip yértinçü : Eksiz tamlama

baladivaçi atl(ı)g (S) / ulug èlig han (İ) : Sıfat tamlaması

ulug(S) / èlig han (İ) : Sıfat tamlaması

èlig han : Tekrar grubu

bar (İ) / er- (YF) : Birleşik fiil grubu

→23 < ol èlig > hannıñ somadivaçi < atl(ı)g ulug oğlu erdi> (B1217)

Günümüz Türkçesiyle: O hükümdarın Somadivaçi adlı büyük oğlu vardı.

ol èlig hannıñ somadivaçi atl(ı)g ulug oğlu erdi

Ö. Y.

(Ol: Gizli özne)

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

ol elig hannıñ (TY) / somadivaçı atl(ı)g ulug oglı (TN) :Belirtili isim tamlaması

ol (S) / elig han (İ): Sıfat tamlaması

elig han : Tekrar grubu

somadivaçı atl(ı)g (S) / ulug ogul (İ) : Sıfat tamlaması

ulug(S) / ogul (İ) : Sıfat tamlaması

→24 < atı kötrülmüş ayagka tegimlig t(e)ñrim birök bo yertinçüde kayu el uluşdaki > eligler hanların < köni törüsi yok erser ötrü> ol eligler hanlar <öz elin uluşın uz başlagalı> bodunun k(a)rasın < karasın eğitgeli k(e)ntü öz et'özlerin> ıduk orunların <y(a)ruğu yaltrıtu tutgalı umazlar> küsüşüm ol atı kötrülmüşe ulug y(a)rlıkançuçı köñülin yügerü kılı y(a)rlıkap eligler hanlarka tutguluk köni törüg el başlamak biligig körkitü y(a)rlıkagay erti <kim bo yertinçüdeki eligler hanlar yme anı eşidmek anı bilmek üze t(e)ñrim sizin y(a)rlıgıñızça > yertinçüke ulug asıg tusu kılzunlar el orunun yegetdürüp kentüleri enç menjilig bodun kara emgeksiz tolgaksız bolzunlar t(e)ñrim tıp ötünti (B1218-B1227)

Günümüz Türkçesiyle: “Adı yüceltilmiş, hürmete layık tanrım! Eğer bu yeryüzünde hangi ülkedeki hükümdarın doğru töresi yoksa bundan dolayı o hükümdarlar kendi ülkelerini ustaca yönetemez, halkını besleyemez; kendi bedenlerini , kutsal yerlerini aydınlatamazlar. İsteğim (şudur:) Ey adı yüceltilmiş (tanrım) ! Ulu, merhametli gönlünü yüceltip buyurarak hükümdara tutacakları doğru töre (ve) devlet yönetme bilgisi(ni) göstererek bahşediniz. Tanrım; bu yeryüzündeki hükümdarlar da onu işitmek , bilmek üzere sizin buyruğunuza göre yeryüzüne büyük fayda sağlasınlar ki devletlerini ve mevkiilerini iyileştirip kendileri huzurlu, halkları sıkıntısız olsun tanrım.” diye arz etti.

atı kötrülmüş ayagka tegimlig t(e)ñrim birök bo yertinçüde kayu el uluşdaki eligler hanların köni törüsi yok erser ötrü ol eligler hanlar öz elin uluşın uz başlagalı bodunun karasın eğitgeli k(e)ntü öz et'özlerin ıduk orunların y(a)ruğu yaltrıtu tutgalı umazlar küsüşüm ol atı kötrülmüşe ulug y(a)rlıkançuçı köñülin yügerü kılı y(a)rlıkap eligler hanlarka tutguluk köni törüg el

başlamak biligig körkitü y(a)rıkagay erti kim bo yértinçüdeki èligler hanlar yme anı eşidmek anı bilmek üze t(e)ñrim sizin y(a)rıgıñızça yértinçüke ulug asıg tusu kılzunlar èl orunun yegetdürüp kentüleri ènç meñilig bodun kara emgeksiz tolgaksız bolzunlar t(e)ñrim tıp ötünti

Z.

Y.

(Ol Gizli özne)

Bu cümle;

- a. Yapısına göre iç içe birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ İç cümleler ana cümle zarfını oluşturan zarf-fiil grubunun nesneleri durumundadır.

1. İç cümle:

atı kötrülmiş ayagka tegimlig t(e)ñrim birök bo yértinçüde kayu èl uluşdaki èligler hanların

CDU.

Z.

köni törüsi yok erser ötrü ol èligler hanlar öz èlin uluşın uz başlagalı [umazlar] bodunun karasın

Z.

Ö.

N

Z.

Y.

N.

ègitgeli [umazlar] k(e)ntü öz et'özlerin ıduk orunların y(a)ruçu yaltrıtu tutgalı umazlar

Y.

N.

N.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle

d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

1.Cümle:

atı kötrülmüş ayagka tegimlig t(e)ñrim birök bo yértinçüde kayu él uluşdaki éligler hanlarnıñ

CDU.

Z.

köni törüsi yok erser ötrü ol éligler hanlar öz élin uluşın uz başlagalı [umazlar]

Z.

Ö.

N

Z.

Y

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı cümle:

birök bo yértinçüde kayu él uluşdaki éligler hanlarnıñ köni törüsi yok erser

CDU.

YT.

Ö.

Y.

2.Cümle:

atı kötrülmüş ayagka tegimlig t(e)ñrim birök bo yértinçüde kayu él uluşdaki éligler hanlarnıñ

CDU.

Z.

köni törüsi yok erser bodunıñ karasın égitgeli [umazlar]

N.

Y.

(Olar: Gizli özne)

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre isim cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

3. İç cümle:

atı kötrülmüşe ulug y(a)rıkançuçı köñülin yügerü kılı y(a)rıkap êligler hanlarka tutguluk köni

CDU.

Z.

törüg êl başlamak biligig körkitü y(a)rıkagay erti kim bo yertinçüdeki êligler hanlar yme anı

Z.

Y.

CDU.

Ö.

CDU.

eşidmek anı bilmek üze t(e)ñrim sizin y(a)rılığınızça yertinçüke ulug asıg tusu kılzunlar

Z.

CDU.

Z.

YT.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre ki'li birleşik cümle (Yardımcı cümle ana cümleye sebep fonksiyonuyla bağlanmıştır.)
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Ana cümle:

atı kötrülmüşe ulug y(a)rıkançuçı köñülin yügerü kılı y(a)rıkap êligler hanlarka tutguluk köni

CDU.

Z.

törüg êl başlamak biligig körkitü y(a)rıkagay erti

Z.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Yan Cümle:

bo yertinçüdeki èligler hanlar yme anı eşidmek anı bilmek üze t(e)ñrim sizin y(a)rlığınızça

Ö.

CDU.

Z.

CDU.

Z.

yertinçüke ulug asıg tusu kılzunlar

YT.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

4. İç cümle:

èl orunun yègetdürüp kentüleri ènç meñilig (bolzunlar) bodun kara emgeksiz tolgaksız bolzunlar

Z.

Ö.

Y.

Ö.

Y.

t(e)ñrim

CDU.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

1.Cümle:

ël orunun yêgetdürüp kentüleri ênç menîlig (bolzunlar) t(e)ñrim

Z. Ö. Y. CDU.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

2. Cümle:

bodun kara emgeksiz tolgaksız bolzunlar t(e)ñrim

Ö. Y. CDU.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

atı kötrülmiş ayagka tegimlig t(e)ñrim birök bo yêrtinçüde kayu ël uluşdaki êligler hanların

köni törüsi yok erser ötrü ol êligler hanlar öz ëlin uluşın uz başlagalı bodunun karasın êğiğeli
k(e)ntü öz et'özlerin ıduk orunların y(a)ruğu yaltrıtu tutgalı umazlar kūsüşüm ol atı kötrülmiş

N.

N.

ulug y(a)rıkancuçı köñülin yügerü kılı y(a)rıkap êligler hanlarka tutguluk köni törüg ël
başlamak biligig körkitü y(a)rıkagay erti kim bo yêrtinçüdeki êligler hanlar yme anı eşidmek
anı bilmek üze t(e)ñrim sizin y(a)rılığınızça yêrtinçüke ulug asıg tusu kılzunlar ël orunun
yêgetdürüp kentüleri ênç menîlig bodun kara emgeksiz tolgaksız bolzunlar t(e)ñrim tēp :Zarf-

N.

Y.

fiil grubu

başlagalı (F) / u- (YF) : Birleşik fiil grubu

atı kötrülmüş ayagka tegimlig t(e)ñrim : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

atı kötrülmüş (S)/ ayagka tegimlig (S) / t(e)ñri (İ) : Sıfat tamlaması

atı kötrülmüş : İsnat grubu

ayagka tegimlig: Yönelme grubu

yok (İ) / er- (YF) : Birleşik fiil grubu

bo (S) / yértinçü (İ) : Sıfat tamlaması

kayu êl uluşdaki êligler hanlarınñ (TY) / köni törüsi (TN) : Belirtili isim tamlaması

kayu êl uluşdaki (S) êligler hanlar (İ) : Sıfat tamlaması

kayu (S) / êl uluş (İ) : Sıfat tamlaması

êl (İ) / uluş (İ) : Tekrar grubu

êlig (İ) / han (İ) : Tekrar grubu

köni (S) / törü (İ) : Sıfat tamlaması

ol (S) / êligler hanlar (İ): Sıfat tamlaması

êlig (İ) / han (İ) : Tekrar grubu

öz êli uluşı : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

öz (S) / êl uluş (İ) : Sıfat tamlaması

êl (İ) / uluş (İ) : Tekrar grubu

êğiğeli (F) / u-(YF) : Birleşik fiil grubu

bodunı karası : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

bodun (İ) / kara (İ) : Tekrar grubu

y(a)ruğu yaltrıtu tutgalı (F) / u- (YF) : Birleşik fiil grubu

y(a)ruþu yaltrıþu (F) /tut- (F) : Birleşik fiil grubu

y(a)ruþ- (F) / yaltrıþ- (F) : Tekrar grubu

k(e)ntü öz et'özleri : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

k(e)ntü öz (S) / et'özler (İ): Sıfat tamlaması

k(e)ntü öz : Tekrar grubu

ıduk orunları : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

ıduk (S) / orunlar (İ) : Sıfat tamlaması

küsüşüm: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

atı kötrülmüş : İsnat grubu

ulug y(a)rlıkançuçı köñülin yügerü kılı y(a)rlıkap : Zarf-fiil grubu

N.

Y.

ulug y(a)rlıkançuçı köñüli : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

ulug (S) / y(a)rlıkançuçı (S)/ köñül (İ) : Sıfat tamlaması

yügerü kılı (F) / y(a)rlıka- (YF) : Birleşik fiil grubu

yügerü (İ) / kıl (YF) : Birleşik fiil grubu

èligler hanlarka tutguluk köni törüg èl başlamak biligig körkitü : Zarf-fiil grubu

N.

N.

Y.

èligler hanlarka tutguluk (S) / köni törüg (İ) : Sıfat tamlaması

èligler hanlarka tutguluk : Sıfat-fiil grubu

YT.

Y.

èlig (İ) / han (İ) : Tekrar Grubu

köni (S) / törüg (İ) : Sıfat tamlaması

èl (İ) / başla- (YF) : Birleşik fiil grubu

y(a)rıkagay (F) / er- (YF) : Birleşik fiil grubu

bo yêrtinçüdeki (S) / êligler hanlar (İ) : Sıfat tamlaması

bo (S) / yêrtinçü (İ) : Sıfat tamlaması

êlig (İ) / han (İ) :Tekrar grubu

anı eşidmek (İ) / anı bilmek (İ) / üze (ÇE) :Edat grubu

anı eşidmek : İsim-fiil grubu

N. Y.

anı bilmek : İsim-fiil grubu

N. Y.

sizin (TY) / y(a)rılığınız (TN) : İyelik grubu

ulug asıg tusu (İ) / kıl- (YF) : Birleşik fiil grubu

ulug (S) / asıg tusu (İ) : Sıfat tamlaması

asıg (İ) / tusu (İ) : Tekrar grubu

êl orunun yêgetdürüp : Zarf-fiil grubu

N. Y.

êl orunı : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

êl orun : Tekrar grubu

kentüleri : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

ênç meñilig (İ) / bol- (YF) : Birleşik fiil grubu

ênç meñilig : Tekrar grubu

bodun (İ) / kara (İ) : Tekrar grubu

emgeksiz tolgaksız (İ) / bol- (YF) : Birleşik fiil grubu

emgeksiz tolgaksız : Tekrar grubu

→25 anta ötrü tükel bilge biliglig t(e)ñri t(e)ñrisi burhan vasundari yêr hatunının bo ötügin eşidü y(a)rılıkap inçe têt y(a)rılıkadı (B1227-B1231)

Günümüz Türkçesiyle : Ondan sonra tam hikmet sahibi tanrılar tanrısı Buda, yeryüzü kraliçesi Vasundari'nin bu isteğini dinleyerek buyurup şöyle diyerek buyurdu:

anta ötrü tükel bilge biliglig t(e)ñri t(e)ñrisi burhan vasundari yêr hatunının bo ötügin eşidü

Z.

Ö.

Z.

y(a)rılıkap inçe têt y(a)rılıkadı

Z.

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

anta (İ)/ ötrü (ÇE) : Edat grubu

tükel bilge biliglig (S) / t(e)ñri t(e)ñrisi (S)/ burhan (İ) : Sıfat tamlaması

tükel (S) / bilge bilig (İ) : Sıfat tamlaması

bilge (İ) / bilig (İ) : Tekrar grubu

t(e)ñri (TY) / t(e)ñrisi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

vasundari yêr hatunının bo ötügin eşidü y(a)rılıkap : Zarf-fiil grubu

N.

Y.

vasundari y r hatunının (TY) / bo  t gi (TN) : Belirtili isim tamlaması

vasundari y r hatunı: Unvan grubu

y r (TY) / hatunı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

bo (S) /  t g ( ) : Sıfat tamlaması

e sid  (F) / yarlıka- (YF) : Birleşik fiil grubu

inçe t p : Zarf-fiil grubu

Z. Y.

→26 antag erser birök y r hatunıya s(e)n amtı t tr  tınlagıl edgüti  gil sakıngıl (B1232-B1234)

Günümüz Türkçesiyle: *Ey yeryüzü kraliçesi ! Eğer  yleyse sen şimdi iyice dinle (ve) d   n.*

antag erser birök y r hatunıya s(e)n amtı t tr  tınlagıl edgüti  gil sakıngıl

Z. CDU.  . Z. Z. Y. Z. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre sıralı cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

1.Cümle:

antag erser birök y r hatunıya s(e)n amtı t tr  tınlagıl

Z. CDU.  . Z. Z. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi

- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır

Yardımcı Cümle:

antag erser birök

Y. CDU.

2.Cümle:

antag erser birök yer hatunıya s(e)n amtı edgüti ögil sakıngıl

Z. CDU. Ö. Z. Z. Y

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır

Yardımcı Cümle:

antag erser birök

Y. CDU.

Kelime Grupları

antag (İ) / er- (YF) : Birleşik fiil grubu

yér (TY) / hatunı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

ö- sakın- : Tekrar grubu

→27 m(e)n inçip saña nomlayu bèreyin (B1234-B1235)

Günümüz Türkçesiyle: *Ben sana böylece anlatayım.*

m(e)n inçip saña nomlayu bèreyin

Ö. Z. YT. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

nomlayu (F) / bèr- (YF) : Birleşik fiil grubu

→28 yme öñre ertmiş üdte bo çambudivip yértinçüde baladivaçi atl(1)g ulug èlig han bar erti (B1235-1237)

Günümüz Türkçesiyle: *Geçmiş zamanda da bu Çambudvip yeryüzünde Baladivaçi adlı büyük (bir) hükümdar vardı*

yme öñre ertmiş üdte bo çambudivip yértinçüde baladivaçi atl(1)g ulug èlig han bar erti

CDU. Z. YT. Ö. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre isim cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

öñre ertmiş (S) / üd (İ) : Sıfat tamlaması

öñre ertmiş : Sıfat-fiil grubu

Z. Y.

bo (S)/ çambudivip yërtinçü (İ) : Sıfat tamlaması

çambudivip yërtinçü : Eksiz tamlama

baladivaçi atl(1)g (S) / ulug èlig han (İ) : Sıfat tamlaması

ulug (S) / èlig han (İ) : Sıfat tamlaması

èlig han : Tekrar grubu

bar (İ) / er- (YF) : Birleşik fiil grubu

→29 ol èlig hannıñ bir somadivaçi atl(1)g ulug oğlu erdi (B1237-B1239)

Günümüz Türkçesiyle: O hükümdarın Somadivaçi adlı bir büyük oğlu vardı.

ol èlig hannıñ bir somadivaçi atl(1)g ulug oğlu erdi

Ö

Y.

(Ol. Gizli özne)

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

ol èlig hannıñ (TY) / bir somadivaçi atl(1)g ulug oğlu (TN) :Belirtili isim tamlaması

ol (S) / èlig han (İ): Sıfat tamlaması

èlig (İ) / han (İ) : Tekrar grubu

bir(S) / somadivaçi atl(1)g ulug ogul (İ) : Sıfat tamlaması

somadivaçi atl(1)g (S) / ulug ogul (İ) : Sıfat tamlaması

ulug (S) / ogul (İ) : Sıfat tamlaması

→ 30 bir ugurda ol èlig han ol somadıvaçi atl(ı)g oğlın ulug tégitler törüsınçe abijik kıl(ı) (B1239-B1241)

Günümüz Türkçesiyle: Bir zamanda o hükümdar o Somadıvaçi adlı oğluna büyük prensler töresine göre taç giydirdi.

bir ugurda ol èlig han ol somadıvaçi atl(ı)g oğlın ulug tégitler törüsınçe abijik kıl(ı)

Z. Ö. YT. Z. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

bir (S) / ugur (İ) : Sıfat tamlaması

ol (S) / èlig han (İ) : Sıfat tamlaması

èlig han : Tekrar grubu

ol (S) / somadıvaçi atl(ı)g oğl(ı) (İ) : Sıfat tamlaması

somadıvaçi atl(ı)g oğl(ı): Tamlayıcı düşmüş iyelik grubu

somadıvaçi atl(ı)g (S) / ogul (İ) : Sıfat tamlaması

ulug tégitler (TY) / törüsü (TN): Belirtisiz isim tamlaması

ulug (S) / tégitler (İ) : Sıfat tamlaması

abijik (İ) / kıl- (YF) : Birleşik fiil grubu

→31 abijik kılıp takı keçmezken ötrü ol atası èlig han ol somadivaçi atl(ı)g oğlın inçe tèt tèt
(B1241-B1244)

Günümüz Türkçesiyle: Taç giydirip (giydirmesi) daha bitmemişken hükümdar babası o Somadivaçi adlı oğluna şöyle diyip söyledi:

abijik kılıp takı keçmezken ötrü ol atası èlig han ol somadivaçi atl(ı)g oğlın inçe tèt tèt

Z. Z. Ö. YT. Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

abijik kılıp takı keçmezken : Zarf-fiil grubu

Z. Z. Y.

abijik (İ) / kıl- (YF): Birleşik fiil grubu

ol (S) / atası èlig han (İ) :Sıfat tamlaması

atası èlig han: Sıfat tamlaması

atası: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

èlig han : Tekrar grubu

ol (S) / somadivaçi atl(ı)g oğl (İ) : Sıfat tamlaması

somadivaçi atl(ı)g oğl: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

somadivaçi atl(ı)g (S) / oğul (İ) : Sıfat tamlaması

inçe tèt : Zarf-fiil grubu

Z. Y.

→32 ya oglum somadivaçiya monta biziñ ilkiðe berü ulalu kelmiş ulug küçlüg m(a)habr(a)hmi ulug ezrua t(e)ñri aymış èliglerke hanlarka tutguluk raçaşt(ı)r tégme törü bitig bar .. kim meniñ kañım seniñ ulug atañ pr(a)tn(a)yadivaçi atl(ı)g èlig maña abijik kılıp ol şast(ı)rıg tüzü tükeçi aydı körkitdi m(e)n ötrü ol raçaşastır törü bitigke tayaklığın èki tümen yıl başladım.. ol ança yıl ertginçe birk(e)ye yme törüsüz törü kılukumın ömez m(e)n .. s(e)n yme amtı oglum ol törüg tutup raçaşast(ı)r törü bitigdekiçe köni yorıp èl başlamışın k(e)rgek kayu erür ol raçaşast(ı)r tégme törü tęp tésér .. anı amtı s(e)n tétrü tıñlagıl edgüti köñülkerkil m(e)n saña nomlayu bèreyin tęp .. anta ötrü baladivaçi èlig beg şlok takşutın oğlña inçe tęp tedi (B1244-B1267)

Günümüz Türkçesiyle: Hükümdar Baladivaçi: “Ey oğlum Somadivaçi , bunda bizim en eski (zamanlardan) beri süregelen büyük güçlü Mahabrahmi büyük Brahma tanrı(nın) söylemiş (olduğu) hükümdarların tutacağı Raçaştır adlı töre kitabı(mız) var. Öyle ki benim babam seniñ büyük atan Pratnayadivaçi adlı hükümdar bana taç giydirip o şastır tamamiyla anlattı, gösterdi. Ben sonra o Raçaştır töre kitabına dayanarak yirmi bin yıl yönettim. O kadar yıl geçinceye kadar bir kerecik de töreye aykırı davrandığımı düşünmüyorum. Sen(in) de şimdi oğlum, o töreyi tutup Raçaşastır töre kitabındaki gibi doğru hareket ederek ülke yönetmen gerek. ‘Raçaşastır adlı töre nerededir?’ dersen onu şimdi sen dikkatlice dinle iyice düşün. Ben sana anlatayım.”diyerek , sonra da oğluna beyitlerle şöyle diyerek söyledi:

ya oglum somadivaçiya monta biziñ ilkiðe berü ulalu kelmiş ulug küçlüg m(a)habr(a)hmi ulug ezrua t(e)ñri aymış èliglerke hanlarka tutguluk raçaşt(ı)r tégme törü bitig bar .. kim meniñ kañım seniñ ulug atañ pr(a)tn(a)yadivaçi atl(ı)g èlig maña abijik kılıp ol şast(ı)rıg tüzü tükeçi aydı körkitdi m(e)n ötrü ol raçaşastır törü bitigke tayaklığın èki tümen yıl başladım.. ol ança yıl ertginçe birk(e)ye yme törüsüz törü kılukumın ömez m(e)n .. s(e)n yme amtı oglum ol törüg tutup raçaşast(ı)r törü bitigdekiçe köni yorıp èl başlamışın k(e)rgek kayu erür ol raçaşast(ı)r tégme törü tęp tésér .. anı amtı s(e)n tétrü tıñlagıl edgüti köñülkerkil m(e)n saña nomlayu bèreyin tęp .. anta ötrü baladivaçi èlig beg şlok takşutın oğlña inçe tęp tedi

Z. Z. Ö. Z. YT. Z. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre iç içe birleşik cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ İç cümleler ana cümlelerin I. zarfını oluşturan zarf-fiil grubunun nesneleri durumundadır.

1. İç cümle:

ya oglum somadivaçiya monta biziñ ilkiçe berü ulalu kelmiş ulug küçlüg m(a)habr(a)hmi ulug

CDU.

YT.

ezrua t(e)ñri aymış eliglerke hanlarka tutguluk raçaşt(ı)r tégme törü bitig bar kim meniñ kañım

Ö.

Y. CDU.

seniñ ulug atañ pr(a)tn(a)yadivaçi atl(ı)g elig maña abijik kılıp ol şast(ı)rıg tüzü tüketi aydı

Ö.

YT.

Z.

N.

Z.

Y.

körkitdi

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre ki'li birleşik cümle
- Yüklemin türüne göre isim/fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Ana Cümle:

ya oglum somadivaçiya monta biziñ ilkiçe berü ulalu kelmiş ulug küçlüg m(a)habr(a)hmi ulug

CDU.

YT.

ezrua t(e)ñri aymış eliglerke hanlarka tutguluk raçaşt(ı)r tégme törü bitig bar

Ö.

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre isim cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Yan Cümle:

meniñ kañım seniñ ulug atañ pr(a)tn(a)yadivaçi atl(ı)g èlig maña abijik kılıp ol şast(ı)rıg tüzü

Ö.

YT.

Z.

N.

tükeçi aydı körkitdi

Z. Y. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

1.Cümle:

meniñ kañım seniñ ulug atañ pr(a)tn(a)yadivaçi atl(ı)g èlig maña abijik kılıp ol şast(ı)rıg tüzü

Ö.

YT.

Z.

N.

tükeçi aydı

Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

2.Cümle:

meniñ kañım seniñ ulug atañ pr(a)tn(a)yadivaçi atl(ı)g èlig maña abijik kılıp ol şast(ı)rıg tüzü

Ö.

YT.

Z.

N.

tükeçi körkitdi

Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

2. İç cümle:

m(e)n ötrü ol raçaşastır törü bitigke tayaklığın éki tümen yıl başladım

Ö. Z. Z. Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

3. İç cümle:

ol ança yıl ertginçe birk(e)ye yme törüsüz törü kıltukumın ömez m(e)n

N. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

4. İç cümle:

s(e)n yme amtı oglum ol törüg tutup raçaşast(ı)r törü bitigdekiçe köni yorıp él başlamışın

Ö. CDU. Z. CDU. Z.

k(e)rgek⁴⁶

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

5. İç cümle:

kayu erür ol raçaşast(ı)r tégme törü tēp tēser anı amtı s(e)n tētrü tınlagıl edgüti köñülkerğil

Z.

N.

Z.

Ö.

Z.

Y.

Z.

Y.

m(e)n saña nomlayu bèreyin

Ö. YT.

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre sıralı cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

1.Cümle:

kayu erür ol raçaşast(ı)r tégme törü tēp tēser anı amtı s(e)n tētrü tınlagıl

Z.

N.

Z.

Ö.

Z.

Y.

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

⁴⁶ -mış geçmiş zaman sıfat-fiili ile kergek kelimesi beraber kullanıldığında gereklilik çekimi oluşturmaktadır. Bu sebeple buradaki başlanmış kergek ifadesi gereklilik fonksiyonundadır.

- Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır

Yardımcı Cümle:

kayu erür ol raçaşast(ı)r tégme törü tēp tēser

Z.

Y.

- Yardımcı cümle bir iç içe birleşik cümledir. İç cümle yardımcı cümlelerin zarf-fiil grubunun nesnesi durumundadır.

2.Cümle:

kayu erür ol raçaşast(ı)r tégme törü tēp tēser anı amtı s(e)n edgüti köñülkeril

Z.

N.

Z.

Ö.

Z.

Y.

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

- Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır

Yardımcı Cümle:

kayu erür ol raçaşast(ı)r tégme törü tēp tēser

Z.

Y.

- Yardımcı cümle bir iç içe birleşik cümledir. İç cümle yardımcı cümlelerin zarf-fiil grubunun nesnesi durumundadır.

3.Cümle:

kayu erür ol raçaşast(ı)r tégme törü tēp tēser anı amtı m(e)n saña nomlayu bèreyin

Z.

N.

Z.

Ö.

YT.

Y.

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle

d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır

Yardımcı Cümle:

kayu erür ol raçaşast(ı)r tégme törü tęp tésér

Z.

Y.

➤ Yardımcı cümle bir iç içe birleşik cümledir. İç cümle yardımcı cümlelerin zarf-fiil grubunun nesnesi durumundadır.

Kelime Grupları

ya oglum somadivaçiya monta biziñ ilkiçe berü ulalu kelmiş ulug küçlüg m(a)habr(a)hmi ulug ezrua t(e)ñri aymış eliglerke hanlarka tutguluk raçaşast(ı)r tégme törü bitig bar .. kim meniñ kañım seniñ ulug atañ pr(a)tn(a)yadivaçi atl(ı)g elig maña abijik kılıp ol şast(ı)rıg tüzü tükeñi aydı körkitdi m(e)n ötrü ol raçaşastır törü bitigke tayaklıgıñ eki tümen yıl başladım.. ol ança yıl

N.

N.

ertginçe birk(e)ye yme törüsüz törü kılukumın ömez m(e)n .. s(e)n yme amtı oglum ol törüg

N.

tutup raçaşast(ı)r törü bitigdekiçe köni yorıp el başlamışın k(e)rgek kayu erür ol raçaşast(ı)r

N.

tégme törü tęp tésér .. anı amtı s(e)n tétrü tıñlagıl edgüti köñülkeril m(e)n saña nomlayu bèreyin tęp: Zarf-fiil grubu

N.

Y.

anta (İ) / ötrü (ÇE) :Edat grubu

baladivaçi elig beg :Unvan grubu

elig beg :Tekrar grubu

şlok takşut : Tekrar grubu

oglu: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

İNÇE TEP : Zarf-fiil grubu

Z. Y.

oglum somadivaçi: Sıfar tamlaması

oglum: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

biziñ (TY) /ilkiçe berü ulalu kelmiş ulug küçlüg m(a)habr(a)hmi ulug ezrua t(e)ñri aymış
èliglerke hanlarka tutguluk raçaşt(ı)r tégme törü bitig (TN) : İlgi grubu

ilkiçe berü ulalu kelmiş (S) / ulug küçlüg m(a)habr(a)hmi ulug ezrua t(e)ñri aymış (S)/
èliglerke hanlarka tutguluk (S) / raçaşt(ı)r tégme (S) / törü bitig (İ) : Sıfat tamlaması

ilkiçe berü ulalu kelmiş: Sıfat-fiil grubu

Z. Z. Y.

ilkiçe (İ) / berü (ÇE) : Edat grubu

ulug küçlüg m(a)habr(a)hmi ulug ezrua t(e)ñri aymış : Sıfat-fiil grubu

Ö. Y.

ulug küçlüg (S) / m(a)habr(a)hmi ulug ezrua t(e)ñri (İ) : Sıfat tamlaması

ulug (S) / küç (İ) : Sıfat tamlaması

ulug (S) /ezrua t(e)ñri (İ) : Sıfat tamlaması

Mahabrahmi ezrua t(e)ñri : Eksiz tamlama

ezrua t(e)ñri: Unvan grubu

èliglerke hanlarka tutguluk : Sıfat-fiil grubu

YT. Y.

èlig (İ) han (İ) : Tekrar grubu

raçaşt(ı)r tégme : Sıfat-fiil grubu

N. Y.

törü bitig : Eksiz tamlama

meniñ kañım (S) / seniñ ulug atañ (S) / pr(a)tn(a)yadivaçi atl(ı)g èlig (İ) : Sıfat tamlaması

pr(a)tn(a)yadivaçi atl(ı)g (S) / èlig (İ) : Sıfat tamlaması

meniñ (TY) / kañım (TN) : İyelik grubu

seniñ (TY) / ulug atañ (TN) : İyelik grubu

ulug (S) / ata (İ) : Sıfat tamlaması

pr(a)tn(a)yadivaçi (S) / atl(ı)g (İ) : Sıfat tamlaması

abijik (İ) / kıl- (YF) : Birleşik fiil grubu

ol (S) / şast(ı)r (İ) : Sıfat tamlaması

tüzü tükeçi : Tekrar grubu

ol raçaşastır törü bitigke tayaklıg : Yönelme grubu

ol (S) / raçaşastır törü bitig (İ) : Sıfat tamlaması

raçaşastır (İ) / törü bitig (İ) : Eksiz tamlama

törü bitig: Eksiz tamlama

èki tümen (S) / yıl (İ) : Sıfat tamlaması

èki tümen: Sıfat tamlaması

ol ança yıl ertginçe birk(e)ye yme törüsüz törü kılukum: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

ol ança yıl ertginçe birk(e)ye yme törüsüz törü kıluk : Sıfat-fiil grubu

Z Z. CDU. Y.

ol ança yıl ertginçe : Zarf-fiil grubu

Ö. Y.

ol (S) ança yıl (İ) : Sıfat tamlaması

ança (S) / yıl (İ) : Sıfat tamlaması

törüsüz törü (İ) / kıl- (YF) : Birleşik fiil grubu

törüsüz (S) / törü (İ): Sıfat tamlaması

ol törüg tutup : Zarf-fiil grubu

N. Y.

ël (İ) / başla- (F): Birleşik fiil grubu

ol (S) / törü (İ) :Sıfat tamlaması

raçaşast(ı)r törü bitigdekiçe köni yorıp : Zarf-fiil grubu

Z. Z. Y.

raçaşastır törü bitig: Eksiz tamlama

törü bitig: Eksiz tamlama

ël (İ) / başla- (YF): Birleşik fiil grubu

nomlayu (F) / bër- (YF) : Birleşik fiil grubu

kayu erür ol raçaşast(ı)r tægme törü tęp :Zarf-fiil grubu

N. Y.

kayu (İ) / er- (YF): Birleşik fiil grubu

ol (S) / raçaşast(ı)r tægme törü (İ) : Sıfat tamlaması

raçaşast(ı)r tægme (S) / törü (İ) : Sıfat tamlaması

raçaşast(ı)r tægme: Sıfat-fiil grubu

N. Y.

→33 m(e)n amtı anı sözleyin begler törüsi şast(ı)rıg (B1268-B1269)

Günümüz Türkçesi: Ben şimdi onu söyleyeyim, beyler töresi (olan) şastırı.

m(e)n amtı anı sözleyin begler törüsi şast(ı)rıg

Ö. Z. N. Y. N.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemine türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemine yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları:

begler törüsü (S) / şast(ı)r (İ) : Sıfat tamlaması

begler (TY) / törüsü (TN): Belirtili isim tamlaması

→34 asıgılg meñilig kılğalı alku tınl(ı)g oğlanın tarkargalır üçün sezikig yertinçüdeki êkirçgüg öçürgelir üçün birgerü mün kadaglar kuvragın üstün orunta erigme kamag t(e)ñriler erkligi <altın yerde yorıgma yal(a)ñuklarınñ begleri turgurzunlar kamagun ögrünç sevinç köñülüg> (B1270-1277)

Günümüz Türkçesiyle: Bütün insan oğlunu faydalı ve mutlu kılmak için ; uzaklaştırmak için yeryüzündeki tereddütü, şüpheyi; söndürmek için birlikte kusurlar topluluğunu; üstteki yerde bulunan bütün tanrılar kuvvetli(ler)i, alttaki yerde hareket eden insanların beyleri meydana getirsinler bütünüyle mutlu (olan) gönlü.

asıgılg meñilig kılğalı alku tınl(ı)g oğlanın tarkargalır üçün sezikig yertinçüdeki êkirçgüg

Z.

Z.

öçürgelir üçün birgerü mün kadaglar kuvragın üstün orunta erigme kamag t(e)ñriler erkligi

Z.

Ö.

altın yerde yorıgma yal(a)ñuklarınñ begleri turgurzunlar kamagun ögrünç sevinç köñülüg

Ö.

Y.

N.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

asıgılg menılg kılğalı alku tınl(ı)g oğlanın: Zarf-fiil grubu

Y.

N.

asıgılg (İ)/ menılg (İ) / kıl (YF): Birleşik fiil grubu

alku (S) / tınl(ı)g oğlanı (İ): Sıfat tamlaması

tınl(ı)g (TY) / oğlanı (TN): Belirtisiz isim tamlaması

yertinçüdeki sèzikig èkirçüg tarkargalı (İ) / üçün (ÇE) : Edat grubu :→ Yer değıştirildi

yertinçüdeki sèzikig èkirçüg tarkargalı: İsim-fiil grubu⁴⁷

N.

Y.

yertinçüdeki (S) / sèzik èkirçü (İ) : Sıfat tamlaması

sèzik (İ) / èkirçü (İ) : Tekrar grubu

birgerü mün kadaglar kuvragın öçürgelir (İ) / üçün (ÇE): Edat grubu

birgerü mün kadaglar kuvragın öçürgelir : İsim-fiil grubu⁴⁸

Z.

N.

Y.

mün kadaglar (TY) / kuvragı (TN): Belirtisi isim tamlaması

mün (İ) / kadag (İ) : Tekrar grubu

üstün orunta erigme kamag t(e)nriler(TY) / erkligi (TN) :Belirtisiz isim tamlaması

üstün orunta erigme (S) / kamag t(e)nriler (İ) : Sıfat tamlaması

kamag (S) /t(e)nriler (İ) : Sıfat tamlaması

⁴⁷ -gAllr aslında -mAk için ve -mAk üzere anlamlarını veren bir zarf-fiil eki olarak tanımlanır. Ancak bu örnekte de görüldüğü üzere arkasından gelen üçün edatıyla birlikte bir edat grubu oluşturmaktadır. Ekin, başka metinlerde de genellikle bir son çekim edatıyla beraber kullanılması onun zarf-fiil fonksiyonundan ziyade isim-fiil fonksiyonuyla kullanıldığını göstermektedir.

⁴⁸ Bkz. 13. dipnot

üstün orunta erigme : Sıfat-fiil grubu

YT. Y.

üstün (S) / orun (İ) : Sıfat tamlaması

altın yerde yorigma yal(a)ηuklarnıη (TY) / begleri (TN) : Belirtili isim tamlaması

altın yerde yorigma (S) / yal(a)ηuklar (İ) : Sıfat tamlaması

altın yerde yorigma : Sıfat-fiil grubu

YT. Y.

altın (S) / yer (İ) : Sıfat tamlaması

kamagun(S) / ögrünç sevinç köñül (İ): Sıfat tamlaması

ögrünç sevinç köñül: Eksiz tamlama

ögrünç (İ) / sevinç (İ) : Tekrar grubu

→35 <yme öñre ertmiş üdte bo çambudivip yertinçüte baladivaçi atl(ı)g ulug èlig han bar>
erdi (B1278)

Günümüz Türkçesiyle: Geçmiş zamanda bo Çambudvip yeryüzünde Baladivaçi adlı büyük
(bir) hükümdar vardı

yme öñre ertmiş üdte bo çambudivip yertinçüte baladivaçi atl(ı)g ulug èlig han bar erdi

CDU. Z. YT. Ö. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

öñre ertmiş (S) / üd (İ) : Sıfat tamlaması

öñre ertmiş : Sıfat-fiil grubu

Z. Y.

bo (S)/ çambudivip yértinçü (İ) : Sıfat tamlaması

çambudivip yértinçü : Eksiz tamlama

baladivaçi atl(ı)g (S) / ulug èlig han (İ) : Sıfat tamlaması

ulug (S) èlig han (İ) : Sıfat tamlaması

èlig (İ) / han (İ) : Tekrar grubu

bar (İ) / er- (YF) : Birleşik fiil grubu

→36 ol èlig hannıñ <somadivaçi> atl(ı)g ulug oğlı erdi (B1278-1279)

Günümüz Türkçesiyle: O hükümdarın Somadivaçi adlı büyük oğlu vardı.

ol èlig hannıñ somadivaçi atl(ı)g ulug oğlı erdi

Ö.

Y.

(Ol: Gizli özne)

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

ol èlig hannıñ (TY) / somadivaçi atl(ı)g ulug oğlı (TN) :Belirtili isim tamlaması

ol (S) / èlig han (İ): Sıfat tamlaması

èlig (İ) / han (İ) : Tekrar grubu

somadivaçi atl(ı)g (S) / ulug ogul (İ) : Sıfat tamlaması

ulug (S) / ogul (İ) : Sıfat tamlaması

somadivaçi (S) / atl(ı)g (İ) :Sıfat tamlaması

→37 bir uğurta ol  elig han ol somadıva ı atl(ı)g oğlı a <ulug t egit>ler t orusin e abijik kılta (B1279-B1281)

G un m z T urk esiyle: *Bu zamanda o h uk mdar o Somadıva ı adlı oğluna büyük prensler t oresine göre ta  giydirdi.*

bu uğurta ol  elig han ol somadıva ı atl(ı)g oğlı a ulug t egitler t orusin e abijik kılta

Z.  . YT. Z. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

bir (S) / uğur ( ) : Sıfat tamlaması

ol (S) /  elig han ( ) : Sıfat tamlaması

 elig ( ) / han ( ) : Tekrar grubu

ol (S) / somadıva ı atl(ı)g oğlı ( ) : Sıfat tamlaması

somadıva ı atl(ı)g oğlı: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

somadıva ı atl(ı)g (S) / oğul ( ) : Sıfat tamlaması

somadıva ı (S) / atl(ı)g ( ) : Sıfat tamlaması

ulug t egitler (TY) / t r si (TN): Belirtisiz isim tamlaması

ulug (S) / t egitler ( ) : Sıfat tamlaması

abijik ( ) / kıl- (YF) : Birleşik fiil grubu

→38 abijik kılıp takı keçmezken ötrü ol t(e) ri b(a)l(a)adıva ı oğlı a inçe t p t di (B1281-B1283)

Günümüz Türkçesiyle: Taç giydirip (giydirmesi) daha bitmemişken o tanrı Baladivaçi oğluna şöyle diyerek söyledi:

abijik kılıp takı keçmezken ötrü ol t(e)ñri b(a)l(a)divaçi oğlın a inçe tēp tēdi

Z. Z. Ö. YT. Z. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

abijik kılıp takı keçmezken : Zarf-fiil grubu

Z. Z. Y.

abijik (İ) / kıl- (YF): Birleşik fiil grubu

ol (S) / t(e)ñri b(a)l(a)divaçi (İ) :Sıfat tamlaması

t(e)ñri b(a)l(a)divaçi :Unvan grubu

oğlu: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

inçe tēp : Zarf-fiil grubu

Z. Y.

→39 ya oğlum somadivaçiya monta biziñ ilkiğe <berü ulalu> kelmiş ulug küçlüg m(a)habr(a)hmi ulug ezrua <t(e)ñri aymış> èliglerke hanlarka <tutguluk> raçaşt(ı)r tēgme tōrū bitig <bar> .. kim meniñ kañım seniñ ulug atañ pr(a)tn(a)yadivaçi atl(ı)g èlig maña abijik kılıp ol <şast(ı)rığ tüzü tükeçi aydı körkitdi > (B1283-B1289)

Günümüz Türkçesiyle: Ey oğlum Somadivaçi , bunda bizim en eski (zamanlardan) beri süregelmiş büyük güçlü Mahabrahmi büyük Brahma tanrı(nın) söylemiş (olduğu) hükümdarların tutacağı Raçaştır adlı töre kitabı(mız) var.Öyle ki benim babam senin büyük atan Pratanayadivaçi adlı hükümdar bana taç giydirip o şaştırı tamamıyla anlattı, gösterdi.

ya oğlum somadivaçiya monta biziñ ilkiçe berü ulalu kelmiş ulug küçlüg m(a)habr(a)hmi ulug

CDU. YT.

ezrua t(e)ŋri aymış elliglerke hanlarka tutguluk raçaşt(ı)r tégme törü bitig bar kim meniŋ kaŋım

Ö.

Y. CDU.

seniŋ ulug ataŋ pr(a)tn(a)yadivaçı atl(ı)g ellig maŋa abijik kılıp ol şast(ı)rıg tüzü tükeŋi aydı

Ö.

YT.

Z.

N.

Z.

Y.

körkitdi

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre ki'li birleşik cümle (Yardımcı cümle ana cümleinin öznesinin açıklayıcısı durumundadır.)
- Yüklemin türüne göre isim/fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Ana Cümle:

ya oglum somadivaçıya monta biziŋ ilkiçe berü ulalu kelmiş ulug küçlüg m(a)habr(a)hmi ulug

CDU.

YT.

ezrua t(e)ŋri aymış elliglerke hanlarka tutguluk raçaşt(ı)r tégme törü bitig bar

Ö.

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre isim cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Yardımcı Cümle:

meniŋ kaŋım seniŋ ulug ataŋ pr(a)tn(a)yadivaçı atl(ı)g ellig maŋa abijik kılıp ol şast(ı)rıg tüzü

Ö.

YT.

Z.

N.

tükeŋi aydı körkitdi

Z. Y. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

1.Cümle:

meniñ kañım seniñ ulug atañ pr(a)tn(a)yadivaçi atl(1)g elig maña abijik kılıp ol şast(1)rıg tüzü

Ö.

YT.

Z.

N.

tüketi aydı

Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

2.Cümle:

meniñ kañım seniñ ulug atañ pr(a)tn(a)yadivaçi atl(1)g elig maña abijik kılıp ol şast(1)rıg tüzü

Ö.

YT.

Z.

N.

tüketi körkitdi

Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

oglum somadivaçi: Sıfat tamlaması

oglum: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

biziñ (TY) /ilkiçe berü ulalu kelmiş ulug küçlüg m(a)habr(a)hmi ulug ezrua t(e)ñri aymış
ëliglerke hanlarka tutguluk raçaşt(ı)r tégme törü bitig (TN) : İlgi grubu

ilkiçe berü ulalu kelmiş (S) / ulug küçlüg m(a)habr(a)hmi ulug ezrua t(e)ñri aymış (S)/ ëliglerke
hanlarka tutguluk (S) / raçaşt(ı)r tégme (S) / törü bitig (İ) : Sıfat tamlaması

ilkiçe berü ulalu kelmiş: Sıfat-fiil grubu

Z. Z. Y.

ilkiçe (İ) / berü (ÇE) : Edat grubu

ulug küçlüg m(a)habr(a)hmi ulug ezrua t(e)ñri aymış : Sıfat-fiil grubu

Ö. Y.

ulug küçlüg (S) / m(a)habr(a)hmi ulug ezrua t(e)ñri (İ) : Sıfat tamlaması

ulug (S) / küç (İ) : Sıfat tamlaması

ulug (S) /ezrua t(e)ñri (İ) : Sıfat tamlaması

Mahabrahmi ezrua t(e)ñri : Eksiz tamlama

ezrua t(e)ñri: Unvan grubu

ëliglerke hanlarka tutguluk : Sıfat-fiil grubu

YT. Y.

ëlig (İ) / han (İ) : Tekrar grubu

raçaşt(ı)r tégme : Sıfat-fiil grubu

N. Y.

törü bitig : Eksiz tamlama

meniñ kañım (S) / seniñ ulug atañ (S) / pr(a)tn(a)yadivaçi atl(ı)g (S) / ëlig (İ) : Sıfat tamlaması

meniñ (TY) / kañım (TN) : İyelik grubu

seniñ (TY) / ulug atañ (TN) : İyelik grubu

ulug (S) / ata (İ) : Sıfat tamlaması

pr(a)tn(a)yadivaçi (S) / atl(ı)g (İ) : Sıfat tamlaması

abijik (İ) / kıl- (YF) : Birleşik fiil grubu

ol (S) / şast(ı)r (İ) : Sıfat tamlaması

tüzü (İ) / tükeçi (İ) : Tekrar grubu

→40 <ya oglum somadivaçiya monta biziñ ilkiñ berü ulalu kelmiş ulug küçlüg m(a)habr(a)hmi ulug ezrua t(e)ñri aymış èliglerke hanlarka tutguluk raçaşt(ı)r tégme törü> bitig bar .. <kim meniñ kañım seniñ ulug atañ> pr(a)tn(a)yadivaçi atl(ı)g <èlig maña abijik> kılıp <ol şast(ı)rıg tüzü tükeçi aydı> körkitdi <m(e)n ötrü ol raçaşastır> törü bitig<ke tayaklığın èki tümen yıl> başladım.. <ol ança yıl ertginçe birk(e)ye> yme törüsüz <törü kılukumın ömez m(e)n> s(e)n yme <amtı oglum ol törüg tutup raçaşastır> törü <bitigdekiçe köni yorıp èl başlamışın> k(e)rgek <kayu erür ol raçaşastır> tégme törü> tęp tésér .. <anı amtı s(e)n tétür> tıñlagıl edgüti <köñülkeril m(e)n saña nomlayu bèreyin tęp .. anta ötr<ü baladivaçi>èlig beg şlok takşutın oğlña inçe tęp tédi> (B1290-B1302)

Günümüz Türkçesiyle: *Hükümdar Baladivaçi: “Ey oğlum Somadivaçi , bunda bizim en eski (zamanlardan) beri süregelen büyük güçlü Mahabrahmi büyük Brahma tanrı(nın) söylemiş (olduğu) hükümdarların tutacağı Raçaştır adlı töre kitabı(mız) var. Öyle ki benim babam seniñ büyük atan Pratnayadivaçi adlı hükümdar bana taç giydirip o şaştırı tamamıyla anlattı, gösterdi. Ben sonra o Raçaştır töre kitabına dayanarak yirmi bin yıl yönettim. O kadar yıl geçinceye kadar bir kerecik de töreye aykırı davrandığımı düşünmüyorum. Sen(in) de şimdi oğlum, o töreyi tutup Raçaşastır töre kitabındaki gibi doğru hareket ederek ülke yönetmen gerek. ‘Raçaşastır adlı töre nerededir?’ dersin onu şimdi sen dikkatlice dinle iyice düşün. Ben sana anlatayım.”* diyerek , ondan sonra oğluna beyitlerle şöyle diyerek söyledi:

ya oglum somadivaçiya monta biziñ ilkiñ berü ulalu kelmiş ulug küçlüg m(a)habr(a)hmi ulug ezrua t(e)ñri aymış èliglerke hanlarka tutguluk raçaşt(ı)r tégme törü bitig bar .. kim meniñ kañım seniñ ulug atañ pr(a)tn(a)yadivaçi atl(ı)g èlig maña abijik kılıp ol şast(ı)rıg tüzü tükeçi aydı körkitdi m(e)n ötrü ol raçaşastır törü bitigke tayaklığın èki tümen yıl başladım.. ol ança yıl ertginçe birk(e)ye yme törüsüz törü kılukumın ömez m(e)n .. s(e)n yme amtı oglum ol törüg

tutup raçaşast(ı)r törü bitigdekiçe köni yorıp el başlamışın k(e)rgek kayu erür ol raçaşast(ı)r
têgme törü tēp tēser .. anı amtı s(e)n tētrü tıñlagıl edgüti köñülkeril m(e)n saña nomlayu
bēreyin tēp .. anta ötrü baladivaçi elig beg şlok takşutın oglıña inçe tēp tēdi

Z. Z. Ö. Z. YT. Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre iç içe birleşik cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ İç cümleler ana cümlenin I. zarfını oluşturan zarf-fiil grubunun nesneleri durumundadır.

1. İç cümle:

ya oglum somadivaçiya monta biziñ ilkiçe berü ulalu kelmiş ulug küçlüg m(a)habr(a)hmi ulug

CDU. YT.

ezrua t(e)ñri aymış eliglerke hanlarka tutguluk raçaşt(ı)r tēgme törü bitig bar kim meniñ kañım

Ö. Y. CDU.

seniñ ulug atañ pr(a)tn(a)yadivaçi atl(ı)g elig maña abijik kılıp ol şast(ı)rıg tüzü tüketi aydı

Ö. YT. Z. N. Z. Y.

körkitdi

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre ki'li birleşik cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Ana Cümle:

ya oglum somadivaçiya monta biziñ ilkiçe berü ulalu kelmiş ulug küçlüg m(a)habr(a)hmi ulug

CDU. YT.

ezrua t(e)ŋri aymış èliglerke hanlarka tutguluk raçaşt(ı)r tégme törü bitig bar

Ö.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre isim cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Yan Cümle:

meniñ kañım seniñ ulug atañ pr(a)tn(a)yadivaçi atl(ı)g èlig maña abijik kılıp ol şast(ı)rıg tüzü

Ö.

YT.

Z.

N.

tükeçi aydı körkitdi

Z. Y. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

1.Cümle:

meniñ kañım seniñ ulug atañ pr(a)tn(a)yadivaçi atl(ı)g èlig maña abijik kılıp ol şast(ı)rıg tüzü

Ö.

YT.

Z.

N.

tükeçi aydı

Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle

d. Anlamına göre olumlu cümledir.

2.Cümle:

meniñ kañım seniñ ulug atañ pr(a)tn(a)yadivaçi atl(ı)g elig maña abijik kılıp ol şast(ı)rıg tüzü

Ö.

YT.

Z.

N.

tüketi körkitdi

Z.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

2. İç cümle:

m(e)n ötrü ol raçaşastır törü bitigke tayaklıgın eki tümen yıl başladım

Ö.

Z.

Z.

Z.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

3. İç cümle:

ol ança yıl ertginçe birk(e)ye yme törüsüz törü kılukumın ömez m(e)n

N.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

4. İç cümle:

s(e)n yme amtı oglum ol törüg tutup raçaşast(ı)r törü bitigdekiçe köni yorıp el başlamışın

Ö. CDU. Z. CDU.

Z.

k(e)rgek

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

5. İç cümle:

kayu erür ol raçaşast(ı)r tégme törü tèt tèsér anı amtı s(e)n tètürü tınlagıl edgüti köñülkerkil

Z.

N.

Z.

Ö.

Z.

Y.

Z.

Y.

m(e)n saña nomlayu bèreyin

Ö. YT.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

1.Cümle:

kayu erür ol raçaşast(ı)r tégme törü tēp tēser anı amtı s(e)n tētrü tıñlagıl

Z.

N. Z. Ö. Z. Y.

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır

Yardımcı Cümle:

kayu erür ol raçaşast(ı)r tégme törü tēp tēser

Z.

Y.

➤ Yardımcı cümle bir iç içe birleşik cümledir. İç cümle yardımcı cümlelerin zarf-fiil grubunun nesnesi durumundadır.

2.Cümle:

kayu erür ol raçaşast(ı)r tégme törü tēp tēser anı amtı s(e)n edgüti köñülkerğil

Z.

N. Z. Ö. Z. Y.

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır

Yardımcı Cümle:

kayu erür ol raçaşast(ı)r tégme törü tēp tēser

Z.

Y.

➤ Yardımcı cümle bir iç içe birleşik cümledir. İç cümle yardımcı cümlelerin zarf-fiil grubunun nesnesi durumundadır.

3.Cümle:

kayu erür ol raçaşast(ı)r tégme törü tēp tēser anı amtı m(e)n saña nomlayu bèreyin

Z.

N. Z Ö. YT. Y.

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır

Yardımcı Cümle:

kayu erür ol raçaşast(ı)r tégme törü tēp tēser

Z.

Y.

➤ Yardımcı cümle bir iç içe birleşik cümledir.İç cümle yardımcı cümlelerin zarf-fiil grubunun nesnesi durumundadır.

Kelime Grupları

ya oglum somadivaçıya monta biziñ ilkiçe berü ulalu kelmiş ulug küçlüg m(a)habr(a)hmi ulug ezrua t(e)ñri aymış èliglerke hanlarka tutguluk raçaşast(ı)r tégme törü bitig bar .. kim meniñ kañım seniñ ulug atañ pr(a)tn(a)yadivaçı atl(ı)g èlig maña abijik kılıp ol şast(ı)rıg tüzü tükeñi aydı körkitdi m(e)n ötrü ol raçaşastır törü bitigke tayaklıgın èki tümen yıl başladım.. ol ança yıl

N.

N.

ertginçe birk(e)ye yme törüsüz törü kılukumın ömez m(e)n .. s(e)n yme amtı oglum ol törüg

N.

tutup raçaşast(ı)r törü bitigdekiçe köni yorıp èl başlamışın k(e)rgek kayu erür ol raçaşast(ı)r

N.

tégme törü tēp tēser .. anı amtı s(e)n tētrü tıñlagıl edgüti köñülkergil m(e)n saña nomlayu bèreyin tēp: Zarf-fiil grubu

anta (İ) / ötrü (ÇE) :Edat grubu

baladivaçi èlig beg :Unvan grubu

èlig beg :Tekrar Grubu

şlok (İ) /takşut (İ): Tekrar grubu

oglı: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

inçe tēp : Zarf-fiil grubu

Z. Y.

oglum somadivaçi: Sıfat tamlaması

oglum: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

biziñ (TY) /ilkiçe berü ulalu kelmiş ulug küçlüg m(a)habr(a)hmi ulug ezrua t(e)ñri aymış
èliglerke hanlarka tutguluk raçaşt(ı)r tēgme törü bitig (TN) : İlgi grubu

ilkiçe berü ulalu kelmiş (S) / ulug küçlüg m(a)habr(a)hmi ulug ezrua t(e)ñri aymış (S)/ èliglerke
hanlarka tutguluk (S) / raçaşt(ı)r tēgme (S) / törü bitig (İ) : Sıfat tamlaması

ilkide berü ulalu kelmiş: Sıfat-fiil grubu

Z. Z. Y.

ilkiçe (İ) / berü (ÇE) : Edat grubu

ulug küçlüg m(a)habr(a)hmi ulug ezrua t(e)ñri aymış : Sıfat-fiil grubu

Ö.

Y.

ulug küçlüg (S) / m(a)habr(a)hmi ulug ezrua t(e)ñri (İ) : Sıfat tamlaması

ulug (S) / küç (İ) : Sıfat tamlaması

ulug (S) /ezrua t(e)ñri (İ) : Sıfat tamlaması

Mahabrahmi ezrua t(e)ñri : Eksiz tamlama

ezrua t(e)ñri: Unvan grubu

èliglerke hanlarka tutguluk : Sıfat-fiil grubu

YT.

Y.

èlig (İ) / han (İ) : Tekrar grubu

raçaşt(ı)r tégme : Sıfat-fiil grubu

N. Y.

törü bitig : Eksiz tamlama

meniñ kañım (S) / seniñ ulug atañ (S) / pr(a)tn(a)yadivaçi atl(ı)g (S) / èlig (İ) : Sıfat tamlaması

meniñ (TY) / kañım (TN) : İyelik grubu

seniñ (TY) / ulug atañ (TN) : İyelik grubu

ulug (S) / ata (İ) : Sıfat tamlaması

pr(a)tn(a)yadivaçi (S) / atl(ı)g (İ) : Sıfat tamlaması

abijik (İ) / kıl- (YF) : Birleşik fiil grubu

ol (S) / şast(ı)r (İ) : Sıfat tamlaması

tüzü (İ) / tükeçi (İ) : Tekrar grubu

ol raçaşastır törü bitigke tayaklıg : Yönelme grubu

ol (S) / raçaşastır törü bitig (İ) : Sıfat tamlaması

raçaşastır (İ) / törü bitig (İ) : Eksiz tamlama

törü bitig: Eksiz tamlama

èki tümen (S) / yıl (İ) : Sıfat tamlaması

èki tümen: Sıfat tamlaması

ol ança yıl ertginçe birk(e)ye yme törüsüz törü kıltukum: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

ol ança yıl ertginçe birk(e)ye yme törüsüz törü kıltuk : Sıfat-fiil grubu

Z. Z. CDU. Y.

ol ança yıl ertginçe : Zarf-fiil grubu

Ö. Y.

ol (S) / ança yıl (İ) : Sıfat tamlaması

ança (S) / yıl (İ) : Sıfat tamlaması

törüsüz törü (İ) / kıl- (YF) : Birleşik fiil grubu

törüsüz (S) / törü (İ): Sıfat tamlaması

ol törüg tutup : Zarf-fiil grubu

N. Y.

ël (İ) / başla- (F): Birleşik fiil grubu

ol (S) / törü (İ) :Sıfat tamlaması

raçaşast(ı)r törü bitigdekiçe köni yorıp : Zarf-fiil grubu

Z. Z. Y.

raçaşastır törü bitig: Eksiz tamlama

törü bitig: Eksiz tamlama

ël (İ) / başla- (YF): Birleşik fiil grubu

nomlayu(F) / bër- (YF) : Birleşik fiil grubu

kayu (İ) / er- (YF): Birleşik fiil grubu

ol (S) / raçaşast(ı)r tégme törü (İ) : Sıfat tamlaması

raçaşast(ı)r tégme (S) / törü (İ) : Sıfat tamlaması

raçaşast(ı)r tégme: Sıfat-fiil grubu

N. Y.

kayu erür ol raçaşast(ı)r tégme törü tęp :Zarf-fiil grubu

N. Y.

kayu (İ) / er- (YF): Birleşik fiil grubu

ol (S) / raçaşast(ı)r tégme törü (İ) : Sıfat tamlaması

raçaşast(ı)r tégme (S) / törü (İ) : Sıfat tamlaması

raçaşast(ı)r tégme: Sıfat-fiil grubu

N. Y.

→41 <m(e)n ötrü ol raçaşastır törü> bitigke <tayaklığın êki tümen yıl başladım..> ol anca <yıl ertginçe birk(e)ye yme törüsüz> törü kiltukumın <ömez m(e)n s(e)n yme amtı> oglum ol törüg <tutup raçaşast(ı)r törü bitigdekiçe köni> yorıp <êl başlamışın k(e)rgek> <kayu erür ol raçaşast(ı)r tégme törü tēp tēser .. anı amtı s(e)n tētrü> tıñlagıl <edgüti köñülkerkil m(e)n saña> sözleyü <bēreyin tēp .. anta ötrü> baladivaçi <êlig beg şlok takşutın oglıña> inçe <tēp tēdi> (BB1303-B1312)

***Günümüz Türkçesiyle:** Ben sonra o Raçaştır töre kitabına dayanarak yirmi bin yıl yönettim. O kadar yıl geçinceye kadar bir kerecik de töreye aykırı davrandığımı düşünmüyorum. Sen(in) de şimdi oğlum, o töreyi tutup Raçaşastır töre kitabındaki gibi doğru hareket ederek ülke yönetmen gerek. ‘Raçaşastır adlı töre nerededir?’ dersen onu şimdi sen dikkatlice dinle iyice düşün. Ben sana anlatayım.”diyerek , ondan sonra oğluna beyitlerle şöyle diyerek söyledi:*

m(e)n ötrü ol raçaşastır törü bitigke tayaklığın êki tümen yıl başladım.. ol anca yıl ertginçe birk(e)ye yme törüsüz törü kiltukumın ömez m(e)n .. s(e)n yme amtı oglum ol törüg tutup raçaşast(ı)r törü bitigdekiçe köni yorıp êl başlamışın k(e)rgek kayu erür ol raçaşast(ı)r tégme törü tēp tēser .. anı amtı s(e)n tētrü tıñlagıl edgüti köñülkerkil m(e)n saña sözleyü bēreyin tēp

Z.

anta ötrü baladivaçi êlig beg şlok takşutın oglıña inçe tēp tēdi

Z.

Ö.

Z.

YT.

Z.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre iç içe birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ İç cümleler ana cümlelerin birinci zarfını oluşturan zarf-fiil grubunun nesneleri durumundadır.

1. İç cümle:

m(e)n ötrü ol raçaşastır törü bitigke tayaklığın êki tümen yıl başladım

Ö. Z. Z. Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

2. İç cümle:

ol anca yıl ertginçe birk(e)ye yme törüsüz törü kıltukumın ömez m(e)n

N.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

3. İç cümle:

s(e)n yme amtı oglum ol törüg tutup raçaşast(ı)r törü bitigdekiçe köni yorıp el başlamışın

Ö. CDU. Z. CDU. Z.

k(e)rgek

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

4. İç cümle:

kayu erür ol raçaşast(ı)r tégme törü tēp tēser anı amtı s(e)n tētrü tıñlagıl edgüti köñülkerğil

Z.

N. Z. Ö. Z. Y. Z. Y.

m(e)n saña nomlayu bèreyin

Ö. YT. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

1.Cümle:

kayu erür ol raçaşast(ı)r tégme törü tēp tēser anı amtı s(e)n tētrü tıñlagıl

Z.

N. Z. Ö. Z. Y.

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

kayu erür ol raçaşast(ı)r tégme törü tēp tēser

Z.

Y.

➤ Yardımcı cümle bir iç içe birleşik cümledir.İç cümle yardımcı cümlelerin zarf-fiil grubunun nesnesi durumundadır.

2.Cümle:

kayu erür ol raçaşast(ı)r tégme törü tēp tēser anı amtı s(e)n edgüti köñülkerğil

Z.

N. Z. Ö. Z. Y.

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

kayu erür ol raçaşast(ı)r tégme törü tēp tēser

Z.

Y.

➤ Yardımcı cümle bir iç içe birleşik cümledir. İç cümle yardımcı cümlelerin zarf-fiil grubunun nesnesi durumundadır.

3.Cümle:

kayu erür ol raçaşast(ı)r tégme törü tēp tēser anı amtı m(e)n saña sözleyü bëreyin

Z.

N.

Z

Ö.

YT.

Y.

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır

Yardımcı Cümle:

kayu erür ol raçaşast(ı)r tégme törü tēp tēser

Z.

Y.

➤ Yardımcı cümle bir iç içe birleşik cümledir. İç cümle yardımcı cümlelerin zarf-fiil grubunun nesnesi durumundadır.

Kelime Grupları

m(e)n ötrü ol raçaşastır törü bitigke tayaklığın êki tümen yıl başladım.. ol anca yıl

N.

ertginçe birk(e)ye yme törüsüz törü kıltukumın ömez m(e)n .. s(e)n yme amtı oglum ol törüg

N.

tutup raçaşast(ı)r törü bitigdekiçe köni yorıp êl başlamışın k(e)rgek kayu erür ol raçaşast(ı)r

N.

têgme törü têt têsar .. anı amtı s(e)n têtü tılagıl edgüti köñülkerkil m(e)n saña sözleyü bèreyin

têp: Zarf-fiil grubu

N. Y.

anta (İ) / ötrü (ÇE) :Edat grubu

baladivaçi êlig beg :Unvan grubu

êlig beg :Tekrar grubu

şlok (İ) /takşut (İ): Tekrar grubu

oglı: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

inçe têt : Zarf-fiil grubu

Z. Y.

ol raçaşastır törü bitigke tayaklık : Yönelme grubu

ol (S) / raçaşastır törü bitig (İ) : Sıfat tamlaması

raçaşastır (İ) / törü bitig (İ): Eksiz tamlama

törü bitig: Eksiz tamlama

êki tümen (S) / yıl (İ) : Sıfat tamlaması

êki tümen: Sıfat tamlaması

ol anca yıl ertginçe birk(e)ye yme törüsüz törü kıltukum: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

ol anca yıl ertginçe birk(e)ye yme törüsüz törü kıltuk :Sıfat-fiil grubu

Z. Z. CDU. Y.

ol anca yıl ertginçe : Zarf-fiil grubu

Ö. Y.

ol (S) /anca yıl (İ) : Sıfat tamlaması

anca (S) / yıl (İ) :Sıfat tamlaması

törüsüz törü (İ) / kıl- (YF) : Birleşik fiil grubu

törüsüz (S) / törü (İ): Sıfat tamlaması

ol törüg tutup : Zarf-fiil grubu

N. Y.

ol (S) / törü (İ) :Sıfat tamlaması

èl (İ) / başla- (F): Birleşik fiil grubu

raçaşast(ı)r törü bitigdekiçe köni yorıp : Zarf-fiil grubu

Z. Z. Y.

Raçaşastır (İ) / törü bitig (İ): Eksiz tamlama

törü bitig: Eksiz tamlama

èl (İ) / başla- (YF): Birleşik fiil grubu

sözleyü (F) / bèr- (YF) : Birleşik fiil grubu

kayu erür ol raçaşast(ı)r tégme törü tēp :Zarf-fiil grubu

N. Y.

kayu (İ) / er- (YF): Birleşik fiil grubu

ol (S) / raçaşast(ı)r tégme törü (İ) : Sıfat tamlaması

raçaşast(ı)r tégme (S) / törü (İ) : Sıfat tamlaması

raçaşast(ı)r tégme: Sıfat-fiil grubu

N. Y.

→42 asıgılg <meñilig kılğalı alku tınl(ı)g oğlanın> tarkargalır üçün <sèzikig yèrtinçüdeki èkirçgüg> öçürgelir üçün <birgerü mün kadaglar kuvragın> üstün orunta <erigme kamag t(e)ñriler erkligi> altın yèrtinçüde <yorigma yal(a)ñuklarınñ begleri> turgurzunlar <kamagun ögrünç sevinç köñülüg> (B1313-B1318))

***Günümüz Türkçesiyle:** Bütün insan oğlunu faydalı ve mutlu kılmak için ; uzaklaştırmak için yeryüzündeki tereddütü, şüpheyi; söndürmek için birlikte kusurlar topluluğunu; üstteki yerde bulunan bütün tanrılar kuvetli(ler)i, alttaki yeryüzünde hareket eden insanların beyleri meydana getirsinler bütünüyle mutlu (olan) gönlü.*

asıgılg meñilig kılğalı alku tınl(ı)g oğlanın tarkargalır üçün sèzikig yèrtinçüdeki èkirçgüg

Z.

Z.

öçürgelir üçün birgerü mün kadaglar kuvragın üstün orunta erigme kamag t(e)ñriler erkligi

Z.

Ö.

altın yèrtinçüde yorigma yal(a)ñuklarınñ begleri turgurzunlar kamagun ögrünç sevinç köñülüg

Ö.

Y.

N.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

asıgılg meñilig kılğalı alku tınl(ı)g oğlanın: Zarf-fiil grubu

Y.

N.

asıgılg (İ)/ meñilig (İ) / kıl (YF): Birleşik fiil grubu

alku (S) / tınl(ı)g (İ) : Sıfat tamlaması

alku (S) / tınl(ı)g oğlanı (İ): Sıfat tamlaması

tınl(ı)g (TY) / oğlanı (TN): Belirtisiz isim tamlaması

yèrtinçüdeki sèzikig èkirçgüg tarkargalır (İ) / üçün (ÇE) : Edat grubu :→ Yer değıştirildi

yèrtinçüdeki sèzikig èkirçgüg tarkargalır: İsim-fiil grubu

N. Y.

yèrtinçüdeki (S) / sèzik èkirçgü (İ) : Sıfat tamlaması

sèzik (İ) / èkirçgü (İ) : Tekrar grubu

birgerü mün kadaglar kuvragın öçürgelir (İ) / üçün (ÇE): Edat grubu

birgerü mün kadaglar kuvragın öçürgelir : İsim-fiil grubu

Z. N. Y.

mün kadaglar (TY) / kuvragı (TN): Belirtisi isim tamlaması

mün (İ) / kadag (İ) : Tekrar grubu

üstün orunta erigme kamag t(e)nriler(TY) / erkligi (TN) :Belirtisiz isim tamlaması

üstün orunta erigme (S) / kamag t(e)nriler (İ) : Sıfat tamlaması

kamag (S) /t(e)nriler (İ) : Sıfat tamlaması

üstün orunta erigme : Sıfat-fiil grubu

YT. Y.

üstün (S) / orun (İ) : Sıfat tamlaması

altın yèrtinçüde yorigma yal(a)ņuklarını (TY) / begleri (TN): Belirtili isim tamlaması

altın yèrtinçüde yorigma (S) / yal(a)ņuklarn (İ) : Sıfat tamlaması

altın yèrtinçüde yorigma : Sıfat-fiil grubu

YT. Y.

altın (S) / yèrtinçü (İ) : Sıfat tamlaması

kamagun(S) / ögrünç sevinç köñül (İ): Sıfat tamlaması

ögrünç sevinç köñül: Eksiz tamlama

ögrünç (İ) / sevinç (İ) : Tekrar grubu

→43 asıglıg menjilig kılğalı alku tınl(ı)g oğlanın tarkargalır üçün sèzikig yèrtinçüdeki èkirçgüg öçürgelir üçün birgerü mün kadaglar kuvragın üstün orunta erigme kamag t(e)ñriler erkligi altın yèrde yorıgma yal(a)ñuklarnıñ begleri turgurzunlar kamagun ögrünç sevinç köñülüg (B1319-B1324)

***Günümüz Türkçesiyle:** Bütün insan oğlunu faydalı ve mutlu kılmak için ; uzaklaştırmak için yeryüzündeki tereddütü, şüheyi; söndürmek için birlikte kusurlar topluluğunu; üstteki yerde bulunan bütün tanrılar kuvetli(ler)i, alttaki yerde hareket eden insanların beyleri meydana getirsinler bütünüyle mutlu (olan) gönü.*

asıglıg menjilig kılğalı alku tınl(ı)g oğlanın tarkargalır üçün sèzikig yèrtinçüdeki èkirçgüg

Z.

Z.

öçürgelir üçün birgerü mün kadaglar kuvragın üstün orunta erigme kamag t(e)ñriler erkligi

Z.

Ö.

altın yèrde yorıgma yal(a)ñuklarnıñ begleri turgurzunlar kamagun ögrünç sevinç köñülüg

Ö.

Y.

N.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

asıglıg menjilig kılğalı alku tınl(ı)g oğlanın: Zarf-fiil grubu

Y.

N.

asıgılıg (İ)/ menilic (İ) / kıl (YF): Birleşik fiil grubu

alku (S) / tınl(ı)g oylanı (İ): Sıfat tamlaması

tınl(ı)g (TY) / oylanı (TN): Belirtisiz isim tamlaması

yèrtinçüdeki sèzikig èkirçgüg tarkargalı (İ) / üçün (ÇE) : Edat grubu

yèrtinçüdeki sèzikig èkirçgüg tarkargalı: İsim-fiil grubu

N.

Y.

yèrtinçüdeki (S) / sèzik èkirçgü (İ) : Sıfat tamlaması

sèzik (İ) / èkirçgü (İ) : Tekrar grubu

birgerü mün kadaglar kuvragın öçürgelir (İ) / üçün (ÇE): Edat grubu

birgerü mün kadaglar kuvragın öçürgelir : İsim-fiil grubu

Z.

N.

Y.

mün kadaglar (TY) / kuvragı (TN): Belirtisi isim tamlaması

mün (İ) / kadag (İ) : Tekrar grubu

üstün orunta erigme kamag t(e)nriler(TY) / erkligi (TN) :Belirtisiz isim tamlaması

üstün orunta erigme (S) / kamag t(e)nriler (İ) : Sıfat tamlaması

kamag (S) /t(e)nriler (İ) : Sıfat tamlaması

üstün orunta erigme : Sıfat-fiil grubu

YT.

Y.

üstün (S) / orun (İ) : Sıfat tamlaması

altın yèrde yorigma yal(a)ñukların (TY) / begleri (TN) : Belirtili isim tamlaması

altın yèrde yorigma (S) / yal(a)ñuklarn (İ) : Sıfat tamlaması

altın yèrde yorigma : Sıfat-fiil grubu

YT.

Y.

altın (S) / yèr (İ) : Sıfat tamlaması

kamagun(S) / ögrünç sevinç köñül (İ): Sıfat tamlaması

ögrünç sevinç köñül: Eksiz tamlama

ögrünç (İ) / sevinç (İ) : Tekrar grubu

→44 êliglerin kavşurup tınlazunlar sözleyin (B1326)

Günümüz Türkçesiyle: Ellerini kavuşturup dinlesinler, söyleyeyim

êliglerin kavşurup tınlazunlar sözleyin

Z. Y. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklem̄in türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem̄in yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

êliglerin kavşurup: Zarf- fiil grubu

N. Y.

êligleri: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

→45 yme öñre sön üdün kamag t(e)ñriler kuvragı yığıltılar birgerü sumir tagıñ töpüsinte (B1327-B1328)

Günümüz Türkçesiyle: Uzun zaman önce de bütün tanrılar topluluğu toplandılar birlikte, Sumir Dağı'nın tepesinde

yme öñre sön üdün kamag t(e)ñriler kuvragı yığıltılar birgerü sumir tagıñ

CDU. Z. Ö. Y. Z.

töpüsinte

YT.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

öñre (S) / sön üdün (İ) : Sıfat tamlaması

sön üdün :Tekrar grubu

kamag (S) / t(e)ñriler kuvragı (İ) : Sıfat tamlaması

t(e)ñriler (TY) / kuvragı (TN): Belirtisiz isim tamlaması

sumir tagñıñ (TY) / töpüsi (TN) : Belirtili isim tamlaması

sumir tag : Eksiz tamlama

→46 tört m(a)haraç t(e)ñriler öñü turdılar ornındın ötüntiler ayıtu ulug ezrua t(e)ñrike (B1329-B1330)

Günümüz Türkçesiyle: Dört Maharaja tanrı; ayağa kalktı yerinden, büyük Brahman tanrıya söyleyerek arz ettiler.

tört m(a)haraç t(e)ñriler öñü turdılar ornındın ötüntiler ayıtu ulug ezrua t(e)ñrike

Ö. Y. YT. Y. Z. YT.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

tört (S) / m(a)haraç t(e)ñriler (İ) : Sıfat tamlaması

m(a)haraç t(e)ñri: Unvan grubu

örü (F) / tur- (YF) : Birleşik fiil grubu

ulug (S) / ezrua t(e)ηri (İ) : Sıfat tamlaması

ezrua t(e)ηri: Unvan grubu

orni: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

→47 ezruaların i(y)esi kopda adruk têtir siz (B1331)

Günümüz Türkçesiyle: *Brahmanların sahibi! (Siz) Herkesten farklı adlandırılırsınız.*

ezruaların i(y)esi kopda adruk têtir siz

CDU.

Z.

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre isim cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

ezruaların (TY) / i(y)esi (TN): Belirtili isim tamlaması

kopda adruk : Ayrılma grubu

B1331-B1335

- kuvrag
- üstün orunta erigme
- t(e)ηriler erkligi
- d

B1336-B1339

-
- yalaηuklar
- kişi ara

Günümüz Türkçesiyle:

- topluluk*

2. *üstteki yerde bulunan*
3. *tanrılar(in) kuvetli(ler)i*
4. *d*
- 1.
2. *insanlar*
3. *insanlar arası*

Kelime Grupları

üstün orunta erigme t(e)nriler(TY) / erkligi (TN) :Belirtisiz isim tamlaması

üstün orunta erigme (S) / t(e)nriler (İ) : Sıfat tamlaması

üstün orunta erigme : Sıfat-fiil grubu

YT. Y.

üstün (S) / orun (İ) : Sıfat tamlaması

kişi (İ) / ara (ÇE): Edat grubu

→48 altın yerde yorigma yal(a)ñuklarnıñ begleri turgurzunlar kamagun ögrünç sevinç köñülüg (B1340-B1343)

Günümüz Türkçesiyle: *Alttaki yerde hareket eden insanların beyleri meydana getirsinler bütününüle mutlu (olan) gönlü.*

altın yerde yorigma yal(a)ñuklarnıñ begleri turgurzunlar kamagun ögrünç sevinç köñülüg

Ö.

Y.

N.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

altın yerde yorigma yal(a)ñuklarnıñ (TY) / begleri (TN)

altın yèrde yorıgma (S) / yal(a)ñuklar (İ) : Sıfat tamlaması

altın yèrde yorıgma : Sıfat-fiil grubu

YT. Y.

altın (S) / yèr (İ) : Sıfat tamlaması

kamagun(S) / ögrünç sevinç köñül (İ): Sıfat tamlaması

ögrünç sevinç köñül: Eksiz tamlama

ögrünç (İ) / sevinç (İ) : Tekrar grubu

→49 èliglerin kavşurup tınlazunlar sözleyin (B1344-B1345)

Günümüz Türkçesiyle: Ellerini kavuşturup dinlesinler, söyleyeyim

èliglerin kavşurup tınlazunlar sözleyin

Z. Y. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre sıralı cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

èliglerin kavşurup: Zarf- fiil grubu

N. Y.

èligleri: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

→50 yme öñre sön üdün kamag t(e)ñriler kuvragı yığıltılar birgerü sumir tagñıñ töpüsinte (B1346-B1349)

Günümüz Türkçesiyle: Uzun zaman önce de bütün tanrılar topluluğu toplandılar birlikte, Sumir Dağı'nın tepesinde

yme öñre sön üdün kamag t(e)ñriler kuvragı yığıltılar birgerü sumir tagnın töpüsinte

CDU. Z. Ö. Y. Z. YT.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

öñre (S) / sön üdün (İ) : Sıfat tamlaması

sön üdün :Tekerar grubu

kamag (S) / t(e)ñriler kuvragı (İ) : Sıfat tamlaması

t(e)ñriler (TY) / kuvragı (TN): Belirtisiz isim tamlaması

sumir tagnın (TY) / töpüsü (TN) : Belirtili isim tamlaması

sumir tag : Eksiz tamlama

→51 tört m(a)haraç t(e)ñriler örü turdılar ornıntın ötüntiler ayıtu ulug ezrua t(e)ñrike (B1350-B1353)

Günümüz Türkçesiyle: Dört Maharaja tanrı; yerinden kalktı, büyük Brahman tanrıya arz ettiler.

tört m(a)haraç t(e)ñriler örü turdılar ornıntın ötüntiler ayıtu ulug ezrua t(e)ñrike

Ö. Y. YT. Y. YT.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

1.Cümle:

tört m(a)haraç t(e)ñriler örü turdılar ornıntın

Ö. Y. YT.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

2.Cümle

tört m(a)haraç t(e)ñriler ötüntiler ayıtu ulug ezrua t(e)ñrike

Ö. Y. YT.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

tört (S) / m(a)haraç t(e)ñriler (İ) : Sıfat tamlaması

m(a)haraç t(e)ñri: Unvan grubu

örü (F) / tur- (YF) : Birleşik fiil grubu

ornı: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

ayıtu (F) / ötün- (YF): Birleşik fiil grubu

ulug (S) / ezrua t(e)ñri (İ) : Sıfat tamlaması

ezrua t(e)ñri: Unvan grubu

→52 ezruaların iyisi kopda adruk tétir siz (B1354-B1355)

Günümüz Türkçesiyle: *Brahmanların sahibi (siz) herkesten farklısınız.*

ezruaların iyisi kopda adruk tétir siz

CDU. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre isim cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

ezuaların (TY) / iyesi (TN): Belirtili isim tamlaması

kopda adruk (İ) / têt- (YF) : Birleşik fiil grubu

kopda adruk : Ayrılma grubu

→53 kūsūşūmūz teginūr t(e)ḡrim (B1356)

Günümüz Türkçesiyle: Tanrım isteğimiz (şu) olur:

kūsūşūmūz teginūr t(e)ḡrim

Ö. Y. CDU.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

kūsūşūmūz : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

t(e)ḡrim: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

→54 bizni ərınçkeḡ tarkaru kēterū y(a)rılıkaḡ ēkirçgū sēzik kōḡlūmūznī (B1256-B1358)

Günümüz Türkçesiyle : Bize merhamet edin, şüphe(li) gönlümüzü bertaraf edin.

bizni  rin ken t rkaru k ter  y(a)r lkan  kir g  s zik k n l m zn 

N. Y. Z. Y. N.

Bu cümle;

- Yapısına göre sıralı cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

t rkar- (F) / k ter- (F) : Tekrar grubu

 kir g  s zik k n l m z :Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

 kir g  s zik (S) / könül ( ): Sıfat tamlaması

 kir g  ( ) / s zik ( ): Tekrar grubu

→55 ne  kin t(e) rim yal(a) nuklar y rtin  de turup ok ne ugurka t(e) ri t p atı bolur olarnın yana yme negü    n kayu avant tıltagın t(e) ri oğlı t p at  ze k k l rler kişi ara (B1359-B1366)

Günümüz Türkçesiyle: *Tanr n nasıl insanlar yeryüzünde durup da ne zaman onların tanrı diye adı olur ve niçin, hangi sebeple tanrı oğlı diye ad ile insanlar arasında meşhur olurlar?*

ne  kin t(e) rim yal(a) nuklar y rtin  de turup ok ne ugurka olarnın t(e) ri t p atı bolur yana

Z. CDU. Z. Z.  . Y. CDU.

yme negü    n kayu avant tıltagın t(e) ri oğlı t p at  ze k k l rler kişi ara

CDU. Z. Z. Z. Z. Y. YT.

Bu cümle;

- Yapısına göre bağlı cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı/ devrik cümle
- Anlamına göre soru cümlesidir.

1.Cümle:

neçökin t(e)ñrim yal(a)ñuklar yértinçüde turup ok ne ugurka olarnıñ t(e)ñri tęp atı bolur⁴⁹

Z. CDU.

Z.

Z.

Ö.

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre soru cümlesidir.

2. Cümle:

negü üçün kayu avant tıltagın t(e)ñri oglı tęp at üze kükülürler kişi ara

Z.

Z.

Z.

Y.

YT.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre soru cümlesidir.

Kelime Grupları

t(e)ñrim : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

yal(a)ñuklar yértinçüde turup: Zarf-fiil grubu

Ö.

YT.

Y.

ne (S) / ugur (İ) :Sıfat tamlaması

olarnıñ t(e)ñri tęp atı: İyelik grubu

t(e)ñri tęp (S) / atı (İ) : Sıfat Tamlaması

t(e)ñri tęp: Sıfat-fiil grubu⁵⁰

⁴⁹.Anlam açısından bakıldığında t(e)ñri tęp yapısında -p ekinin gerundium fonksiyonuyla değil sıfat-fiil fonksiyonuyla kullanıldığı görülür .

⁵⁰ Bkz. 17 numaralı dipnot

negü (İ) / üçün (ÇE) : Edat grubu

kayu (S) / avant tıtag (İ) : Sıfat tamlaması

avant (İ) / tıtag (İ) : Tekrar grubu

t(e)ñri oğlı tēp at (İ) / üze (ÇE) : Edat grubu

t(e)ñri (TY) / oğlı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

kişi (İ) / ara (ÇE) : Edat grubu

→56 <neçökin> t(e)ñrim yal(a)ñuklar togup yana seçe yal(a)ñuzın bolurlar y(a)lañuklarka èlig han negü üçün t(e)ñriler t(e)ñri yerinte togup ok yme neçükin bolurlar t(e)ñrilerniñ erkligi (B1368-B1375)

Günümüz Türkçesiyle: Tanrım insanlar nasıl (insanlar arasında) doğup yine insanlar arasında seçilerek tek başına insanlara hükümdar olurlar ve ne için tanrılar tanrı yerinde doğup da nasıl tanrıların güçlüsü olurlar ?

neçökin t(e)ñrim yal(a)ñuklar togup yana kişi ara seçe yal(a)ñuzın y(a)lañuklarka bolurlar

Z. CDU. Ö. Z. Z. Z. YT.

èlig han negü üçün t(e)ñriler t(e)ñri yerinte togup ok yme neçükin bolurlar t(e)ñrilerniñ erkligi

Y. Z. Ö. Z. CDU.CDU. Z. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre bağlı cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre soru cümlesidir.

1.Cümle:

neçökin t(e)ñrim yal(a)ñuklar togup yana kişi ara seçe yal(a)ñuzın y(a)lañuklarka bolurlar

Z. CDU. Ö. Z. Z. Z. YT.

èlig han

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre soru cümlesidir.

2.Cümle:

negü üçün t(e)ñriler t(e)ñri yerinte togup ok yme neçükin bolurlar t(e)ñrilerniñ erkligi

Z. Ö. Z. CDU.CDU. Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre soru cümlesidir.

Kelime Grupları

togup kişi ara : Zarf-fiil grubu

Y. YT.

kişi (İ) / ara (ÇE): Edat grubu

kişi ara seçe yal(a)ñuzın : Zarf-fiil grubu

YT. Y. Z.

èlig han (İ) /bol- (YF) :Birleşik fiil grubu

negü (İ) / üçün (ÇE): Edat grubu

t(e)ñri (TY) / yeri (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

bol- (YF) / t(e)ñrilerniñ erkligi (İ) : Birleşik fiil grubu

t(e)ñrilerniñ (TY) / erkligi (TN) : Belirtili isim tamlaması

→57 monı monçulayu ugurın yértinçü küzetçi t(e)ñriler ulug ezrua t(e)ñrike montag yañlıg ötünti (B1376-B1379)

Günümüz Türkçesiyle: Bunu böylece yeryüzü koruyucusu tanrılar, ulu Brahman tanrıya bu şekilde arz etti.

monı monçulayu ugurın yértinçü küzetçi t(e)ñriler ulug ezrua t(e)ñrike montag yañlıg ötünti

N. Z. Ö. + YT. Z. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

yértinçü küzetçi (S) / t(e)ñriler (İ) : Sıfat tamlaması⁵¹

yértinçü küzetçi: Sıfat-fiil grubu

N. Y.

ulug (S) /ezrua t(e)ñri (İ) : Sıfat tamlaması

ezrua t(e)ñri : Unvan grubu

monçulayu ugur : Tekrar grubu

→58 t(e)ñrilerniñ erkligi ezrua t(e)ñri ol üdün tört m(a)haraç t(e)ñrilerke ötrü inçe tęp sözledi (B1380-B1383)

Günümüz Türkçesiyle: Tanrıların güçlüsü Brahman Tanrı o zaman dört Maharaja tanrıya şöyle diyerek söyledi:

⁵¹ -çl eki burada sıfat-fiil fonksiyonunda kullanılmıştır.

t(e)nrilerin erkligi ezrua t(e)nrî ol üdün tört m(a)haraç t(e)nrilerke ötrü inçe tēp sözledi

Ö. Z. YT. Z. Z. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

t(e)nrilerin erkligi (S) / ezrua t(e)nrî (İ) : Sıfat tamlaması

t(e)nrilerin (TY) / erkligi (TN) : Belirtili isim tamlaması

ezrua t(e)nrî :Unvan grubu

ol (S) / üdün (İ) : Sıfat tamlaması

tört (S) / m(a)haraç t(e)nriler (İ) : Sıfat tamlaması

m(a)haraç t(e)nrî: Unvan grubu

→59 yértinçü yēr suv küzedçiler sizler inçe bilinler (B1384-B1385)

Günümüz Türkçesiyle: *Yeryüzü koruyucular (ı) sizler, şöyle bilin:*

yértinçü yēr suv küzedçiler sizler inçe bilinler

CDU. Ö. Z. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

yértinçü yēr suv küzedçiler :Sıfat-fiil grubu

N. Y.

yèrtinçü(İ) / yèr suv (İ) :Tekrar grubu

yèr (İ) / suv (İ) : Tekrar grubu

→60 asıg tusu kılğalı kamag tınl(ı)glar oğlanlarıña èl başlagu törüsin ötünser sizler ayıtu anı
amtı m(e)n ayayın tétrü edgüti tıñlanlar (B1386-B1391)

***Günümüz Türkçesiyle:** Siz yararlı olması için bütün insanoğluna devlet yönetme töresini arz
ederseniz ben şimdi onu söyleyeyim siz dikkatlice ve iyice dinleyin*

asıg tusu kılğalı kamag tınl(ı)glar oğlanlarıña èl başlagu törüsin ayıtu ötünser sizler anı amtı

Z.

N. Z.

m(e)n ayayın tétrü edgüti tıñlanlar

Ö. Y. Z. Z. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre sıralı cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

1.Cümle:

asıg tusu kılğalı kamag tınl(ı)glar oğlanlarıña èl başlagu törüsin ötünser sizler ayıtu anı amtı

Z.

Z. Z.

m(e)n ayayın

Ö. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

asıg tusu kılğalı kamag tınl(ı)glar oğlanlarıña el başlagu törüsin ötünser sizler

Z.

N.

Y.

Ö.

2.Cümle:

têtrü edgüti tıñlanlar

Z.

Z.

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

asıg tusu kılğalı kamag tınl(ı)glar oğlanlarıña : Zarf-fiil grubu

Y.

YT.

asıg tusu (İ) / kıl- (YF) : Birleşik fiil grubu

asıg (İ) / tusu (İ) : Tekrar grubu

kamag (S) / tınl(ı)glar oğlanları(İ) : Sıfat tamlaması

tınl(ı)glar (TY) / oğlanları (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

el başlagu (TY) / törüsi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

el (İ) / başla (YF) : Birleşik fiil grubu

ayıtu anı : Zarf-fiil grubu

Y. N.

→61 öñre kılmış kazganmış edgü kılınç küçinte <t(e)ñri yerinte togdukda t(e)ñri hanı bolurlar> (B1392-B1293))

Günümüz Türkçesiyle: Önce(den) yapmış ,kazanmış(oldukları) iyi amel(ler) gücünde (olarak) tanrı yerinde doğduklarında tanrı hanı olurlar.

öñre kılmış kazganmış edgü kılınç küçinte t(e)ñri yèrinte togdukda t(e)ñri hanı bolurlar

Z.

Z.

N.

Y.

(Olar: Gizli özne)

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

öñre kılmış kazganmış edgü kılınç (TY) /küçi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

öñre kılmış kazganmış (S)/ edgü kılınç (İ) : Sıfat tamlaması

edgü (S) / kılınç (İ) : Sıfat tamlaması

öñre kılmış kazganmış : Sıfat-fiil grubu

Z. Y. Y.

t(e)ñri yèrinte togdukda: Zarf-fiil grubu

YT. Y.

t(e)ñri (TY) / yèri (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

t(e)ñri (TY) /hanı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

B1394-B1396

1. sèzik köñül ..
2. yèrtinçüde turup ..
3. olarnıñ ..

B1397-B1400

1. k
2. bolurlar
3. inser

4. öz tapça

Günümüz Türkçesiyle:

1. Şüpheli gönül
2. Yeryüzünde durup
3. Onların

B1397-B1400

1. k
2. Olurlar
3. inse
4. Kendi isteklerine göre

Kelime Grupları:

sèzik (S) / köñül (İ) : Sıfat tamlaması

öz tap: Eksiz tamlama

→62 t(e)ñrilerniñ erkligi <ezrua t(e)ñri ol üdün ..> tört m(a)haraç t(e)ñrilerke <ötrü inçe tèt sözledi ..> (B1401-B1402)

Günümüz Türkçesiyle: Tanrılarının güçlüsü Brahman Tanrı o zaman dört Maharaja tanrıya şöyle diyerek söyledi:

t(e)ñrilerniñ erkligi ezrua t(e)ñri ol üdün tört m(a)haraç t(e)ñrilerke ötrü inçe tèt sözledi

Ö.

Z.

YT.

Z.

Z.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

t(e)ñrilerniñ erkligi (S) / ezrua t(e)ñri (İ) : Sıfat tamlaması

t(e)ñrilerniñ (TY) / erkligi (TN) : Belirtili isim tamlaması

ezrua t(e)ŋri :Unvan grubu

ol (S) / üdün (İ) : Sıfat tamlaması

tört (S) / m(a)haraç t(e)ŋriler (İ) : Sıfat tamlaması

m(a)haraç t(e)ŋri: Unvan grubu

→63 yértinçü yér suv küzedçiler <sizler inçe bilinler> (B1403)

Günümüz Türkçesiyle: *Yeryüzü koruyucular (ı) sizler, şöyle bilin:*

yértinçü yér suv küzedçiler sizler inçe bilinler

CDU. Ö. Z. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

yértinçü yér suv küzedçiler :Sıfat-fiil grubu

N. Y.

yértinçü(İ) / yér suv (İ) :Tekrar grubu

yér (İ) / suv (İ) : Tekrar grubu

→64 <asıg> tusu kılğalı kamag <tınl(ı)glar oganlarıŋa èl başlagu> törüsin ötünser <sizler ayıtu .anı amtı m(e)n> ayayın tétrü edgüti <tıŋlaŋlar > (B1404-B1406)

Günümüz Türkçesiyle: *Siz yararlı olması için bütün insanoğluna devlet yönetme töresini arz ederseniz ben şimdi onu söyleyeyim siz dikkatlice ve iyice dinleyin.*

asıg tusu kılğalı kamag tınl(ı)glar oganlarıŋa èl başlagu törüsin ötünser sizler ayıtu anı amtı

Z.

Z. Z.

m(e)n ayayın t  r   edgüti t  n  lar

 . Y. Z. Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

1.Cümle:

asıg tusu kılgalı kamag tınl(  )glar oğlanları  a   l başlagu törüsin ötünser sizler ayıtu anı amtı

Z.

Z. Z.

m(e)n ayayın

 . Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlenin   art unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

asıg tusu kılgalı kamag tınl(  )glar oğlanları  a   l başlagu törüsin ötünser sizler

Z.

N.

Y.

 .

2.Cümle:

t  r   edgüti t  n  lar

Z. Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

asıg tusu kılğalı kamag tınl(ı)glar oğlanlarıña : Zarf-fiil grubu

Y.

YT.

asıg tusu (İ) / kıl- (YF) : Birleşik fiil grubu

asıg (İ) / tusu (İ) : Tekrar grubu

kamag (S) / tınl(ı)glar oğlanlarıña (İ) : Sıfat tamlaması

tınl(ı)glar (TY) / oğlanları (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

él başlagu (TY) / törüsi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

él (İ) / başla (YF) : Birleşik fiil grubu

ayıtu anı : Zarf-fiil grubu

Y. N.

→65 <öñre kılmış> kazanmış edgü kıl<ınç küçinte t(e)ñri <yérinte togdukda t(e)ñri hanı bolurlar> (B1407-B1408)

Günümüz Türkçesiyle: Önce(den) yapmış ,kazanmış(oldukları) iyi amel gücünde tanrı yerinde doğduklarında tanrı hanı olurlar.

öñre kılmış kazanmış edgü kılınç küçinte t(e)ñri yérinte togdukda t(e)ñri hanı bolurlar

Z.

Z.

Y.

(Olar: Gizli özne)

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemine türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemine yerine göre kurallı cümle.
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

öñre kılmış kazganmış edgü kılınç (TY) /küçi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

öñre kılmış kazganmış (S) / edgü kılınç (İ) : Sıfat tamlaması

edgü (S) / kılınç (İ) : Sıfat tamlaması

öñre kılmış kazganmış : Sıfat-fiil grubu

Z. Y. Y.

t(e)ñri yerinte togdukda: Zarf-fiil grubu

YT. Y.

t(e)ñri (TY) / yeri (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

t(e)ñri hanı (İ) / bol (YF) : Birleşik fiil grubu

t(e)ñri (TY) /hanı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

→66 < kaçan birök > tegşilip <yalañuklar ara intükte> yal(a)ñuk<lar hanı bolurlar erksindeçi
öz erkçe öz tapça > (B1409-B1410)

***Günümüz Türkçesiyle:** Ne zaman değişip insalar arasına indiklerinde hakim olacak(ları) kendi güçleri ve kendi isteklerine göre insanlar(ın) hükümdarı olurlar.*

kaçan birök tegşilip yalañuklar ara intükte yal(a)ñuklar hanı bolurlar erksindeçi öz erkçe öz

Z.

Y.

Z.

tapça

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

kaçan birök tegşilip yalañuklar ara intükte : Zarf-fiil grubu

Z. YT. Y.

kaçan birök tegşilip: Zarf-fiil grubu

Z. CDU. Y.

yalañuklar (İ) / ara (ÇE): Edat grubu

yal(a)ñuklar hanı (İ) / bol- (YF) : Birleşik fiil grubu

yal(a)ñuklar (TY) / hanı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

erksindeçi (S) / öz erk (İ) / öz tap (İ) : Sıfat tamlaması

öz erk : Eksiz tamlama

öz tap: Eksiz tamlama

→ 67 <alku> kamag t(e)ñriler birgerü küyü <küzetü tutarlar> (B1411)

Günümüz Türkçesiyle: Bütün tanrılar birlikte korurlar.

alku kamag t(e)ñriler birgerü küyü küzetü tutarlar

Ö. Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

alku kamag (S) / t(e)ñriler (İ) : Sıfat tamlaması

alku (İ) / kamag (İ) : Tekrar grubu

küyü küzetü (F) / tut- (YF) : Birleşik fiil grubu

kü- (F) / küzet- (F): Tekrar grubu

→68 antada kên adasız ög <karınıta kirürler> (B1412)

Günümüz Türkçesiyle: Ondan sonra tehlikesiz anne karına girerler

antada kên adasız ög karınıta kirürler

Z. Z. YT. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

antada (İ) / kên (ÇE) : Edat grubu

ög (TY) / karını (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

→69 <t(e)ñri > yerinte togdukda t(e)ñri hanı <bolurlar> (B1413)

Günümüz Türkçesiyle: Tanrı yerinde doğduklarında tanrı hanı olurlar.

t(e)ñri yerinte togdukda t(e)ñri hanı bolurlar

Z. Y.

(Olar: Gizli özne)

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi

- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

t(e)ñri yèrinte togdukda: Zarf-fiil grubu

YT. Y.

t(e)ñri (TY) / yèri (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

t(e)ñri hanı (İ) / bol- (YF) : Birleşik fiil grubu

t(e)ñri (TY) /hanı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

→70 kaçan tegşilip yalañuk ara inser <yal(a)ñuklar> hanı bolurlar <erksindeçi öz erkçe> öz tapça (B1415-B1418)

***Günümüz Türkçesiyle:** Ne zaman değişip insanlar arasına inerlerse hakim olacak(ları) kendi güçleri ve kendi isteklerine göre insanlar(ın) hükümdarı olurlar.*

kaçan tegşilip yalañuk ara inser yal(a)ñuklar hanı bolurlar erksindeçi öz erkçe öz

Z.

Y.

Z.

tapça

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

kaçan tegşilip yalañuk ara inser

Z.

YT.

Y.

Kelime Grupları

kaçan tegşilip: Zarf-fiil grubu

Z. Y.

yalanuk (İ) / ara (ÇE) : Edat grubu

yal(a)ņuklar hanı (İ) / bol- (YF) : Birleşik fiil grubu

yal(a)ņuklar (TY) / hanı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

erksindeçi (S) / öz erk (İ) / öz tap (İ) : Sıfat tamlaması

öz erk : Eksiz tamlama

öz tap: Eksiz tamlama

→71 <alku kamag t(e)ņriler> birgerü küyü<küzetü > tutarlar (7B1419-B1420)

Günümüz Türkçesiyle: Bütün tanrılar birlikte korurlar.

alku kamag t(e)ņriler birgerü küyü küzetü tutarlar

Ö. Z. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- Yüklem yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

alku kamag (S) / t(e)ņriler (İ) : Sıfat tamlaması

alku (İ) / kamag (İ) : Tekrar grubu

küyü küzetü- (F) / tut- (YF) : Birleşik fiil grubu

kü- (F) / küzet- (F): Tekrar grubu

→72 <antada> kèn adasız ög karınınta <kirürler > (B1421-B1422)

Günümüz Türkçesiyle: *Ondan sonra tehlikesiz anne karnına girerler*

antada kèn adasız ög karınınta kirürler

Z. Z. YT. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

antada (İ) / kèn (ÇE) : Edat grubu

ög (TY) / karını (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

→73 <kaçan birök kirserler > ög <karınınta umayta .. anta yme t(e)ñriler anı teg ök küzetürler> (B1423)

Günümüz Türkçesiyle: *Ne zaman anne karnına, Umay'ın koruması altına girseler orda da tanrılar onun gibi korurlar*

kaçan birök kirserler ög karınınta umayta anta yme t(e)ñriler anı teg ök küzetürler

Z. YT.CDU. Ö. Z. CDU. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

kaçan birök kirserler ög karınınta umayta

Z. CDU. Y. YT. YT.

Kelime Grupları

ög (TY) / karnı (TN) :Belirtisiz isim tamlaması

anı (İ) / teg (ÇE) : Edat grubu

→74 ulatı kamag t(e)nriler ulug tözünler yme ök yèveg bolurlar erksinmeklig küçiçe (B1425-1428)

Günümüz Türkçesiyle: Ayrıca bütün tanrılar, büyük asiller de hükmetme gücü ile donatılırlar.

ulatı kamag t(e)nriler ulug tözünler yme ök yèveg bolurlar erksinmeklig küçiçe

CDU. Ö. Ö. CDU.CDU. Y. Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

kamag (S) / t(e)nriler (İ) : Sıfat tamlaması

ulug (S) / tözünler (İ) : Sıfat tamlaması

yèveg (İ) / bol (YF): Birleşik fiil grubu

erksinmeklig (TY) / küçi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

→75 tarkargalır uyurlar alku ermez törülerig (B1429-B1430)

Günümüz Türkçesiyle: Bütün olmayacak töreleri yok edebilirler

tarkargalır uyurlar alku ermez törülerig

Y.

N.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

tarkargalı (F) / u- (YF) : Birleşik fiil grubu

alku (S) / ermez törüler (İ) : Sıfat tamlaması

ermez (S) / törüler (İ) : Sıfat tamlaması

→76 ayıg yavlak <sakınçığ> kilturgalı aymazlar (B1431-B1432)

Günümüz Türkçesiyle: Kötü düşünceyi gerçekleştirmek üzere buyurmazlar.

ayıg yavlak sakınçığ kilturgalı aymazlar

Z.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

Kelime Grupları

ayıg yavlak sakınçığ kilturgalı Zarf-fiil grubu

N.

Y.

ayıg yavlak (S) / sakınç (İ) : Sıfat tamlaması

ayıg (İ) / yavlak (İ) : Tekrar grubu

...

→77 boşgururlar bodunka buyan <edgü>kılınç kilturgalı <anı> üze bolurlar < toggalı t(e)ñri yèrinte kişiler> (B1433-B1435)

Günümüz Türkçesiyle: Halka sevap işletme(leri) için öğretirler bunun üzerine insanlar tanrı yerinde doğarlar.

boşgururlar bodunka buyan edgü kılınç kilturgalı anı üze bolurlar toggalı t(e)ñri yèrinte kişiler

Y. YT. Z. Z. Y. Ö.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre bağlı cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

buyan edgü kılınç kilturgalı : Zarf-fiil grubu

Y.

buyan edgü kılınç (İ) /kıl- (YF) : Birleşik fiil grubu

buyan (İ) / edgü kılınç (İ) : Tekrar grubu

edgü (S) / kılınç (İ) :Sıfat tamlaması

anı (İ) / üze (ÇE) : Edat grubu

bol- (YF) / toggalı t(e)ñri yèrinte (F) : Birleşik fiil grubu

toggalı t(e)ñri yèrinte: Zarf-fiil grubu

Y. YT.

t(e)ñri (TY) / yèri (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

→ 78 <antaða kèn adasızın ög> karınında <<kirürler> .. (B1437)

Günümüz Türkçesiyle: Ondan sonra tehlikesiz anne karnına girerler

antada kèn adasızın ög karınında kirürler

Z. Z. YT. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

antada (İ) / kên (ÇE) : Edat grubu

ög (TY) / karını (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

→79 <kaçan birök> kirserler ög karınında umayta <anta yme> t(e)nriler anı teg ök küzedür
(BB1438-B1439)

Günümüz Türkçesiyle: Ne zaman anne karnına, Umay’(ın koruması altı)na girseler orda da tanrılar onun gibi korurlar

kaçan birök kirserler ög karınında umayta anta yme t(e)nriler anı teg ök küzedür

Z. YT.CDU. Ö. Z. CDU. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

kaçan birök kirserler ög karınında umayta

Z. CDU. Y. YT. YT.

Kelime Grupları

ög (TY) / karnı (TN) :Belirtisiz isim tamlaması

anı (İ) / teg (ÇE) : Edat grubu

→80 <togsar yme > yal(a)ḡukda kişilerniḡ yèrinte <yèḡ ayaglıḡ> bolmakdın anın <t(e)ḡri tēp tētir> ler (B1440-B14441)

Günümüz Türkçesiyle: İnsanların yerinde doğsa(lar) da on(ların) en saygıdeğer olmalarından dolayı (onlar) tanrı diye anılır.

togsar yme yal(a)ḡukda kişilerniḡ yèrinte yèḡ ayaglıḡ bolmakdın anın t(e)ḡri tēp tētirler

Z.

Z.

Z.

Z.

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

togsar yme yal(a)ḡukda kişilerniḡ yèrinte

Y. CDU.

YT.

Kelime Grupları

yal(a)ḡukda kişilerniḡ yèrinte : Edatsız bağlama grubu

kişilerniḡ (TY) / yèri (TN) : Belirtili isim tamlaması

yèḡ ayaglıḡ (İ) / bol- (YF): Birleşik fiil grubu

yèḡ (S) / ayaglıḡ (İ) : Sıfat tamlaması

t(e)ḡri tēp : Zarf-fiil grubu

N. Y.

→81 <yana yme t(e)nriler> küyü küzedü tutmuşka <anın yme t(e)nriler >.. <t(e)nrî ogli tēp at küüke> (B1442)

Günümüz Türkçesiyle: Yine de tanrılar koruyup kolladıkları için bu yüzden tanrı oğlu diye ad(landırırlar.)

yana yme t(e)nriler küyü küzedü tutmuşka anın yme t(e)nriler t(e)nrî ogli tēp at küüke

CDU.CDU. Z. Z. CDU. Ö. Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle⁵²
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

t(e)nriler küyü küzedü tutmuş: Sıfat-fiil grubu

Ö. Y.

küyü küzedü (F) /tut- (YF) : Birleşik fiil grubu

kü- küzed- : Tekrar grubu

t(e)nrî ogli tēp : Zarf-fiil grubu

N. Y.

at küü : Tekrar grubu

→82< tarkargalır uyurlar alku> ermez <törülerig> (B1444)

Günümüz Türkçesiyle: Bütün olmayacak töreleri yok edebilirler

tarkargalır uyurlar alku ermez törülerig

⁵² Cümle tahlilinde yüklem olarak alınan at küüke yapısından sonra gelmesi gereken yardımcı fiil yazılmamıştır.

Y.

N.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

tarkargalı (F) / u- (YF) : Birleşik fiil grubu

alku (S) / ermez törüler (İ) : Sıfat tamlaması

ermez (S) / törüler (İ) : Sıfat tamlaması

→ 83 <ayığ yavlak sakıncığ> kilturgalı aymazlar (B1445)

Günümüz Türkçesiyle: Kötü düşüncüyü gerçekleştirmek üzere buyurmazlar

ayığ yavlak sakıncığ kilturgalı aymazlar

Z.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

Kelime Grupları

ayığ yavlak sakıncığ kilturgalı Zarf-fiil grubu

__N.

Y.

ayığ yavlak (S) / sakıncı (İ) : Sıfat tamlaması

ayığ (İ) / yavlak (İ) : Tekrar grubu

→ 84 <boşgurgalı> bodunka buyan edgü kılınç kılurgalı < anı yme üze bolurlar> toggalı t(e)ñri yerinde kişiler (B1446-B1447)

Günümüz Türkçesiyle: Halka sevap işletmek için, (bunu) öğretmek için bunun üzerine insanlar tanrı yerinde doğarlar.

boşgurgalı bodunka buyan edgü kılınç kılurgalı anı üze bolurlar toggalı t(e)ñri yerinde kişiler

Z. YT. Z. Z. Y. Ö.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

buyan edgü kılınç kılurgalı : Zarf-fiil grubu

Y.

buyan edgü kılınç (İ) /kıl- (YF) : Birleşik fiil grubu

buyan / edgü kılınç : Tekrar grubu

edgü (S) / kılınç (İ) :Sıfat tamlaması

anı (İ) / üze (ÇE) : Edat grubu

bol- (YF) / toggalı t(e)ñri yerinde (İ) : Birleşik fiil grubu

toggalı t(e)ñri yerinde: Zarf-fiil grubu

Y.

YT.

t(e)ñri (TY) / yeri (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

→ 85 < kişi yalañuk ulatı> asurılar kuvragı <bolarta öñi adın kuvragılığ> gandarviler oğuşı <kağır yavlak yek> içgek erig <yavgan çandallar olar yme > k<amagun sınar küçüg inçip yeverler> (B1448-B1451)

Günümüz Türkçesiyle: İnsan ve asuriler (şeytanlar) topluluğu bunlardan başka topluluk Gandharvalar soyu, kötü şeytan(lar), kötü cellatlar onlar da tamamıyla yarı gücü böyle donatırlar.

kişi yalañuk ulatı asurilar kuvragı bolarta öñi adın kuvragılıg gandarviler oğuşı kağır yavlak

Ö.

CDU.

CDU.

yek içgek erig yavgan çandallar olar yme kamagun sınar küçüg inçip yêverler

Ö. CDU.

Z.

N.

Z.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

kişi yalañuk ulatı asurilar (TY) / kuvragı (TN) : Belirtili isim tamlaması

kişi yalañuk ulatı asurilar: Bağlama grubu

kişi (İ) / yalañuk (İ) : Tekrar grubu

bolarta öñi adın (S) kuvragılıg (İ) : Sıfat tamlaması

bolarta öñi adın: Ayrılma grubu

öñi (İ) /adın (İ) : Tekrar grubu

gandarviler (TY) / oğuşı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

kağır yavlak (S) / yek içgek (İ) : Sıfat tamlaması

kağır (İ) / yavlak (İ) : Tekrar grubu

yek (İ) / içgek (İ) : Tekrar grubu

erig yavgan (S) / çandallar (İ) : Sıfat tamlaması

erig (İ) / yavgan (İ) : Tekrar grubu

sınar (S) / küç (İ) : Sıfat tamlaması

→ 86 kimler birök kırsarlar edgüli ayıglı kılınçığ ötrü olarnı bo üdte amtı közünür ajunta kamag t(e)nriler birgerü küyü küzedü uz tutup körkitürler olarka edgüli ayıglı tüş utlıg (B1452-1459)

Günümüz Türkçesiyle: Kimler eğer iyi ve kötü davranışta bulunursa sonra onları bu zamanda şimdi, şimdiki dünyada bütün tanrılar birlikte koruyup, iyice tutup onlara iyi ve kötü karşılığı gösterirler.

kimler birök kırsarlar edgüli ayıglı kılınçığ ötrü olarnı bo üdte amtı közünür ajunta kamag

Z. Z. N. Z. Z. YT.

t(e)nriler birgerü küyü küzedü uz tutup körkitürler olarka edgüli ayıglı tüş utlıg

Ö. Z. Z. Y. YT. N.

Bu cümle;

- Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

kimler birök kırsarlar edgüli ayıglı kılınçığ

Ö. CDU. Y. N.

Kelime Grupları

edgüli ayıglı (S) / kılınç (İ) : Sıfat tamlaması

edgüli ayıglı: Bağlama grubu

bo (S) / üd (İ) : Sıfat tamlaması

közünür (S) / ajun (İ) : Sıfat tamlaması

kamag (S) / t(e)nriler (İ) : Sıfat tamlaması

küyü küzedü uz tutup : Zarf-fiil grubu

Z. Y.

kü- (F) / küzet- (F) : Tekrar grubu

uz (İ) / tut (YF) : Birleşik fiil grubu

edgüli ayıglı (S) / tüş utlı (İ) : Sıfat tamlaması

tüş (İ) / utlı (İ) : Tekrar grubu

→87 <yana el> içinteki kişiler kılıp ayıg kılınçığ <el han> sımtap boş etip edlemeser <tıdmasar neñ ermez bo yana> (B1460-B1462)

Günümüz Türkçesiyle: *Yine ülke içindeki kişiler kötü işi yapıp (da) hükümdar ihmal ederek uygun hale getirmez, engellemezse bu yine hiç olmaz.*

yana el içinteki kişiler kılıp ayıg kılınçığ el han sımtap boş etip edlemeser tıdmasar neñ ermez

Z.

Z. Y.

bo yana

Ö. Z.

Bu cümle;

- Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumsuz cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

yana el içinteki kişiler kılıp ayıg kılınçığ el han sımtap boş etip edlemeser tıdmasar

Z.

Z.

Ö.

Z.

Y.

Y.

Kelime Grupları

ël içinteki kişiler kılıp ayığ kılınçığ : Zarf-fiil grubu

Ö. Z. N.

ël içinteki (S) / kişiler (İ) : Sıfat tamlaması

ël (TY) / içi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

ayığ (S) / kılınç (İ) : Sıfat tamlaması

ël (İ) / han (İ) : Tekrar grubu

boş (İ) / et- (YF) : Birleşik fiil grubu

→88 (a)strayastiriş atl(ı)g orundakı üküş t(e)nriler kuvragı kamagun barça bir yañlıg kakıg köñül turgururlar (AYKudara-Röhrborn 48-65; AYKaya 552a/7-17 // (1-4)

Günümüz Türkçesiyle: Astrayastiriş adlı yerdeki pek çok tanrılar topluğu bütün bir şekilde öfke(li)(bir) gönül beslerler.

(a)strayastiriş atl(ı)g orundakı üküş t(e)nriler kuvragı kamagun barça bir yañlıg kakıg köñül

Ö. Z. N.

turgururlar

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

(a)strayastiriş atl(ı)g orundakı (S) / üküş (S) / t(e)nriler kuvragı (İ) : Sıfat tamlaması

(a)strayastiriş atl(ı)g (S) / orun (İ) : Sıfat tamlaması

(a)strayastiriş (S) / atl(ı)g (İ): Sıfat tamlaması

t(e)ŋriler (TY) / kuvragı (TN) :

kamagun barça (S) /bir (S) / yaŋlıg (İ) : Sıfat Tamlaması

kamagun (İ) / barça (İ) : Tekrar grubu

kakıg (S) / köŋül (İ) : Sıfat tamlaması

→89 bo tıltagın artayur êlniŋ uluŝnuŋ törüsi armak yovmak ezüg kên yoriyur yêrtinçüde (B1468-B1471)

Günümüz Türkçesiyle: Bu nedenle ülkenin töresi bozulur, yeryüzünde aldatma (ve) yalan geniş (ölçüde) kabul edilir.

bo tıltagın artayur êlniŋ uluŝnuŋ törüsi armak yovmak ezüg kên yoriyur yêrtinçüde

Z. Y. Ö. Ö. Ö. Z. Y. YT.

Bu cümle;

- Yapısına göre sıralı cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

bo (S) / tıltag (İ) : Sıfat tamlaması

êlniŋ uluŝnuŋ (TY) / törüsi (TN) :Belirtili isim tamlaması

êl (İ) / uluş (İ) : Tekrar grubu

ar- (F) / yov- (F): Tekrar grubu

→90 yat yagıka basınturup küzetü <umaz> bodunun (B1472-B1473)

Günümüz Türkçesiyle: Yabancı düşmana yenilip halkını koruyamaz .

yat yagıka basınturup küzetü umaz bodunun

Z. Y. N.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

Kelime Grupları

yat yagıka basınturup :Zarf-fiil grubu

YT. Y.

yat (S) / yagı (İ) : Sıfat tamlaması

küzetü (F) / u- (YF) : Birleşik fiil grubu

bodunı: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

→91 <bo> tıltagın el uluş bozultur artayur (B1474)

Günümüz Türkçesiyle: Bu nedenle ülke bozulur.

bo tıltagın el uluş bozultur artayur

Z. Ö. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

bo (S) / tıltag (İ) : Sıfat tamlaması

el (İ) / uluş (İ) : Tekrar grubu

bozul- (F) / arta- (F) : Tekrar grubu

→ 92 bo tıltagın < artayur êlniñ uluşnuñ törüsi> armak < yovmak ezüg sav kên yorıyur yêrtinçüde > (B1475-B1476)

Günümüz Türkçesiyle: *Bu nedenle ülkenin töresi bozulur, yeryüzünde aldatma (ve) yalan söz geniş (ölçüde) kabul edilir.*

bo tıltagın artayur êlniñ uluşnuñ törüsi armak yovmak ezüg sav kên yorıyur yêrtinçüde

Z. Y. Ö. Ö. Ö. Z. Y. YT.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

bo (S) / tıltag (İ) : Sıfat tamlaması

êlniñ uluşnuñ (TY) / törüsi (TN) :Belirtili isim tamlaması

êl (İ) / uluş (İ) : Tekrar grubu

ar- (F) / yov- (F): Tekrar grubu

ezüg (S) / sav (İ) : Sıfat tamlaması

→93 yat yagıka < basınturup küzetü umaz bodunun> (B1477)

Günümüz Türkçesiyle: *Yabancı düşmana yenilip halkını koruyamaz .*

yat yagıka basınturup küzetü umaz bodunun

Z. Y. N.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle

d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

Kelime Grupları

yat yagıka basınturup :Zarf-fiil grubu

YT. Y.

yat (S) / yagı (İ) : Sıfat tamlaması

küzet- (F) / u- (YF) : Birleşik fiil grubu

bodunı: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

→94 bo tıltagın < èl uluş bozulur artayur sèziksiz> (B1478)

Günümüz Türkçesiyle: Bu nedenle şüphesiz ülke bozulur.

bo tıltagın èl uluş bozulur artayur sèziksiz

Z. Ö. Y. Z.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

bo (S) / tıltag (İ) : Sıfat tamlaması

èl (İ) / uluş (İ) : Tekrar grubu

bozul- (F) / arta- (F) : Tekrar grubu

→ 95 ornanguluk <ev barklı öz iltینگülük yèvegler > yıgmış tèrmış <ed tavar bolar barça yumgın saçılır > (B1479-B1480)

Günümüz Türkçesiyle: Yerleşilecek ev bark, (insanların) kendi elde ettikleri süs eşyaları, toplamış (oldukları) mal mülk bular bütünüyle toplu olarak dağılır.

ornanguluk ev barklı öz iltingülük yëvegler yıgmiş tərmiş ed tavar bolar barça yumgın saçılur

CDU.

Ö. Z. Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

ornanguluk (S) ev barklı (İ) : Sıfat tamlaması

ev (İ) / bark (İ) : Tekrar grubu

öz iltingülük (S) / yëvegler (İ) : Sıfat tamlaması

öz (S) / iltingü (İ) : Sıfat tamlaması

yıgmiş tərmiş (S) /ed tavar (İ) : Sıfat tamlaması

yıg- (F) / tər- (F) : Tekrar grubu

ed (İ) / tavar (İ) : Tekrar grubu

→96 ezüg armak küçetür < adruk adruk ugurın > (B1481)

Günümüz Türkçesiyle: Yalan başka başka fırsat(lar)la güçlenir.

ezüg armak küçetür adruk adruk ugurın

Ö. Y. Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

ezüg (İ) / armak (İ) : Tekrar grubu

adruk adruk (S) / ugur (İ) : Sıfat tamlaması

adruk (İ) / adruk (İ) : Tekrar grubu

→97 < barçada > bir êkintisike basıraşıp < kunuş kırma kılurlar> (B1482)

Günümüz Türkçesiyle: Hepsinden bir(i) ikincisine üstün gelmeye çalışarak yağma yaparlar.

barçada bir êkintisike basıraşıp kunuş kırma kılurlar

Z.

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

barçada bir êkintisike basıraşıp : Zarf-fiil grubu

Ö.

YT

Y.

barçada bir : Ayrılma grubu

kunuş kırma (İ) / kıl- (YF) : Birleşik fiil grubu

kunuş (İ) / kırma (İ) : Tekrar grubu

B1483-B1484

- kamagta ulug baştınk1
- antada ulatı baştınk1

Günümüz Türkçesiyle:

- herkesten yüce en üstün

2. *ondan başka en üstün*

Kelime Grupları

kamagta ulug : Ayrılma grubu

antada (İ) /ulatı (ÇE): Edat grubu

B1485-B1495

sekizinci ülüş bir p(a)t(a)r

1. ezüg armak köñülin
2. kamagun barça yorıyur
3. körser yana törüsüz
4. inçip ötrü olarnı
5. edgü nomça
6. açığ tarka
7. yavız yavlak
8. tözün
9. g(a)rhlar
10. bolar barça

Günümüz Türkçesiyle:

1. *Hilekar gönülle*
2. *Tamamen hareket eder.*
3. *Yine görse töresiz*
4. *Böylece sonra onları*
5. *İyi öğretiye göre*
6. *Izdırap*
7. *Kötü*
8. *Asil*
9. *Yıldızlar*
10. *Bunlar tamamen*

Kelime Grupları

ezüg armak (S)/ köñül (İ) : Sıfat tamlaması

ezüg armak: Tekrar grubu

kamagun barça: Tekrar grubu

edgü (S) / nom (İ) : Sıfat tamlaması

açıg tarka: Tekrar grubu

yavız yavlak: Tekrar grubu

→ 98 küçlüg katıg yël kelip ugursuz yıksız yêltirer (B1496-B1497)

Günümüz Türkçesiyle: Güçlü sert (bir) rüzgar gelip zamansız eser.

küçlüg katıg yël kelip ugursuz yıksız yêltirer

Z.

Z.

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

küçlüg katıg yël kelip : Zarf-fiil grubu

Ö.

Y.

küçlüg (S) / katıg (S) / yël (İ) : Sıfat tamlaması

ugursuz (İ) / yıksız (İ) : Tekrar grubu

→ 99 kağır yavlak yagmur yagıp üdsüz kolusuz kağıyur (B1498-B1499)

Günümüz Türkçesiyle: Kötü (bir) yağmur yağıp zamansız sertleşir.

kağır yavlak yagmur yagıp üdsüz kolusuz kağıyur

Z.

Z.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

kağır yavlak yağmur yağır :Zarf-fiil grubu

Ö.

Y.

kağır yavlak (S) / yağmur (İ) : Sıfat tamlaması

kağır (İ) / yavlak (İ): Tekrar grubu

üdsüz (İ) / kolusuz (İ): Tekrar grubu

→ 100 g(a)rhlar yultuzlar toğmakıntın üküş bolur b(e)lgüler (B1500-B1501)

Günümüz Türkçesiyle: Yıldızlar(ın) doğmasından çok işaretler olur.

g(a)rhlar yultuzlar toğmakıntın üküş bolur b(e)lgüler

Z.

Z.

Y.

N.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

g(a)rhlar yultuzlar (TY) / toğmakı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

g(a)rh (İ) / yultuz (İ) : İkileme grubu

→ 101 künli aylı tutunup y(a)rukları yitlinür (B1502-B1503)

Günümüz Türkçesiyle: Gün ve tutulup ışıkları kaybolur.

künli aylı tutunup y(a)rukları yitlinür

Z. N. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

künli aylı tutunup: Zarf-fiil grubu

Ö. Y.

künli aylı: Bağlama grubu

→ 102 beş törlüg ı tarıg hua yavışgu tüş yemiş artayur kalır ançada tüşü temi bütmedin (B1504-B1507)

Günümüz Türkçesiyle: Beş türlü ekin, çiçek, meyve bozulur kalır henüz meyvesi bitmeden.

beş törlüg ı tarıg hua yavışgu tüş yemiş artayur kalır ançada tüşü temi bütmedin

Ö. Y. Y. Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi

- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

bêş törlüg (S) / ı tarıg (İ) / hua yavışgu (İ) / tüş yemiş (İ) : Sıfat tamlaması

bêş (S) / törlüg (İ) : Sıfat tamlaması

ı (İ) / tarıg (İ) : Tekrar grubu

hua (İ) / yavışgu (İ) : Tekrar grubu

tüş (İ) / yemiş (İ) : Tekrar grubu

ançada tüşî temî bütmedin : Zarf-fiil grubu

Z. N. Y.

tüş (İ) / tem (İ) : Tekrar grubu

→ 103 ötrü tüşer ol êl uluş aç kız bolmak emgekke köni törüg kodmakdın êlig begler tutmadın (B1508-B1511)

Günümüz Türkçesiyle: Sonra o ülke, doğru töreyi bıraktığından ve hükümdar(ın) sahip çıkmama(sından) (dolayı) aç kalmak sıkıntısına düşer.

ötrü tüşer ol êl uluş aç kız bolmak emgekke köni törüg kodmakdın êlig begler tutmadın

Z. Y. Ö. YT. Z. Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

ol (S) / êl uluş (İ) : Sıfat tamlaması

êl (İ) / uluş (İ) .Tekrar grubu

aç kız olmak emgek :Eksiz Tamlama

aç kız olmak: İsim-fiil grubu

N. Ö.

aç (İ) / kız (İ) : Tekrar grubu

köni törüg kodmak: İsim-fiil grubu

N. Y.

ëlig begler tutmadın :Zarf-fiil grubu

Ö. Y.

→ 104 apam birök ëligler köni törüg kemişip yavız artak törü üze bodunug karag başlasar öz ordularında olurup üzeki kamag t(e)ñriler ötrü körüp bolarnı busanurlar çökerler (B1512-B1517)

***Günümüz Türkçesiyle:** Şimdi eğer hükümdarlar kendi şehirlerinde oturup doğru töreyi atıp bozuk töre ile halkı yönetirse sonra yukarıdaki bütün tanrılar bunları görüp kederlenirler, çökerler.*

apam birök ëligler köni törüg kemişip yavız artak törü üze bodunug karag başlasar öz ordularında olurup üzeki kamag t(e)ñriler ötrü körüp bolarnı busanurlar çökerler

Z. Ö Z. Z. Y. Y.

Bu cümle:

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

1.Cümle:

apam birök ëligler köni törüg kemişip yavız artak törü üze bodunug karag başlasar öz ordularında olurup üzeki kamag t(e)ñriler ötrü körüp bolarnı busanurlar

Z. Ö Z. Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir

➤ Cümle nin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

apam birök eligler köni törüg kemişip yavız artak törü üze bodunug karag başlasar

Z. CDU. Ö. Z. Z. N. Y.

öz ordularında olup

Z.

2.Cümle:

apam birök eligler köni törüg kemişip yavız artak törü üze bodunug karag başlasar öz ordularında olup üze ki kamag t(e)ñriler ötrü körüp bolarnı çökerler.

Z. Ö Z. Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir

➤ Cümle nin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

apam birök eligler köni törüg kemişip yavız artak törü üze bodunug karag başlasar

Z. CDU. Ö. Z. Z. N. Y.

öz ordularında olup

Z.

Kelime Grupları

köni törüg kemişip :Zarf-fiil grubu

N. Y.

köni (S) / törü (İ) : Sıfat tamlaması

yavız artak törü (İ) / üze (ÇE) : Edat grubu

yavız artak (S) / törü (İ) : Sıfat tamlaması

yavız (İ) / artak (İ) : Tekrar grubu

bodun (İ) / kara (İ) : Tekrar grubu

öz ordularında olurup : Zarf-fiil grubu

YT. Y.

öz (S) / ordu (İ) : Sıfat tamlaması

üzeki (S) / kamag (S) / t(e)ñriler (İ) : Sıfat Tamlaması

körüp bolarnı : Zarf-fiil grubu

Y. N.

→ 105 olar t(e)ñriler başdınkı yumgı yığılıp bir yerde ..kamagun barça birgerü .. sözleşirler inçe tēp (B1518-B1521)

Günümüz Türkçesiyle: Onlar, Tanrıların başındaki(ler) birlikte toplanıp bir yerde hepsi birlikte şöyle diyerek sözleşirler:

olar t(e)ñriler başdınkı yumgı yığılıp bir yerde kamagun barça birgerü sözleşirler inçe tēp

Ö. CDU. Z. Z. Z. Y. Z.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

t(e)nriler başdınkı: Aitlik grubu

yumgı yığılıp bir yerde: Zarf-fiil grubu

Ö. Y. YT

bir (S) / yèr (İ) : Sıfat tamlaması

kamagun (İ) / barça (İ): Tekrar grubu

ince tèt: Zarf-fiil grubu

Z. Y.

→ 106 antag antag èligler törüsüz törüg kıltılar yavız yavlak kişilerig içgerü yakın yaguk tutdılar ol hanların el orunı ür ornaglıg bolmaz tèt kamag t(e)nriler kuvragı kakıyurlar birgerü (B1522-B1530)

Günümüz Türkçesiyle: “Öyle öyle hükümdarlar töresiz töreyi uyguladılar. Kötü kişileri içeri (ye) yakın tuttular o hanların tahtı uzun süre yerleşik olmaz” diyerek bütün tanrılar topluluğu birlikte öfkelenirler.

antag antag èligler törüsüz törüg kıltılar yavız yavlak kişilerig içgerü yakın yaguk tutdılar ol hanların el orunı ür ornaglıg bolmaz tèt kamag t(e)nriler kuvragı kakıyurlar birgerü

Z.

Ö.

Y.

Z.

Bu cümle;

- Yapısına göre iç içe birleşik cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ İç cümleler ana cümlelerin birinci zarfını oluşturan zarf-fiil grubunun nesneleri durumundadır

yavız (İ) / yavlak (İ) : Tekrar grubu

yakın yaguk (İ) / tut- (YF) : Birleşik fiil grubu

yakın (İ) / yaguk (İ) : Tekrar grubu

ol hanların (TY) / el orunı (TN) : Belirtili isim tamlaması

ol (S) / han (İ) : Sıfat tamlaması

el (İ) / orun (İ) : Tekrar grubu

ornaglık (İ) / bol- (YF) : Birleşik fiil grubu

→ 107 üstünki t(e)nriler köñüli kakımakının ugrınta ol el uluş antada kên yınçuyur artayur alkınur (B1531-B1534)

Günümüz Türkçesiyle: Yukarıdaki tanrılar(in) gönlü(nün) öfkelenmesi sebebiyle o ülke ondan sonra kötüleşir, bozulur, yok olur.

üstünki t(e)nriler köñüli kakımakının ugrınta ol el uluş antada kên yınçuyur artayur alkınur

Z. Ö. Z. Y. Y. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre sıralı cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

üstünki t(e)nriler köñüli kakımakının (TY) / ugrı (TN) : Belirtili isim tamlaması

üstünki t(e)nriler köñüli (TY) / kakımakı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

üstünki t(e)nriler (TY) / köñüli (TN): Belirtisiz isim tamlaması

üstünki (S) / t(e)nriler (İ) : Sıfat tamlaması

ol (S) / el uluş (İ) : Sıfat tamlaması

antada (İ) / kên (ÇE) : Edat grubu

→108 ermez yavız törüsüz törüg ötgürmek üze kişiler yavız yavlak törüler ol el içinde < evde yağılır > (B1535-B1537)

Günümüz Türkçesiyle: Olmayacak, kötü, töresiz töreyi kişiler(in) öğretmesi üzerine kötü töreler o ülke içinde , ev(ler)de yayılır.

ermez yavız törüsüz törüg ötgürmek üze kişiler yavız yavlak törüler ol el içinde evde yağılır

Z.

Ö.

YT.

YT. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

ermez yavız törüsüz törüg kişiler ötgürmek (İ) / üze (ÇE) : Edat grubu

ermez yavız törüsüz törüg kişiler ötgürmek: İsim-fiil grubu

N.

Ö.

Y.

ermez (S) / yavız (S) / törüsüz (S) / törüg (İ) : Sıfat tamlaması

yavız yavlak (S) / törüler (İ): Sıfat tamlaması

yavız (İ) / yavlak (İ) : Tekrar grubu

ol el (TY) / içi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

ol (S) / el (İ) : Sıfat tamlaması

→109 süñüş tötüş kılurlar üküş tev kür armakın (B1539-B1540)

Günümüz Türkçesiyle: Pek çok hile ile kavga ederler.

sünüş tötüş kılurlar üküş tev kür armakın

Y.

Z.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

sünüş tötüş (İ) / kıl- (YF) : Birleşik fiil grubu

sünüş (İ) / tötüş (İ) : Tekrar grubu

üküş (S) / tev kür armak (İ) : Sıfat tamlaması

tev (İ) / kür (İ) / armak (İ) : Tekrar grubu

→110 ötrü bolur ig kegen üküş emgek törçiyür (B1541-B1542)

Günümüz Türkçesiyle: Sonra hastalık olur, pek çok sıkıntı ortaya çıkar.

ötrü bolur ig kegen üküş emgek törçiyür

Z.

Y.

Ö.

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre sıralı cümle
- Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- Yüklem yerine göre kurallı/devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

bol- (YF) / ig kegen (İ) : Birleşik fiil grubu

ig (İ) / kegen (İ) : Tekrar grubu

üküş (S) / emgek (İ) : Sıfat tamlaması

→ 111 t(e)nriler erkligi ol èlig küzetmeser ömeser adın t(e)nriler kamagun barça kemişürler titerler (B1543-B1546)

Günümüz Türkçesiyle: Tanrılar kuvvetlisi o ülkeyi koruyup kollamasa, düşünmese başka tanrılar hep (ülkeyi) terk ederler.

t(e)nriler erkligi ol èlig küzetmeser ömeser adın t(e)nriler kamagun barça kemişürler titerler

Z. Ö. Z. Y. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre sıralı cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

1.Cümle:

t(e)nriler erkligi ol èlig küzetmeser ömeser adın t(e)nriler kamagun barça kemişürler

Z. Ö. Z. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

t(e)nriler erkligi ol èlig küzetmeser ömeser

Ö. N. Y. Y.

1.Cümle:

t(e)nriler erkligi ol èlig küzetmeser ömeser adın t(e)nriler kamagun barça titerler

Z. Ö. Z. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

t(e)nriler erkligi ol èlig küzetmeser ömeser

Ö. N. Y. Y.

Kelime Grupları

t(e)nriler (TY) / erkligi (TY) : Belirtisiz isim tamlaması

ol (S) / èl (İ) : Sıfat tamlaması

adın (S) / t(e)nriler (İ) : Sıfat tamlaması

kamagun (İ) / barça (İ) : Tekrar grubu

→112 ol èl uluş antada kên yınçıyur artayur alkınur èlig hanı begleri açığ tarka emgek emgenür
(B1547-B1550)

Günümüz Türkçesiyle: O ülke ondan sonra kötüleşir, bozulur, yok olur;(o ülkenin) hükümdarı
, beyleri ızdırap çeker.

ol èl uluş antada kên yınçıyur artayur alkınur èlig hanı begleri açığ tarka emgek emgenür

Ö. Z. Y. Y. Y. Ö. Ö. N. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

ol (S) / el uluş (İ) : Sıfat tamlaması

antada (İ) / kên (ÇE) : Edat grubu

elig hanı :Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

elig (İ) / han (İ) : Tekrar grubu

begleri : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

açıg (İ) / tarka (İ) / emgek (İ) : Tekrar grubu

→ 113 < apam birök eligler köni törüg kemişip yavız artak törü üze bodunug karag başlasar>
öz ordularında olup üstünki kamag t(e)ñriler ötrü körüp bolarnı busanurlar çökerler (B1551-
B1552)

***Günümüz Türkçesiyle:** Şimdi eğer hükümdarlar kendi şehirlerinde oturup doğru töreyi atıp
bozuk töre ile halkı yönetirse sonra yukarıdaki bütün tanrılar bunları görüp kederlenirler,
çökerler.*

apam birök eligler köni törüg kemişip yavız artak törü üze bodunug karag başlasar öz
ordularında olup üzeki kamag t(e)ñriler ötrü körüp bolarnı busanurlar çökerler

Z.

Ö

Z.

Z.

Y.

Y.

Bu cümle:

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

1.Cümle:

apam birök eligler köni törüg kemişip yavız artak törü üze bodunug karag başlasar öz ordularınta olurup üzeki kamag t(e)ñriler ötrü körüp bolarnı busanurlar

Z. Ö Z. Z. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

apam birök eligler köni törüg kemişip yavız artak törü üze bodunug karag başlasar

Z. CDU. Ö. Z. Z. N. Y.

öz ordularınta olurup

Z.

2.Cümle:

apam birök eligler köni törüg kemişip yavız artak törü üze bodunug karag başlasar öz ordularınta olurup üzeki kamag t(e)ñriler ötrü körüp bolarnı çökerler.

Z. Ö Z. Z. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

apam birök eligler köni törüg kemişip yavız artak törü üze bodunug karag başlasar

Z. CDU. Ö. Z. Z. N. Y.

öz ordularında olup

Z.

Kelime Grupları

köni törüg kemişip :Zarf-fiil grubu

N. Y.

köni (S) / törü (İ) : Sıfat tamlaması

yavız artak törü (İ) / üze (ÇE) : Edat grubu

yavız artak (S) / törü (İ) : Sıfat tamlaması

yavız (İ) / artak (İ) : Tekrar grubu

bodun (İ) / kara (İ) : Tekrar grubu

öz ordularında olup : Zarf-fiil grubu

YT. Y.

öz (S) / ordu (İ) : Sıfat tamlaması

üstünki (S) / kamag (S) / t(e)ñriler (İ) : Sıfat Tamlaması

körüp bolarnı : Zarf-fiil grubu

Y. N.

→ 114 ol t(e)ñriler başdınkı <yumgı> yığılıp bir yerde kamagun barça <birgerü sözleşirler> inçe tęp (B1552-B1554)

Günümüz Türkçesiyle: O tanrıların başındaki(ler) birlikte toplanıp bir yerde hepsi birlikte şöyle diyerek sözleşirler:

o t(e)ñriler başdınkı yumgı yığılıp bir yerde kamagun barça birgerü sözleşirler inçe tęp

Ö. Z. Z. Z. Y. Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

ol t(e)nriler başdınkı : Aitlik grubu

yumgı yığılıp bir yerde: Zarf-fiil grubu

Z. Y. YT

bir (S) / yer (İ) : Sıfat tamlaması

kamagun (İ) / barça (İ): Tekrar grubu

inçe tēp: Zarf-fiil grubu

Z. Y.

→ 115 antag antag iligler begler <törüsüz törüg kıltılar > yavız yavlak kişilerig < içgerü yakın yaguk> tutdılar ol hanların el orunı ür <ornaglıg> bolmaz tēp kamag t(e)nriler kuvragı <kakıyurlar birgerü> (B1555-B1559)

Günümüz Türkçesiyle: “Öyle öyle hükümdarlar, beyler töresiz töreyi uyguladılar. Kötü kişileri içeri(ye) yakın tuttular o hanların tahtı uzun süre yerleşik olmaz” diyerek bütün tanrılar topluluğu birlikte öfkelenirler.

antag antag iligler begler törüsüz törüg kıltılar yavız yavlak kişilerig içgerü yakın yaguk tutdılar ol hanların el orunı ür ornaglıg bolmaz tēp kamag t(e)nriler kuvragı kakıyurlar birgerü

Z.

Ö.

Y.

Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre iç içe birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ İç cümleler ana cümlelerin birinci zarfını oluşturan zarf-fiil grubunun nesneleri durumundadır

1. İç cümle:

antag antag iligler begler törüsüz törüg kıltılar yavız yavlak kişilerig içgerü yakın yaguk tutdılar

_Z. Ö. N. Y. N. Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

2. İç cümle:

ol hanların el orunı ür ornaglıg bolmaz

___Ö. Z. Y.

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

antag antag iligler begler törüsüz törüg kıltılar yavız yavlak kişilerig içgerü yakın yaguk tutdılar

N.

N.

ol hanların el orunı ür ornaglıg bolmaz tép : Zarf-fiil grubu

N

Y.

kamag (S) / t(e)nriler kuvragı (İ) : Sıfat Tamlaması

t(e)nriler (TY) / kuvragı (TN) : Belirtisi isim tamlaması

antag (İ) / antag (İ) : Tekrar grubu

iligler begler: Tekrar grubu

törüsüz (S) / törü (İ) : Sıfat tamlaması

yavız yavlak (S) / kişiler (İ) : Sıfat tamlaması

yavız (İ) / yavlak (İ) : Tekrar grubu

yakın yaguk (İ) / tut- (YF) : Birleşik fiil grubu

yakın (İ) / yaguk (İ) : Tekrar grubu

ol hanların (TY) / el orunı (TN) : Belirtili isim tamlaması

ol (S) / han (İ) : Sıfat tamlaması

el (İ) / orun (İ) : Tekrar grubu

ornaglık (İ) / bol- (YF) : Birleşik fiil grubu

→116 üstünki t(e)nriler köñülü kakımakının ugrınta > ol el uluş antada kên <yınçuyur> artayu alkınur (B1560-B1461)

Günümüz Türkçesiyle: Yukarıdaki tanrılar(ın) gönlü(nün) öfkelenmesi sebebiyle o ülke ondan sonra kötüleşir, bozularak yok olur.

üstünki t(e)nriler köñülü kakımakının ugrınta ol el uluş antada kên yınçuyur artayu alkınur

Z.

Ö.

Z.

Y.

Z.

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre sıralı cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

üstünki t(e)nriler köñülü kakımakınıñ (TY) / ugrı (TN) : Belirtili isim tamlaması

üstünki t(e)nriler köñülü (TY) / kakımakı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

üstünki t(e)nriler (TY) / köñülü (TN): Belirtisiz isim tamlaması

üstünki (S) / t(e)nriler (İ) : Sıfat tamlaması

ol (S) / el uluş (İ) : Sıfat tamlaması

antada (İ) / kên (ÇE) : Edat grubu

→ 117 ermez yavız törüsüz törüg ötgürmek üze kişiler yavız artak törüler ol el içinte < evde> yağılur (B1562-B1563)

Günümüz Türkçesiyle: Olmayacak, kötü, töresiz töreyi kişiler(in) öğretmesi üzerine kötü töreler o ülke içinde , ev(ler)de yayılır.

ermez yavız törüsüz törüg ötgürmek üze kişiler yavız artak törüler ol el içinte evde yağılur

Z.

Ö.

YT.

YT. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

ermez yavız törüsüz törüg kişiler ötgürmek (İ) / üze (ÇE) : Edat grubu

ermez yavız törüsüz törüg kişiler ötgürmek: İsim-fiil grubu

N.

Ö.

Y.

ermez (S) / yavız (S) / törüsüz (S) / törü (İ) : Sıfat tamlaması

yavız yavlak (S) / törüler (İ): Sıfat tamlaması

yavız (İ) / artak (İ) : Tekrar grubu

ol  l (TY) /  i (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

ol (S) /  l ( ) : Sıfat tamlaması

→ 118 adın t(e) riler <kamagun barça> kemişürler <t terler > (B1564)

Günümüz Türkçesiyle: *Başka tanrılar hep ( lkeyi) terk ederler.*

adın t(e) riler kamagun barça kemişürler t terler

 . Z. Y. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre sıralı cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

adın (S) / t(e) riler ( ) : Sıfat tamlaması

kamagun ( ) / barça ( ) : Tekrar grubu

→ 119 ol  l ulu  antada k n yun ıyur <artayur alkınur ..>  li<g hanı begleri a ıg tarka <emgek emgenür> (B1565-B1566)

Günümüz Türkçesiyle: *O  lke ondan sonra kötüleşir, bozulur, yok olur;(o ülkenin) hükümdarı , beyleri ızdırap  eker.*

ol  l ulu  antada k n yun ıyur artayur alkınur  lig hanı begleri a ıg tarka emgek emgenür

 . Z. Y. Y. Y.  .  . N. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre sıralı cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi

- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

ol (S) / el uluş (İ) : Sıfat tamlaması

antada (İ) / kên (ÇE) : Edat grubu

elig hanı :Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

elig (İ) / han (İ) : Tekrar grubu

begleri : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

açıg (İ) / tarka (İ) / emgek (İ) : Tekrar grubu

→ 120 ögli kañlı ulatı kişi <ogul beg yutuz> eçi ini ka kadaş <eke> baltır <birgerü> bolar tüşer adrılmak <alp > açıg tarka <emgekke> (B1567-B1569)

Günümüz Türkçesiyle: Anne ile baba ve kişi ile oğlu , karı ile koca, ağabey ile kardeş, abla ile baldız bunlar hep birlikte ayrılmak zahmet(i)ne düşer.

ögli kañlı ulatı kişi ogul beg yutuz eçi ini ka kadaş eke baltır birgerü bolar tüşer adrılmak alp

CDU.

Z.

Ö.

açıg tarka emgekke

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

ögli kañlı ulatı kişi ogul beg yutuz eçi ini ka kadaş eke baltır : Bağlama grubu

kişi ogul: edatsız bağlama grubu

beg yutuz : edatsız bağlama grubu

ëçi ini : edatsız bağlama grubu

ka kadaş : edatsız bağlama grubu

eke baltır : edatsız bağlama grubu

ögli kañlı: Bağlama grubu

tüş- (YF) / adrılmak alp açığ tarka emgekke (İ) : Birleşik fiil grubu

adrılmak alp açığ tarka emgek: Eksiz tamlama

alp(İ) / açığ (İ) / tarka (İ) / emgek (İ) : Tekrar grubu

→ 121 eñ mintin et'özi isig özi <yme birgerü alkınur> (B1571)

Günümüz Türkçesiyle: Hatta bedeni ve ruhu da birlikte yok olur

eñ mintin et'özi isig özi yme birgerü alkınur

Z. N. CDU. Z. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

eñ (S) / mintin (İ) : Sıfat tamlaması

et'özi isig özi : Edatsız bağlama grubu

et'özi : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

isig özi: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

→ 122 uçar yultuz üstürti üzüksüz <tüşer çözülp> (B1572)

Günümüz Türkçesiyle: Uçan yıldız sürekli yukarıdan çözülüp düşer

uçar yultuz üstürti üzüksüz tüşer çözülüp

Ö. Z. Z. Y. Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

uçar (S) / yultuz (İ) : Sıfat tamlaması

→ 123 eki kün t(e)ñri <birgerü yana üdün üdün >közünür (B1573-B1574)

Günümüz Türkçesiyle: İki güneş tanrısı birlikte yine zaman zaman görünür.

eki kün t(e)ñri birgerü yana üdün üdün közünür

Ö. Z. Z. Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

eki (S) / kün t(e)ñri (İ) : Sıfat tamlaması

kün t(e)ñri : Eksiz tamlama

üdün (İ) / üdün (İ) :Tkrar grubu

→ 124 yağ ellig yagı yavlak yakın <yaguk kelir turkaru> (B1575)

Günümüz Türkçesiyle: Yabancı ülkedeki düşman sürekli yaklaşır.

yağ ellig yagı yavlak yakın yaguk kelir turkaru

Ö. Y. Z.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

yağ ellig (S) / yagı yavlak (İ) : Sıfat tamlaması

yağ (S) / ellig (İ) : Sıfat tamlaması

yagı (İ) / yavlak (İ) : Tekrar grubu

yakın yaguk (İ) / kel- (YF) : Birleşik fiil grubu

yakın (İ) / yaguk (İ) : Tekrar grubu

→ 125 ol iletkeki kişiler alkınurlar <yavız bulgakın> (B1576)

Günümüz Türkçesiyle: O ülkedeki kişiler kötü karışıklıkla yok olur.

ol iletkeki kişiler alkınurlar yavız bulgakın

Ö. Y. Z.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

ol elteki (S) / kişiler (İ) : Sıfat tamlaması

ol (S) / el (İ) : Sıfat tamlaması

yavız (S) / bulgak (İ) : Sıfat tamlaması

→ 126 ögli kañlı ulatı kişi ogul beg yutuz eçi ini yme ka kadaş eke baltır birgerü bolar tüşer adrılmak alp açığı tarka emgekke (B1577-B1579)

Günümüz Türkçesiyle: Anne baba ve kişi evlat, karı koca, ağabey kardeş, abla baldız bunlar hep birlikte ayrılmak zahmet(i)ne düşer.

ögli kañlı ulatı kişi ogul beg yutuz eçi ini ka kadaş eke baltır birgerü bolar tüşer adrılmak alp

CDU.

Z.

Ö.

açığı tarka emgekke

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

ögli kañlı ulatı kişi ogul beg yutuz eçi ini ka kadaş eke baltır : Bağlama grubu

ögli kañlı: Bağlama grubu

beg yutuz: Tekrar grubu

eçi ini: Tekrar grubu

ka kadaş: Tekrar grubu

eke baltır: Tekrar grubu

tüş- (YF) / adrılmak alp açığı tarka emgekke (İ) : Birleşik fiil grubu

adrılmak alp açığ tarka emgek: Eksiz tamlama

alp(İ) / açığ (İ) / tarka (İ) / emgek (İ) : Tekrar grubu

→ 127 'eñ mintin et'özi isig özi <yime birgerü> alkınur (B1580)

Günümüz Türkçesiyle: Hatta bedeni ve ruhu da birlikte yok olur

'eñ mintin et'özi isig özi yime birgerü alkınur

Z. Ö. CDU. Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

'eñ (S) / mintin (İ) : Sıfat tamlaması

et'özi isig özi : Edatsız bağlama grubu

et'özi : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

isig özi: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

→ 128 <uçar > yultuz <üstürti> üzüksüz tüşer <çözülüp> (B1582-B1583)

Günümüz Türkçesiyle: Uçan yıldız sürekli yukarıdan çözülüp düşer

uçar yultuz üstürti üzüksüz tüşer çözülüp

Ö. Z. Z. Y. Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle

- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

uçar (S) / yultuz (İ) : Sıfat tamlaması

→ 129 eki kün t(e)ñri <birgerü yana üdün üdün közünür > (B1584)

Günümüz Türkçesiyle: İki güneş tanrısı birlikte yine zaman zaman görünür.

eki kün t(e)ñri birgerü yana üdün üdün közünür

Ö. Z. Z. Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

eki (S) / kün t(e)ñri (İ) : Sıfat tamlaması

kün t(e)ñri : Eksiz tamlama

üdün (İ) / üdün (İ) :Tekrar grubu

→ 130 antada ulatı basakı yakın yaguk inançlar ezüg armak köñülin tevlig kürlüg kılıkın
<kamagun> barça yorıyur (B1588-B1592)

Günümüz Türkçesiyle: Ondan başka, sonraki yakın nazırlar hile(kar) gönülle tamamen hileli davranışla hareket eder.

antada ulatı basakı yakın yaguk inançlar ezüg armak köñülin tevlig kürlüg kılıkın

Z.

Ö.

Z.

Z.

kamagun barça yoriyur

Z.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

antada (İ) / ulatı (ÇE): Edat grubu

basakı (S) / yakın yaguk inançlar (İ) : Sıfat tamlaması

yakın yaguk (S) / inançlar (İ) : Sıfat tamlaması

yakın (İ) / yaguk (İ) : Tekrar grubu

ezüg armak (S) / köñül (İ) : Sıfat tamlaması

ezüg (İ) / armak (İ) : Tekrar grubu

tevlig kürlüg (S) / kılık (İ) : Sıfat tamlaması

tevlig (İ) / kürlüg (İ) : Tekrar grubu

kamagun (İ) / barça (İ) : Tekrar grubu

→ 131 <ermez törüsüz> törüde <körser yana> törüsüz ermez <yorığta yoridağı inçip ötrü olarnı> amrayurlar <severler> (B1593-B1596)

Günümüz Türkçesiyle: Töresiz, olmayacak davranışlarda hareket edenleri yine olmayacak töresiz törede görse(ler) böylelikle sonra onları severler.

ermez törüsüz törüde körser yana törüsüz ermez yorığta yoridağı inçip ötrü olarnı

Z.

Z. Z. N.

amrayurlar severler

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

ermez törüsüz törüde körser yana törüsüz ermez yorığta yoridaçıg

YT.

Z. Z.

N.

Kelime Grupları

ermez (S) / törüsüz (S) /törü (İ) : Sıfat tamlaması

törüsüz ermez yorığta yoridaçıg : Sıfat-fiil grubu

YT.

Y.

törüsüz (S) / ermez (S) / yorığ (İ) : Sıfat tamlaması

amra- (F) / sev- (F) : Tekrar grubu

➔ 132 el içinte <ayaglıg ulug begler buryuklar > yala yañkun <alkınıp öz et'özleri yokadur > (B1597-B1598)

Günümüz Türkçesiyle: Ülke içinde saygıdeğer büyük beyler, üst düzey yetkililer hakaret (ve) boş sözle yok olarak bedenleri yok olur.

el içinte ayaglıg ulug begler buryuklar yala yañkun alkınıp öz et'özleri yokadur

Z.

Ö.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

él içinte ayaglıg ulug begler buryuklar yala yaŋkun alkınıp : Zarf-fiil grubu

YT. Ö. Z. Y.

él (TY) / içi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

ayaglıg (S) / ulug begler buryuklar (İ) : Sıfat tamlaması

ulug (S) / begler (İ) / buyruklar (İ) : Sıfat tamlaması

yala yaŋku : Tekrar grubu

öz et'özleri : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

öz (S) / et'öz (İ) : Sıfat tamlaması

→ 133 sever <amrak at ağgır yügrük yaŋađa >ulatı < ançulayu ok yme>kamagun <saçılurlar kalısız orun orun sayu öŋi öŋi> (B1599-B1601)

***Günümüz Türkçesiyle:** Sevilen at, aygır ; iyi koşan fil ayrıca onun gibiler de tamamen başka başka yerlere her yere eksiksiz dağılırlar.*

sever amrak at ağgır yügrük yaŋađa ulatı ançulayu ok yme kamagun saçılurlar kalısız

Ö. CDU. Z. CDU.CDU. Z. Y. Z.

orun orun sayu öŋi öŋi

Z. Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

sever amrak (S) / atı adğır (İ) / yügrük (İ) / yañađa (İ) : Edatsız bağlama grubu

sever amrak (S) / atı adğır (İ) : Sıfat tamlaması

yügrük (İ) / yañađa (İ) : Sıfat tamlaması

atı adğır: Tekrar grubu

sever (İ) / amrak (İ) : Tekrar grubu

orun orun (İ) / sayu (ÇE): Edat grubu

orun (İ) / orun (İ) : Tekrar grubu

öñi (İ) / öñi (İ) : Tekrar grubu

→ 134 <sançgak bolur bı bıçgun ermez törün inçip ölürler erüş üküş kişiler> (B1604)

Günümüz Türkçesiyle: Pek çok kişi , mızrak ve bıçakla olmayacak töre yüzünden öylece ölürler.

sançgak bolur bı bıçgun ermez törün inçip ölürler erüş üküş kişiler

Z. Z. Z. Y. Ö.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

sançgak bolur bı bıçgu : Edatsız bağlama grubu

bı (İ) / bıçgu (İ) : Tekrar grubu

ermez (S) / törü (İ) : Sıfat tamlaması

erüş üküş (S) / kişiler (İ) : Sıfat tamlaması

erüş (İ) / üküş (İ) : Tekrar grubu

→ 135 kadir yavlak < yek içgek.. kelip kirür > <ol êlte .. ig kegenlig ölüm ada.. kamag yêrte> yadılır .. (B1605-B1607)

Günümüz Türkçesiyle: Kötü şeytan gelip girer; o ülkede hastalık, ölüm, sıkıntı her yerde yayılır.

kadir yavlak yek içgek kelip kirür ol êlte ig kegenlig ölüm ada kamag yêrte yadılır

Ö. Z. Y. YT. Ö. Ö. Ö. YT. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre sıralı cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

kadir yavlak (S) / yek içgek (İ) :Sıfat tamlaması

kadir (İ) / yavlak (İ) : Tekrar grubu

yek (İ) / içgek (İ): Tekrar grubu

ol (S) / êl (İ) : Tekrar grubu

ig (İ) / kegenlig (İ) : Tekrar grubu

kamag (S) / yêr (İ) : Sıfat tamlaması

→ 136 kamagta ulug <başdınkı êl içindeki buyruklar> anta ulatı <basakı yakın yaguk mançlar < ezüg armak köñülin tevlig kürlüg kılıkın <kamagun> barça yorıyur > (B1608-B1609)

Günümüz Türkçesiyle: Herkesten yüce (olan) baştaki, ülkedeki yetkililer ondan başka sonraki yakın nazırlar hile(kar) gönülle tamamen hileli davranışla hareket eder.

kamagta ulug başdınkı el içindeki buyruklar anta ulatı basakı yakın yaguk ınançlar ezüg armak

Ö.

CDU.

Ö.

könülin tevlig kürlüg kılıkın kamagun barça yorıyur

Z.

Z.

Z.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

kamagta ulug (S) / başdınkı (S) / el içindeki (S) / buyruklar (İ) : Sıfat tamlaması

kamagta ulug: Ayrılma grubu

el (TY) / içi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

anta (İ) / ulatı (ÇE): Edat grubu

basakı (S) / yakın yaguk ınançlar (İ) : Sıfat tamlaması

yakın yaguk (S) / ınançlar (İ) : Sıfat tamlaması

yakın (İ) / yaguk (İ) : Tekrar grubu

ezüg armak (S) / könül (İ) : Sıfat tamlaması

ezüg (İ) / armak (İ) : Tekrar grubu

tevlig kürlüg (S) / kılık (İ) : Sıfat tamlaması

tevlig (İ) / kürlüg (İ) : Tekrar grubu

kamagun (İ) / barça (İ) : Tekrar grubu

→ 137 < ol êlte > ig kegen <lig ölüm ada .. kamag >yërde yadılır (B1610-B1611)

Günümüz Türkçesiyle: O ülkede hastalık, ölüm, sıkıntı her yerde yayılır.

ol êlte ig kegenlig ölüm ada kamag yërde yadılır

YT. Ö. Ö. Ö. YT. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

ol (S) / êl (İ) : Tekrar grubu

ig (İ) / kegenlig (İ) : Tekrar grubu

kamag (S) / yër (İ) : Sıfat tamlaması

→ 138 kamag < da ulug başdınk1 .. êl için >-deki < buyruklar> antada < kên ulatı .. basakı yakın yaguk > mançlar ezüg <armak> köñülin <tevlüg kürlüg kılıkın kamagun barça yorıyur> (B1612-B1617)

Günümüz Türkçesiyle: Herkesten yüce (olan) baştaki, ülkedeki yetkililer ondan sonra ayrıca , sonraki yakın nazırlar hile(kar) gönülle tamamen hileli davranışla hareket eder.

kamagda ulug başdınk1 êl içindeki buyruklar antada kên ulatı basakı yakın yaguk mançlar ezüg

Ö. CDU. CDU. Ö.

armak köñülin tevlüg kürlüg kılıkın kamagun barça yorıyur

Z. Z. Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

kamagta ulug (S) / başdınkı (S) / el içindeki (S) / buyruklar (İ) : Sıfat tamlaması

kamagta ulug: Ayrılma grubu

el (TY) / içi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

antada (İ) / kên (ÇE): Edat grubu

basakı (S) / yakın yaguk inançlar (İ) : Sıfat tamlaması

yakın yaguk (S) /inançlar (İ) : Sıfat tamlaması

yakın (İ) / yaguk (İ) : Tekrar grubu

ezüg armak (S) / köñül (İ) : Sıfat tamlaması

ezüg (İ) / armak (İ) : Tekrar grubu

tevlüg kürlüg (S) / kılık (İ) : Sıfat tamlaması

tevlüg (İ) / kürlüg (İ) : Tekrar grubu

kamagun (İ) / barça (İ) : Tekrar grubu

→ 139 < êkinîti kamag tınl(ı)glar> öñsüz <y(a)ruksuz inçip bolurlar ..> (B1619)

Günümüz Türkçesiyle: İkinci (olarak) bütün canlılar öylece renksiz ışıksız olurlar.

êkinîti kamag tınl(ı)glar inçip öñsüz y(a)ruksuz bolurlar

Z. Ö. Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi

- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

kamag (S) / tınl(ı)glar (İ) : Sıfat tamlaması

öñsüz y(a)ruksuz (İ) /bol- (YF) : Birleşik fiil grubu

öñsüz y(a)ruksuz: Tekrar grubu

→140 <üçünç yana yme yèr yagı .. kudı > çöker <kamagda> (B1621)

Günümüz Türkçesiyle: Üçüncü (olarak) yine de yer tamamen aşağı çöker.

üçünç yana yme yèr yagı kudı çöker kamagda

Z. Z. Z. Ö. Z. Y. Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

yèr yagı: ikileme grubu

→ 141 <edikmişke yavızlar ayagsız> bolmış<ka edgüler montada adın üç törlüg ada tudalar b(e)lgürer >(B1623)

Günümüz Türkçesiyle: Kötüler değer gördüğü (için), iyiler değersiz olduğu (için) bundan başka üç türlü tehlike ortaya çıkar.

edikmişke yavızlar ayagsız bolmışka edgüler montada adın üç törlüg ada tudalar b(e)lgürer

Z. Z. Ö. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

yavızlar edikmiş : Sıfat-fiil grubu

Ö. Y.

edgüler ayagsız bolmuş : Sıfat-fiil grubu

Ö. Y.

ayagsız (İ) / bol- (YF) : Birleşik fiil grubu

montada adın (S) / üç törlüg (S) / ada tudalar (İ) : Sıfat tamlaması

montada adın : Ayrılma grubu

üç (S) / törlüg (İ): Sıfat tamlaması

ada tudalar : Tekrar grubu

→142 üçünç yana yèr yagı kudı çöker kamagta (B1625)

Günümüz Türkçesiyle: Üçüncü (olarak) yine de yer tamamen aşağı çöker.

üçünç yana yme yèr yagı kudı çöker kamagda

Z. Z. Z. Ö. Z. Y. Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

yèr yagı: ikileme grubu

→143 edikmişke yavızlar ayagsız bolmışka edgüler montada adın üç törlüg ada tudalar b(e)lgürer (B1627-B1630)

Günümüz Türkçesiyle: Kötüler değer gördüğü (için) iyiler değersiz olduğu (için) bundan başka üç türlü tehlike ortaya çıkar.

edikmişke yavızlar ayagsız bolmışka edgüler montada adın üç törlüg ada tudalar b(e)lgürer

Z.

Z.

Ö.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

yavızlar edikmiş : Sıfat-fiil grubu

Ö. Y.

edgüler ayagsız bolmışka : Sıfat-fiil grubu

Ö. Y.

ayagsız (İ) / bol- (YF) : Birleşik fiil grubu

montada adın (S) /üç törlüg (S) /ada tudalar (İ) : Sıfat tamlaması

montada adın : Ayrılma grubu

üç (S) / törlüg (İ): Sıfat tamlaması

ada tudalar : Tekrar grubu

→144 üdsüz kolusuz kezigsiz tolı tüşer kar yagar (B1631-B1632)

Günümüz Türkçesiyle: Zamansız dolu düşer, kar yağar.

üdsüz kolusuz kezigsiz tolı tüşer kar yagar

Z. Ö. Y. Ö. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

üdsüz kolusuz kezigsiz : Tekrar grubu

→145 aç kız ig kegen emgeki orun sayu yadılur (B1633-B1634)

Günümüz Türkçesi: Açlık (ve) hastalık sıkıntısı her yere yayılır.

aç kız ig kegen emgeki orun sayu yadılur

Ö. Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

aç kız ig kegen (TY) / emgeki (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

aç kız ig kegen : Edatsız bağlama grubu

aç kız :Tekrar grubu

ig kegen :Tekrar grubu

orun (İ) / sayu (ÇE): Edat grubu

→146 tüşî temi tarıgnıñ tatıgı küçi yemişniñ bolar barça kırıyur (B1635-B1637)

Günümüz Türkçesiyle: *Mahsülün ürünü, yemişin tadı (ve) bereketi bunlar bütünüyle kurur.*

tüşî temi tarıgnıñ tatıgı küçi yemişniñ bolar barça kırıyur

CDU. Ö. Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

tarıgnıñ (TY) / tüşî temi (TN) : Belirtili isim tamlaması

tüşî temi: Tekrar grubu

yemişniñ (TY) / tatıgı (TN) /küçi (TN) : Belirtili isim tamlaması

→147 inçip tatıgsırıp tüşsirep ol ugrurda ol elde anı yedeçi kişiler iglig kemlig agrılıg öñsüz

kırıışsız bolurlar (B1637-B1640)

Günümüz Türkçesiyle: *Böylece tatsızlaşp kurumasıyla o zamanda o ülkede onu yiyecek kişiler hasta (olurlar) , ağrı (çekerler) ve rengi atmış (hale) gelirler.*

inçip tatıgsırıp tüşsirep ol ugrurda ol elde anı yedeçi kişiler iglig kemlig agrılıg öñsüz

Z. Z. Z. Ö.

kırıışsız bolurlar

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

ol ugurda ol èlde anı yèdeçi (S) / kişiler (İ) : Sıfat tamlaması

ol ugurda ol èlde anı yèdeçi : Sıfat-fiil grubu

Z. YT. N. Y.

ol (S) / ugur (İ) : Sıfat tamlaması

ol (S) / èl (İ) : Sıfat tamlaması

iglig kemlig (İ) / öñsüz kırtıssız (İ) / agrılıg (İ) / bol- (YF) : Birleşik fiil grubu

iglig kemlig: Tekrar grubu

öñsüz kırtıssız: Tekrar grubu

→148 neçe tenlig bar erser yemiş söğüt olarda öñresinde tatıglıg tüş yemişler bérdeçi bo tıltagdın èsil(e)r (B1641-B1645)

***Günümüz Türkçesiyle:** Oralarda öncesinde ne kadar tatlı yemişler verecek meyve ağacı varsa (bunlar) bu sebepten azalır.*

olarda öñresinde neçe tenlig bar erser yemiş söğüt tatıglıg tüş yemişler bérdeçi bo tıltagdın

YT. Z.

Ö.

Z.

èsil(e)r

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye özne göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

neçe teŋlig tatıglıg tüş yemişler bérdeçi yemiş söğüt bar erser

Ö.

Y.

Kelime Grupları

neçe teŋlig (S) / tatıglıg tüş yemişler bérdeçi yemiş söğüt (İ) : Sıfat tamlaması

neçe (S) / teŋlig (İ) : Sıfat tamlaması

tatıglıg tüş yemişler bérdeçi (S) / yemiş söğüt (İ) : Sıfat tamlaması

tatıglıg tüş yemişler bérdeçi: Sıfat-fiil grubu

N.

Y.

yemiş söğüt : Eksiz tamlama

tatıglıg (S) / tüş yemişler (İ) : Sıfat tamlaması

tüş yemiş: Tekrar grubu

bar (İ) / er- (YF) : Birleşik fiil grubu

→149 bolar barça tegşilip érig açığ tatıgsız tüş yemişler töriyür (B1645B1647)

Günümüz Türkçesiyle: Bunlar tamamen değişip kötü (ve) tatsız yemişler türer.

bolar barça tegşilip érig açığ tatıgsız tüş yemişler töriyür

Z.

Ö.

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

bolar barça tegşilip : Zarf-fiil grubu

Ö. Z. Y.

erig (S) / açığ tatırsız (S) / tüş yemişler (İ) : Sıfat tamlaması

açığ tatırsız: Tekrar grubu

tüş yemiş: Tekrar grubu

→150 öñre neçe bar erser edgü körkle yemişlik ögürgölük sevingölük ilinçü kılguca yaraglıg
t(e)k erser yana belinçeg olar barça kurıyur (B1648-B1663)

*Günümüz Türkçesiyle: Önce ne kadar sevinilecek eğlenmeye uygun iyi ve güzel bahçe varsa
(bunlar) yeganeyse onlar da beklenmedik şekilde tamamen kurur.*

öñre neçe ögürgölük sevingölük ilinçü kılguca yaraglıg edgü körkle yemişlik bar erser

Z.

CDU.

t(e)k erser yana belinçeg olar barça kurıyur

Z.

Z.

Z.

Ö.

Z.

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

t(e)k erser

N. Ö.

Kelime Grupları

ögürgölük (S) / sevingölük (S) / ilinçü kılguca yaraglıg (S) / edgü körkle yemişlik (İ): Sıfat
tamlaması

ilinçü kılguca yaraglıg : Yönelme grubu

edgü(S)/ körkle (S) / yemişlik (İ): Sıfat tamlaması

bar (İ) / er- (YF) : Birleşik fiil grubu

→151 bardaçıka körgeli busuş kadgu kelürür (B1654)

Günümüz Türkçesiyle: (Buraları) görmek için gidecek (olana) keder getirir.

körgeli bardaçıka busuş kadgu kelürür

YT. N. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

busuş kadgu : Tekrar grubu

→152 tuturkannıñ tarıgnıñ tüş yemişniñ kavlanıñ tatıgları küçleri ançan ançan yokadur (B1655—B1658)

Günümüz Türkçesiyle: Pirincin, ekinin, yemişin ,sebzenin tadı (ve) bereketi yavaş yavaş yok olur.

tuturkannıñ tarıgnıñ tüş yemişniñ kavlanıñ tatıgları küçleri ançan ançan yokadur

Ö. Z. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

tuturkannıñ (TY) / tarıgnıñ (TY) / tüş yemişniñ (TY) / kavlanıñ (TY) / tatıgları (TN) /küçleri (TN): Belirtili isim tamlaması

ançan ançan: Tekrar grubu

→153 yemiş üdte köñülde ögrünç sevinç bultukmaz (B1659-B1660)

Günümüz Türkçesiyle: Hasat zamanında gönülde sevinç bulunmaz.

yemiş üdte köñülde ögrünç sevinç bultukmaz

Z. YT. Ö. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

Kelime Grupları

yemiş üd : Eksiz tamlama

ögrünç sevinç: Tekrar grubu

→154 neçökin takı ugaylar m(a)habutlarığ aş<a>galı (B1661-B1662)

Günümüz Türkçesiyle: Nasıl organları(nı) besleyebilecekler?

neçökin takı m(a)habutlarığ aş<a>galı ugaylar

Z. CDU. N. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

aşagalı (F) / u- (YF) : Birleşik fiil grubu

→155 tınl(ı)glarını yalınlig öñi kırtışı eşilür küçi küsüni alkınıp (B1663-B1665)

Günümüz Türkçesiyle: *Canlıların gücü kuvveti azalıp parlak benizleri solar.*

tınl(ı)glarının yalınlg öñi kırtışi èsilür küçi küsüni alkınıp

Ö. Y. Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

tınl(ı)glarının (TY) / yalınlg öñi kırtışi (TN) : Belirtili isim tamlaması

yalınlg (S) / öñ kırtış (İ) : Sıfat tamlaması

öñ kırtış: Tekrar grubu

küçi küsüni alkınıp: Zarf-fiil grubu

Ö. Y.

küçi küsüni: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

küç küsün: Tekrar grubu

→156 küçsireyür kevilür ançada yäserler yme artukrak aş içgüler tatığın çëveğin bükük bolmazlar (B1665-B1669)

Günümüz Türkçesiyle: *Ondan sonra (ne kadar) daha çok yiyecek içeceklerin tadını (alsalar da) yemek yeseler de güçsüzleşirler, (bunlardan) bıkmazlar.*

ançada artukrak aş içgüler tatığın çëveğin yäserler yme kevilür küçsireyür bükük bolmazlar

Z. CDU. Y. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu/olumsuz cümledir.

1.Cümle:

ançada artukrak aş içgüler tatığın çèvegin yèserler yme kevilür küçsireyür

Z.

CDU.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

ançada artukrak aş içgüler tatığın çèvegin yèserler

Z.

Z.

N.

N.

Y.

2.Cümle:

ançada artukrak aş içgüler tatığın çèvegin yèserler yme bükük bolmazlar

Z.

CDU.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

ançada artukrak aş içgüler tatığın çèvegin yèserler

Z.

Z.

N.

N.

Y.

Kelime Grupları

aş içgüler (TY) / tatığı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

kevil- küçsire-: Tekrar grubu

bükük (İ) / bol- (F) : Birleşik fiil grubu

→157 küç bërü yme umazlar (B1669-B1670)

Günümüz Türkçesiyle: (Bu yemekler onlara) güç de veremez.

küç bërü umazlar yme

Y. CDU.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumsuz cümledir.

Kelime Grupları

küç bërü (F) / u- (YF) : Birleşik fiil grubu

küç (İ) / bër (YF) : Birleşik fiil grubu

→158 antag yanlış artamış el uluşun içinte neçe tenlig bar erser .. kişi yal(a)ñuk kuvragı titimsiz igin<ç>siz tülüksüz küçsüz küsünsüz bolurlar kayu iş küdök kıltukda idi bütürü ermezler .. (B1671-B1678)

Günümüz Türkçesiyle: Böyle bozulmuş ülkenin içinde ne kadar insan topluluğu varsa (bunlar) yetersiz, cesaretsiz; güçsüz, kuvvetsiz hale gelirler, herhangi bir iş yaptıklarında (bu işi) asla bitiremezler.

antag yanlış artamış el uluşun içinte neçe tenlig bar erser .. kişi yal(a)ñuk kuvragı titimsiz

Ö.

igin<ç>siz tülüksüz küçsüz küsünsüz bolurlar kayu iş küdök kıltukda idi bütürü ermezler

Y.

Z.

Z.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu/ olumsuz cümledir.

1.Cümle:

antag yanlış artmış el ulusunun içinde nece tenlig bar erser kişi yal(a)ıuk kuvragı

Ö.⁵³

titimsiz igin<ç>siz tülüksüz kücsüz küsünsüz bolurlar

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

2.Cümle:

antag yanlış artmış el ulusunun içinde nece tenlig bar erser .. kişi yal(a)ıuk kuvragı kayu iş

Ö.

küdök kıltukda idi bütürü ermezler

Z.

Z.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle

⁵³ Burada -sAr eki şart fonksiyonunda değildir. Kuvvetlendirme fonksiyonunda kullanıldığından cümle yapısı basit cümle olarak alınmıştır.

d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

Kelime Grupları

antag yanlış artamış (S) / el uluşnun içi (İ) : Sıfat tamlaması

antag yanlış artamış: Sıfat-fiil grubu

Z. Y.

antag yanlış: Tekrar grubu

el uluşnun (TY) / içi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

el uluş: Tekrar grubu

neçe tenliğ (S) / kişi yal(a)ñuk kuvragı (İ) : Sıfat tamlaması

kişi yal(a)ñuk (TY) / kuvragı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

kişi yal(a)ñuk: Tekrar grubu

bar (İ) / er- (YF) : Birleşik fiil grubu

titimsiz (İ)/ iginçsiz tülüksüz (İ)/ küçsüz küsünsüz (İ)/ bol- (YF) : Birleşik fiil grubu

iginçsiz tülüksüz : Tekrar grubu

küçsüz küsünsüz: Tekrar grubu

kayu iş küdök (İ) / kıl- (YF) : Birleşik fiil grubu

kayu (S) / iş küdök (İ) : Sıfat tamlaması

iş küdök: Tekrar grubu

bütürü (F) / er- (YF) : Birleşik fiil grubu

→159 ol inçip tuşdakı kişiler üküş iglig bolurlar (B1679)

Günümüz Türkçesiyle: Böylelikle o zamandaki kişiler çokça hasta olurlar

inçip ol tuşdaki kişiler üküş iglig bolurlar

Z. Ö. Z. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- Yüklem yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

ol tuşdaki (S) /kişiler (İ) : Sıfat tamlaması

ol (S) / tuş (İ): Sıfat tamlaması

iglig (İ) / bol- (YF) : Birleşik fiil grubu

→160 tınl(ı)gların $\langle$ yalınlık öñi kırtışı $\rangle$ y eşilür. küçi küsüni $\langle$ alkınıp $\rangle$ (B1680-B1681)

Günümüz Türkçesiyle: Canlıların gücü kuvveti azalıp parlak benizleri solar.

tınl(ı)glarının yalınlig öni kırtışı eşilür küçi küsünü alkınıp

Ö. Y. Z.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- Yüklem yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

tınl(ı)glarının (TY) / yalınlık öñi kırtışı (TN) : Belirtili isim tamlaması

yalınlığ (S) / öñ kırtış (İ) : Sıfat tamlaması

ön kırtış: Tekrar grubu

küçi küsünü alkınıp: Zarf-fiil grubu

Ö. Y.

küçi küsünü: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

küç küsün: Tekrar grubu

→161 küçsireyür kevilü>r <ançada> ..yäser<ler yme artukrak aş> içgü tatığın çev(e)gin <bükük> bolmazlar (B1681-B1683)

***Günümüz Türkçesiyle:** Ondan sonra (ne kadar) daha çok yiyecek içeceğin tadını (alsalar da) yemek yeseler de güçsüzleşirler, (bunlardan) bıkmazlar.*

ançada artukrak aş içgü tatığın çevegin yäserler yme kevilür küçsireyür bükük bolmazlar

Z.

CDU.

Y.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu/olumsuz cümledir.

1.Cümle:

ançada artukrak aş içgü tatığın çevegin yäserler yme kevilür küçsireyür

Z.

CDU.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

ançada artukrak aş içgü tatığın çevegin yäserler

Z.

Z.

N.

N.

Y.

2.Cümle:

ançada artukrak aş içgüler tatığın çèvegin yèserler yme bükük bolmazlar

Z.

CDU.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

➤ Cümle nin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

ançada artukrak aş içgü tatığın çèvegin yèserler

Z.

Z.

N.

N.

Y.

Kelime Grupları

aş içgü (TY) / tatığı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

kevil- küçsire-: Tekrar grubu

bükük (İ) / bol- (F) : Birleşik fiil grubu

→162 <küç> bërü yme umazlar (B1683)

Günümüz Türkçesiyle: (Bu yemekler onlara) güç de veremez.

küç bërü umazlar yme

Y.

CDU.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

Kelime Grupları

küç bërü (F) / u- (YF) : Birleşik fiil grubu

küç (İ) / bër (YF) : Birleşik fiil grubu

→163 antag yanlıg artamış el uluşnuñ içinte <neçe tenlig bar> erser .. kişi yal(a)ñuk kuvragı <titimsiz igin<ç>siz > tülüksüz küçsüz küsünsüz bolurlar kayu iş küdök kılrukda idi bütürü umazlar ((B1584-B1688)

***Günümüz Türkçesiyle:** Böyle bozulmuş ülkenin içinde ne kadar insan topluluğu varsa (bunlar) yetersiz, cesaretsiz; güçsüz, kuvvetsiz hale gelirler, herhangi bir iş yaptıklarında (bu işi) asla bitiremezler.*

antag yanlıg artamış el uluşnuñ içinte neçe tenlig bar erser .. kişi yal(a)ñuk kuvragı titimsiz

Ö.

igin<ç>siz tülüksüz küçsüz küsünsüz bolurlar kayu iş küdök kılrukda idi bütürü umazlar

Y.

Z.

Z.

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre sıralı cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu/ olumsuz cümledir.

1.Cümle:

antag yanlıg artamış el uluşnuñ içinte neçe tenlig bar erser .. kişi yal(a)ñuk kuvragı

Ö.⁵⁴

titimsiz igin<ç>siz tülüksüz küçsüz küsünsüz bolurlar

Y.

⁵⁴ Burada -sAr eki şart fonksiyonunda değildir. Kuvvetlendirme fonksiyonunda kullanıldığından cümle yapısı basit cümle olarak alınmıştır.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

2.Cümle:

antag yanlış artamış el uluşunun içinde nece tenliğ bar erser .. kişi yal(a)ıuk kuvragı kayu iş

Ö.

küdök kıltukda idi bütürü umazlar

Z. Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

Kelime Grupları

antag yanlış artamış (S) / el uluşunun içi (İ) : Sıfat tamlaması

antag yanlış artamış: Sıfat-fiil grubu

Z. Y.

antag yanlış: Tekrar grubu

el uluşunun (TY) / içi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

el uluş: Tekrar grubu

nece tenliğ (S) / kişi yal(a)ıuk kuvragı (İ) : Sıfat tamlaması

kişi yal(a)ıuk (TY) / kuvragı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

kişi yal(a)ıuk: Tekrar grubu

bar (İ) / er- (YF) : Birleşik fiil grubu

titimsiz (İ)/ iginçsiz tülüksüz (İ)/ küçsüz küsünsüz (İ)/ bol- (YF) : Birleşik fiil grubu

iginçsiz tülüksüz : Tekrar grubu

küçsüz küsünsüz: Tekrar grubu

kayu iş küdök (İ) / kıl- (YF) : Birleşik fiil grubu

kayu (S) / iş küdök (İ) : Sıfat tamlaması

iş küdök: Tekrar grubu

bütürü (F) / u- (YF) : Birleşik fiil grubu

→164 ol <inçip> tuşdaki kişiler üküş <iglig> bolurlar (B1689)

Günümüz Türkçesiyle: Böylelikle o zamandaki kişiler çokça hastalanırlar.

inçip ol tuşdaki kişiler üküş iglig bolurlar

Z. Ö. Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

ol tuşdaki (S) /kişiler (İ) : Sıfat tamlaması

ol (S) / tuş (İ): Sıfat tamlaması

iglig (İ) / bol- (YF) : Birleşik fiil grubu

→165 kamag emgek <ke kavzatıp sıkılır emgenür > öz et'özi ..(B1690)

Günümüz Türkçesiyle: Bütün sıkıntılar(l)a çevrilip sıkılır, kendi bedeni ızdırap çeker.

kamag emgekke kavzatıp sıkılır emgenür öz et'özi

Z. Y. Y. Ö.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı/devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

kamag emgekke kavzatıp : Zarf-fiil grubu

YT. Y.

kamag (S) / emgek (İ) : Sıfat tamlaması

öz et'özi : İyelik grubu

→166 yek içgek <ler tüzüde orun orun sayu yadı> lur .. (B1691)

Günümüz Türkçesiyle: Şeytanlar tamamen her yere yayılır

yek içgekler tüzüde orun orun sayu yadılır

Ö. Z. Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

yek içgekler : Tekrar grubu

orun orun (İ) / sayu (ÇE) : Edat grubu

orun orun: Tekrar grubu

→167 ol ok < yerte orunta rakşazlar yme belgüre >r (B1692)

Günümüz Türkçesiyle: *O yerde insanları yiyen şeytanlar da belirir.*

ol ok yerte orunta rakşazlar yme belgürer

YT. Ö. CDU. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

ol (S) / yer orun (İ) : Sıfat tamlaması

yer orun: Tekrar grubu

→168 <küşsireyür kevilür ançada yäserler yme > artukrak aş içgüler tatığın <çevegin bükük> bolmazlar (B1693-B1694)

Günümüz Türkçesiyle: *Ondan sonra (ne kadar) daha çok yiyecek içeceklerin tadını (alsalar da) yemek yäserler de güçsüzleşirler, (bunlardan) bıkmazlar.*

ançada artukrak aş içgüler tatığın çevegin yäserler yme kevilür küşsireyür bükük bolmazlar

Z. CDU. Y. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu/olumsuz cümledir.

1.Cümle:

ançada artukrak aş içgüler tatığın çevegin yäserler yme kevilür küşsireyür

Z. CDU. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

ançada artukrak aş içgüler tatığın çévegin yéserler

Z. Z. N. N. Y.

2.Cümle:

ançada artukrak aş içgüler tatığın çévegin yéserler yme bükük bolmazlar

Z. CDU. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

ançada artukrak aş içgüler tatığın çévegin yéserler

Z. Z. N. N. Y.

Kelime Grupları

aş içgüler (TY) / tatığı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

kevil- küçsire-: Tekrar grubu

bükük (İ) / bol- (F) : Birleşik fiil grubu

→169 küç bërü yme umazlar (B1694)

Günümüz Türkçesiyle: (Bu yemekler onlara) güç de veremez.

küç bërü umazlar yme

Y. CDU.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

Kelime Grupları

küç bërü (F) / u- (YF) : Birleşik fiil grubu

küç (İ) / bër (YF) : Birleşik fiil grubu

→170 <antag> yañlıg artamış el uluşnuñ içinte <neçe> tenlig bar erser .. kişi yal(a)nguk kuvragı <titimsiz> igin<ç>siz tülüksüz küçsüz <küsünsüz bolurlar kayu iş> ködüg kıltukda idi <bütürü ermezler> (B1695-1698)

Günümüz Türkçesiyle: Böyle bozulmuş ülkenin içinde ne kadar insan topluluğu varsa (bunlar) yetersiz, cesaretsiz; güçsüz, kuvvetsiz hale gelirler, herhangi bir iş yaptıklarında (bu işi) asla bitiremezler.

antag yañlıg artamış el uluşnuñ içinte neçe tenlig bar erser .. kişi yal(a)nguk kuvragı titimsiz

Ö.

igin<ç>siz tülüksüz küçsüz küsünsüz bolurlar kayu iş ködüg kıltukda idi bütürü ermezler

Y.

Z.

Z.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi

- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu/ olumsuz cümledir.

1.Cümle:

antag yanlış artamış el uluşnun içinte neçe tenlig bar erser .. kişi yal(a)ñuk kuvragı

Ö.⁵⁵

titimsiz igin<ç>siz tülüksüz küçsüz küsünsüz bolurlar

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

2.Cümle:

antag yanlış artamış el uluşnun içinte neçe tenlig bar erser .. kişi yal(a)ñuk kuvragı kayu iş

Ö.

ködüg kıltukda idi bütürü ermezler

Z. Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

Kelime Grupları

⁵⁵ Burada -sAr eki şart fonksiyonunda değildir. Kuvvetlendirme fonksiyonunda kullanıldığından cümle yapısı basit cümle olarak alınmıştır.

antag yaŋlıg artamış (S) / èl uluşnuŋ içi (İ) : Sıfat tamlaması

antag yaŋlıg artamış: Sıfat-fiil grubu

Z. Y.

antag yaŋlıg: Tekrar grubu

èl uluşnuŋ (TY) / içi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

èl uluş: Tekrar grubu

neçe teŋlig (S) / kişi yal(a)ŋuk kuvragı (İ) : Sıfat tamlaması

kişi yal(a)ŋuk (TY) / kuvragı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

kişi yal(a)ŋuk: Tekrar grubu

bar (İ) / er- (YF) : Birleşik fiil grubu

titimsiz (İ)/ iginçsiz tülüksüz (İ)/ küçsüz kūsünsüz (İ)/ bol- (YF) : Birleşik fiil grubu

iginçsiz tülüksüz : Tekrar grubu

küçsüz kūsünsüz: Tekrar grubu

kayu iş ködüg (İ) / kıl- (YF) : Birleşik fiil grubu

kayu (S) / iş ködüg (İ) : Sıfat tamlaması

iş ködüg: Tekrar grubu

bütürü (F) / er- (YF) : Birleşik fiil grubu

→171 <ol inçip tuşdakı> kişi<ler üküş> iglig <bolurlar> (B1699)

Günümüz Türkçesiyle: Böylelikle o zamandaki kişiler çokça hasta olurlar

inçip ol tuşdakı kişiler üküş iglig bolurlar

Z. Ö. Z. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi

- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

ol tuşdaki (S) /kişiler (İ) : Sıfat tamlaması

ol (S) / tuş (İ): Sıfat tamlaması

iglig (İ) / bol- (YF) : Birleşik fiil grubu

→172 <kamag emgek> ke kavzatıp sıkılur<lar öz et'özi > (B1700)

Günümüz Türkçesiyle: Bütün sıkıntılar(l)a çevrilip sıkılırlar, kendi bedeni ızdırap çeker.

kamag emgekke kavzatıp sıkılurlar emgenür öz et'özi

Z. Y. Y. Ö.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı/devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

kamag emgekke kavzatıp : Zarf-fiil grubu

YT. Y.

kamag (S) / emgek (İ) : Sıfat tamlaması

öz et'özi : İyelik grubu

→173 <yek içgek>ler tüzüde orun sayu yadılur ..(B1701)

Günümüz Türkçesiyle: Şeytanlar tamamen her yere yayılır

yek içgekler tüzüde orun orun sayu yadılur

Ö. Z. Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

yek iççekler : Tekrar grubu

orun orun (İ) / sayu (ÇE) : Edat grubu

orun orun: Tekrar grubu

→174 <ol ok > yêrde orunta rakşazlar yme belgürer (B1702)

Günümüz Türkçesiyle: O yerde insanları yiyen şeytanlar da belirir.

ol ok yêrde orunta rakşazlar yme belgürer

YT. Ö. CDU. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

ol (S) / yêr orun (İ) : Sıfat tamlaması

yêr orun: Tekrar grubu

→175 <birök kılsar> êligler ermez törüg öz tapça <yakın yaguk> tutsarlar yavız y(a)vlak y(a)lanjukug <yêrtinçüde üç törlüg törüsüz törü turgurur> (B1703-B1704)

Günümüz Türkçesiyle: *Eğer hükümdarlar olmayacak töreyi uygularlarsa , kendi isteklerine göre kötü insanları (kendilerine) yakın tutarlarsa yeryüzünde üç türlü aykırı töre yerleştirir.*

ëligler birök kılsar ermez törüg öz tapça yakın yaguk tutsarlar yavız y(a)vlak y(a)lañukug

Ö.

Z.

yërtinçüde üç törlüg törüsüz törü turgurur

YT.

N.

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- Yüklemın türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemın yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümleının şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

birök kılsar ermez törüg öz tapça yakın yaguk tutsarlar yavız y(a)vlak y(a)lañukug

CDU. Y.

N.

Z.

Y.

N.

Kelime Grupları

ermez (S) / törü (İ) : Sıfat tamlaması

öz tap: Eksiz tamlama

yakın yaguk (İ) / tut- (YF) : Birleşik fiil grubu

yakın yaguk : Tekrar grubu

yavız y(a)vlak (S) / y(a)lañuk (İ) : Sıfat tamlaması

yavız y(a)vlak: Tekrar grubu

üç törlüg (S) / törüsüz törü (İ) :Sıfat tamlaması

üç (S) / törlüg (İ) : Sıfat tamlaması

törüsüz (S) / törü (İ) :Sıfat tamlaması

→176 kamag emgekke kavzatıp sıkılurlar et'özi ..(B1705-B1706)

Günümüz Türkçesiyle: Beden(leri) bütün sıkıntılar(l)a çevrilip sıkılırlar.

et'özi kamag emgekke kavzatıp sıkılur

Z.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

et'özi kamag emgekke kavzatıp : Zarf-fiil grubu

Ö.

YT.

Y.

kamag (S) / emgek (İ) : Sıfat tamlaması

et'özi : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

→177 yek iççekler tüzüde orun sayu yadılur .. (B1707-B1708)

Günümüz Türkçesiyle: Şeytanlar tamamen her yere yayılır

yek iççekler tüzüde orun sayu yadılur

Ö.

Z.

Z.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

yek iççekler : Tekrar grubu

orun (İ) / sayu (ÇE) : Edat grubu

→178 ol ok yërde orunda rakşazlar b(e)lgürer ..(B1709-B1710)

Günümüz Türkçesiyle: *O yerde insanları yiyen şeytanlar da belirir.*

ol ok yërde orunda rakşazlar yme belgürer

YT. Ö. CDU. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem in türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem in yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

ol (S) / yër orun (İ) : Sıfat tamlaması

yër orun: Tekrar grubu

→179 birök kılsar èligler ermez törüg öz tapça..yakın yaguk tutsarlar yavız y(a)vlak yal(a)ñukug..yèrtinçüde üç törlüg törüsüz törü turgurur bo tıltagın aşayur artamak èsilmek emgekig (B1711-B1718)

Günümüz Türkçesiyle: *Eğer hükümdarlar olmayacak töreyi uygularlarsa , kendi isteklerine göre kötü insanları (kendilerine) yakın tutarlarsa yeryüzünde üç türlü aykırı töre yerleştirir. Bu sebeple bozulmak, azalmak sıkıntısını çeker(ler).*

èligler birök kılsar ermez törüg öz tapça yakın yaguk tutsarlar yavız y(a)vlak y(a)lañukug

Ö. <->

Z.

yèrtinçüde üç törlüg törüsüz törü turgurur bo tıltagın aşayur artamak èsilmek emgekig

YT.

N.

Y.

Z.

Y.

N.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı/devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

1.Cümle:

èligler birøk kılsar ermez törüg öz tapça yakın yaguk tutsarlar yavız y(a)vlak y(a)lañukug

Ö.

Z.

yèrtinçüde üç törlüg törüsüz törü turgurur

YT.

N.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

birøk kılsar ermez törüg öz tapça yakın yaguk tutsarlar yavız y(a)vlak y(a)lañukug

CDU. Y.

N.

Z.

Y.

N.

2.Cümle:

bo tıltagın aşayur artamak èsilmek emgekig

Z.

Y.

N.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

ermez (S) / törü (İ) : Sıfat tamlaması

öz tap: Eksiz tamlama

yakın yaguk (İ) / tut- (YF) : Birleşik fiil grubu

yakın yaguk : Tekrar grubu

yavız y(a)vlak (S) / y(a)lağuk (İ) : Sıfat tamlaması

yavız y(a)vlak: Tekrar grubu

üç törlüg (S) / törüsüz törü (İ) :Sıfat tamlaması

üç (S) / törlüg (İ) : Sıfat tamlaması

törüsüz (S) / törü (İ) :Sıfat tamlaması

bo (S) / tıtag (İ) : Sıfat tamlaması

artamak eşilmek emgek: Eksiz tamlama

artamak eşilmek: Tekrar grubu

→180 monçulayu kolusuz mün kadaglar kuvragı..b(e)lgürmeki <bolur> taşgaru ol el uluş içinte (B1719-B1720)

Günümüz Türkçesiyle: Bu şekilde o ülkede sayısız kusurlar topluluğu ortaya çıkar.

monçulayu kolusuz mün kadaglar kuvragı..b(e)lgürmeki bolur taşgaru ol el uluş içinte

Z.

Ö.

Y.

Z.

YT

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle

- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

kolusuz (S) / mün kadaglar kuvragı (İ) : Sıfat tamlaması

mün kadaglar (TY) / kuvragı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

mün kadaglar : Tekrar grubu

b(e)lgürmeki (İ) / bol- (YF) : Birleşik fiil grubu

b(e)lgürmeki: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

ol (S) / el uluş içi (İ) : Sıfat tamlaması

el uluş (TY) / içi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

el uluş: Tekrar grubu

→181 ugrayu ol tıltagı ol têtir (B1721)

Günümüz Türkçesiyle: İşte o sebebi budur:

ugrayu ol tıltagı ol têtir

_Z. Ö. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre isim cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

ol (S) / tıltagı (İ) : Sıfat tamlaması

tıltagı: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

ol (İ) / têtir⁵⁶(YF) : Birleşik fiil grubu

→182 bilip körüp yavızığ ..kavırmadın sürmedin sımtamaknıñ tüşi erür (B1721-B1724)

Günümüz Türkçesiyle: Kötüyü bilip görüp (de onları) toplamadan sürmeden tembellik etmenin sonucudur.

bilip körüp yavızığ kavırmadın sürmedin sımtamaknıñ tüşi erür

_ Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre isim cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

bilip körüp yavızığ : Zarf-fiil grubu

Y. Y. N.

kavırmadın sürmedin sımtamaknıñ tüşi (İ) / er- (YF) : Birleşik fiil grubu

kavırmadın sürmedin sımtamaknıñ (TY) / tüşi (TN) : Belirtili isim tamlaması

kavırmadın sürmedin sımtamak : İsim-fiil grubu

Z. Z. Y.

→ 183 üstünki t(e)ñriler yügerü küyü küzeñü tutmaknıñ ötrü bolurlar yértinçüde ulug başdınğ elig han ..(B1725-B1728)

⁵⁶Özellikle Budist tercüme metinlerde çok fazla kullanılan *tetir/titir*in anlam unsuru olmaktan ziyade görev unsuru, yani cevher fiili, olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bkz. Şaban Doğan, Eski Uyğurcada Tetir/Titir Cevher Fiili Üzerine, s.260.

Günümüz Türkçesiyle: Yukarıdaki tanrılar(ın) yüceltip korumasıyla yeryüzünde büyük lider, hükümdar olurlar.

üstünki t(e)nriler yügerü küyü küzetü tutmakın ötrü yertinçüde ulug başdın elig han bolurlar

Z.

Z.

YT.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

üstünki t(e)nriler yügerü küyü küzetü tutmak: İsim-fiil grubu

Ö.

Z.

Y.

üstünki (S) / t(e)nriler : Sıfat tamlaması

küyü küzetü (F) / tutmak (YF) : Birleşik fiil grubu

kü- küzet- : Tekrar grubu

ulug başdın (İ) / elig han (İ) / bol- (YF) : Birleşik fiil grubu

ulug (S) / başdın (İ) : Sıfat tamlaması

elig han: Tekrar grubu

→ 184 inçip yana kılmasar köni nomça törüçe küyü küzetü tutu umaz elin uluşın balıkın
..(B17289-B1731)

Günümüz Türkçesiyle: Fakat yine doğru yasaya göre hareket etmez(ler)se ülkesini, şehrini koruyamaz.

inçip yana kılmasar köni nomça törüçe küyü küzetü tutu umaz elin uluşın balıkın

Z.

Z.

Z.

Y.

N.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

kılmasar köni nomça törüçe

Y. Z.

Kelime Grupları

köni (S) / nom törü (İ) : Sıfat tamlaması

nom törü : Tekrar grubu

küyü küzetü tutu (F) / u- (YF) : Birleşik fiil grubu

küyü küzetü (F) / tut- (YF) : Birleşik fiik grubu

kü- küzet- : Tekrar grubu

eli uluşı : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

el uluş: Tekrar grubu

balıkı: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

→185 birök yana yal(a)ñuklar kılsarlar buyan edgü kılınçığ ..séziksizin inçip togarlar üstün t(e)ñri yerinte birök yana kılsarlar y(a)vlak ayıg kılınçığ ..oğguraı tüşerler üç y(a)vlak yol içinte ..(B1733-B1740)

Günümüz Türkçesiyle: Eğer yine kötü işleri yaparlarsa şüphesiz üç kötü yol içine düşerler; eğer iyi işleri yaparlarsa şüphesiz böylelikle yukarıdaki tanrı yerinde doğarlar.

birök yana yal(a)ñuklar kılsarlar buyan edgü kılınçığ ..séziksizin inçip togarlar üstün t(e)ñri

CDU. CDU. Ö. Z. Z. Z. Y.

yèrinte birök yana kılsarlar y(a)vlak ayıg kılınçığ ..odguratı tüşerler üç y(a)vlak yol içinte

YT CDU. CDU. Z. Z. Y. YT.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

1.Cümle:

birök yana yal(a)ñuklar kılsarlar buyan edgü kılınçığ ..sèziksizin inçip togarlar

CDU. CDU. Ö. Z. Z. Z. Y.

üstün t(e)ñri yèrinte

YT.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

kılsarlar buyan edgü kılınçığ

Y. N.

2.Cümle:

birök yana kırsarlar y(a)vlak ayıg kılınçığ ..odguraşı tüşerler üç y(a)vlak yol içinte

CDU. CDU.

Z.

Z.

Y.

YT.

Bu cümle;

- Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

kırsarlar y(a)vlak ayıg kılınçığ

Y.

N.

Kelime Grupları

buyan /edgü kılınç: Tekrar grubu

edgü (S) / kılınç (İ) : Sıfat tamlaması

üstün (S) / t(e)ñri yeri (İ) : Sıfat tamlaması

t(e)ñri (TY) / yeri (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

y(a)vlak ayıg (S) / kılınç (İ) : Sıfat tamlaması

y(a)vlak ayıg: Tekrar grubu

üç (S) / y(a)vlak yol içi (İ) : Sıfat tamlaması

y(a)vlak (S) /yol içi (İ) : Sıfat tamlaması

yol (TY) / içi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

→186 körüp birök éligler élindeki bodunun sımtap étser olarnıñ mün kadaglar kılmakın (a)strayastiriş atl(1)g orundakı kamag t(e)nriler kuvragı ..kamagunıñ bir yañlıg kagrulur busanur köñülleri ..(B1741-B1748)

Günümüz Türkçesiyle: Eğer hükümdarlar ülkelerindeki halklarını, onların kusur işlediğini görüp de ihmalkarca davranırsa Astrayastiriş adlı yerdeki bütün tanrılar topluluğu(nun) hepsinin aynı şekilde gönülleri kavrulur, kederlenir(ler).

körüp birök éligler élindeki bodunun sımtap étser olarnıñ mün kadaglar kılmakın (a)strayastiriş

Z.

atl(1)g orundakı kamag t(e)nriler kuvragı ..kamagunıñ köñülleri bir yañlıg kagrulur busanur

Ö.

Z.

Y.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- a. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- b. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- c. Anlamına göre olumlu cümledir.

1.Cümle:

körüp birök éligler élindeki bodunun sımtap étser olarnıñ mün kadaglar kılmakın (a)strayastiriş

Z.

atl(1)g orundakı kamag t(e)nriler kuvragı ..kamagunıñ köñülleri bir yañlıg kagrulur

Ö.

Z.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

birök éligler élindeki bodunun onların mün kadaglar kılmakın körüp sımtap étser

CDU. Ö. N. Z. Y.

2.Cümle:

körüp birök éligler élindeki bodunun sımtap étser onların mün kadaglar kılmakın (a)strayastiriş

Z.

atl(ı)g orundakı kamag t(e)nriler kuvragı ..kamagunun köñülleri bir yanlıg busanur

Ö. Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

birök éligler élindeki bodunun onların mün kadaglar kılmakın körüp sımtap étser

CDU. Ö. N. Z. Y.

Kelime Grupları

élindeki (S) / bodun (İ) : Sıfat tamlaması

olarının mün kadaglar kılmakın körüp : Zarf-fiil grubu

N. Y.

olarının (TY)/ mün kadaglar kılmakı (TN) : Belirtili isim tamlaması

mün kadaglar (İ) / kıl- (YF) : Birleşik fiil grubu

mün kadaglar: Tekra grubu

sımtap (F) / eş- (YF) : Birleşik fiil grubu

(a)strayastiriş atl(ı)g orundakı kamag t(e)nriler kuvragı kamagunun(TY) / köñülleri (TN)
:Belirtili isim tamlaması

(a)strayastiriş atl(ı)g orundakı kamag t(e)nriler kuvragı (TY) / kamagu (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

(a)strayastiriş atl(ı)g orundakı (S) / kamag t(e)nriler kuvragı (İ) : Sıfat tamlaması

(a)strayastiriş atl(ı)g (S) / orun (İ) : Sıfat tamlaması

kamag (S) / t(e)nriler kuvragı (İ) : Sıfat tamlaması

t(e)nriler (TY) / kuvragı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

kamagunun (TY) / köñülleri (TN): Belirtili isim tamlaması

bir (S) / yañlıg (İ) : Sıfat tamlaması

→187 t(e)nrilerinñ öñinç evrilmeser kılmasar ..ögnün kañnıñ y(a)rılıgın teginmeser tutmasar
..montag osuglug tınl(ı)glar törüsüz yal(a)ñuk tétirler ..(B1749-B1754)

Günümüz Türkçesiyle: Tanrıların nasihat(ine) dönmezse, uymazsa; anne babasının sözünü tutmazsa böyle insanlar töresiz kişilerdir.

t(e)nrilerinñ öñinç evrilmeser kılmasar ögnün kañnıñ y(a)rılıgın teginmeser tutmasar montag

Z.

Z.

osuglug tınl(ı)glar törüsüz yal(a)ñuk tétirler

Ö.

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- Yüklemin türüne göre isim cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle

d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin her bir şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

1.Yardımcı Cümle:

t(e)hriplerinin ötinç evrilmeser kılmasar

N. Y. Y.

2.Yardımcı Cümle:

ögnün kaşnıñ y(a)rılıñ teginmeser tutmasar

N. Y.

Kelime Grupları

t(e)hriplerinin ötinç: İlgi grubu

ögnün kaşnıñ (TY) / y(a)rılıñ (TN) :Belirtili isim tamlaması

ög kaş: Tekrar grubu

tegin- tut- :Tekrar grubu

montag osuglug (S) / tınl(ı)glar (İ) : Sıfat tamlaması

montag osuglug: Tekrar grubu

törüsüz yal(a)ñuk (İ)/ tétir (YF) : Birleşik fiil grubu

törüsüz (S) / yal(a)ñuk (İ) : Sıfat tamlaması

→188 ermez olar elig han yme ermez kértü ogul (B1755-B1756)

Günümüz Türkçesiyle: Onlar hükümdar olmaz ve gerçek evlat (da) olmaz(lar).

olar elig han ermez yme kértü ogul ermez

Ö. Y. CDU. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre bağlı cümle
- Yüklemin türüne göre isim cümlesi

- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

èlig han (İ) /er- (YF) : Birleşik fiil grubu

èlig han: Tekrar grubu

kértü ogul (İ) / er (YF) : Birleşik fiil grubu

kértü (S) /ogul (İ): Sıfat tamlaması

→189 birök kayu èl hannıñ èli uluşı içinte bilser körser kılmuşın nomsuz törüsüz kılınçığ <raçaşast(1)r törüsinçe kavırmış k(e)rgek yazuklap> (B1757-B1759)

Günümüz Türkçesiyle: Eğer herhangi bir hükümdar ülkesinde, töresiz işlerin yapıldığını bilirse, görürse Raçaşastır töresine göre (bu kişileri) cezalandırmak için yakalamalıdır.

birök kayu èl hannıñ èli uluşı içinte bilser körser kılmuşın nomsuz törüsüz kılınçığ raçaşast(1)r
Z.

törüsinçe kavırmış k(e)rgek yazuklap

Z. Y. Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

birök kayu èl hannıñ èli uluşı içinte bilser körser kılmuşın nomsuz törüsüz kılınçığ

CDU.

YT.

Y. Y.

N.

Kelime Grupları

kayu èl hannıñ èli uluşı (TY) / içi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

kayu (S) / èl hannıñ èli uluşı (İ) : Sıfat tamlaması

èl hannıñ (TY) / èli uluşı (TN) : Belirtili isim tamlaması

èl han : Tekrar grubu

èli uluş: Tekrar grubu

kılınmış nomsuz törösüz kılınçığ : Sıfat-fiil grubu

Y.

N.

nomsuz törösüz (S) / kılınç (İ) : Sıfat tamlaması

nomsuz törösüz: Tekrar grubu

raçaşast(ı)r (TY) / törüsi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

→190 birök kılsar èligler ermez törüg öz tapça ..yakın yaguk tutsarlar yavız y(a)vlak yal(a)ñukug..yértinçüde üç törlüg törösüz törü turgursar bo tıltagın aşayur artamak èsilme emgekig..(B1760-B1764)

***Günümüz Türkçesiyle:** Eğer hükümdarlar olmayacak töreyi uygularlarsa , kendi isteklerine göre kötü insanları (kendilerine) yakın tutarlarsa yeryüzünde üç türlü aykırı töre yerleştirirse bu sebeple bozulmak, azalmak sıkıntısını çeker(ler)*

èligler birök kılsar ermez törüg öz tapça yakın yaguk tutsarlar yavız y(a)vlak y(a)lañukug

Ö.

Z.

yértinçüde üç törlüg törösüz törü turgursar bo tıltagın aşayur artamak èsilme emgekig

Z.

Z.

Y.

N.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin her bir şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

1.Yardımcı Cümle:

birök kılsar êligler ermez törüg öz tapça yakın yaguk tutsarlar yavız y(a)vlak y(a)lañukug

CDU. Y. Ö. N. Z. Y. N.

2.Yardımcı Cümle:

yêrtinçüde üç törlüg törüsüz törü turgursar

YT. N. Y.

Kelime Grupları

ermez (S) / törü (İ) : Sıfat tamlaması

öz tap: Eksiz tamlama

yakın yaguk (İ) / tut- (YF) : Birleşik fiil grubu

yakın yaguk : Tekrar grubu

yavız y(a)vlak (S) / y(a)lañuk (İ) : Sıfat tamlaması

yavız y(a)vlak: Tekrar grubu

üç törlüg (S) / törüsüz törü (İ) :Sıfat tamlaması

üç (S) / törlüg (İ) : Sıfat tamlaması

törüsüz (S) / törü (İ) :Sıfat tamlaması

bo (S) / tıltag (İ) : Sıfat tamlaması

artamak èsilmek emgek: Eksiz tamlama

artamak èsilmek: Tekrar grubu

→191 monçulayu kolusuz mün kadaglar kuvragı..b(e)lgürmeki <bolur> taşgaru ol èl uluş içinte
(B1765-B1767)

Günümüz Türkçesiyle: Bu şekilde o ülkede sayısız kusurlar topluluğu ortaya çıkar.

monçulayu kolusuz mün kadaglar kuvragı..b(e)lgürmeki bolur taşgaru ol èl uluş içinte

Z.

Ö.

Y.

Z.

YT

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

kolusuz (S) / mün kadaglar kuvragı (İ) : Sıfat tamlaması

mün kadaglar (TY) / kuvragı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

mün kadaglar : Tekrar grubu

b(e)lgürmeki (İ) / bol- (YF) : Birleşik fiil grubu

b(e)lgürmeki: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

ol (S) / èl uluş içi (İ) : Sıfat tamlaması

èl uluş (TY) / içi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

èl uluş: Tekrar grubu

→192 ugrayu ol tıltagı ol tètir (B1768)

Günümüz Türkçesiyle: İşte o sebebi budur:

ugrayu ol tıltagı ol tétir

_Z. Ö. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre isim cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

ol (S) / tıltagı (İ) : Sıfat tamlaması

tıltagı: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

ol (İ) / tétir (YF) : Birleşik fiil grubu

→193 bilip körüp yavızığ ..kavırmadın sürmedin sımtamaknıñ tüşi erür (B1768-B1769)

Günümüz Türkçesiyle: Kötüyü bilip görüp (de onları) toplamadan sürmeden tembellik etmenin sonucudur.

bilip körüp yavızığ kavırmadın sürmedin sımtamaknıñ tüşi erür

_ Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre isim cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

bilip körüp yavızığ : Zarf-fiil grubu

Y. Y. N.

kavırmadın sürmedin sımtamaknıñ tüşi (İ) / er- (YF) : Birleşik fiil grubu

kavırmadın sürmedin sımtamaknı (TY) / tüşı (TN) : Belirtili isim tamlaması

kavırmadın sürmedin sımtamak : İsim-fiil grubu

Z. Z. Y.

→194 üstünki t(e)nriler yügerü küyü küzetü tutmakdın ötrü bolurlar yertinçüde ulug başdın elig han (B1770-B1771)

***Günümüz Türkçesiyle:** Yukarıdaki tanrılar(in) yüceltip korumasından dolayı yeryüzünde büyük lider, hükümdar olurlar.*

üstünki t(e)nriler yügerü küyü küzetü tutmakdın ötrü yertinçüde ulug başdın elig han bolurlar

Z. Z. YT. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemine türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemine yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

üstünki t(e)nriler yügerü küyü küzetü tutmakdın (İ) / ötrü (ÇE) : Edat grubu

üstünki t(e)nriler yügerü küyü küzetü tutmak: İsim-fiil grubu

Ö. Z. Y.

üstünki (S) / t(e)nriler : Sıfat tamlaması

küyü küzetü (F) / tutmak (YF) : Birleşik fiil grubu

kü- küze- : Tekrar grubu

ulug başdın (İ) / elig han (İ) / bol- (YF) : Birleşik fiil grubu

ulug (S) / başdın (İ) : Sıfat tamlaması

èlig han: Tekrar grubu

→195 inçip yana kılmasar kõni nomça törüçe <küyü küzetü tutu umaz èlin uluşın balıkın> (B1772)

Günümüz Türkçesiyle: Fakat yine doğru yasaya göre hareket etmez(ler)se ülkesini, şehrini koruyamaz.

inçip yana kılmasar kõni nomça törüçe küyü küzetü tutu umaz èlin uluşın balıkın

Z. Z. Z. Y. N.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklemın türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemın yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

➤ Cümlemin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

kılmasar kõni nomça törüçe

Y. Z.

Kelime Grupları

kõni (S) / nom törü (İ) : Sıfat tamlaması

nom törü : Tekrar grubu

küyü küzetü tutu (F) / u- (YF) : Birleşik fiil grubu

küyü küzetü (F) / tut- (YF) : Birleşik fiik grubu

kü- küzet- : Tekrar grubu

èli uluşı : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

èl uluş: Tekrar grubu

balıkı: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

→196 <birök yana yal(a)ñuklar kılsarlar >< buyan edgü> kılınçığ < sèziksizin inçip togarlar üstün> t(e)ñri yèrinte < birök yana kılsarlar y(a)vlak> ayığ kılınçığ < oğguratı tüşerler üç><y(a)vlak yol içinte > (B1774-B1776)

***Günümüz Türkçesiyle:** Eğer yine kötü işleri yaparlarsa şüphesiz üç kötü yol içine düşerler; eğer iyi işleri yaparlarsa şüphesiz böylelikle yukarıdaki tanrı yerinde doğarlar.*

birök yana yal(a)ñuklar kılsarlar buyan edgü kılınçığ ..sèziksizin inçip togarlar üstün t(e)ñri

CDU. CDU. Ö. Z. Z. Z. Y.

yèrinte birök yana kılsarlar y(a)vlak ayığ kılınçığ ..oğguratı tüşerler üç y(a)vlak yol içinte

YT CDU. CDU. Z. Z. Y. YT.

Bu cümle;

- Yapısına göre sıralı cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

1.Cümle:

birök yana yal(a)ñuklar kılsarlar buyan edgü kılınçığ ..sèziksizin inçip togarlar

CDU. CDU. Ö. Z. Z. Z. Y.

üstün t(e)ñri yèrinte

YT.

Bu cümle;

- Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi

- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

kırsarlar buyan edgü kılınçığ

Y. N.

2.Cümle:

birök yana kırsarlar y(a)vlak ayığ kılınçığ ..odguraşı tüşerler üç y(a)vlak yol içinte

CDU. CDU. Z. Z. Y. YT.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

kırsarlar y(a)vlak ayığ kılınçığ

Y. N.

Kelime Grupları

buyan / edgü kılınç :Tekrar grubu

edgü (S) / kılınç (İ) : Sıfat tamlaması

buyan /edgü kılınç: Tekrar grubu

üstün (S) / t(e)ñri yeri (İ) : Sıfat tamlaması

t(e)ñri (TY) / yeri (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

y(a)vlak ayıg (S) / kılınç (İ) : Sıfat tamlaması

y(a)vlak ayıg: Tekrar grubu

üç (S) / y(a)vlak yol içi (İ) : Sıfat tamlaması

y(a)vlak (S) /yol içi (İ) : Sıfat tamlaması

yol (TY) / içi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

→197 <körüp birök éligler élindeki bodunun sımtap étser olarnıñ mün kadaglar kılmakın (a)strayastiriş atl(ı)g orundakı kamag t(e)ñriler> kuvragı < kamagunun bir yanlıg kagrulur> busanur < köñülleri> (B1779-B1780)

***Günümüz Türkçesiyle:** Eğer hükümdarlar ülkelerindeki halklarını, onların kusur işlediğini görüp de ihmalkarca davranırsa Astrayastiriş adlı yerdeki bütün tanrılar topluluğu(nun) hepsinin aynı şekilde gönülleri kavrulur,kederlenir*

körüp birök éligler élindeki bodunun sımtap étser olarnıñ mün kadaglar kılmakın (a)strayastiriş

Z.

atl(ı)g orundakı kamag t(e)ñriler kuvragı ..kamagunun köñülleri bir yanlıg kagrulur busanur

Ö.

Z.

Y.

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre sıralı cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

1.Cümle:

körüp birök éligler élindeki bodunun sımtap étser olarnıñ mün kadaglar kılmakın (a)strayastiriş

Z.

atl(1)g orundakı kamag t(e)nriler kuvragı ..kamagunun köñülleri bir yañlıg kagrulur

Ö.

Z.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

birök éligler élindeki bodunun olarnıñ mün kadaglar kılmakın körüp sımtap étser

CDU. Ö.

N.

Z.

Y.

2.Cümle:

körüp birök éligler élindeki bodunun sımtap étser olarnıñ mün kadaglar kılmakın (a)strayastiriş

Z.

atl(1)g orundakı kamag t(e)nriler kuvragı ..kamagunun köñülleri bir yañlıg busanur

Ö.

Z.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

birök eligler elindeki bodunun onların mün kadaglar kılmakın körüp sımtap étser

CDU. Ö.

N.

Z.

Y.

Kelime Grupları

elindeki (S) / bodun (İ) : Sıfat tamlaması

olarının mün kadaglar kılmakın körüp : Zarf-fiil grubu

N.

Y.

olarının (TY)/ mün kadaglar kılmakı (TN) : Belirtili isim tamlaması

mün kadaglar (İ) / kıl- (YF) : Birleşik fiil grubu

mün kadaglar: Tekra grubu

sımtap (F) / ét- (YF) : Birleşik fiil grubu

(a)strayastiriş atl(ı)g orundakı kamag t(e)nriler kuvragı kamagunun(TY) / köñülleri (TN) :Belirtili isim tamlaması

(a)strayastiriş atl(ı)g orundakı kamag t(e)nriler kuvragı (TY) / kamagu (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

(a)strayastiriş atl(ı)g orundakı (S) / kamag t(e)nriler kuvragı (İ) : Sıfat tamlaması

(a)strayastiriş atl(ı)g (S) / orun (İ) : Sıfat tamlaması

kamag (S) / t(e)nriler kuvragı (İ) : Sıfat tamlaması

t(e)nriler (TY) / kuvragı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

kamagunun (TY) / köñülleri (TN): Belirtili isim tamlaması

bir (S) / yañlıg (İ) : Sıfat tamlaması

→198 <t(e)nrilerniñ ötiñç evrilmeser kılmasar ..ögnüñ kañnıñ y(a)rılıgın teginmeser> tutmasar
< montag osuglug tınl(ı)glar törüsüz yal(a)ñuk têtirler> (B1783)

Günümüz Türkçesiyle: Tanrıların nasihat(ine) dönmezse, uymazsa anne babasının sözünü tutmazsa böyle insanlar töresiz kişilerdir.

t(e)nrilerniñ ötiñç evrilmeser kılmasar ögnüñ kaññıñ y(a)rılığın teginmeser tutmasar montag

Z.

Z.

osuglug tınl(ı)glar törüsüz yal(a)ñuk tètirler

Ö.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklemin türüne göre isim cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin her bir şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

1.Yardımcı Cümle:

t(e)nrilerniñ ötiñç evrilmeser kılmasar

N.

Y.

Y.

2.Yardımcı Cümle:

ögnüñ kaññıñ y(a)rılığın teginmeser tutmasar

N.

Y.

Kelime Grupları

t(e)nrilerniñ ötiñç: İlgi grubu

ögnüñ kaññıñ (TY) / y(a)rılığ (TN) :Belirtili isim tamlaması

ög kañ: Tekrar grubu

tegin- tut- :Tekrar grubu

montag osuglug (S) / tınl(ı)glar (İ) : Tekrar grubu

montag osuglug: Tekrar grubu

törüsüz yal(a)ñuk (İ)/ tètir (YF) : Birleşik fiil grubu

törüsüz (S) / yal(a)ñuk (İ) : Sıfat tamlaması

→199 birök yana kırsarlar y(a)vlak> ayıg kılınç<ıg ođgurañı tüşerler üç y(a)vla>k èl içinte (B1784-B1785)

Günümüz Türkçesiyle: Eğer yine kötü işleri yaparlarsa şüphesiz üç kötü yol içine düşerler; eğer iyi işleri yaparlarsa şüphesiz böylelikle yukarıdaki tanrı yerinde doğarlar.

birök yana yal(a)ñuklar kırsarlar buyan edgü kılınçıg ..séziksizin inçip togarlar üstün t(e)ñri

CDU. CDU. Ö. Z. Z. Z. Y.

yèrinte birök yana kırsarlar y(a)vlak ayıg kılınçıg ..ođgurañı tüşerler üç y(a)vlak yol içinte

YT CDU. CDU. Z. Z. Y. YT.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

1.Cümle:

birök yana yal(a)ñuklar kırsarlar buyan edgü kılınçıg ..séziksizin inçip togarlar

CDU. CDU. Ö. Z. Z. Z. Y.

üstün t(e)ñri yèrinte

YT.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi

- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

kırsarlar buyan edgü kılınçığ

Y. N.

2.Cümle:

birök yana kırsarlar y(a)vlak ayığ kılınçığ ..odguraşı tüşerler üç y(a)vlak yol içinte

CDU. CDU. Z. Z. Y. YT.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

kırsarlar y(a)vlak ayığ kılınçığ

Y. N.

Kelime Grupları

buyan/ edgü kılınç: Tekrar grubu

edgü (S) / kılınç (İ) : Sıfat tamlaması

üstün (S) / t(e)ñri yeri (İ) : Sıfat tamlaması

t(e)ñri (TY) / yeri (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

y(a)vlak ayığ (S) / kılınç (İ) : Sıfat tamlaması

y(a)vlak ayığ: Tekrar grubu

üç (S) / y(a)vlak yol içi (İ) : Sıfat tamlaması

y(a)vlak (S) /yol içi (İ) : Sıfat tamlaması

yol (TY) / içi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

→200 <körüp birök> éligler élinteki bodunun <sımtap eşser olarnı> mün kadaglar <kılmakın (a)strayastiriş atl(ı)g orundakı> kamag t(e)ñriler <kuvragı kamagunun bir yanlıg kagrulur> busanur köñülleri (B1786-B1789)

***Günümüz Türkçesiyle:** Eğer hükümdarlar ülkelerindeki halklarını, onların kusur işlediğini görüp de ihmalkarca davranırsa Astrayastiriş adlı yerdeki bütün tanrılar topluluğu(nun) hepsinin aynı şekilde gönülleri kavrulur,kederlenir*

körüp birök éligler élinteki bodunun sımtap eşser olarnı mün kadaglar kılmakın (a)strayastiriş

Z.

atl(ı)g orundakı kamag t(e)ñriler kuvragı ..kamagunun köñülleri bir yanlıg kagrulur busanur

Ö.

Z.

Y.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

1.Cümle:

körüp birök éligler élinteki bodunun sımtap eşser olarnı mün kadaglar kılmakın (a)strayastiriş

Z.

atl(1)g orundakı kamag t(e)nriler kuvragı ..kamagunun köñülleri bir yañlıg kagrulur

Ö.

Z.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

birök éligler élinteki bodunun olarnıñ mün kadaglar kılmakın körüp sımtap étser

CDU. Ö.

N.

Z.

Y.

2.Cümle:

körüp birök éligler élinteki bodunun sımtap étser olarnıñ mün kadaglar kılmakın (a)strayastırış

Z.

atl(1)g orundakı kamag t(e)nriler kuvragı ..kamagunun köñülleri bir yañlıg busanur

Ö.

Z.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

birök eligler elinteki bodunun olarnın mün kadaglar kılmakın körüp sımtap etser

CDU. Ö. N. Z. Y.

Kelime Grupları

elinteki (S) / bodun (İ) : Sıfat tamlaması

olarnın mün kadaglar kılmakın körüp : Zarf-fiil grubu

N. Y.

olarnın (TY)/ mün kadaglar kılmakı (TN) : Belirtili isim tamlaması

mün kadaglar (İ) / kıl- (YF) : Birleşik fiil grubu

mün kadaglar: Tekra grubu

sımtap (F) / et- (YF) : Birleşik fiil grubu

(a)strayastiriş atl(ı)g orundakı kamag t(e)nriler kuvragı kamagunun(TY) / köñülleri (TN)
:Belirtili isim tamlaması

(a)strayastiriş atl(ı)g orundakı kamag t(e)nriler kuvragı (TY) / kamagu (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

(a)strayastiriş atl(ı)g orundakı (S) / kamag t(e)nriler kuvragı (İ) : Sıfat tamlaması

(a)strayastiriş atl(ı)g (S) / orun (İ) : Sıfat tamlaması

kamag (S) / t(e)nriler kuvragı (İ) : Sıfat tamlaması

t(e)nriler (TY) / kuvragı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

kamagunun (TY) / köñülleri (TN): Belirtili isim tamlaması

bir (S) / yañlıg (İ) : Sıfat tamlaması

B1790-B1792

1. kılmasar
2. teginmeser tutmasar

3. tınl(ı)glar törüsüz törü

Günümüz Türkçesiyle:

1. yapmazsa
2. tutmazsa
3. canlılar töresiz töre

Kelime Grupları

tegin- tut- :Tekrar grubu

törüsüz (S) / törü (İ) : Sıfat tamlaması

→201 < ermez olar èlig han> yme ermez kèrtü <ogul> (B1793)

Günümüz Türkçesiyle: Onlar hükümdar olmaz ve gerçek evlat (da) olmaz(lar).

olar èlig han ermez yme kèrtü ogul ermez

Ö. Y. CDU. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre bağı cümle
- b. Yüklemin türüne göre isim cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

èlig han (İ) /er- (YF) : Birleşik fiil grubu

èlig han: Tekrar grubu

kèrtü ogul (İ) / er (YF) : Birleşik fiil grubu

kèrtü (S) /ogul (İ): Sıfat tamlaması

→202 < birök kayu èl hannıj èli> uluşı içinte < bilser körser kılmışın nomsuz> törüsüz klınçığ
<raçaşast(ı)r törüsinçe kavırmış k(e)rgek yazuklap> (B1794-B1795)

Günümüz Türkçesiyle: Eğer herhangi bir hükümdar ülkesinde, töresiz işlerin yapıldığını bilirse, görürse Raçaşastır töresine göre (bu kişileri) cezalandırmak için yakalamalıdır

birök kayu èl hannıñ èli uluşı içinte bilser körser kılmuşın nomsuz törösüz kılınçığ raçaşast(ı)r

Z.

törüsınca kavırmış k(e)rgek yazuklap

Z.

Y.

Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

birök kayu èl hannıñ èli uluşı içinte bilser körser kılmuşın nomsuz törösüz kılınçığ

CDU.

YT.

Y.

Y.

N.

Kelime Grupları

kayu èl hannıñ èli uluşı (TY) / içi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

kayu (S) / èl hannıñ èli uluşı (İ) : Sıfat tamlaması

èl hannıñ (TY) / èli uluşı (TN) : Belirtili isim tamlaması

èl han : Tekrar grubu

èli uluş: Tekrar grubu

kılmuş nomsuz törösüz kılınçığ : Sıfat-fiil grubu

Y.

N.

nomsuz törüsüz (S) / kılınç (İ) : Sıfat tamlaması

nomsuz törüsüz: Tekrar grubu

raçaşast(ı)r (TY) / törüsi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

→203 <t(e)ñrilerniñ ötiñç evrilmeser kılmasar .. ögnüñ kaññıñ y(a)rılıñ teginmeser tutmasar ..montag> osuglug tınl(ı)glar < törüsüz >yal(a)ñuk tétirler ..(B1797-B1798)

Günümüz Türkçesiyle: Tanrıların nasihat(ine) dönmezse, uymazsa anne babasının sözünü tutmazsa böyle insanlar töresiz kişilerdir.

t(e)ñrilerniñ ötiñç evrilmeser kılmasar ögnüñ kaññıñ y(a)rılıñ teginmeser tutmasar montag

Z.

Z.

osuglug tınl(ı)glar törüsüz yal(a)ñuk tétirler

Ö.

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- Yüklem türüne göre isim cümlesi
- Yüklem yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin her bir şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

1.Yardımcı Cümle:

t(e)ñrilerniñ ötiñç evrilmeser kılmasar

N.

Y.

Y.

2.Yardımcı Cümle:

ögnüñ kaññıñ y(a)rılıñ teginmeser tutmasar

N.

Y.

Kelime Grupları

t(e)ñrilerniñ öñinç: İlgı grubu

ögnüñ kañnıñ (TY) / y(a)rılığ (TN) :Belirtili isim tamlaması

ög kañ: Tekrar grubu

tegin- tut- :Tekrar grubu

montag osuglug (S) / tınl(ı)glar (İ) : Tekrar grubu

montag osuglug: Tekrar grubu

törüsüz yal(a)ñuk (İ)/ tétir (YF) : Birleşik fiil grubu

törüsüz (S) / yal(a)ñuk (İ) : Sıfat tamlaması

→204 ermez olar èlig han yme ermez kértü ogul (B1799-B1800)

Günümüz Türkçesiyle: Onlar hükümdar olmaz ve gerçek evlat (da) olmaz(lar).

olar èlig han ermez yme kértü ogul ermez

Ö. Y. CDU. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre bağlı cümle
- b. Yüklemin türüne göre isim cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

èlig han (İ) /er- (YF) : Birleşik fiil grubu

èlig han: Tekrar grubu

kértü ogul (İ) / er (YF) : Birleşik fiil grubu

kértü (S) /ogul (İ): Sıfat tamlaması

→205 birök kayu èl hannıñ èli uluşı içinte bilser körser kılınıñ nımsız törüsüz kılınçığ

Raçaşt(ı)r törüsünçe kavırınıñ k(e)rgek yazuklap.. (B1801-B1807)

Günümüz Türkçesiyle: Eğer herhangi bir hükümdar ülkesinde, töresiz işlerin yapıldığını bilirse, görürse Raçaşastır töresine göre (bu kişileri) cezalandırmak için yakalamalıdır

birök kayu èl hannıñ èli uluşı içinte bilser körser kılmuşın nomsuz törüsüz kılınçığ raçaşast(ı)r

Z.

törüsünçe kavırmış k(e)rgek yazuklap

Z.

Y.

Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

birök kayu èl hannıñ èli uluşı içinte bilser körser kılmuşın nomsuz törüsüz kılınçığ

CDU.

YT.

Y.

Y.

N.

Kelime Grupları

kayu èl hannıñ èli uluşı (TY) / içi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

kayu (S) / èl hannıñ èli uluşı (İ) : Sıfat tamlaması

èl hannıñ (TY) / èli uluşı (TN) : Belirtili isim tamlaması

èl han : Tekrar grubu

èli uluş: Tekrar grubu

kılmuş nomsuz törüsüz kılınçığ : Sıfat-fiil grubu

Y.

N.

nomsuz törüsüz (S) / kılınç (İ) : Sıfat tamlaması

nomsuz törüsüz: Tekrar grubu

raçaşast(ı)r (TY) / törüsi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

→206 inçip yana <yaraşmaz> kemişip sımtap boş ętser (B1808-B1809)

Günümüz Türkçesiyle: Böyle (bunları) ihmal edip bırakırsa yaraşmaz.

inçip yana yaraşmaz kemişip sımtap boş ętser

Z. Z. Y. Z.

Bu cümle;

- Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumsuz cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

kemişip sımtap boş ętser

Z. Y.

Kelime Grupları

kemiş- sımta- : Tekrar grubu

boş (İ) / ęt- (YF) : Birleşik fiil grubu

→207 <anın> alku <t(e)nriler .. yumgın> arka kuvragın küyü küzetü tutarlar montag yañlıg ıl hanıg .. (B1810-B1813)

Günümüz Türkçesiyle: O nedenle böyle hükümdarı, bütün tanrılar birlikte toplu halde korurlar.

anın alku t(e)nriler yumgın arka kuvragın küyü küzetü tutarlar montag yanlış el hanıg

Z. Ö. Z. Z. Y. N.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

alku (S) / t(e)nriler (İ) : Sıfat tamlaması

arka kuvrag : Tekrar grubu

küyü küzetü (F) / tut- (YF) : Birleşik fiil grubu

kü- küzet- : Tekrar grubu

montag yanlış (S) / el han (İ): Tekrar grubu

montag yanlış:Tekrar Grubu

→208 tarkarmışka kop törlüg ayıg yavız törülerig umuş üçün kılğalı nomça törüçe buyanıg
..antag osuglug eligler bo ok közünür ajunta küyü küzetü aşagu buyan tüşine tegirler
..(B1814-B1820)

***Günümüz Türkçesiyle:** Her türlü kötü yasaları giderdiği için; öğretiye göre hareket etmek yolunda sevap (kazanmayı) başarmak için, böyle (davranan) hükümdarlar ;bu şimdiki dünyada (töreleri) koruyup kollayarak büyük sevap karşılığına erişirler.*

tarkarmışka kop törlüg ayıg yavız törülerig umuş üçün kılğalı nomça törüçe buyanıg

Z. Z.

antag osuglug eligler bo ok közünür ajunta küyü küzetü aşagu buyan tüşine tegirler

Ö. YT. Z. YT. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

kop törlüg ayıg yavız törülerig tarkarmış : Sıfat fiil grubu

N.

Y.

kop törlüg (S) / ayıg yavız törülerig (İ) : Sıfat tamlaması

kop (S) / törlüg (İ) : Sıfat tamlaması

ayıg yavız (S) / törülerig (İ) : Sıfat tamlaması

ayıg yavız :Tekrar grubu

nomça törüçe kılğalı buyanıg umuş (İ)/ üçün (ÇE) : Edat grubu

nomça törüçe kılğalı buyanıg umuş : İsim-fiil grubu

Z.

N.

Y.

nomça törüçe kılğalı : Zarf-fiil grubu

Z.

Y.

nom törü : Tekrar grubu

antag osuglug (S) / éligler (İ): Sıfat tamlaması

antag osuglug: Tekrar grubu

bo (S) / közünür ajun (İ): Sıfat tamlaması

közünür (S) / ajun (İ): Sıfat tamlaması

kü- küzeť-: Tekrar grubu

aşagu (S) / buyan tüşi (İ) : Sıfat tamlaması

buyan (TY) / tüşi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

→209 edgüli ayıglı kılınçığ <eki>törlüg yorığıg kodguka <ötlemiş>üçün bodunun körkitmişke b(e)lgülüg <edgüli> ayıglı tüş utlıg anın bulur bolgalı yal(a)ñuklarka élig han kamag t(e)ñriler birgerü küyü küzetü tutarlar (B1821-B1830)

Günümüz Türkçesiyle: Hükümdar, halkına iyi ve kötü davranışları, iki türlü davranışı, yerleştirmeye nasihat ettiği için, insanlara onları bulacak olan iyi ve kötü sonuç(lar)ı belirgin (şekilde) gösterdiği için (onu) bütün tanrılar koruyup kollar.

edgüli ayıglı kılınçığ eki törlüg yorığıg kodguka ötlemiş üçün bodunun körkitmişke b(e)lgülüg

Z.

edgüli ayıglı tüş utlıg anın bulur bolgalı yal(a)ñuklarka élig han kamag t(e)ñriler birgerü

Z.

Ö.

Z.

küyü küzetü tutarlar

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- Yüklem yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

bodunun edgüli ayıglı kılınçığ eki törlüg yorığıg kodguka ötlemiş (İ) / üçün (ÇE): Edat grubu

bodunun edgüli ayıglı kılınçığ eki törlüg yorığıg kodguka ötlemiş : İsim-fiil grubu

N.

Z.

Y.

edgüli ayıglı kılınçığ eki törlüg yorığıg kodgu : İsim-fiil grubu

N.

N.

Y.

edgüli ayıglı (S) / kılınç (İ) : Sıfat tamlaması

edgüli ayıglı: Bağlama grubu

eki törlüg (S) / yorığ (İ) : Sıfat tamlaması

eki (S) /törlüg (İ) : Sıfat tamlaması

b(e)lgülüğ edgüli ayıglı tüş utlıg anın bulur bolgalı yal(a)ñuklarka elig han körkitmiş:Sıfat-fiil

Z. N. YT. Ö. Y. grubu

edgüli ayıglı tüş utlıg anın bulur bolgalı

N. N. Y.

edgüli ayıglı (S) / tüş utlı (İ) :Sıfat tamlaması

tüş utlı: Tekrar grubu

bulur (İ) / bol- (YF) : Birleşik fiil grubu

kamag (S) / t(e)ñriler (İ) : Sıfat tamlaması

küyü küzetü (F) / tut- (YF) : Birleşik fiil grubu

kü- küzet- : Tekrar grubu

→210 alku üdte kamagun ey(i)n ögire sevinürler özke adınaguka êkidin asıg kılgu ugrınta (B1831-B1834)

***Günümüz Türkçesiyle:** Tüm zamanlarda, hepsinden dolayı; kendileri ve başkaları için fayda sağlamış olmaları sebebiyle sevinirler.*

alku üdte kamagun ey(i)n ögire sevinürler özke adınaguka êkidin asıg kılgu ugrınta

Z. Z. Y. Z.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

alku (S) / üd (İ) : Sıfat tamlaması

kamagun (İ) / ey(i)n (ÇE) :Edat grubu

ögire sevin- : Birleşik fiil grubu

özke adınaguka êkidin asıg kılgu (TY)/ ugrı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

özke adınaguka êkidin asıg kılgu: İsim-fiil grubu

Z. Z. Y.

öz adınagu: Tekrar grubu

asıg (İ) / kıl- (YF) : Birleşik fiil grubu

→211 êl başçılar evrilgü ol köni nom <ça törüçe .. körser barın êlinte tev kür yoňak kıltaçığ .. tegimliginçe törü> üze köni nomça <kavırgu ol..> (B1835-B1838)

***Günümüz Türkçesiyle:** Ülke yönetenler doğru töreye göre dönmelidir; ülkesinde (hile yapanların) varlığını görürse ; hile yapanları layıkıyla, töre gereğince, doğru yasaya göre yakalamalıdır.*

êl başçılar evrilgü ol köni nomça törüçe körser barın êlinte tev kür yoňak kıltaçığ tegimliginçe

_Ö. Y. Z. Z. N. Z.

törü üze köni nomça kavırgu ol

Z. Z. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre sıralı cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik/kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

1.Cümle:

êl başçılar evrilgü ol köni nomça törüçe

_Ö. Y. Z.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi

- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

2.Cümle:

él başçılar körser barın élinte tev kür yoñak kıtaçığ tegimliginçe törü üze köni nomça

Ö. Z. N. Z. Z. Z.

kavırgu ol

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

körser barın élinte

Y. N. YT.

Kelime Grupları

él başçı: Eksiz tamlama

köni (S) / nom törü (İ) : Sıfat tamlaması

nom törü: Tekrar grubu

barı: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

éli: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

tev kür yoñak (İ) / kıl (YF) : Birleşik fiil grubu

tegitimligi: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

törü (İ) / üze (ÇE) : Edat grubu

köni (S) / nom (İ) : Sıfat tamlaması

→212 el hannın içgingu ugurı yıkı bultuksar tıtag bolsar artagu azu yme isig özi ..arıtı yme kılmağı ol nomsuz törüsüz kılıgıg yavızlarıg tog bilip sımtap yme ıdmagu ol (B1839-B1846)

Günümüz Türkçesiyle: Hükümdarın kaybetme zamanı gelse ve (bu) ölme(sine) de sebep olsa, (hükümdar) katiyyen töreye uygun olmayan işleri yapmamalıdır; kötüleri küçük görüp ihmal edip de göndermemelidir.

el hannın içgingu ugurı yıkı bultuksar tıtag bolsar artagu azu yme isig özi arıtı yme kılmağı ol

Z.

Z.

Z. CDU. Y.

nomsuz törüsüz kılıgıg yavızlarıg tog bilip sımtap yme ıdmagu ol

N.

N.

Z.

Z. CDU.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik/kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

1.Cümle:

el hannın içgingu ugurı yıkı bultuksar tıtag bolsar artagu azu yme isig özi arıtı yme kılmağı ol

Z.

Z.

Z. CDU. Y.

nomsuz törüsüz kılıgıg

N.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle

d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

él hannıñ içgingu ugurı yıķı bultuksar tıltag bolsar artagu isig özi azu yme

Ö. Y. Y. Z. CDU. CDU.

2.Cümle:

yavızlarıg tog bilip sımtap yme idmagu ol

N. Z. Z. CDU. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumsuz cümledir.

Kelime Grupları

él hannıñ (TY) / içgingu ugurı yıķı (TN): Belirtili isim tamlaması

él han: Tekrar grubu

içgingu (TY) / ugurı yıķı (TN) : Belirtilmez isim tamlaması

ugur yıķ: Tekrar grubu

tıltag (İ) / bol- (YF) : Birleşik fiil grubu

isig özi (İ) / arta- (YF): Birleşik fiil grubu

nomsuz törösüz (S) / kılıg (İ) : Sıfat tamlaması

nomsuz törösüz: Tekrar grubu

tog (İ) / bil- (YF) : Birleşik fiil grubu

→213 emgenmekler içinte erte yavlak agırı ..yme <artamaz> takı agırak içgınmakdın <ël orunın> (B1847-B1849)

Günümüz Türkçesiyle: Sıkıntılar içinden çok kötü ve agırı dahi hükümdarlık tahtını kaybetmekten daha ağır değildir.

emgenmekler içinte erte yavlak agırı yme artamaz takı agırak içgınmakdın ël orunın

Ö. CDU. Y. CDU. Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yükl,emin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

Kelime Grupları

emgenmekler içinte erte yavlak agırı : Ayrılma grubu

emgenmekler (TY) / içi (TN): Belirtisiz isim tamlaması

erte (S) / yavlak (İ) / agır (İ) : Sıfat tamalaması

ël orunın içgınmakdın agırak: Ayrılma grubu

ël orunın içgınmak : İsim-fiil grubu

N. Y.

ël (TY) / orunı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

→214 raçaşt(ı)r törüsinçe kavırmış k(e)rgek yazuklap.. (B1850-B1851)

Günümüz Türkçesiyle: Raçaşadır töresine göre (bu kişileri) yakalayıp cezalandırmalıdır.

raçaşt(ı)r törüsinçe kavırmış k(e)rgek yazuklap

Z. Y. Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle

- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir

Kelime Grupları

raçaşt(ı)r (TY) / törüsi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

→215 inçip yana yaramaz kemişip sımtap boş          (B1851-B1853)

Günümüz Türkçesiyle: Böyle (bunları) ihmal edip bırakırsa (bunun) faydası olmaz.

inçip yana yaramaz kemişip sımtap boş         

Z. Z. Y. Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

➤ Cümlenin   art unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

kemişip sımtap boş         

Z. Y.

Kelime Grupları

kemi  - sımta- : Tekrar grubu

boş (  ) /          (YF) : Birleşik fiil grubu

→216 anın alku t(e)nriler yumgın arkan kuvragın küyü küzetü tutarlar montag yañlıg èl hanıg (B1854-B1857)

Günümüz Türkçesiyle: O nedenle böyle hükümdarı, bütün tanrılar birlikte toplu halde korurlar.

anın alku t(e)nriler yumgın arkan kuvragın küyü küzetü tutarlar montag yañlıg èl hanıg

Z. Ö. Z. Z. Y. N.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

alku (S) / t(e)nriler (İ) : Sıfat tamlaması

arka kuvrag : Tekrar grubu

küyü küzetü (F) / tut- (YF) : Birleşik fiil grubu

kü- küzet- : Tekrar grubu

montag yañlıg (S) / èl han (İ): Tekrar grubu

montag yañlıg: Tekrar grubu

→217 tarkarmışka kop törlüg ayıg yavız törülerig..umuş üçün kılğalı nomça törüçe buyanıg ..antag osuglug eligler bo ok közünür ajunta .. közünürde aşagu buyan tüşine tegirler ..(B1858-B1865)

Günümüz Türkçesiyle: Her türlü kötü yasaları giderdiği için; öğretiyeye göre hareket etmek yolunda sevap (kazanmayı) başarmak için , böyle hükümdarlar bu şimdiki dünyada büyük sevap karşılığına erişirler.

tarkarmışka kop törlüg ayıg yavız törülerig umuş üçün kılğalı nomça törüçe buyanıg

Z.

Z.

antag osuglug éligler bo ok közünür ajunta közünürde aşagu buyan tüşine tegirler

Ö.

YT.

YT.

YT.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

kop törlüg ayıg yavız törülerig tarkarmış : Sıfat fiil grubu

N.

Y.

kop törlüg (S) / ayıg yavız törülerig (İ) : Sıfat tamlaması

kop (S) / törlüg (İ) : Sıfat tamlaması

ayıg yavız (S) / törülerig (İ) : Sıfat tamlaması

ayıg yavız :Tekrar grubu

nomça törüçe kılğalı buyanıg umuş (İ)/ üçün (ÇE) : Edat grubu

nomça törüçe kılğalı buyanıg umuş : İsim-fiil grubu

Z.

N.

Y.

nomça törüçe kılğalı : Zarf-fiil grubu

Z.

Y.

nom törü : Tekrar grubu

antag osuglug (S) / éligler (İ): Sıfat tamlaması

antag osuglug:Tekrar grubu

bo (S) / közünür ajun (İ): Sıfat tamlaması

közünür (S) / ajun (İ): Sıfat tamlaması

aşagu (S) / buyan tüşi (İ) : Sıfat tamlaması

buyan (TY) / tüşi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

→218 edgüli ayıglı kılınçığ eki törlüg yorıgıg yoritguka kodguka ötlemiş üçün bodunun ..körkitmişke b(e)lgülüg edgüli ayıglı tüş utlıg ..anın bulur bolgalı yal(a)ñuklarka èlig han ..kamag t(e)ñriler birgerü küyü küzetü tutarlar ..(B1866-B1875)

Günümüz Türkçesiyle: Hükümdar, halkına iyi ve kötü davranışları iki türlü davranışı, yürütmeye ve yerleştirmeye nasihat ettiği için, insanlara onları bulacak olan iyi ve kötü sonuç(lar)ı belirgin (şekilde) gösterdiği için (onu) bütün tanrılar koruyup kollar.

edgüli ayıglı kılınçığ eki törlüg yorıgıg yoritguka kodguka ötlemiş üçün bodunun körkitmişke

Z.

b(e)lgülüg edgüli ayıglı tüş utlıg anın bulur bolgalı yal(a)ñuklarka èlig han kamag t(e)ñriler

Z.

Ö.

birgerü küyü küzetü tutarlar

Z.

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

bodunun edgüli ayıglı kılınçığ eki törlüg yorıgıg kodguka ötlemiş (İ) / üçün (ÇE): Edat grubu

bodunun edgüli ayıglı kılınçığ eki törlüg yorıgıg yoritguka kodguka ötlemiş : İsim-fiil grubu

N.

Z.

Y.

edgüli ayıglı kılınçığ eki törlüg yorıgıg yoritgu kodgu : İsim-fiil grubu

N.

N.

Y.

Y.

edgüli ayıglı (S) / kılınç (İ) : Sıfat tamlaması

edgüli ayıglı: Bağlama grubu

eki törlüg (S) / yorıg (İ) : Sıfat tamlaması

eki (S) /törlüg (İ) : Sıfat tamlaması

b(e)lgülüg edgüli ayıglı tüş utlıg anın bulur bolgalı yal(a)ııuklarka elig han körkitmiş:Sıfat-fiil

Z. N. YT. Ö. Y. grubu

edgüli ayıglı tüş utlıg anın bulur bolgalı

N. N. Y.

edgüli ayıglı (S) / tüş utlı (İ) :Sıfat tamlaması

tüş utlı: Tekrar grubu

bulur (İ) / bol- (YF) : Birleşik fiil grubu

kamag (S) / t(e)ıııler (İ) : Sıfat tamlaması

küyü küzetü (F) / tut- (YF) : Birleşik fiil grubu

kü- küzet- : Tekrar grubu

→219 alku üdte kamagun ey(i)n ögire sevinürler ..özke adınaguka ekidin asıg kılgalı ugrınta (B1876-B1879)

Günümüz Türkçesiyle: Tüm zamanlarda, hepsinden dolayı; kendileri ve başkaları için fayda sağlamış olmaları sebebiyle sevinirler.

alku üdte kamagun ey(i)n ögire sevinürler özke adınaguka ekidin asıg kılgalı ugrınta

Z. Z. Y. Z.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

alku (S) / üd (İ) : Sıfat tamlaması

kamagun (İ) / êy(i)n (ÇE) :Edat grubu

ögire sevin- : Birleşik fiil grubu

özke adınaguka êkidin asıg kılğalı (TY)/ ugrı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

özke adınaguka êkidin asıg kılğalı: İsim-fiil grubu⁵⁷

Z. Z. Y.

öz adınagu: Tekrar grubu

asıg (İ) / kıl- (YF) : Birleşik fiil grubu

→220 êl başçılar evrilgü ol köni nomça törüçe ..körser barın êlinte tev kür yoňak kıltaçığ tegimliginçe törü üze köni nomça kavırgu ol (B1880-B1885)

Günümüz Türkçesiyle: Ülke yönetenler doğru töreye göre dönmelidir; ülkesinde (hile yapanların) varlığını görürse ; hile yapanları layıkıyla, töre gereğince, doğru yasaya göre yakalamalıdır.

êl başçılar evrilgü ol köni nomça törüçe körser barın êlinte tev kür yoňak kıltaçığ tegimliginçe

_Ö. Y. Z. Z. N. Z.

törü üze köni nomça kavırgu ol

Z. Z. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre sıralı cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik/kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

⁵⁷ Bu cümlede gAll zarf-fiil eki isim-fiil fonksiyonunda kullanılmıştır.

1.Cümle:

él başçılar evrilgü ol köni nomça törüçe

_Ö. Y. Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

2.Cümle:

él başçılar körser barın élinte tev kür yoňak kıltaçığ tegimliginçe törü üze köni nomça

Ö. Z. N. Z. Z. Z.

kavırgu ol

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

körser barın élinte

Y. N. YT.

Kelime Grupları

él başçı: Eksiz tamlama

köni (S) / nom törü (İ) : Sıfat tamlaması

nom törü: Tekrar grubu

barı: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

eli: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

tev kür yoñak (İ) / kıl (YF) : Birleşik fiil grubu

teğimligi: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

törü (İ) / üze (ÇE) : Edat grubu

köni (S) / nom (İ) : Sıfat tamlaması

→221 èl han ornın içgingu ugrı yıkı bultuksar ..tıltag bolsar artagu azu yme isig özi ..arıtı yme kılmağı ol nomsuz törüsüz kılıgıg yavızlarıg tog bilip sımtap yme ıdmağı ol ..(B1886-B1893)

Günümüz Türkçesiyle: *Hükümdarlık tahtı(nı) kaybetme zamanı gelse ve (bu) ölme(sine) de sebep olsa, (hükümdar) katiyyen töreye uygun olmayan işleri yapmamalıdır; kötöleri küçük görüp ihmal edip de göndermemelidir.*

èl han ornın içgingu ugrı yıkı bultuksar tıltag bolsar artagu azu yme isig özi arıtı yme

Z.

Z.

Z. CDU.

kılmağı ol nomsuz törüsüz kılıgıg yavızlarıg tog bilip sımtap yme ıdmağı ol

Y.

N.

N.

Z.

Z. CDU.

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre sıralı cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik/kurallı cümle
- Anlamına göre olumsuz cümledir.

1.Cümle:

èl han ornın içgingu ugrı yıkı bultuksar tıltag bolsar artagu azu yme isig özi arıtı yme

Z.

Z.

Z. CDU.

kılmağı ol nomsuz törüsüz kılığı

Y.

N.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

él han ornın içgingu ugrı yıkı bultuksar tıltag bolsar artağı isig özi azu yme

Ö.

Y.

Y.

Z.

CDU. CDU.

2.Cümle:

yavızlarıg tog bilip sımtap yme idmağı ol

N.

Z.

Z. CDU.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

Kelime Grupları

él han ornın içgingu (TY)/ ugrı yıkı (TN) : Belirtsiz isim tamlaması

él han ornın içgingu :İsim-fiil grubu

N.

Y.

él han (TY) / ornı (TN) : Belirtsiz isim tamlaması

él han: Tekrar grubu

ugur yık: Tekrar grubu

tıltag (İ) / bol- (YF) : Birleşik fiil grubu

isig özi (İ) / arta- (YF): Birleşik fiil grubu

nomsuz törüsüz (S) / kılıg (İ) : Sıfat tamlaması

nomsuz törüsüz: Tekrar grubu

tog (İ) / bil- (YF) : Birleşik fiil grubu

→222 emgeklerniñ içinte erte y(a)vlak agırı artamaz takı agırarak ıçgınmakdın èl ornın (B1894-B1896)

Günümüz Türkçesiyle: Sıkıntıların içinden çok kötü ve ağır dahi hükümdarlık tahtını kaybetmekten daha ağır değildir.

emgeklerniñ içinte erte yavlak agırı artamaz takı agırarak ıçgınmakdın èl ornın

Ö.

Y. CDU.

Z.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- Yüklem yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumsuz cümledir.

Kelime Grupları

emgeklerniñ içinte erte yavlak agırı : Ayrılma grubu

emgeklerniñ (TY) / içi (TN): Belirtili isim tamlaması

erte (S) / yavlak (İ) / agır (İ) : Sıfat tamlaması

èl orunın ıçgınmakdın agırak: Ayrılma grubu

èl orunın ıçgınmak : İsim-fiil grubu

N.

Y.

èl (TY) / ornı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

→223 monuñ ugrayu tıltagı ezügçi yoñagçı kişi erür (B1897-B1898)

Günümüz Türkçesiyle: Bunun nedeni tamamen iftiracı kişilerdir

monuñ tıltagı ugrayu ezügçi yoñagçı kişi erür

Ö. Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre isim cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

monuñ (TY) / tıltagı (TN) : Belirtili isim tamlaması

ezügçi yoñagçı kişi (İ) / er- (YF) : Birleşik fiil grubu

ezügçi yoñagçı (S) / kişi (İ): Sıfat tamlaması

ezügçi yoñagçı: Tekrar grubu

→224 anın bolarnı sımtagsız kavırmış k(e)rgek yazuklap (B1899-B1900)

Günümüz Türkçesiyle: O nedenle bunları ihmal etmeksizin yakalayıp cezalandırmalıdır.

anın bolarnı sımtagsız kavırmış k(e)rgek yazuklap

Z. N. Z. Y. Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

→225 kanta birök bar erser ezüg armak kişiler artaturlar el hanıg el orunıntın taytūrup (B1901-B1904)

Günümüz Türkçesiyle: Nerede yalancı kişiler varsa (bunlar) hükümdarı tahtından ederek (ona) zarar verirler.

kanta birök bar erser ezüg armak kişiler artaturlar el hanıg el orunıntın tayturup

Ö.⁵⁸

Y.

Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

bar (İ) /er- (YF) : Birleşik fiil grubu

ezüg armak (S) / kişiler (İ) : Sıfat tamlaması

ezüg armak: Tekrar grubu

el hanıg el orunıntın tayturup : Zarf-fiil grubu

N.

YT.

Y.

el han : Tekrar grubu

el (TY) / orunı (TN) : Belirtisiz isim tamlama

→226 <inçip yana yaraşmaz kemişip sımtap> boş etser (B1905)

Günümüz Türkçesiyle: Böyle (bunları) ihmal edip bırakırsa yaraşmaz.

inçip yana yaraşmaz kemişip sımtap boş etser

Z.

Z.

Y.

Z.

Bu cümle;

⁵⁸ Burada -sAr eki şart fonksiyonunda değildir. Kuvvetlendirme fonksiyonunda kullanıldığından cümle yapısı basit cümle olarak alınmıştır.

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

kemişip sımata boş       

Z. Y.

Kelime Grupları

kemi  - sımata- : Tekrar grubu

boş (  ) /     - (YF) : Birleşik fiil grubu

→227 anın alku <t(e)  riler .. yumgın arka> kuvragın k     k       tutarlar <montag yanlıg>    hanıg (B1906-B109)

Günümüz Türkçesiyle: *O nedenle böyle hükümdarı, bütün tanrılar birlikte toplu halde korurlar.*

anın alku t(e)  riler yumgın arka kuvragın k     k       tutarlar montag yanlıg    hanıg

Z.   . Z. Z. Y. N.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

alku (S) / t(e)  riler (  ) : Sıfat tamlaması

arka kuvrag : Tekrar grubu

k     k       (F) / tut- (YF) : Birleşik fiil grubu

k  - k      - : Tekrar grubu

montag yanlış (S) / el han (İ): Tekrar grubu

montag yanlış: Tekrar grubu

→228 <tarkarmış->ka kop törlüg <ayığ yavız> törülerig umuş üçün kılğalı nomça törüçe buyanıg antag osuglug eligler <bo ok köz->ünür ajunta közünürte aşagu buyan tüşine tegirler ..(B1910-B1917)

***Günümüz Türkçesiyle:** Her türlü kötü yasaları giderdiği için; öğretiye göre hareket etmek yolunda sevap (kazanmayı) başarmak için , böyle hükümdarlar bu şimdiki dünyada büyük sevap karşılığına erişirler.*

tarkarmışka kop törlüg ayığ yavız törülerig umuş üçün kılğalı nomça törüçe buyanıg

Z.

Z.

antag osuglug eligler bo ok közünür ajunta közünürte aşagu buyan tüşine tegirler

Ö.

YT.

Z.

YT.

Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

kop törlüg ayığ yavız törülerig tarkarmış : Sıfat fiil grubu

N.

Y.

kop törlüg (S) / ayığ yavız törülerig (İ) : Sıfat tamlaması

kop (S) / törlüg (İ) : Sıfat tamlaması

ayığ yavız (S) / törülerig (İ) : Sıfat tamlaması

ayığ yavız : Tekrar grubu

nomça törüçe kılğalı buyanıg umuş (İ)/ üçün (ÇE) : Edat grubu

nomça törüçe kılğalı buyanıg umuş : İsim-fiil grubu

Z. N. Y.

nomça törüçe kılğalı : Zarf-fiil grubu

Z. Y.

nom törü : Tekrar grubu

antag osuglug (S) / eligler (İ): Sıfat tamlaması

antag osuglug: Tekrar grubu

bo (S) / közünür ajun (İ): Sıfat tamlaması

közünür (S) / ajun (İ): Sıfat tamlaması

aşagu (S) / buyan tüşi (İ) : Sıfat tamlaması

buyan (TY) / tüşi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

→229 edgüli ayıglı kılınçıg <eki> törlüg yorigıg yoritguka kodguka < ötlemiş> üçün bodun-<ın>körkitmişke < b(e)lgülüg ayıg>-lı tüş utlıg anın bulur <bolğalı yal(a)ñuklarlarka> elig han kamag t(e)ñriler <birgerü küyü küzetü> tutarlar B1918-B1927)

***Günümüz Türkçesiyle:** Hükümdar, halkına iyi ve kötü davranışları iki türlü davranışı, yürütmeye ve yerleştirmeye nasihat ettiği için, insanlara onları bulacak olan iyi ve kötü sonuç(lar)ı belirgin (şekilde) gösterdiği için (onu) bütün tanrılar koruyup kollar.*

edgüli ayıglı kılınçıg eki törlüg yorigıg yoritguka kodguka ötlemiş üçün bodunun körkitmişke

Z.

b(e)lgülüg edgüli ayıglı tüş utlıg anın bulur bolğalı yal(a)ñuklarka elig han kamag t(e)ñriler

Z.

Ö.

birgerü küyü küzetü tutarlar

Z. Y.

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

→230 <él başçılar evrilgü ol köni nomça> törüçe <körser barın élinte> tev kür yoňag <kıltaçığ tegimliginçe törü> <üze> köni nom <ça kavırgu ol..> (B1918-B1913)

Günümüz Türkçesiyle: Ülke yönetenler doğru töreye göre dönmelidir; ülkesinde (hile yapanların) varlığını görürse ; hile yapanları layıkıyla, töre gereğince, doğru yasaya göre yakalamalıdır.

él başçılar evrilgü ol köni nomça törüçe körser barın élinte tev kür yoňag kıltaçığ tegimliginçe

_Ö. Y. Z. Z. N. Z.

törü üze köni nomça kavırgu ol

Z. Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik/kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

1.Cümle:

él başçılar evrilgü ol köni nomça törüçe

_Ö. Y. Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

2.Cümle:

él başçılar körser barın élinte tev kür yoňag kıltaçığ tegimliginçe törü üze köni nomça

Ö. Z. N. Z. Z. Z.

kavırgu ol

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

körser barın elinte

Y. N. YT.

Kelime Grupları

el başçı: Eksiz tamlama

köni (S) / nom törü (İ) : Sıfat tamlaması

nom törü: Tekrar grubu

barı: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

eli: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

tev kür yoŋak (İ) / kıl (YF) : Birleşik fiil grubu

teğimligi: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

törü (İ) / üze (ÇE) : Edat grubu

köni (S) / nom (İ) : Sıfat tamlaması

→231 < el han ornın > içgingu < ugrı yıkı> bultuksar ..< tıltag bolsar > artagu azu <yme isig özi> arıtı yme < kılmaŋu ol nomsuz törüsüz> kılıgıg < yavızlarıg tog bilip> sımtap yme <ıdmagu ol ..> (B1933-B1938)

Günümüz Türkçesiyle: Hükümdarlık tahtı(nı) kaybetme zamanı gelse ve (bu) ölme(sine) de sebep olsa, (hükümdar) katiyyen töreye uygun olmayan işleri yapmamalıdır; kötülerini küçük görüp ihmal edip de göndermemelidir.

ël han ornın içgingu ugurı yıkı bultuksar tıltag bolsar artagu azu yme isig özi arıtı yme

Z.

Z.

Z. CDU.

kılmağı ol nomsuz törüsüz kılığıg yavızlarıg tog bilip sımtap yme ıdmağı ol

Y.

N.

N.

Z.

Z. CDU.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik/kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

1.Cümle:

ël han ornın içgingu ugurı yıkı bultuksar tıltag bolsar artagu azu yme isig özi arıtı yme

Z.

Z.

Z. CDU.

kılmağı ol nomsuz törüsüz kılığıg

Y.

N.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

ël han ornın içgingu ugurı yıkı bultuksar tıltag bolsar artagu isig özi azu yme

Ö.

Y.

Y.

Z.

CDU. CDU.

2.Cümle:

yavızlarıg tog bilip sımtap yme idmagu ol

N. Z. Z. CDU. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

Kelime Grupları

ël han ornın içgingu (TY)/ ugurı yıkı (TN) : Belirtsiz isim tamlaması

ël han ornın içgingu :İsim-fiil grubu

N. Y.

ël han (TY) / ornı (TN) : Belirtsiz isim tamlaması

ël han: Tekrar grubu

ugur yık: Tekrar grubu

tıltag (İ) / bol- (YF) : Birleşik fiil grubu

isig özi (İ) / arta- (YF): Birleşik fiil grubu

nomsuz törüsüz (S) / kılıg (İ) : Sıfat tamlaması

nomsuz törüsüz: Tekrar grubu

tog (İ) / bil- (YF) : Birleşik fiil grubu

→232 <emgeklerniņ> içinte erte y(a)vlak <agırı artamaz yme takı> agırrak içgınmak <-dın ël ornın .. > (B1940-B1942)

Günümüz Türkçesiyle: Sıkıntıların içinden çok kötü ve ağır dahi hükümdarlık tahtını kaybetmekten daha ağır değildir.

emgeklerniņ içinte erte yavlak agırı artamaz yme takı agırrak içgınmakdın ël ornın

Ö.

Y. CDU.CDU.

Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

Kelime Grupları

emgelerin içinte erte yavlak ağır : Ayrılma grubu

emgelerin (TY) / içi (TN): Belirtili isim tamlaması

erte (S) / yavlak (İ) / ağır (İ) : Sıfat tamalaması

el orunun içgınmakdın ağırak : Ayrılma grubu

el orunun içgınmak : İsim-fiil grubu

N.

Y.

el (TY) / ornu (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

→233 <monuñ ugrayu> tıltagı ezügçi yonag<çı kişi erür> (B1944-B1945)

Günümüz Türkçesiyle: Bunun nedeni tamamen iftiracı kişilerdir

monuñ tıltagı ugrayu ezügçi yonagçı kişi erür

Ö.

Z.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre isim cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

monuñ (TY) / tıltagı (TN) : Belirtili isim tamlaması

ezügçi yoňagçı kişi (İ) / er- (YF) : Birleşik fiil grubu

ezügçi yoňagçı (S) / kişi (İ): Sıfat tamlaması

ezügçi yoňagçı: Tekrar grubu

→234 <anın bolarnı sımtagsız kavırmış k(e)rgek yazuklap> (B1946)

Günümüz Türkçesiyle: O nedenle bunları ihmal etmeksizin yakalayıp cezalandırmalıdır.

anın bolarnı sımtagsız kavırmış k(e)rgek yazuklap

Z. N. Z. Y. Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

→235 <kanta birök bar erser> ezüg armak < kişiler artaturlar el hanıg el orunıntın taytutup> (B1948)

Günümüz Türkçesiyle: Nerede yalancı kişiler varsa (bunlar) hükümdarı tahtından ederek (ona) zarar verirler.

kanta birök bar erser ezüg armak kişiler artaturlar el hanıg el orunıntın taytutup

Ö. ⁵⁹ Y. Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

⁵⁹ Burada -sAr eki şart fonksiyonunda değildir. Kuvvetlendirme fonksiyonunda kullanıldığından cümle yapısı basit cümle olarak alınmıştır.

Kelime Grupları

bar (İ) /er- (YF) : Birleşik fiil grubu

ezüg armak (S) / kişiler (İ) : Sıfat tamlaması

ezüg armak: Tekrar grubu

èl hanig èl orunıntın tayturup : Zarf-fiil grubu

N. YT. Y.

èl han : Tekrar grubu

èl (TY) / orunı (TN) : Belirtisiz isim tamlama

→236 kamag t(e)nriler birgerü küyü küzetü yme tutarlar (B1951-B1952)

Günümüz Türkçesiyle: Bütün tanrıar birlikte koruyup kollarlar.

kamag t(e)nriler birgerü küyü küzetü yme tutarlar

Ö. Z. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

kamag (S) / t(e)nriler (İ) : Sıfat tamlaması

küyü küzetü (F) / tut- (YF) : Birleşik fiik grubu

kü- kuzet-: Tekrar grubu

→237 alku üdte kamagun <ëý(i)n> ögire sevinürler özke adınaguka êkidin <asıg> kılgu ugrınta (B1953-B1956)

Günümüz Türkçesiyle: Tüm zamanlarda, hepsinden dolayı; kendileri ve başkaları için fâyda sağlamış olmaları sebebiyle sevinirler.

alku üdte kamagun ëý(i)n ögire sevinürler özke adınaguka êkidin asıg kılgu ugrınta

Z. Z. Y. Z.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

alku (S) / üd (İ) : Sıfat tamlaması

kamagun (İ) / ëý(i)n (ÇE) :Edat grubu

ögire sevin- : Birleşik fiil grubu

özke adınaguka êkidin asıg kılgu (TY)/ ugrı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

özke adınaguka êkidin asıg kılgu: İsim-fiil grubu

Z. Z. Y.

öz adınagu: Tekrar grubu

asıg (İ) / kıl- (YF) : Birleşik fiil grubu

→238 êl başçılar evrilgü ol köni <nom>ça törüçe ..körser barın êlinde t(e)v kür yonçak kıtaçığ tegimliginçe törü üze köni nomça kavırgu ol (B1957-B1962)

Günümüz Türkçesiyle: Ülke yönetenler doğru töreye göre dönmelidir; ülkesinde (hile yapanların) varlığını görürse ; hile yapanları layıkıyla, töre gereğince, doğru yasaya göre yakalamalıdır.

ël başçılar evrilgü ol köni nomça törüçe körser barın élinde t(e)v kür yoñak kıltaçığ tegimliginçe

_Ö. Y. Z. Z. N. Z.

törü üze köni nomça kavırgu ol

Z. Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik/kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

1.Cümle:

ël başçılar evrilgü ol köni nomça törüçe

_Ö. Y. Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

2.Cümle:

ël başçılar körser barın élinde t(e)v kür yoñak kıltaçığ tegimliginçe törü üze köni nomça

Ö. Z. N. Z. Z. Z.

kavırgu ol

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle

d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

körser barın elinte

Y. N. YT.

Kelime Grupları

el başçı: Eksiz tamlama

köni (S) / nom törü (İ) : Sıfat tamlaması

nom törü: Tekrar grubu

barı: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

eli: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

t(e)v kür yonak (İ) / kıl (YF) : Birleşik fiil grubu

teğimligi: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

törü (İ) / üze (ÇE) : Edat grubu

köni (S) / nom (İ) : Sıfat tamlaması

→239 < el han> orunun içgingu ugurı <yıkı> bultuksar ..<tıltag bolsar> artagu azu yme <isig özi.. arıtı yme kılmağı ol.. nomsuz törüsüz kılığı ..> (B1963-B1965)

Günümüz Türkçesiyle: Hükümdarlık tahtı(nı) kaybetme zamanı gelse ve (bu) ölme(sine) de sebep olsa, (hükümdar) katiyyen töreye uygun olmayan işleri yapmamalıdır.

el han orunun içgingu ugurı yıkı bultuksar tıltag bolsar artagu azu yme isig özi arıtı yme

Z.

Z.

Z. CDU.

kılmağı ol nomsuz törüsüz kılığı

Y.

N.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

él han orunun içgingu ugurı yıkı bultuksar tıtag bolsar artagu isig özi azu yme

Ö.

Y.

Y.

Z.

CDU. CDU.

Kelime Grupları

él han orunun içgingu (TY)/ ugurı yıkı (TN) : Belirtsiz isim tamlaması

él han orunun içgingu :İsim-fiil grubu

N.

Y.

él han (TY) / orunu (TN) : Belirtsiz isim tamlaması

él han: Tekrar grubu

ugur yık: Tekrar grubu

tıtag (İ) / bol- (YF) : Birleşik fiil grubu

isig özi (İ) / arta- (YF): Birleşik fiil grubu

nomsuz törüsüz (S) / kılıg (İ) : Sıfat tamlaması

nomsuz törüsüz: Tekrar grubu

→240 < montaglardan artayur eligler beglerniñ törüsi >k(a)ltı yaña <kirmiş teg> hual(ı)g çeçeklig yemişlikde (B1967-B1969)

Günümüz Türkçesiyle:Hükümdarların yasası; bunun gibiler yüzünden , tıpkı çiçekli bir bahçeye fil girmiş gibi bozulur.

montaglardan artayur eligler beglerniñ törüsi k(a)ltı yaña kirmiş teg hual(ı)g çeçeklig

Z. Y. Ö. CDU.

yemişlikde

Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

ëligler beglerin (TY) / törüsi (TN) : Belirtili isim tamlaması

hual(ı)g çeçeklig yemişlikde yaña kirmiş (İ) / teg (ÇE) : Edat grubu

hual(ı)g çeçeklig yemişlikde yaña kirmiş: İsim-fiil grubu

YT. Ö. Y.

hual(ı)g çeçeklig (S) / yemişlik (İ): Sıfat tamlaması

hual(ı)g çeçeklig: Tekrar grubu

→241 <barça> t(e)ñrilerniñ erkligi övke <-leyür kakıyur asurılar> kuvragı ançulayu ok bulganur.. (B1970-B1973)

Günümüz Türkçesiyle: *Tüm tanrıların muktediri öfkelenir aynı şekilde cinler topluluğu da karışır.*

barça t(e)ñrilerniñ erkligi övkeleyür kakıyur asurılar kuvragı ançulayu ok bulganur

Ö. Y. Ö. Z. CDU. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle

d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

barça t(e)ñrilerniñ (TY) / erkligi (TN) : Belirtili isim tamlaması

barça (S) / t(e)ñriler (İ) : Sıfat tamlaması

övkele- kakı- : Tekrar grubu

asurılar (TY) / kuvragı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

→242 antag osuglug kişike yal(a)ñuklarnıñ haniña köni nomça törüçe başlamayukka bodunın anın inçe yarayur köni nomça törüçe ..yazuklamak kınamak yavız y(a)vlak yal(a)ñukug .. (B1974-B1981)

Günümüz Türkçesiyle: İşte bu nedenle böyle kişiler içim ,insanların hükümdarı için , halkını doğru töreye göre yönetmeyen için , kötüleri doğru töreye göre cezalandırmak böylesine uygun olarak.

antag osuglug kişike yal(a)ñuklarnıñ haniña köni nomça törüçe başlamayukka bodunın anın

YT.

CDU.

CDU.

Z.

inçe yarayur köni nomça törüçe yazuklamak kınamak yavız y(a)vlak yal(a)ñukug

Z. Y.

Ö.

N.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

antag osuglug (S) / kişi (İ) : Sıfat tamlaması

antag osuglug:Tekrar grubu

yal(a)ŋukların(TY) / hanı (TN) : Belirtili isim tamlaması

bodunun köni nomça törüçe başlamayuk: Sıfat-fiil grubu

N. Z. Y.

köni nomça törüçe yazuklamak kınamak :İsim-fiil grubu

Z. Y.

köni (S) / nom törü (İ) : Sıfat tamlaması

nom törü: Tekrar grubu

yazuklamak kınamak: Tekrar grubu

yavız y(a)vlak (S) / yal(a)ŋuk (İ) : Sıfat tamlaması

yavız y(a)vlak: Tekrar grubu

→243 edgükerü ötleğü <ol kamag kara>bodun<ın yme éyin idi ıdmagu ol ermez yavız törü yaŋça> (B1982-B1983)

Günümüz Türkçesiyle: *Bütün halkını iyiye doğru öğütlemelidir ve olmayacak kötü törelere göre (onları) yönlendirmemelidir.*

edgükerü ötleğü ol kamag kara bodunun yme idi ıdmagu ol ermez yavız törü yaŋça éyin

Z. Y. N. CDU.Z. Y. Z.

Bu cümle;

- Yapısına göre bağlı cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu/olumsuz cümledir.

Kelime Grupları

kamag (S) /kara bodun (İ) : Sıfat tamlaması

kara bodun: Tekrar grubu

ermez yavız törü yaŋça (İ) / éyin (ÇE) : Edat grubu

ermez (S) / yavız törü yaň (İ) : Sıfat tamlaması

yavız (S) / törü yaň (İ) : Sıfat tamlaması

törü yaň : Tekrar grubu

→244 montaglardan artayur eligler beglerniň törüsi kaltı yaňa kirmiş teg hualıg çeçeklig yemişlikde ..(B1984-B1987)

Günümüz Türkçesiyle: Hükümdarların yasası; bunun gibiler yüzünden, tıpkı çiçekli bir bahçeye fil girmiş gibi bozulur.

montaglardan artayur eligler beglerniň törüsi kaltı yaňa kirmiş teg hualıg çeçeklig yemişlikde

Z. Y. Ö. CDU. Z.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

eligler beglerniň (TY) / törüsi (TN) : Belirtili isim tamlaması

hualıg çeçeklig yemişlikde yaňa kirmiş (İ) / teg (ÇE) : Edat grubu

hualıg çeçeklig yemişlikde yaňa kirmiş: İsim-fiil grubu

YT. Ö. Y.

hualıg çeçeklig (S) / yemişlik (İ): Sıfat tamlaması

hualıg çeçeklig: Tekrar grubu

→245 t(e)ñrilerniň erkligi ..öbkeleyür .. kakıyur ..asurılar kuvragı ançulayu ok bulganur (B1988-B1991)

Günümüz Türkçesiyle: Tanrılarının muktediri öfkelenir aynı şekilde cinler topluluğu da karışır.

t(e)ñrilerniñ erkligi öbkeleyür kakıyur asurılar kuvragı ançulayu ok bulganur

Ö. Y. Ö. Z. CDU. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre sıralı cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

t(e)ñrilerniñ (TY) / erkligi (TN) : Belirtili isim tamlaması

öbkele- kakı- : Tekrar grubu

asurılar (TY) / kuvragı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

→246 antag osuglug kişike yalañuklarınñ hanıña köni nomça törüçe başlamayukka bodunın anın inçe yarayur köni nomça törüçe yazuklamak kınamak yavız yavlak yalañukug ..(B1992-B1998)

Günümüz Türkçesiyle: İşte bu nedenle böyle kişiye ,insanların hükümdarına, halkını doğru töreye göre yönetmeyene, kötülerini doğru töreye göre cezalandırmak böylesine fayda sağlar

antag osuglug kişike yalañuklarınñ hanıña köni nomça törüçe başlamayukka bodunın anın

YT. CDU. CDU. Z.

inçe yarayur köni nomça törüçe yazuklamak kınamak yavız y(a)vlak yalañukug

Z. Y. Ö. N.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi

- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

antag osuglug (S) / kişi (İ) : Sıfat tamlaması

antag osuglug:Tekrar grubu

yalañuklarınñ(TY) / hanı (TN) : Belirtili isim tamlaması

bodunun köni nomça törüçe başlamayuk: Sıfat-fiil grubu

N. Z. Y.

köni nomça törüçe yazuklamak kınamak :İsim-fiil grubu

Z. Y.

köni (S) / nom törü (İ) : Sıfat tamlaması

nom törü: Tekrar grubu

yazuklamak kınamak: Tekrar grubu

yavız y(a)vlak (S) / yalañuk (İ) : Sıfat tamlaması

yavız y(a)vlak: Tekrar grubu

→247 edgükerü öñlegü ol kamag kara bodunun yme eyin idi ıdmagu ol ermez yavız törüçe (B1999-B2000)

Günümüz Türkçesiyle: Bütün halkını iyice öğütlemelidir ve olmayacak kötü törelere göre (onları) göndermemelidir.

edgükerü öñlegü ol kamag kara bodunun yme idi ıdmagu ol ermez yavız törüçe eyin

Z. Y. N. CDU.Z. Y. Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre bağlı cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi

- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu/olumsuz cümledir.

Kelime Grupları

kamag (S) /kara bodun (İ) : Sıfat tamlaması

kara bodun: Tekrar grubu

ermez yavız törüçe (İ) / eyin (ÇE) : Edat grubu

ermez (S) / yavız törü (İ) : Sıfat tamlaması

yavız (S) / törü (İ) : Sıfat tamlaması

→248 yêg ol tişser kemişser isig özüg et'özüg eyin idi barmagu ol nomsuz törüsüz yavız kişike (B2001-B2004)

Günümüz Türkçesiyle: Asla töresiz, kötü kişiye göre davranmamalıdır ; (kendi) ruh(un)u beden(in)i terk etmek (bundan) daha iyidir.

yêg ol tişser kemişser isig özüg et'özüg idi barmagu ol nomsuz törüsüz yavız kişike eyin

Y.

Z.

Z.

Y.

Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklemin türüne göre isim/fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu/olumsuz cümledir.

1.Cümle:

yêg ol tişser kemişser isig özüg et'özüg

Y.

N.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklemin türüne göre isim cümlesi

- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Yardımcı Cümle:

tişser kemişser isig özüg et'özüg

__Y. N. N.

2.Cümle:

idi barmagu ol nomsuz törüsüz yavız kişiye eyin

Z. Y. Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

Kelime Grupları

tiş- kemiş- : Tekrar grubu

nomsuz törüsüz yavız kişiye (İ) / eyin (ÇE) : Edat grubu

nomsuz törüsüz (S) / yavız kişi (İ) : Sıfat tamlaması

nomsuz törüsüz: Tekrar grubu

yavız (S) / kişi (İ) : Sıfat tamlaması

→249 edgü öglisin ulatı ayıg öglisin yme ançulayu ok ..tüp tüzü körgü ol bir yanlıg tevli turuş yolınta (B2005-B2008)

Günümüz Türkçesiyle: Böylece, İyi düşünceli olanını ve kötü düşünceli olanını h savaş yolunda dümdüz (bir şekilde) eşit görmelidir.

edgü öglisin ulatı ayıg öglisin yme ançulayu ok tüp tüzü körgü ol bir yañlıg tevli turuş yolınta

N. CDU. Z. CDU. Z. Y. Z. YT.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

edgü öglisin ulatı ayıg öglisin : Bağlama grubu

edgü öglisi : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

edgü (S) / ögli (İ) : Sıfat tamlaması

ayıg öglisi : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

ayıg (S) / ögli (İ) : Sıfat tamlaması

tüp tüzü: Tekrar grubu

bir (S) / yañlıg (İ) : Sıfat tamlaması

tevli turuş (TY) / yolu (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

tevli turuş : Bağlama grubu⁶⁰

→250 köni törüg tutdaçı beg er bolsar çın kértü eli içinte bultukmaz kıyık kamgı egri sav (B2009-B2013)

***Günümüz Türkçesiyle:** Doğru töreyi tutacak (olan) bey doğru olursa, (o beyin) ülkesinde çarpık, eğri söz bulunmaz*

köni törüg tutdaçı beg er bolsar çın kértü eli içinte bultukmaz kıyık kamgı egri sav

⁶⁰ Eski Türkçede bağlama grupları arka arkaya gelen iki veya daha fazla isimlerin her birine +II ekinin getirilmesiyle yapılır. Bu örnekte +II eki sadece ilk unsura getirilmiştir. Altun Yaruk'ta bu tarz bağlama gruplarına rastlanmaktadır.

Z.

YT.

Y.

Ö.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

köni törüg tutdaçı beg er çın kærtü bolsar

Ö.

Y.

Kelime Grupları

köni törüg tutdaçı (S) / beg er (İ): Sıfat tamlaması

köni törüg tutdaçı: Sıfat-fiil grubu

N.

Y.

beg er: Tekrar grubu

çın kærtü (İ) / bol- (YF) : Birleşik fiil grubu

çın kærtü: Tekrar grubu

eli (TY) / içi (TN): Belirtisiz isim tamlaması

eli : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

kıyık kamgı (S) / egri (S) / sav (İ) : Sıfat tamlaması

kıyık kamgı: Tekrar grubu

→251 atı küsi kötrülür nomlug törülüg el han tęp kopdın sınar eşidilür üç oğuşlug orunta
(B2014-B2017)

Günümüz Türkçesiyle: Adı, töre sahibi hükümdar diye yüceltilir; üç nesillik yerde her yerde
işitilir.

atı küsi kötrülür nomlug törülüg èl han tèt kopdın sınar eşidilür üç oğuşlug orunta

Ö. Y. Z. YT. Y. YT.

Bu cümle;

- Yapısına göre sıralı cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

atı küsi : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

at kü : Tekrar grubu

nomlug törülüg èl han tèt : Zarf-fiil grubu

Ö. Y.

nomlug törülüg (S) / èl han (İ) : Sıfat tamlaması

nomlug törülüg : Tekrar grubu

èl han : Tekrar grubu

kopdın sınar : Ayrılma grubu

üç oğuşlug (S) / orun (İ) : Sıfat tamlaması

üç (S) / oğuş (İ) : Sıfat tamlaması

→252 t(e)ñrilerniñ kuvragı üç kırk t(e)ñri yerindeki öğirü sevinü kamagun monçulayu sözleşür (B2018-2020)

Günümüz Türkçesiyle: Otuz üç tanrı yerindeki tanrıların topluluğu hep birden sevinerek böylece söyleşirler:

üç kırk t(e)ñri yerindeki t(e)ñrilerniñ kuvragı öğirü sevinü kamagun monçulayu sözleşür

Ö. Z. Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

üç kırk t(e)ñri yerindeki (S) / t(e)ñrilerniñ kuvragı (İ) : Sıfat tamlaması

üç kırk (S) / t(e)ñri yeri (İ) :Sıfat tamlaması

üç kırk: Sayı grubu

t(e)ñri (TY) / yeri (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

t(e)ñrilerniñ (TY) / kuvragı (TN) : Belirtili isim tamlaması

ögirü sevinü kamagun : Zarf-fiil grubu

Y. Z.

ögir- sevin- : Tekrar grubu

→253 çambudivip atl(ı)g uluşdaki nomça kıltaçı èlig han ol inçip erür ugrayu biz kamagunun oglumuz (B2020-B2024)

***Günümüz Türkçesiyle:** Çambudivip adlı ülkedeki töreye uygun davranan hükümdar, o böylelikle tamamen biz(im) ,hepimizin, evladıdır.*

çambudivip atl(ı)g uluşdaki nomça kıltaçı èlig han ol inçip ugrayu biz kamagunun oglumuz

CDU.

Ö. Z. Z.

erür

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre isim cümlesi

- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

çambudivip atl(1)g uluşdaki (S) / nomça kıltacı êlig han (İ) : Sıfat tamlaması

çambudivip atl(1)g (S)/ uluşdaki (İ) : Sıfat tamlaması

nomça kıltacı (S) / êlig han (İ) : Sıfat tamlaması

nomça kıltacı : Sıfat-fiil grubu

Z. Y.

êlig han : Tekrar grubu

biz kamagunuñ oglumuz (İ) / er- (YF) : Birleşik fiil grubu

biz kamagunuñ oglumuz: İyelik grubu⁶¹

→254 edgükerü inçip öñleyür kamag kara bodunun köni nomça başlayur êl uluşnuñ törüsin öñlep eriglep yoritur köni uz törü yolınta (B2025-B2028)

Günümüz Türkçesiyle: Böylece bütün halkını iyice öğütler, ülkesinin töresini doğru töreye göre yönetir, (halkına) öğüt vererek (onları) doğru ve sağlam yasa yolunda yürütür.

edgükerü inçip öñleyür kamag kara bodunun köni nomça başlayur êl uluşnuñ törüsin öñlep

Z. Z. Y. N. Z. Y. N.

eriglep yoritur köni uz törü yolınta

_Z Y. YT.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle

⁶¹ Türkçede iyelik gruplarının belirtisiz şekli olmaz. Yani iyelik grubunun tamlayanı daima ilgi hali ekiyle kullanılır. Bu yapıda iyelik grubunun tamlayanını oluşturan biz şahıs zamiri iyelik eki almamıştır. Arkadan gelen kamagunuñ kelimesi ilgi hali ile kullanılmış ve böylece Türkçenin yapısına uymayan bir iyelik grubu şekli ortaya çıkmıştır. Tercüme kaynaklı olarak düşündüğümüz bu yanlış kullanımı biz iyelik grubu olarak nitelendirdik.

- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

kamag (S) / kara bodun (İ) : Sıfat tamlaması

kara bodun: Tekrar grubu

köni (S) /nom (İ) : Sıfat tamlaması

ël uluşnuş (TY) / törüsi (TN) :Belirtili isim tamlaması

ël uluş: Tekrar grubu

ötle- erigle-: Tekrar grubu

köni uz törü (TY) / yolu (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

köni (S) / uz (S) / törü (İ) : Sıfat tamlaması

→255 anın inçip toğgaylar biziñ t(e)ñridem orduda (B2029-2030)

Günümüz Türkçesiyle: Bu sebeple bizim kutsal saray(ımız)da doğacaklar.

anın inçip toğgaylar biziñ t(e)ñridem orduda

Z. Z. Y. YT.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

biziñ (TY) / t(e)ñridem ordu (TN): İlgi grubu

t(e)ñridem (S) / ordu (İ) : Sıfat tamlaması

→2576 ulug t(e)nriler kuvragı t(e)nrı urıları yme birgerü takı yme olarda adın asurılar yme arkası köni nomça başlamakl(ı)g ugrınta ol el hannıñ törüsın ürüg uzatı bulırlar ögrünç sevinç köñülüg.. (B2031-2038)

Günümüz Türkçesiyle: Yüce tanrılar topluluğu, tanrı oğulları ve onlardan başka cinler topluluğu doğru töreye göre devlet yönetme(si) vesilesiyle o hükümdarın töresiyle daima, sevinç(li) gönül beslerler.

ulug t(e)nriler kuvragı t(e)nrı urıları yme olarda adın asurılar yme arkası birgerü takı yme

Ö.

Z. CDU. CDU.

köni nomça başlamakl(ı)g ugrınta ol el hannıñ törüsın ürüg uzatı bulırlar ögrünç sevinç köñülüg

Z.

Z.

Z.

Y.

N.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- Yüklem yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

ulug t(e)nriler kuvragı t(e)nrı urıları yme olarda adın asurılar yme arkası :Bağlama grubu

ulug (S) / t(e)nriler kuvragı (İ) : Sıfat tamlaması

t(e)nriler (TY) / kuvragı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

t(e)nrı (TY) / urıları (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

olarda adın (S) / asurılar arkası (İ) : Sıfat tamlaması

olarda adın : Ayrılma grubu

asurılar (TY) / arkası (TN): Belirtisiz isim tamlaması

köni nomça başlamakl(ı)g (TY) / ugrı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

köni nomça başlamak: İsim-fiil grubu

Z. Y.

ol el hannıj (TY) / törüsi (TN) : Belirtili isim tamlaması

ol (S) / el han (İ) : Sıfat tamlaması

el han : Tekrar grubu

ürüg uzatı : Tekrar grubu

ögrünç sevinç köñül : Eksiz tamlama

ögrünç sevinç: Tekrar grubu

→257 <köni nomça> başlayur el uluş<nuñ törüsin ötlep eriglep> yoritur köni uz törü <yolınta> (B2039-B2040)

***Günümüz Türkçesiyle:** Ülkesinin töresini doğru töreye göre yönetir, (halkına) öğüt vererek (onları) doğru ve sağlam yasa yolunda yürütür.*

köni nomça başlayur el uluşnuñ törüsin ötlep eriglep yoritur köni uz törü yolınta

Z. Y. N. _Z Y. YT.

Bu cümle;

- Yapısına göre sıralı cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

köni (S) /nom (İ) : Sıfat tamlaması

el uluşnuñ (TY) / törüsi (TN) :Belirtili isim tamlaması

el uluş: Tekrar grubu

ötle- erigle-: Tekrar grubu

köni uz törü (TY) / yolu (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

köni (S) / uz (S) / törü (İ) : Sıfat tamlaması

→258 <anın> inçip toggayl<ar biziñ t(e)ñridem orduda> (B2041)

Günümüz Türkçesiyle: Bu sebeple bizim kutsal saray(ımız)da doğacaklar.

anın inçip toggaylar biziñ t(e)ñridem orduda

Z. Z. Y. YT.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

biziñ (TY) / t(e)ñridem ordu (TN): İlgi grubu

t(e)ñridem (S) / ordu (İ) : Sıfat tamlaması

→259 <t(e)ñriler> kuvragı birgerü ..<monı monçulayu sevinser yumgı> küyü küzeñü <bérürler .. ol el hanıg üzüksüz > (B2042-B2043)

Günümüz Türkçesiyle: Tanrılar topluluğu bu şekilde hep birden sevinirse o hükümdarı daima birlikte koruyup kollarlar.

t(e)ñriler kuvragı birgerü monı monçulayu sevinser yumgı küyü küzeñü bérürler ol el hanıg

Ö. Z. Z. Y. N.

üzüksüz

Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

birgerü monı monçulayı sevinser

Z. Z. Y.

Kelime Grupları

t(e)ñriler (TY) / kuvragı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

küyü küzeñü (F) / bër- (YF) : Birleşik fiil grubu

kü- küzeñ- : Tekrar grubu

ol (S) / el han (İ) : Sıfat tamlaması

→260 <garhlar yultuzlar kuvragı öz> yorigınça <yoriyur ..> (B2044-B2045)

Günümüz Türkçesiyle: Yıldızlar topluluğu kendi yörüngelerine göre hareket eder.

garhlar yultuzlar kuvragı öz yorigınça yoriyur

Ö. Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

garhlar yultuzlar (TY) / kuvragı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

garhlar yultuzlar : Tekrar grubu

öz (TY) / yorığı (TN) : İyelik grubu

→261 köni nomça başlayur <él uluşnuñ törüsün ..> ötlep eriglep yoritur <köni uz törü yolınta > (B2046-B2047)

Günümüz Türkçesiyle: Ülkesinin töresini doğru töreye göre yönetir, (halkına) öğüt vererek (onları) doğru ve sağlam yasa yolunda yürütür.

köni nomça başlayur él uluşnuñ törüsün ötlep eriglep yoritur köni uz törü yolınta

Z. Y. N. _Z Y. YT.

Bu cümle;

- Yapısına göre sıralı cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

köni (S) /nom (İ) : Sıfat tamlaması

él uluşnuñ (TY) / törüsü (TN) :Belirtili isim tamlaması

él uluş: Tekrar grubu

ötle- erigle-: Tekrar grubu

köni uz törü (TY) / yolu (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

köni (S) / uz (S) / törü (İ) : Sıfat tamlaması

→262 anın inçip toggaylar <biziñ t(e)ñridem orduda > (B2048)

Günümüz Türkçesiyle: Bu sebeple bizim kutsal saray(ımız)da doğacaklar.

anın inçip toggaylar biziñ t(e)ñridem orduda

Z. Z. Y. YT.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

biziñ (TY) / t(e)ñridem ordu (TN): İlgi grubu

t(e)ñridem (S) / ordu (İ) : Sıfat tamlaması

→263 ulug t(e)ñriler kuvragı <t(e)ñri urıları yme birgerü ..> takı yme olarda <adın asurılar yme arkası ..> köni nomça başlamak<l(ı)g ugrınta ol el hannıñ .. törüsin> ürüg uzatı bulurlar <ögrünç sevinç köñülüg..> (b2049-B2052)

Günümüz Türkçesiyle: *Yüce tanrılar topluluğu, tanrı oğulları ve onlardan başka cinler topluluğu doğru töreye göre devlet yönetme(si) vesilesiyle o hükümdarın töresiyle daima, sevinç(li) gönül beslerler.*

ulug t(e)ñriler kuvragı t(e)ñri urıları yme olarda adın asurılar yme arkası birgerü takı yme

Ö.

Z. CDU. CDU.

köni nomça başlamak<l(ı)g ugrınta ol el hannıñ törüsin ürüg uzatı bulurlar ögrünç sevinç köñülüg

Z.

Z.

Z.

Y.

N.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

ulug t(e)nriler kuvragı t(e)nrî urıları yme olarda adın asurılar yme arkası :Bağlama grubu

ulug (S) / t(e)nriler kuvragı (İ) : Sıfat tamlaması

t(e)nriler (TY) / kuvragı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

t(e)nrî (TY) / urıları (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

olarda adın (S) / asurılar arkası (İ) : Sıfat tamlaması

olarda adın : Ayrılma grubu

asurılar (TY) / arkası (TN): Belirtisiz isim tamlaması

köni nomça başlamakl(ı)g (TY) / ugrı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

köni nomça başlamak : İsim-fiil grubu

Z. Y.

ol èl hannıg (TY) / törüsi (TN) : Belirtili isim tamlaması

ol (S) / èl han (İ) : Sıfat tamlaması

èl han : Tekrar grubu

ürüg uzatı : Tekrar grubu

ögrünç sevinç köñül : Eksiz tamlama

ögrünç sevinç: Tekrar grubu

→264 t(e)nrî kuvragı birgerü < monı monçulayu sevinser> yumgı küyü küzetü bërürler < ol èl hanıg üzüksüz> (B2053-B2054)

***Günümüz Türkçesiyle:** Tanrı(lar) topluluğu bu şekilde hep birden sevinirse o hükümdarı daima birlikte koruyup kollarlar.*

t(e)nrî kuvragı birgerü monı monçulayu sevinser yumgı küyü küzetü bërürler ol èl hanıg

Ö. Z. Z. Y. N.

üzüksüz

Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

birgerü monı monçulayı sevinser

Z.

Z.

Y.

Kelime Grupları

t(e)ñri (TY) / kuvragı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

küyü küzeñü (F) / bër- (YF) : Birleşik fiil grubu

kü- küzeñ- : Tekrar grubu

ol (S) / el han (İ) : Sıfat tamlaması

→265 g(a)rhlar yultuzlar kuvragı <öz yorigınça yoriyur> (B2055)

Günümüz Türkçesiyle: Yıldızlar topluluğu kendi yörüngelerine göre hareket eder.

garhlar yultuzlar kuvragı öz yorigınça yoriyur

Ö.

Z.

Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

garhlar yultuzlar (TY) / kuvragı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

garhlar yultuzlar : Tekrar grubu

öz (TY) / yorığı (TN) : İyelik grubu

→266 künli aylı ordular.. <kolusın teñin şaşurmaz ..> (B2057)

Günümüz Türkçesiyle: Gün ve ay saraylar(ı) zamanını (ve) dengesini şaşurmaz

künli aylı ordular kolusın teñin şaşurmaz

Ö. N. N. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

Kelime Grupları

künli aylı ordular : Eksiz tamlama

künli aylı: Bağlama grubu

→267 yumşak yeller yeltirer.. <tüz kezigçe üdinçe..> (B2058)

Günümüz Türkçesiyle: Yumuşak yeller kusursuz (ve) vakitlice eser.

yumşak yeller yeltirer tüz kezigçe üdinçe

Ö. Y. Z. Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle

d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

yumşak (S) / yeller (İ) : Sıfat tamlaması

kezigçe üdinçe: Tekrar grubu

→268 özgen yağmur tükülür .. <üd éyinki koluça..> (B2059)

Günümüz Türkçesiyle: Bambaşka yağmur(lar) zamanına göre yağar.

özgen yağmur tükülür üd éyinki koluça

Ö. Y. Z.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- Yüklem yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

özgen (S) / yağmur (İ) : Sıfat tamlaması

üd éyinki koluça: Tekrar grubu

üd (İ) / éyin (ÇE) : Edat grubu

→269 tarımış ı tarıg tüş yemiş <alku barça uz büter> (B2060)

Günümüz Türkçesiyle: Ekilmiş ekin (ve) meyve(ler) tekmiil iyice yetişir.

tarımış ı tarıg tüş yemiş alku barça uz büter

Ö. Z. Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

Kelime Grupları

tarımış (S) / ı tarıg (İ) / tüş yemiş (İ) : Sıfat tamlaması

ı tarıg :Tekerar grubu

tüş yemiş :Tekerar grubu

alku barça :Tekerar grubu

→270 elde uluşda kişike <aç kız emgek bultukmaz> (B2061)

Günümüz Türkçesiyle: Ülkede insanlarda açlık sıkıntısı bulunmaz.

elde uluşda kişike aç kız emgek bultukmaz

YT. YT. Ö. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

Kelime Grupları

el uluş: Tekerar grubu

aç kız emgek :Eksiz tamlama

aç kız: Tekerar grubu

→271 kamag t(e)ñriler kuvragı <üñün üñün yevilür> tolu tükel koguzsuz <uz orđuları içinte > (B2062-B2063)

Günümüz Türkçesiyle: *Tüm tanrılar topluluğu uzun zamanda , tamamıyla, eksiksiz, güzelce saraylarına yerleşir.*

kamag t(e)nriler kuvragı üdün üdün yevilür tolu tükel koguzsuz uz orđuları içinte

Ö. Z. Y. Z. Z. Z. YT.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

kamag (S) / t(e)nriler kuvragı (İ) : Sıfat tamlaması

t(e)nriler (TY) / kuvragı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

üdün üdün :Tekerar grubu

tolu tükel :Tekerar grubu

orđuları (TY) / içi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

orđuları: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

→272 anın amtı s(e)n oglum <yalañuklar hanı b(e)g bolduñ>etöziñin ıdalap .. köni <törüg köntürgil> ağır ayamak sakınçın <raçaşastırıg ayagıl..> (têp tedi) (B2064-B2066)

Günümüz Türkçesiyle: *“Bu nedenle sen şimdi oglum insanlar hükümdarı bey oldun. Bedenini bırakarak doğru yasayı gerçekleştir. Saygı düşüncesiyle Raçaşastır’a hürmet et.” diye buyurdu*

anın amtı s(e)n oglum yalañuklar hanı b(e)g bolduñetöziñin ıdalap köni törüg köntürgil ağır ayamak sakınçın raçaşastırıg ayagıl têp tedi

Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre iç içe birleşik cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ İç cümle ana cümlelerin zarfını oluşturan zarf-fiil grubunun nesnesi durumundadır.

1. İç cümle:

anın amtı s(e)n oglum yalañuklar hanı b(e)g bolduñ etöziñin ıdalap köni törüg köntürgil

Z. Z. Ö. CDU Y. Z. N. Y.

agır ayamak sakınçın raçaşastırıg ayagıl

Z. N. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

anın amtı s(e)n oglum yalañuklar hanı b(e)g bolduñ etöziñin ıdalap köni törüg köntürgil ağır ayamak sakınçın raçaşastırıg ayagıl tēp: Zarf-fiil grubu

N. Y.

yalañuklar hanı b(e)g (İ) / bol- (YF) : Birleşik fiil grubu

yalañuklar hanı b(e)g : Sıfat tamlaması

yalañuklar (TY) / hanı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

etöziñin ıdalap : Zarf-fiil grubu

N. Y.

etöziñ: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

köni (S) / törü (İ) : Sıfat tamlaması

agır ayamak (TY) / sakınçı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

agır ayamak: Tekrar grubu

→273 t(e)ñri kuvragı birgerü monçulayu sevinür yumgı küyü küzetü bërürler ol èl hanıg
üzüksüz .. (B2067-2069)

***Günümüz Türkçesiyle:** Tanrı(lar) topluluğu bu şekilde hep birden sevinirse o hükümdarı daima
birlikte koruyup kollarlar.*

t(e)ñri kuvragı birgerü monçulayu sevinser yumgı küyü küzetü bërürler ol èl hanıg

Ö. Z. Z. Y. N.

üzüksüz

Z.

Bu cümle;

- Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

birgerü monçulayu sevinser

Z. Z. Y.

Kelime Grupları

t(e)ñri (TY) / kuvragı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

küyü küzetü (F) / bër- (YF) : Birleşik fiil grubu

kü- küzet- : Tekrar grubu

ol (S) / el han (İ) : Sıfat tamlaması

→274 g(a)rhlar yultuzlar kuvragı öz yorığınça yoriyur (B2070-B2071)

Günümüz Türkçesiyle: Yıldızlar topluluğu kendi yörüngelerine göre hareket eder.

garhlar yultuzlar kuvragı öz yorığınça yoriyur

Ö. Z. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- Yüklem yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

garhlar yultuzlar (TY) / kuvragı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

garhlar yultuzlar : Tekrar grubu

öz (TY) / yorığı (TN) : İyelik grubu

→275 künli aylı ordular kolusın teñin şaşurmaz (B2072)

Günümüz Türkçesiyle: Gün ve ay saraylar(ı) zamanını (ve) dengesini şaşurmaz

künli aylı ordular kolusın teñin şaşurmaz

Ö. N. N. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- Yüklem yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumsuz cümledir.

Kelime Grupları

künli aylı ordular : Eksiz tamlama

künli aylı: Bağlama grubu

→276 yumşak yeller yeltirer tüz keziglig üdinçe (B2074-B2075)

Günümüz Türkçesiyle: *Yumuşak yeller kusursuz (ve) vakitlice eser.*

yumşak yeller yeltirer tüz kezigçe üdinçe

Ö. Y. Z. Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

yumşak (S) / yeller (İ) : Sıfat tamlaması

kezigçe üdinçe: Tekrar grubu

→277 özgen yağmur tökülür üd eyinki koluça (B2076-B2077)

Günümüz Türkçesiyle: *Bambaşka yağmur(lar) zamanına göre yağar.*

özgen yağmur tökülür üd eyinki koluça

Ö. Y. Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

özgen (S) / yağmur (İ) : Sıfat tamlaması

üç éyinki koluça: Tekrar grubu

üd (İ) / éyin (ÇE) : Edat grubu

→278 tarımış ı tarıg tüş yemiş alku barça uz büter (B2078-2079)

Günümüz Türkçesiyle: Ekilmiş ekin (ve) meyve(ler) tekmiil iyice yetişir.

tarımış ı tarıg tüş yemiş alku barça uz büter

Ö. Z. Z. Y.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumsuz cümledir.

Kelime Grupları

tarımış (S) / ı tarıg (İ) / tüş yemiş (İ) : Sıfat tamlaması

ı tarıg :Tekrar grubu

tüş yemiş :Tekrar grubu

alku barça :Tekrar grubu

→279 elde uluşda kişike aç kız emgek bultukmaz (B2080-B2081)

Günümüz Türkçesiyle: Ülkede insanlarda açlık sıkıntısı bulunmaz.

elde uluşda kişike aç kız emgek bultukmaz

YT. YT. Ö. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

Kelime Grupları

el uluş: Tekrar grubu

aç kız emgek :Eksiz tamlama

aç kız: Tekrar grubu

→280 kamag t(e)nriler kuvragı üdün üdün yèvilür tolu tükel koguzsuz uz orduları içinte
(B2081-B2085)

Günümüz Türkçesiyle: Tüm tanrılar topluluğu uzun zamanda , tamamıyla, eksiksiz, güzelce saraylarına yerleşir.

kamag t(e)nriler kuvragı üdün üdün yèvilür tolu tükel koguzsuz uz orduları içinte

Ö. Z. Y. Z. Z. Z. YT.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemin yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

kamag (S) / t(e)nriler kuvragı (İ) : Sıfat tamlaması

t(e)nriler (TY) / kuvragı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

üdün üdün :Tekrar grubu

tolu tükel :Tekrar grubu

orduları (TY) / içi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

orduları: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

→281 anın amtı s(e)n oglum yal(a)ñuk hanı b(e)g boltuñ et'özünüñ ıdalap köni törüg körkütgil ağır ayamak sakınçın raçaşastırığ ayagıl bo tıltagdın ugay s(e)n inçe kılğalı bodunuñın ürüg uzatı sımtagsız köni törüke tayangıl edgü edremin et'özün özin k(e)ntün étilgey têriniñ kuvragıñ arkası sevinçlig bolgay uzatı kêtêrgeli ugay s(e)n artak yavız törülerig köni nomça başlamışın üze bodunuñın karañın ürüg ürgüt bulgay s(e)n ênçgü esenü ênç menig ugay s(e)n ötrü kılğalı bodunuñın karañın on edgü kılınçlar yolınta yoritğalı tapıñça êlenmiş başlamış bodunuñ bay menilig bolgay üzüksüz êliñ uluşuñ ornagıñ ênçgülüg bolgay turkaru beg er birök törüçe köni başlasar bodunun uz köntürser egriglerig yavız y(a)vlak yorıgıñ edgü at küü yadılur törtđin yınak ol begniñ <kop üğlerte bodunı ênç menilig bolur sêziksiz têp têdi> (B2086-B2121)

Günümüz Türkçesiyle: “Bu nedenle sen şimdi oğlum, insanlar hükümdarı bey oldun; bedenini bırakarak doğru yasayı göster; saygı düşüncesiyle Raçaşastır’a hürmet et; bu sebepten, halkını (doğru yola) yönlendirmeyi böylece başaracaksın; daima boş vermeksizin doğru töreye dayan. Bedenin erdemini kendi kendine edinecek. Topluluğunun cemaati daima mutlu olacak. Bozuk töreleri bertaraf edebileceksin. Halkını, doğru töreye göre yönettiğin için daima huzurlu ve mutlu bulacaksın; sonra istediğin gibi, halkını iyi amel yolunda yürütmeyi başaracaksın. (Böyle) yönetilen halkın daima zengin (ve) mutlu olacak. Ülken (ve) tahtın daima huzurlu olacak. Eğer bey, halkını töreye göre, doğru yönetirse; doğru olmayan (şeyleri), kötü gidişatı ustaca düzeltirse o beyin şanı dört tarafa yayılır; şüphesiz bütün zamanlarda halkı mutlu olur.” diye buyurdu.

anın amtı s(e)n oglum yal(a)ñuk hanı b(e)g boltuñ et'özünüñ ıdalap köni törüg körkütgil ağır ayamak sakınçın raçaşastırığ ayagıl bo tıltagdın ugay s(e)n inçe kılğalı bodunuñın ürüg uzatı sımtagsız köni törüke tayangıl edgü edremin et'özün özin k(e)ntün étilgey têriniñ kuvragıñ arkası sevinçlig bolgay uzatı kêtêrgeli ugay s(e)n artak yavız törülerig köni nomça başlamışın üze bodunuñın karañın ürüg ürgüt bulgay s(e)n ênçgü esenü ênç menig ugay s(e)n ötrü kılğalı bodunuñın karañın on edgü kılınçlar yolınta yoritğalı tapıñça êlenmiş başlamış bodunuñ bay menilig bolgay üzüksüz êliñ uluşuñ ornagıñ ênçgülüg bolgay turkaru beg er birök törüçe köni başlasar bodunun uz köntürser egriglerig yavız y(a)vlak yorıgıñ edgü at küü yadılur törtđin yınak ol begniñ kop üğlerte bodunı ênç menilig bolur sêziksiz têp têdi

Z.

Y.

(Ol: Gizli özne)

Bu cümle;

- a. Yapısına göre iç içe birleşik cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ İç cümleler ana cümle zarfını oluşturan zarf-fiil grubunun nesneleri durumundadır.

1. İç cümle

anın amtı s(e)n oglum yalanuklar hanı b(e)g boltun et'öziñin ıdalap köni törüg körkütgil

Z. Z. Ö. CDU Y. Z. N. Y.

agır ayamak sakınçın raçaşastırıg ayagıl bo tıltagdıñ ugay s(e)n inçe kılğalı bodunuñın

Z. N. Y. Z. Y. Z. N.

ürüg uzañı sımtagsız köni törüke tayangıl

Z. Z. YT. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

2. İç cümle

edgü edremin et'özün özin k(e)ntün etilgey

N. Ö. Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

3. İç cümle

tèrinin kuvragın arkası sevinçlig bolgay uzatı

Ö. Y. Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

4. İç cümle

kètergeli ugay s(e)n artak yavız törülerig

Y. N.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

5. İç cümle

köni nomça başlamışın üze bodununın karañın ürüg ürgüt bulgay s(e)n ènçgü esenü ènç menig

Z. N. Z. Y. Z. Z.

ugay s(e)n ötrü bodununın karañın on edgü kılınçlar yolınta kılğalı yoritğalı tapınça

Y. Z. N. Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre sıralı cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

6. İç cümle

elenmiş başlamış bodunun bay meñilig bolgay üzüksüz

Ö.

Y.

Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

7. İç cümle

ëliñ uluşuñ ornagıñ ënçgölüg bolgay turkaru

Ö.

Ö.

Y.

Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

8. İç cümle

beg er birök törüçe köni başlasar bodunun uz köntürser egriglerig yavız y(a)vlak yorigın

Z.

ol begniñ edgü at küü yadılur törtidin yınak kop üdlerte bodunı enç meñilig bolur sèziksiz

Ö. Y. YT. Z. N. Y. Z.

Bu cümle;

- Yapısına göre sıralı cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

1. Cümle:

beg er birök törüçe köni başlasar bodunın uz köntürser egriglerig yavız y(a)vlak yorığın

Z.

ol begniñ edgü at küü yadılur törtidin yınak

Ö. Y. YT.

Bu cümle;

- Yapısına göre şartlı birleşik cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

➤ Cümlelerin şart unsuru ana cümleye zarf göreviyle bağlanmıştır.

Yardımcı Cümle:

beg er birök törüçe köni başlasar bodunın uz köntürser egriglerig yavız y(a)vlak yorığın

Ö. CDU. Z. Z. Y. N. Z. Y. N. N.

2.Cümle:

kop üdlerte bodunı enç meñilig bolur sèziksiz

Z. N. Y. Z.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

anın amtı s(e)n oglum yal(a)ñuk hanı b(e)g boltuñ et'özünüñ ıdalap köni törüg körkütgil ağır
ayamak sakınçın raçaşastırıg ayagıl bo tıtagdın ugay s(e)n inçe kılğalı bodunuñın ürüg uzatı
sımtagsız köni törüke tayangıl edgü edremin et'özün özin k(e)ntün étilgey tèriniñ kuvragıñ

N.

N.

arkası sevinçlig bolgay uzatı kètergeli ugay s(e)n artak yavız törülerig köni nomça başlamışın

N.

N.

üze bodunuñın karañın ürüg ürgüt bulgay s(e)n ènçgü esenü ènç menig ugay s(e)n ötrü kılğalı
bodunuñın karañın on edgü kılınçlar yolınta yoritğalı tapınça èlenmiş başlamış bodunuñ bay

N.

menilig bolgay üzüksüz èlin uluşuñ ornagıñ ènçgülüg bolgay turkaru beg er birök törüçe köni

N.

N.

başlasar bodunun uz köntürser egriglerig yavız y(a)vlak yorıgın edgü at küü yadıılur törtđin
yınak ol begniñ kop üdlerte bodunı ènç menilig bolur sèziksiz tēp

N.

Y.

Kelime Grupları

yalañuklar hanı b(e)g (İ) / bol- (YF) : Birleşik fiil grubu

yalañuklar hanı b(e)g : Sıfat tamlaması

yalañuklar (TY) / hanı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

etöziñin ıdalap : Zarf-fiil grubu

N.

Y.

etöziñ: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

köni (S) / törü (İ) : Sıfat tamlaması

agır ayamak (TY) / sakınçı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

agır ayamak: Tekrar grubu

bo (S) / tıltag (İ) : Sıfat tamlaması

bodunuñın kılğalı : İsim-fiil grubu

N. Y.

bodunuñ :Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

ürüg uzañı :Tekrar grubu

köni (S) / törü (İ) : Sıfat tamlaması

edgü edrem : Tekrar grubu

et'özün : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

özi k(e)ntü : Tekrar grubu

tèriniñ kuvragıñ (TY) / arkası (TN): Belirtili isim tamlaması

tèrin kuvrag: Tekrar grubu

sevinçlig (İ) / bol-(YF) : Birleşik fiil grubu

kètergeli (F) / u- (YF) : Birleşik fiil grubu

artak yavız (S) / törüler (İ) : Sıfat tamlaması

artak yavız : Tekrar grubu

köni nomça başlamışın (İ) / üze (ÇE) : Edat grubu

bodunuñ karañ : Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

bodun kara : Tekrar grubu

ürüg ürgüt :Tekrar grubu

ençgü esenü :Tekrar grubu

enç meñig :Tekrat grubu

bodununın karanın on edgü kılınçlar yolınta kılğalı yorıtgalı :İsim-fiil grubu

N.

YT.

Y.

on (S) / edgü kılınçlar yolu (İ) : Sıfat tamlaması

edgü kılınçlar (TY) / yolu (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

edgü (S) / kılınçlar (İ) : Sıfat tamlaması

kıl- yorit- : Tekrar grubu

elenmiş başlamış bodunun :Tamlayan düşmüş iyelik grubu

elenmiş başlamış (S) / bodun (İ) : Sıfat tamlaması

elen- başla- : Tekrar grubu

bay (İ) / meñilig (İ) / bol- (YF): Birleşik fiil grubu

eliñ uluşuñ :Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

el uluş: Tekrar grubu

ençgülüg (İ) / bol- (YF) : Birleşik fiil grubu

beg er :Tekrar grubu

yavız y(a)vlak (S) / yorıg (İ) : Sıfat tamlaması

yavız y(a)vlak: Tekrar grubu

ol begniñ (TY) / edgü at küü (TN) : İlgi grubu

ol (S) / beg (İ) : Sıfat tamlaması

edgü (S) / at küü (İ) : Sıfat tamlaması

at küü : Tekrar grubu

törtidin yınak :Ayrılma grubu

kop (S) /üdler (İ): Sıfat tamlaması

bodunı :Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

enç meñilig (İ) / bol- (YF) : Birleşik fiil grubu

enç meñilig: Tekrar grubu

→282 <g(a)rhlar> yultuzlar kuvragı <öz yorığınça yorıyur> (B2122)

Günümüz Türkçesiyle: Yıldızlar topluluğu kendi yörüngelerine göre hareket eder.

garhlar yultuzlar kuvragı öz yorığınça yorıyur

Ö. Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

garhlar yultuzlar (TY) / kuvragı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

garhlar yultuzlar : Tekrar grubu

öz (TY) / yorığı (TN) : İyelik grubu

→283 <künli> aylı ordular.. kolusın <teñin şaşurmaz > (B2123)

Günümüz Türkçesiyle: Gün ve ay saraylar(ı) zamanını (ve) dengesini şaşurmaz

künli aylı ordular kolusın teñin şaşurmaz

Ö. N. N. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

Kelime Grupları

künli aylı ordular : Eksiz tamlama

künli aylı: Bağlama grubu

→284 <yumşak> yeller yeltirir tüz kezigçe (B2124)

Günümüz Türkçesiyle: Yumuşak yeller kusursuz (ve) vakitlice eser.

yumşak yeller yeltirir tüz kezigçe

Ö. Y. Z. Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

yumşak (S) / yeller (İ) : Sıfat tamlaması

→285 <özgen> yağmur tökülür üd <âyinki koluça> (B2125)

Günümüz Türkçesiyle: Bambaşka yağmur(lar) zamanına göre yağar.

özgen yağmur tökülür üdâyinki koluça

Ö. Y. Z.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklem türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklem yerine göre devrik cümle
- d. Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

özgen (S) / yağmur (İ) : Sıfat tamlaması

üd ëyinki koluça: Tekrar grubu

üd (İ) / ëyin (ÇE) : Edat grubu

→286 <tarımış ı tarıg tüş > yemiş alku barça <uz büter> (B2126)

Günümüz Türkçesiyle: Ekilmiş ekin (ve) meyve(ler) tekmiil iyice yetişir.

tarımış ı tarıg tüş yemiş alku barça uz büter

Ö. Z. Z. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemın türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemın yerine göre kurallı cümle
- d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

Kelime Grupları

tarımış (S) /ı tarıg (İ) / tüş yemiş (İ) : Sıfat tamlaması

ı tarıg :Tekerar grubu

tüş yemiş :Tekerar grubu

alku barça :Tekerar grubu

→287 <elde uluşda kişike> aç kız emgek <bultukmaz> (B2127)

Günümüz Türkçesiyle: Ülkede insanlarda açlık sıkıntısı bulunmaz.

elde uluşda kişike aç kız emgek bultukmaz

YT. YT. Ö. Y.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre basit cümle
- b. Yüklemın türüne göre fiil cümlesi
- c. Yüklemın yerine göre kurallı cümle

d. Anlamına göre olumsuz cümledir.

Kelime Grupları

él uluş: Tekrar grubu

aç kız emgek :Eksiz tamlama

aç kız: Tekrar grubu

→288 <kamag t(e)ñriler kuvragı> üdün üdün <yèvilür tolu tükel kogusuz uz> orduları <içinte> (B2128-B2129)

Günümüz Türkçesiyle: Tüm tanrılar topluluğu uzun zamanda , tamamıyla, eksiksiz, güzelce saraylarına yerleşir.

kamag t(e)ñriler kuvragı üdün üdün yèvilür tolu tükel kogusuz uz orduları içinte

Ö. Z. Y. Z. Z. Z. YT.

Bu cümle;

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemin yerine göre devrik cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

kamag (S) / t(e)ñriler kuvragı (İ) : Sıfat tamlaması

t(e)ñriler (TY) / kuvragı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

üdün üdün :Tekrar grubu

tolu tükel :Tekrar grubu

orduları (TY) / içi (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

orduları: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

→289 <anın amtı> s(e)n oglum yal(a)ñuk hanı <b(e)g boltuñ et'özünüñ> ıdalap köni törüg <körkütgil ağır ayamak> sakınçın raçaşast(ı)rığ <ayagıl bo tıltagdın> ugay s(e)n <ınçe kılğalı bodunuñın ..> (B2130-B2133)

***Günümüz Türkçesiyle:** Bu nedenle sen şimdi oğlum, insan(lar) hükümdarı bey oldun; bedenini bırakarak doğru yasaı göster; saygı düşüncesiyle Raçaşastır'a hürmet et;bu sebepten, halkını (doğru yola) yönlendirmeyi böylece başaracaksın.*

anın amtı s(e)n oglum yal(a)ñuk hanı b(e)g boltuñ et'özünüñ ıdalap köni törüg körkütgil

Z. Z. Ö. CDU Y. Z. N. Y.

ağır ayamak sakınçın raçaşast(ı)rığ ayagıl bo tıltagdın ugay s(e)n ınçe kılğalı bodunuñın

Z. N. Y. Z. Y. Z. N.

Bu cümle;

- Yapısına göre sıralı cümle
- Yüklemın türüne göre fiil cümlesi
- Yüklemın yerine göre kurallı cümle
- Anlamına göre olumlu cümledir.

Kelime Grupları

yal(a)ñuk hanı b(e)g (İ) / bol- (YF) : Birleşik fiil grubu

yal(a)ñuk hanı (S) / b(e)g (İ) : Sıfat tamlaması

yal(a)ñuk (TY) / hanı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

etöziñin ıdalap : Zarf-fiil grubu

N. Y.

etöziñ: Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

köni (S) / törü (İ) : Sıfat tamlaması

agır ayamak (TY) / sakınçı (TN) : Belirtisiz isim tamlaması

agır ayamak: Tekrar grubu

bo (S) / tıltag (İ) : Sıfat tamlaması

bodununın kılğalı : İsim-fiil grubu

N. Y.

bodunun :Tamlayanı düşmüş iyelik grubu

SONUÇ

“Altun Yaruk’un Sekizinci Kitabı 1070-2133 Satırları Üzerine Söz Dizimi İncelemesi” adlı bu tezde, söz konusu kitabın 1070-2133 satırlarından hareketle Eski Uygur Türkçesi’nin söz dizimi ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışma neticesinde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Belirlenen her bir cümlenin , incelemesine geçilmeden evvel , günümüz Türkçesine çevrilmesi yolu ile yapılacak çalışmanın daha sağlıklı sonuçlara ulaşacağı kanaatine varılmıştır. İlgili cümlelerin günümüz Türkçesine tercüme edilmesinin ardından; cümleler öğelerine ayrılmak suretiyle incelenmiş, cümlelerin her biri cümle çeşitlerine göre tasnif edilmiştir. Cümleler; yapılarına göre, yüklem türüne göre, yüklem yerine göre ve anlamına göre olmak üzere dört başlık altında değerlendirilmiş, istatistik sonuçları edilmiştir.

Bu sonuçlara göre, yapılarına göre cümlelerin %56 ‘sı basit cümle; %22’si şartlı birleşik cümle, %16’sı sıralı cümle, %3’ü iç içe birleşik cümle, %2’si bağlı cümle ve %1’i ki’li birleşik cümledir. (Tablo 1) Çalışmada, Farsçada bulunan ki’li birleşik cümlenin de kullanıldığı, bu yapıların Türkçeye daha Eski Türkçe Döneminde geçmeye başladığı görülmüştür. Bunun, elimizdeki az sayıda örnekten hareketle tercüme kaynaklı bir etkilenme olduğu söylenebilir.

Yüklem türüne göre tasnif edilen cümlelerin %94’ünü fiil cümleleri oluştururken %6’sını isim cümleleri oluşturmaktadır. (Tablo 2) Yüklem yerine göre yapılan sınıflandırmada ise cümlelerin %65’nin kurallı, %35’inin devrik cümle olduğu görülmüştür.

(Tablo 3) Bu sınıflandırmaya göre kurallı cümleler sayıca üstün olsa da Eski Uygur Türkçesi söz dizimi üzerine yapılan çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda, devrik cümlelerin oranının yüksek olduğu göze çarpmaktadır. Bu durumun, tarafımızca yapılan çalışmada, bundan önceki çalışmalara oranla manzum yapıların çoğunlukta olmasından kaynaklandığı düşünülmüştür. Öyle ki manzum yapıların çoğunluğu, devrik cümle sayısını artırmıştır denilebilir. Anlamlarına göre ise cümlelerin %84'ünün olumlu, %15'inin olumsuz ve %1'inin soru cümlesi olduğu görülmüştür. (Tablo 4)

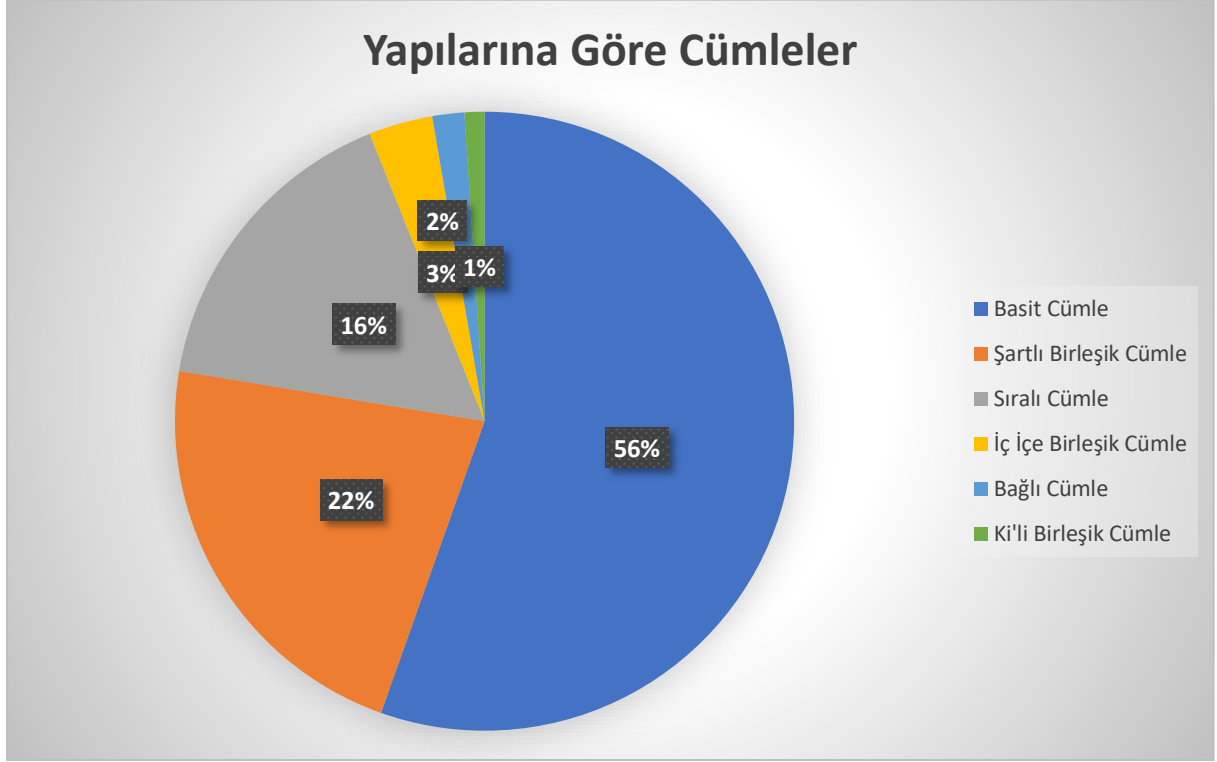
Yapılan değerlendirmeden yola çıkarak, Uygur Türkçesinde cümlelerin ; yapılarına göre çoğunlukla basit cümle, yüklem türüne göre fiil cümlesi, yüklem yerine göre kurallı cümle ve anlamlarına göre olumlu cümle olduğu söylenebilir.

Çalışmada yer alan kelime grupları tablo halinde gösterilmiştir: Buna göre Eski Uygur Türkçesinde en yoğun kullanılan kelime grubunun sıfat tamlaması olduğu göze çarpmaktadır. (Tablo 5)

Altun Yaruk'un tercüme eser olması, beraberinde Türkçenin kurallarına uymayan birtakım yapıların karşımıza çıkmasına sebebiyet vermiştir. Çalışmada karşılaşılan “biz kamagunuñ oglumuz” yapısı bunun bir örneğidir. Bu yapıda iyelik grubunun tamlayanını oluşturan biz şahıs zamiri iyelik eki almamıştır Arkadan gelen kamagunuñ kelimesi ilgi hali ile kullanılmış ve böylece Türkçenin yapısına uymayan bir iyelik grubu şekli ortaya çıkmıştır. Çalışmada iyelik grubu olarak ele alınan bu tür yapıların, tercümenin zor olması sebebiyle kullanıldığını söyleyebileceğimiz gibi, bu yapıların Türkçenin en eski metinlerinde olup olmadığı konusunun da ayrı bir araştırma gerektirdiğini belirtebiliriz.

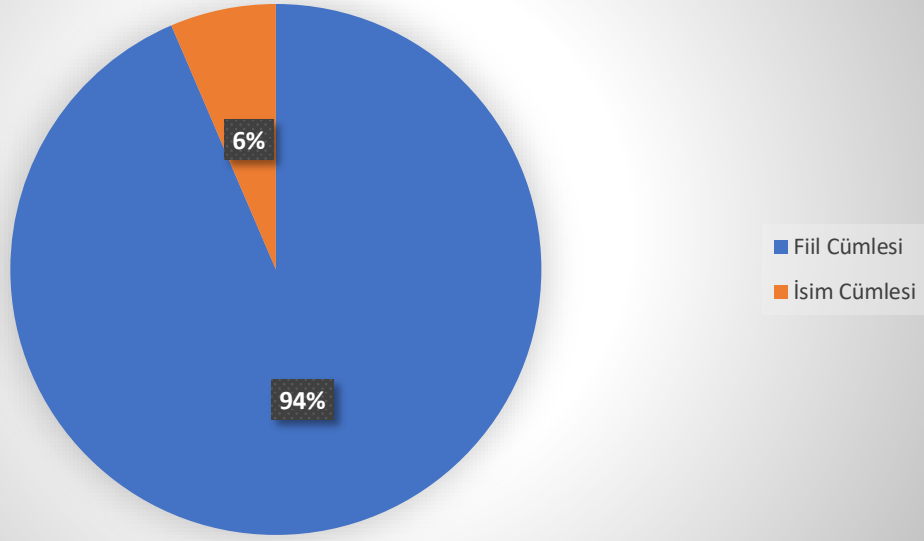
Birleşik fiil gruplarının sıkça kullanıldığı eserden hareketle, Uygur Türkçesinde er-, u-, , bol- gibi yardımcı fiillerin sıklıkla kullanıldığını söyleyebileceğimiz gibi, eserin karşılıklı konuşmaya dayanan dini bir metin olmasından hareketle yarlıka-, ötün-, tegin- gibi yardımcı fiillere yer verildiğini de görmek mümkündür.

Bu çalışmada, yapılan söz dizimi incelemesi ve bulunan kelime gruplarının değerlendirilmesi ve bunların grafikler halinde gösterilmesi ile Eski Uygur Türkçesinin söz diziminin genel hatlarıyla ortaya konmasına çalışılmıştır.

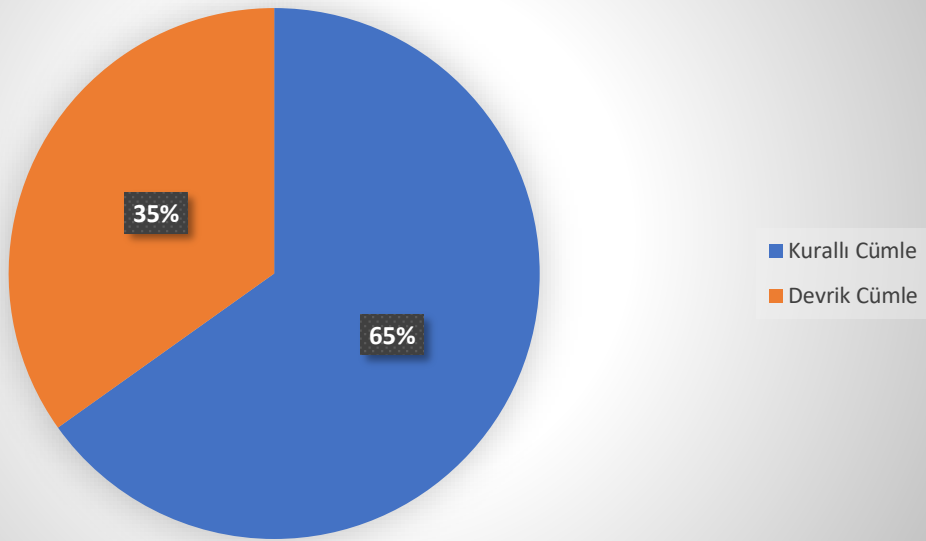
Tablo 1: Altun Yaruk Sekizinci Kitap'ta yapılarına göre cümleler

Yüklemin Türüne Göre Cümleler

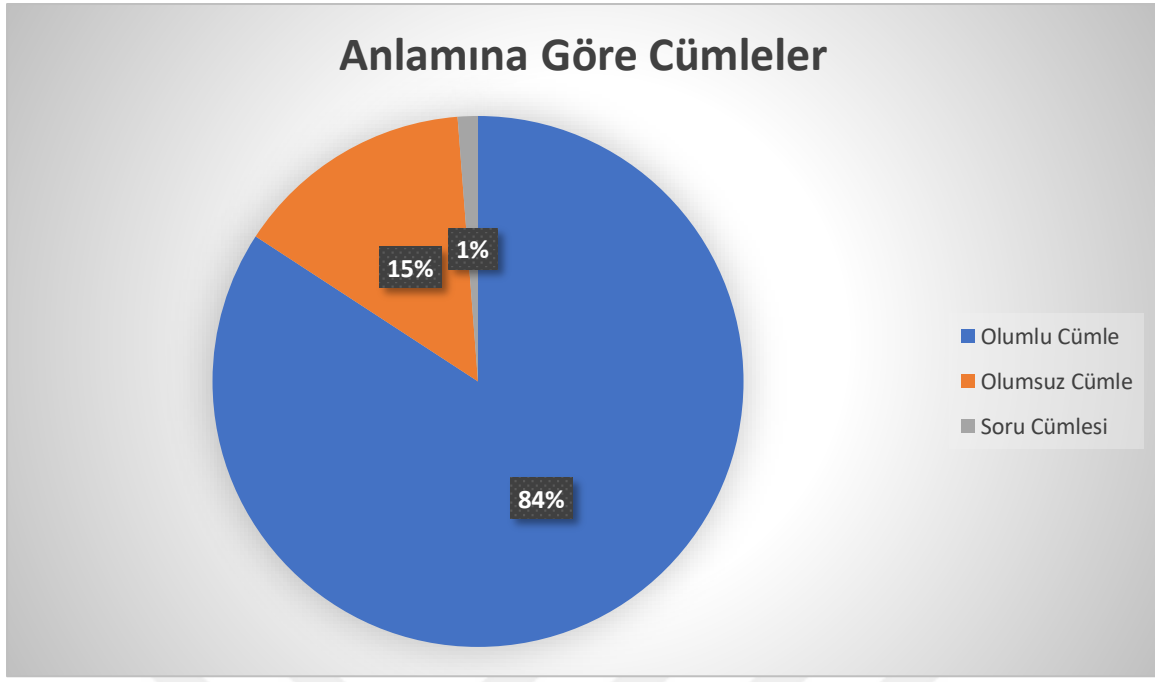

Tablo 2 : Altun Yaruk Sekizinci Kitap'ta yüklem türüne göre cümleler

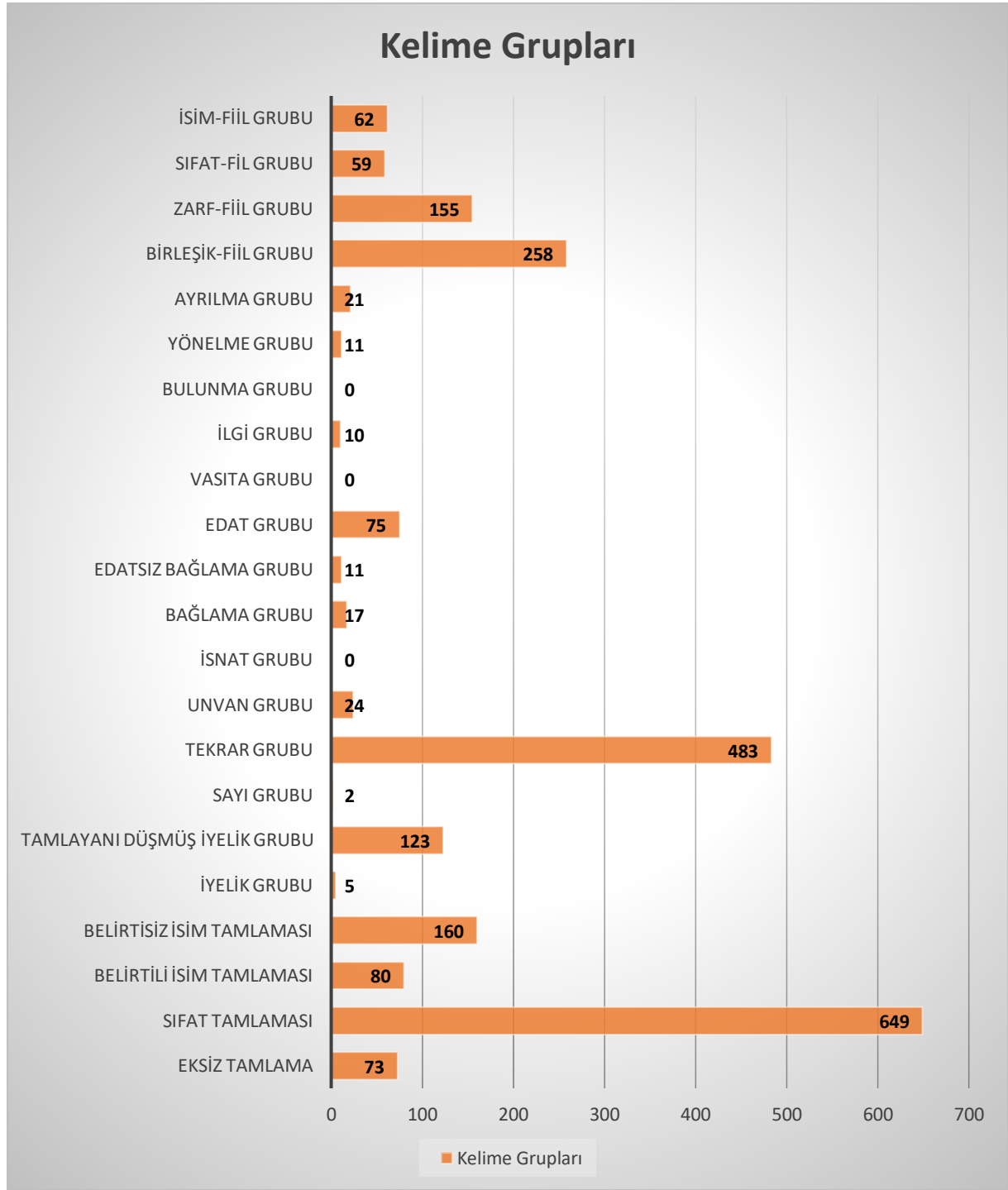
Yüklemin Yerine Göre Cümleler

Tablo 3 : Altun Yaruk Sekizinci Kitap'ta yüklem yerine göre cümleler

Tablo 4: Altun Yaruk Sekizinci Kitap'ta anlamına göre cümleler

Tablo 5 : Altun Yaruk Sekizinci Kitap'ta kelime grupları

KAYNAKÇA

- Ayazlı, Özlem: **Altun Yaruk Sudur VI. Kitap**, İstanbul, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2012.
- Arat, Reşit Rahmeti: **Eski Türk Şiiri**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2007.
- Banguoğlu, Tahsin: **Türkçenin Grameri**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2015.
- Can, Meltem: **Eski Uygur Türkçesinde İkilemeler, Yüksek Lisans Tezi**, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2010.
- Caferoğlu, Ahmet: **Türk Dili Tarihi**, 4. Baskı, İstanbul, Enderun Kitabevi, 2000.
- Clauson, Gerard: **An Etymological Dictionary of Pre-thirteenth Century Turkish**, Oxford, 1972
- Çandarlıoğlu, Gülçin: "Uygur Devletleri Tarihi ve Kültürü", **Genel Türk Tarihi**, Cilt 2, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları 2002, s. 9-45.
- Çetin, Engin: **Altun Yaruk Sekizinci Kitap**, Adana, Karahan Kitabevi, 2017.
- Doğan, Şaban; Özalan, Uluhan: "Eski Uygurcada Tetir/Titir Cevher Fiili Üzerine." **TÜRK DİL EDEBİYAT ve HALKBİLİMİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ**, Yıl 1, Sayı 1, Kastamonu, 2013, s. 252-263.
- Eraslan, Kemal: **Eski Uygur Türkçesi Grameri**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2012.
- Ercilasun, Ahmet Bican: **Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2014.
- Ergin, Muharrem: **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, Bayrak Basım Yayım Tanıtım, 2013.
- Gabain, A. von: **Eski Türkçenin Grameri**, Çeviren Mehmet Akalın, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988.
- Golden, Peter B: **Türk Halkları Tarihine Giriş**, Ankara, Karam Araştırma ve Yayıncılık, 2002.
- Gömeç, Saadettin: **Uygur Türkleri Tarihi ve Kültürü**, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1997.
- İzgi, Özkan: **Uygurların Siyasi ve Kültürel Tarihi (Hukuk Vesikalarına Göre)**, Ankara, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1987.
- Karaağaç, Günay,: **Türkçenin Söz Dizimi**, 5. Baskı, İstanbul, Kesit Yayınları, 2012.
- Karahan, Leyla: **Türkçede Söz Dizimi**, 23. Baskı, Ankara, Akçağ Yayınları, 2016 .

- Kaya, Ceval: **Uygurca Altun Yaruk (Giriş, Metin ve Dizin)**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1994.
- Ligeti, Louis: **Bilinmeyen İç Asya**, Çeviren Sadrettin Karatay, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011.
- Ölmez, Mehmet: "Burkancı (Budist) ve Manici (Maniheist) Türk Edebî Çevrelerinde Nesir", **Türk Dünyası Edebiyat Tarihi**, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 2004, s.129-135.
- Ölmez, Mehmet: "Eski Uygurca İkillemeler Üzerine", **TDAY Belleten**, Cilt 65/2, Ankara, s.243-312.
- Ölmez, Mehmet: **Moğolistan'daki Eski Türk Yazıtları, 3.Baskı** Ankara, Bilgesu Yayıncılık, 2015.
- Özönder, Sema Barutçu: "Eski Türklerde Dil ve Edebiyat" 2. Cilt, **Genel Türk Tarihi**, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, 457-492.
- Şen, Serkan: **Eski Uygur Türkçesinde İkillemeler, Yüksek Lisans Tezi**, Samsun On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.
- Taşgıl, Ahmet: **Kök Tegri'nin Çocukları**, 9.Baskı. İstanbul, Bilge Kültür Sanat, 2017.
- Tekin, Şinasi: "Uygur Edebiyatının Meseleleri (Şekiller-Vezinler)", **Türk Kültürü Araştırmaları**, 1965, s. 26-68.